

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

KOSGEB DESTEKLERİNDE KAYNAK AKTARIM ORANININ
İNCELENMESİ:
TR 42 BÖLGESİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Abdüssamet ATASEVEN

Danışman
Prof. Dr. İsmail Hakkı ERASLAN

Düzce
Şubat, 2019

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

KOSGEB DESTEKLERİNDE KAYNAK AKTARIM ORANININ
İNCELENMESİ:
TR 42 BÖLGESİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Abdüssamet ATASEVEN

Danışman

Prof. Dr. İsmail Hakkı ERASLAN

Düzce

Şubat, 2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Abdüssamet ATASEVEN'e ait "Ekonomiye Yönelik Devlet Desteklerinin Etkinliğinin Analizi :TR 42 Bölgesinde KOSGEB Desteği Almış KOBİ'ler Üzerine Bir Uygulama" adlı çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında oy birliği / oy çokluğu ile DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Tez Komisyonu:

Başkan : Prof. Dr. İsmail BAKAN
Üye : Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN
Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. İsmail Hakkı ERASLAN
Üye : Prof. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ
Üye : Prof.Dr. Mehmet Selami YILDIZ

İmza

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

21/02/2019

Doç. Dr. Ali ERTUĞRUL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite ya da başka bir üniversite de başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını onurumla doğrularım.

Abdüssamet ATASEVEN

ÖZET**KOSGEB DESTEKLERİNDE KAYNAK AKTARIM ORANININ
İNCELENMESİ: TR42 BÖLGESİ ÖRNEĞİ****Abdüsamet ATASEVEN****Doktora Tezi****İşletme Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Hakkı ERASLAN****Şubat 2019, 260 Sayfa**

Türkiye’de başlangıcı 19.yy’a dayanan ve 1990 yılında Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)’nin kurulumu ile yoğun bir şekilde uygulamaya geçirilen çok çeşitli devlet destekleri konusu, günümüzde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) için hayli bürokratik bir hal almaya başlamıştır. Örneğin KOSGEB desteklerinden haberdar olmayan birçok işletmelerin yanı sıra, desteklere ulaşım başvuru yapan firmaların bile başlangıçta vad edilmiş fonlara doğrudan erişmesi de hayli zorlaşmaktadır.

Destek programları ve bu programların etkinlikleri konusunda 1980’li yıllara kadar hemen hemen hiç bir akademik çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Konu hakkında yapılan ilk çalışmalar ihracat ve vergi teşvikleri üzerine yapılmış olup, 1982 yılında planlı döneme geçiş, sonrasında 1993 yılında bölgesel kalkınmadan söz edilmeye başlanmış, sonrasında serbest bölgeler üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Kaldı ki, küçük ölçekli KOBİ’lerden bahsedilmeye 2000’li yıllarda başlanmış, sorunları ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Bunu araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) destekleri takip etmiş ve yoğun olarak devletin KOBİ’lere yönelik sunduğu destekler üzerine çalışmalar başlamıştır. Literatürde yapılan çalışmalar destek programlarının listelenmesi, bir araya getirilmesi ve ağırlıklı olarak KOBİ’lerin haberdar olup olmadığı üzerine gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar ise kullanılan desteğin *firma performansına* olan etkileri üzerine yoğunlaşmıştır.

Bu çalışma ile destek programlarından haberdar olarak, başvuru yapmış, başvurusu KOSGEB tarafından kabul edilmiş olan firmaların program kapsamında onaylanan destek tutarları ile program sonunda elde ettikleri destek tutarı arasındaki oranın tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ortaya konulmak istenen, program başlangıcında vadedilmiş kaynağın, program sonunda firmaya ne ölçüde aktarıldığının düzeyini tespit etmektir. Bu oran *Kaynak Aktarım Oranı* olarak isimlendirilmiştir. Bu oranla birlikte aktarımı gerçekleştirilemeyen kaynağın sebepleri de analiz edilerek yorumlanmıştır. Araştırmada, *aynı zamanda*, danışmanlık hizmet alınmasının kaynak aktarım oranına etkisinin olup olmadığı da incelenmiştir. Son olarak çalışmada *Kaynak Aktarım Oranının* KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi göz önüne alınmıştır.

Araştırmaya konu olan değişkenlerin test edilmesi amacıyla iki farklı model oluşturulmuştur. İlk model destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ve danışmanlık hizmetinin alınması değişkenleri ile kaynak aktarım oranı arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla oluşturulmuş. Ayrıca birinci modelde destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ile kaynak aktarım oranı arasında danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici değişkenlik etkisi ölçülmüştür. İkinci modelde ise, destek veren kurum performansı ve destek alan firmanın proje performansı ile yeniden destek kullanma isteği arasındaki ilişkide danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici değişkenlik etkisini ölçmek amaçlanmıştır.

Araştırma evreni KOSGEB KOBİGEL Destek Programının 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve projesi tamamlanmış KOBİ'ler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Evren ulaşılabilir olduğundan tam sayım yöntemi tercih edilmiştir. Verileri toparlamak için yapılan uzman görüşmeleri ve literatür çalışmaları ile özgün bir anket hazırlanmıştır. Anket üzerine yapılan pilot çalışmasında geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, olumlu sonuçlar elde edilince verilerin toplanmasına devam edilmiştir.

Veriler elde edildikten sonra öncelikle faktör analizi gerçekleştirilmiş aynı zamanda ifadeler katılım düzeyleri kontrol edilmiştir. Firmalara ait demografik özellikler frekans dağılımları ile açıklanmaya çalışılmıştır. KOBİ'lerin sahip olduğu

demografik özelliklerin *Kaynak Aktarım Oranına* etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediği hipotez testleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada devlet destek programlarında kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolünü tespit etmek için çoklu regresyon modellerinden hiyerarşik regresyon yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir.

Çalışma neticesinde; (1) kurumların destek politikalarının izah edilmesi, sunduğu destek programlarının bir araya getirilmesi ve destekleme için kullandığı araçların açıklanması, (2) Türkiye’de ekonomiye yönelik olarak, farklı kurumların bünyesinde bulunan destek programlarının bir araya toplanması ve KOBİ’ler açısından yol gösterici olması, (3) destek onayı almış firmaların destek programı sonunda gerçekte ne kadar kaynağa eriştiğinin tespiti ve (4) destek onayı almış firmaların, destek programı sonunda vad edilen finansmanın tamamına ulaşamamasının sebeplerinin tespiti yapılmıştır.

Kurumların oluşturduğu stratejik hedeflere ulaşılabilmesi için bu hedeflerin çalışan yapısı tabanında benimsenmesi gerekmektedir. Ayrıca kurumların oluşturduğu destek prosedürlerinin karmaşık yapısı, kurumsallık düzeyi yüksek ve finans yapısı güçlü olan firmaları programlardan uzak tutmakta, onlar için zaman kaybı olarak algılanmaktadır. Destek programlarını kullanan firmaların finansal yapısı ve insan kaynakları niteliklerinde gözlemlenen eksiklikler kaynak aktarım oranında azalmaya sebep olurken, *aynı zamanda*, desteklerin katma değer etkisindedir azaltmaktadır. Planlanan bütçenin piyasaya zamanında aktarılamaması makro düzeyde ülke ekonomi için de bir kayıp oluşturmaktadır. Kurum çalışanlarının kurum politikasını benimsemesi ve bunu firmaya aktarması, destek programı süreçlerinin sadeleştirilmesi, firma yapısının proje kültürünü geliştirmesi ve danışmanlık mesleğinin gelişiminin sağlanması destek kullanım oranının artmasına ve KOBİ’lerin istifadesine daha fazla katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Devlet Destekleri, Hibe, Teşvik, Kredi, Kaynak Kullanım Oranı.

ABSTRACT**THE ANALYSIS OF THE EFFECTIVENES OF GOVERNMENT SUPPORT FOR
ECONOMY: AN APPLICATION ON THE SMES WHICH TOOK KOSGEB
SUPPORT IN TR42 AREA**

ATASEVEN, Abdüssamet

Doctorate Thesis, Department of Business Administration

Thesis Advisor: Prof. Dr. İsmail Hakkı Erarslan

February 2019

The issue of state aids that started to find voice profoundly in 1990s in Turkey began to get rather complicated for the small and medium sized enterprises (SME). Even the terms used in state aids subject turned into equations with multiple variables for the SMEs while the state developed policies through different institutions for the varied points that it aimed at improving. For instance, many companies which are unaware of the aids, it isn't easy for even the companies that reached the aids and applied for them to attain the funds promised at the beginning directly.

It is seen that there were nearly no academic studies done about the aid programs and the activities of these programs until 1980s. While the first studies are done about exportation and tax incentives, passing to the planned period in 1982 and then regional development in 1993 started to be mentioned; and later on the studies on free zones intensified. Besides, small sized SMEs started to be referred to in 2000s; their problems and solution suggestions were argued. It was followed by the research and development (R&D) aids and the studies on aids that the state profoundly offered for SMEs started. The studies done in the literature are upon aid programs' being listed and gathered and predominantly SMEs' being aware or

unaware of it. Recent studies, on the other hand, are about the effects of the received aids upon the *company's performance*.

The objective of this study is to determine the efficiency of the aids that are received, within the scope of the program, by the companies which are aware of the aid programs, apply for them and have a granted application by KOSGEB. The study tries to reveal the rate of the funds approved to the funds acquired by the company. The point that this study tries to reveal is the rate of the funds promised at the beginning of the program to the funds transferred to the company after the program. This rate is named as Funds Transfer Rate. With the help of this rate, the reasons of the funds that are not able to be transferred are interpreted by analyzing. In the study also the fact whether counseling service has an effect on funds transfer rate has been analyzed. Finally, the Funds Transfer Rate's effect on the wishes of SMEs to receive aids again is researched.

Two different models have been created to test the variables which are the subjects of the study. The first model has been created to test the relationship between the variables of funds transfer rate and the project performance of the company taking support and taking counseling service factors. In addition to this, the moderation effect of taking counseling service on the relation between project performance of the company taking support and funds transfer ratio has been measured. In the second model, it has been aimed to measure the moderation effect of taking counseling service on the relationship between the performance of the institution giving support, project performance of the company taking support and the willingness to use support again.

The population of the survey has been accepted as an aid application in the KOSGEB KOBİGEL Aid Program's invitation periods of 2016 and 2017-01; and is executed on the SMEs whose projects are completed. As the target population is accessible, complete count method has been preferred. With the opinions of the experts and literature studies, an original survey has been prepared. Validity and reliability analysis have been done with the pilot study of the survey and data collection was continued after having positive results.

After the data has been obtained, first factor analysis has been performed and the participation on the statements level has been controlled. The demographic features of the companies have been tried to be expressed. It has been tried to be expressed whether the demographic features of the SMEs are different from the factors affecting the fund Transfer ratio or not with hypothesis tests. In the study the hierarchic method which is one of the multiple integration models has been used to determine moderation role of the taking counseling on the willingness of taking support again and support using rate, the institution performance and project performance of the company in the government support programs. Also in the study the effect of the funds transfer ratio on the willingness of taking support has been analyzed with a simple regression analysis.

As a result of the study; (1) explaining government support policies, getting the support programs offered together and expressing the tools to support, (2) getting the support programs of different institutions on economy in Turkey together and being a guide for SMEs, (3) the rate of source the companies reached at the end of support program in real and (4) determination of the reasons why the companies couldn't reach the total finance have been determined.

To reach the strategic targets which have been created by the companies, the targets have to be adopted on the basis of employee structure. Also the complex structure of the support procedures of the institutions keeps the highly institutional and financially powerful companies away from the programs and they are assumed as waste of time for them. The deficiencies on the financial structure and human resource quality of the companies using support programs lead to decrease on fund transfer ratio, at the same time they increase the added-value effect. Not transferring the planned budget to the market in time creates loss on the country economy. It has been predicted that institution employees' adopting institution policy and transferring this to the company, simplifying the process of the support programs, company structure's developing project culture and helping counseling occupation to develop will lead the usage of support to raise and contribute to SMEs' advantage.

Key Words: government support, grant, encouragement, credit, Funds Transfer Rate.

İTHAF

Azze Lena'ya.....

TEŞEKKÜR METNİ

Bu alıőma süresince hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve fikirleri ile yol gösterici olan değerli tez danıőmanım Prof. Dr. İ. Hakkı ERASLAN'a çok teşekkür ederim.

Tez çalıőmam süresince bana yine akademik bakımdan önemli derecede katkıda bulunan sayın Prof. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ'ye ve Prof. Dr. Mehmet Selami YILDIZ'a teőekkürlerimi bir borç bilirim.

Kıymetli vakitlerini ayırarak yine bu çalışmanın tamamlanmasına katkıda bulunan sayın Prof. Dr. İsmail BAKAN'a, Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN'a, Doç. Dr. Abdulvahap BAYDAŐ'a, Araştırma Görevlisi Fuat YALMAN'a ve diğer hocalarıma teőekkürlerimi sunarım.

Ayrıca tüm hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen çok değerli anneme, babama, kardeőlerime, mesai arkadaşlarıma ve çok sevgili eőim Seda Ataseven'e hep yanımda oldukları için sonsuz teşekkür ederim.

Abdüssamet ATASEVEN

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
YEMİN METNİ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	vi
İTHAF	ix
TEŞEKKÜR METNİ	x
İÇİNDEKİLER	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
TABLolar DİZİNİ	xix
KISALTMALAR	xxvi
BİRİNCİ BÖLÜM	31
GİRİŞ	31
1.1 Araştırmanın Problemi	37
1.2 Araştırmanın Önemi	38
1.3 Araştırmanın Amacı	39
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	40
1.5 Tanımlar	40
1.5.1 TR42 Bölgesi	40
1.5.2 KOBİ Tanımı	41
1.5.3 Kaynak Aktarım Oranı	42

İKİNCİ BÖLÜM	43
EKONOMİYE YÖNELİK DEVLET DESTEKLERİ KAVRAMI	43
2.1 Devlet Destekleri Kavramı	43
2.1.1 Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) Göre Devlet Desteği Kavramı	44
2.1.2 Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Örgütü (OECD)'ne Göre Devlet Desteği Kavramı	47
2.1.3 Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)'ne Göre Devlet Desteği Kavramı	48
2.1.4 Avrupa Birliği (AB)'ne Göre Devlet Desteği Kavramı	49
2.2 Devlet Desteklerinin Amaçları	50
2.2.1 Girişimciliği Artırmak ve Geliştirmek.....	52
2.2.2 Yatırımları Arttırmak	53
2.2.3 Ürün Ve Üretim Kapasitesinin Geliştirilmesini Desteklemek	54
2.2.4 Ar-Ge Ve Yenilik Faaliyetlerini Artırmak	55
2.2.5 İhracatı Artırmak Ve Geliştirmek	56
2.2.6 İstihdamı Desteklemek ve Geliştirmek.....	58
2.2.7 Ekonomik Büyüme ve Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak	58
2.3 Devlet Desteklerinin Ekonomik Etkileri	60
2.4 Devlet Desteklerinin Sınıflandırılması	62
2.4.1 Teşvik Kavramı.....	63

2.4.2	Hibe Kavramı.....	64
2.4.3	Kredi Kavramı	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		66
DÜNYADA UYGULANAN DEVLET DESTEKLERİ		66
3.1	Avrupa Birliği Genelinde Devlet Destekleri	67
3.1.1	Fransa’da Uygulanan Devlet Destekleri	73
3.1.2	Almanya’da Uygulanan Devlet Destekleri	75
3.1.3	İtalya’da Uygulanan Devlet Destekleri	77
3.1.4	İngiltere’de Uygulanan Devlet Destekleri	80
3.2	Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nde Devlet Destekleri	81
3.3	Uzak Doğu Ülkelerinde Devlet Destekleri	83
3.3.1	Güney Kore’de Uygulanan Devlet Destekleri	83
3.3.2	Çin Halk Cumhuriyeti’nde Uygulanan Devlet Destekleri	87
3.3.3	Japonya’da Uygulanan Devlet Destekleri	88
3.4.	Rusya Federasyonunda Devlet Destekleri	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		91
TÜRKİYE’DE UYGULANAN DEVLET DESTEKLERİ		91
4.1	Türkiye’de Uygulanan Devlet Desteklerinin Tarihçesi.....	92
4.2	Ulusal Fonlar	98
4.2.1	Ticaret Bakanlığı Destekleri.....	99
4.2.1.1	İhracat Destekleri.....	100
4.2.1.2	Hizmet Sektörü Destekleri.....	102

4.2.1.3 Yurt Dışı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine	
Sağlanan Destekler.....	104
4.2.1.4 Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank)	105
4.2.2. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri.....	106
4.2.2.1 Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde	
Sunulan Destekler	107
4.2.2.2 Teşvik Uygulama Ve Yabancı Sermaye Genel	
Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler	109
4.2.2.3 Kalkınma Ajanları Genel Müdürlüğü Bünyesinde	
Sunulan Destekler	113
4.2.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve	
Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)	114
4.2.2.5 Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma	
Kurumu (TÜBİTAK) Destekleri	115
4.2.2.6 Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü	
Bünyesinde Sunulan Destekler	117
4.2.3 Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri.....	118
4.2.3.1 Alan Bazlı Destekler.....	119
4.2.3.2 Biyolojik Ve Biyoteknik Mücadele Desteği	120
4.2.3.3 Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	120
4.2.3.4 Hayvancılık Destekleri.....	120
4.3 Uluslararası Fonlar	124

4.3.1	AB Mali Yardımları Kapsamında Sağlanan Destekleri	124
4.3.1.1	Katılım Öncesi AB Mali Yardımı	124
4.3.1.2	Birlik Programları	125
4.3.2	Büyükelçilik Fonları	128
4.3.2.1	Avusturya Büyükelçiliği	128
4.3.2.2	Hollanda Büyükelçiliği	128
4.3.2.3	Japonya Büyükelçiliği	129
4.3.2.4	Kanada Büyükelçiliği	130
4.3.2.5	İsveç Başkonsolosluğu	130
4.3.3	Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu	131
4.3.4	Kredi Veren Uluslararası Kuruluşlar	132
4.3.4.1	Avrupa Yatırım Bankası	132
4.3.4.2	Dünya Bankası	132
4.3.4.3	İslam Kalkınma Bankası	132
4.3.4.4	Alman Yatırım Bankası (KFW)	133
4.3.4.5	Fransız Kalkınma Ajansı (FKA) Kredileri	133
	BEŞİNCİ BÖLÜM	134
	T.C. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE	
	DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB) DESTEKLERİ	134
5.1.	Girişimcilik Destekleri.....	136
5.2.	Ar-Ge, Teknolojik Üretim ve Yerlileştirme Destekleri	138
5.2.1.	Ar-Ge ve İnovasyon Programı.....	138

5.2.2.	Endüstriyel Uygulama Programı.....	140
5.3.	İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaştırma Destekleri	141
5.3.1.	İşletme Geliştirme Destek Programı.....	141
5.3.2.	İş Birliği Destek Programı.....	145
5.3.3	KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı	149
5.3.4	Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı	153
5.3.5	TEKNOPAZAR - Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı	155
5.4	KOBİ Finansman Destekleri.....	158
5.4.1	Kredi Faiz Destek Programı.....	158
5.4.2.	Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı	162
5.5	Laboratuvar Hizmetleri.....	164
ALTINCI BÖLÜM		166
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ		166
6.1	Araştırmanın Kavramsal Modeli ve Model Geliştirme.....	169
6.2	Araştırma Hipotezlerinin Geliştirilmesi	176
6.3	Araştırma Birimi, Evren ve Örneklem	178
6.4	Veri Toplama Yöntemleri	179
6.4.1	İkincil Veri Toplama Teknikleri	179
6.4.2	Birincil Veri Toplama Teknikleri	180
6.5	Pilot Çalışma ve Güvenirlilik.....	183

6.6	Veri Analizi Yöntemi	185
6.7	Verilerin Analizi	186
6.7.1	Normallik Testi	186
6.7.2	Faktör Analizi	188
6.7.3	Hipotez Testleri (Farklılık Testleri)	189
6.7.4	Hiyerarşik Regresyon Analizi	192
YEDİNCİ BÖLÜM		194
ARAŞTIRMANIN BULGULARI		194
7.1	Demografik Özelliklerin Dağılımına İlişkin Bulgular	195
7.2	Ortalamalar Ve Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular	199
7.3	Faktör Analizine İlişkin Bulgular	203
7.4	Hipotez Testlerine İlişkin Bulgular	207
7.5	Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	213
7.6	Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Bulgular	215
7.6.1	Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü	217
7.6.2	Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü	221
7.6.3	Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde	

Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü	227
7.6.4 Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde	
Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü	231
7.6.5 Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek	
Kullanma İsteğine Etkisi	235
SEKİZİNCİ BÖLÜM	236
SONUÇ VE ÖNERİLER	236
KAYNAKÇA	245
EKLER	258
EK-1: Türkiye’de Uygulanan Devlet Yardımları Ve Kanunların Kronolojisi	254
EK-2: Anket Formu	260

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1: KOSGEB KOBİ Tanımı	42
Tablo 2.1: Dünya Ticaret Örgütünün Amaçları.....	45
Tablo 3.1: Dünya Ülkelerinin Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri	67
Tablo 3.2: Fransa'da KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri.....	73
Tablo 3.3: Almanya'da KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri.....	75
Tablo 3.4: İtalya'da KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri.....	77
Tablo 3.5: KOBİ'lere Sunulan Devlet Destekleri (İtalya)	79
Tablo 3.6: Güney Kore'de Hükümet Tarafından İşletmelere Destek Olmak İçin Kurulmuş Olan Kuruluşlar.....	84
Tablo 3.7: Güney Kore'nin İhrac Ürünlerinin Yıllara Göre Farklılaşması	85
Tablo 3.8: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi Olarak Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları.....	86
Tablo 3.9 : Japonya'da KOBİ Tanımı.....	88
Tablo 3.10: Japonya' da KOBİ Sayıları.....	88
Tablo 4.1: Ticaret Bakanlığı Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları.....	99
Tablo 4.2: İhracata Hazırlık Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları.....	100

Tablo 4.3: Pazarlama Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları	101
Tablo 4.4: Markalaşma Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları	101
Tablo 4.5: Hizmet Sektörü İçin Sunulan Devlet Desteği Programları	102
Tablo 4.6: Yurt Dışı Teknik Müşavirlik Hizmetleri İçin Sunulan Devlet Desteği Programları.....	104
Tablo 4.7: Türk Eximbank Tarafından Sunulan Bazı Kredi Programları	105
Tablo 4.8: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları	106
Tablo 4.9: Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde Uygulanan Devlet Desteği Programları.....	107
Tablo 4.10: Teşvik Sisteminde Kullanılan Destek Unsurları	110
Tablo 4.11: KOSGEB Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları	114
Tablo 4.12: TÜBİTAK Tarafından Sunulan Akademik Destek Programları	115
Tablo 4.13: TÜBİTAK Tarafından Sunulan Sanayi Destek Programları	116
Tablo 4.14: Tarım ve Orman Bakanlığı Tarafından Sunulan Destek Programları	119
Tablo 4.15: Tarımsal Amaçlı Sunulan Destek Programları	120
Tablo 4.16: Hayvancılık Sektörünün Geliştirilmesi İçin Sunulan Destek Programları	121
Tablo 4.17: AB Destek Programları.....	125

Tablo 5.1: KOSGEB Destek Programları.....	135
Tablo 5.2: İleri Girişimcilik Desteği Kapsamında Verilen Destekler.....	137
Tablo 5.3: İşletici Kuruluş Modeli.....	147
Tablo 5.4: Proje Ortaklığı Modeli.....	149
Tablo 5.5: KOSGEB Kredi Faiz Desteğinden Yararlanabilecek İşletme Kriterleri.....	160
Tablo 5.6: Program Kapsamındaki Destek Ve Unsurlarının Üst Limit Ve Oranları.....	163
Tablo 6.1: Araştırma Deseni.....	168
Tablo 6.2: Araştırmanın Değişkenleri.....	175
Tablo 6.3: Evren ve Örneklem Dağılımı.....	178
Tablo 6.4: İllere Göre Anket Katılım Oranları.....	182
Tablo 6.5: Cevaplanmış Anketlerin İllere Göre Dağılımı.....	182
Tablo 6.6: Cronbach Alfa Katsayısı Değer Aralıkları Ve Anlamı.....	183
Tablo 6.7: Pilot Uygulama Geçerlik ve Güvenirlik Analiz Sonucu.....	183
Tablo 6.8: Uygulamanın Geçerlik ve Güvenirlik Analiz Sonucu.....	184
Tablo 6.9: Tanımlayıcı İstatistikler.....	187
Tablo 6.10: Temel İstatistiki Tekniklerden En Sık Kullanılanlar Teknikler	189
Tablo 6.11: Hipotez Kabul/Red Durumu Tablosu.....	193
Tablo 7.1: İllere Göre Şirket Türü Dağılımı.....	195

Tablo 7.2: İllere Göre Sektör Dağılımı.....	195
Tablo 7.3: Firmaların Sektör Tecrübesi Dağılımı.....	196
Tablo 7.4: Firmaların İşletme Ölçeği Dağılımı.....	197
Tablo 7.5: Danışmanlık Hizmeti Alma Durumu Dağılımı.....	197
Tablo 7.6: İşletme Ölçeğine Göre Danışman Firma ile Çalışma Oranları	198
Tablo 7.7: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar.....	199
Tablo 7.8: Destek Veren Kurum Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar.....	200
Tablo 7.9: Hizmet Alınan Danışman Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar.....	202
Tablo 7.10: Destek Veren Kurum Performansı İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi Sonuçları.....	204
Tablo 7.11: Destek Alan Firmanın Proje Performansı İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi Sonuçları.....	205
Tablo 7.12: Danışmanlık Hizmetinin Alınması İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi Sonuçları.....	206
Tablo 7.13: KOBİ'nin Bulunduğu ile Göre Kaynak Aktarım Oranını Etkileyen Faktörlerin Farklılık Analizi Sonuçları.....	207
Tablo 7.14: KOBİ'nin Şirket Türüne Göre Kaynak Aktarım Oranını	

Etkileyen Faktörlerin Farklılık Analizi Sonuçları.....	208
Tablo 7.15: KOBİ'nin Faaliyet Alanına Göre Kaynak Aktarım Oranını	
Etkileyen Faktörlerin Farklılık Analizi Sonuçları.....	209
Tablo 7.16: KOBİ'nin Sektörde Faaliyet Gösterdiği Süreye Göre Kaynak	
Aktarım Oranını Etkileyen Faktörlerin Farklılık Analizi Sonuçları	210
Tablo 7.17: KOBİ'nin Ölçeğine Göre Kaynak Aktarım Oranını	
Etkileyen Faktörlerin Farklılık Analizi Sonuçları.....	212
Tablo 7.18: Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular	213
Tablo 7.19: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Veren Kurum	
Performansı ile Kaynak Kullanım Oranı Arasındaki İlişki İçin Model Özeti	218
Tablo 7.20: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak	
Kullanım Oranı Üzerindeki Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının	
Düzenleyici Rolü: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	219
Tablo 7.21: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Alan Firmanın Proje	
Performansı ile Kaynak Kullanım Oranı Arasındaki İlişki İçin Model Özeti	222
Tablo 7.22: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak	
Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici	
Rolü Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	223
Tablo 7.23: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Veren Kurum	

Performansı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özet.....	228
Tablo 7.24: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteği Üzerindeki Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	229
Tablo 7.25: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Alan Firmanın Proje Performansı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özeti.....	232
Tablo 7.26: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	233
Tablo 7.27: Kaynak Aktarım Oranı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özeti	235
Tablo 7.28: Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	235

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1: TR 42 Bölgesi	41
Şekil 1.2: Kaynak Aktarım Oranı Formülü	42
Şekil 4.1: Ülkemizde KOBİ'lere Destek Veren Kurumlar.....	98
Şekil 6.1: Araştırmada Test Edilecek Model.....	172
Şekil 6.2: Araştırmada Test Edilecek Modelde Destek Veren Kurum Performansının Örtük Değişkenleri.....	173
Şekil 6.3: Araştırmada Test Edilecek Kavramsal Model.....	174
Şekil 7.1: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli.....	217
Şekil 7.2: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli.....	221
Şekil 7.3: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli.....	227
Şekil 7.4: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli.....	231
Şekil 7.5: Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisi Modeli.....	235

KISALTMALAR

A.Ş	: Anonim Şirket
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Ve Çelik Topluluğu
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
ASA	: Amerikan İstatistik Kurumu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATK	: Avrupa Teknoloji Kolaylığı
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
AYF	: Avrupa Yatırım Fonu
BEST	: İş Ortamının Basitleştirilmesine Yönelik Faaliyet Grubu
BSMV	: Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CEPME	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler için Ekipman Kredisi
COFACE	: Fransız İhracat Sigorta Şirketi
DAB	: Savaş Zararlarını Tazminat İçin Kurulan Kalkınma Bankası
DEA	: Veri Zarflama Analizi
DEG	: Alman Geliştirme ve İştirakler Kurumu
DESİYAB	: Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası
DIHT	: Alman Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği

DIS	: Merkezi Olmayan Uygulama Sistemi
DİR	: Dâhilde İşleme Rejimi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DTİ	: Ticaret ve Endüstri Departmanı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EDC	: Ekonomik Gelişim Komisyonu
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi
EIF	: Avrupa Yatırım Fonu
ERCC	: Acil Durum Müdahalesi Koordinasyon Merkezi
ERP	: European Recovery Program
E-Ticaret	: Elektronik Ticaret
ETMK	: Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu Derneği
EU	: Avrupa Birliği
EURADA	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GİP	: Gelişen İşletmeler Piyasası
GMK	: Grafikerler Meslek Kuruluşu Derneği
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GTİP	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IPARD	: Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Programı
ITO	: İstanbul Ticaret Odası

İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezleri
İTKİB	: İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatçı Birlikleri
İVCI	: İstanbul Risk Sermayesi Girişimi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KFW	: Alman Kalkınma Bankası
KKDP	: Kaynak Kullanımını Destekleme Primi
KKDF	: Kredi Kaynak Destekleme Fonu
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOBİGEL	: Kobi Gelişim Destek Programı
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KOTRA	: Kore Ticaret Promosyon Ajansı
KSS	: Küçük Sanayi Siteleri
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı Genel Müdürlüğü
KVB	: Karar Verme Birimi
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MKK	: Merkezi Kayıt Kuruluşu
NUTS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
OAG	: Ortak Avrupa Girişim Programı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı

OHSAS	: İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
OPP	: Oriente Poli Propilen
OSB	: Organize Sanayi Bölgeleri
OTP	: Ortak Tarım Politikası
PEST	: Politik-Ekonomik-Siyasi-Teknolojik
SACE	: Özel İhracat Kredisi Garanti Dairesi
SAZ	: Serbest Atılabilir Zarf Modeli
SEZ	: Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen ve Hainan adası
SBA	: Amerika Küçük İşletme İdaresi
SBIC	: Küçük İşletme Yatırım Şirketleri
SEGEM	: Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi Genel Müdürlüğü
S-SBIC	: Uzmanlaşmış Küçük İşletme Yatırım Şirketleri
TAREKS	: Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TEKMER	: Teknoloji Geliştirme Merkezleri
TEP	: Ton Eşdeğer Petrol
TGIF	: Türk Büyüme ve İnovasyon Fonu
TII	: Türk Yatırım Girişimi
TKDK	: Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TR42	: Doğu Marmara Bölgesi (Düzce, Bolu, Sakarya, Kocaeli ve Yalova)

TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜR	: Teknolojik Ürün
TÜRKAK	: Türk Akreditasyon Kurumu
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
ÜGD	: Ürün Güvenliği ve Denetimi
VAP	: Verimlilik Arttırıcı Proje
VRHİB	: Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi
VZA	: Veri Zarflama Analizi
YİB	: Yıllık İş Birimi
yy	: Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Devlet toplumsal kalkınmayı temin etmek üzere piyasaya ekonomik müdahalelerde bulunmaktadır. Ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirme ve küreselleşme sürecinin hızlandığı günümüzde teşviklerin önemi daha da artmaktadır. Bu bağlamda günümüzde yatırım ve istihdamı arttıran, ihracatı, rekabet gücünü arttıracak Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarını destekleyen çeşitli destekleme araçları uygulanmaktadır. Destek politikarı, devletlerin serbest piyasa ekonomisine müdahalede bulunduğu en etkili araçların başında gelmektedir. Genel olarak tüm ülkelerde refah düzeyinin artırılması amacıyla destek politikaları uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerin destek politikaları uygulama nedeni daha çok kalkınmanın sebep olduğu, bölgesel dengesizlikler gibi, ekonomik ve sosyal sorunların çözümü ile rekabet gücünün daha da artırılması iken, gelişmekte olan ülkelerdeki uygulamalar daha çok sanayileşmeye, istihdam ortaya çıkarmaya, döviz gelirlerini artırmaya, özetle kıt kaynakların en verimli ve ekonomiyi sürükleyici sektörlere dağılımını temin etmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Amaçlar, kaynaklar, sorunlar arasındaki bu farklılıklar destek politikalarının tasarımının da ülkeden ülkeye ve zamandan zamana göre farklılaşmasını beraberinde getirmektedir. Ülkemizde desteklerin uygulanmasındaki amaçların başında bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, sermayenin ülkenin her köşesine dağılımının sağlanması, teknolojik yenilikler üzerine kurulu sanayi oluşturma, istihdamı artırma ve üretilen mamullerin kalitesiyle dünyada rekabet edilebileceği bir üretim oluşturmak gelmektedir. Devlet destek sağlar iken farklı politikaları farklı kurumlar üzerinden sağlamaktadır. Ancak bu kurumların ne kadar etkin bir aktarım süreci sağladıkları tartışmaya açıktır.

Türkiye’de uygulanan devlet destekleri ekonomide üstünlüğün batılı ülkelere geçtiği 19. yy’a kadar dayanmaktadır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında uygulanan devlet destekleri özel sektörün sermaye oluşturabilmesi ile kalkınma ve sanayi çalışmalarına yönelik olarak geliştirilmiştir.

Sanayide ithal ikameci politikaların izlendiği bir dönemden (1923- 1940) sonra, İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığı ve sırası ile Şükrü Saraçoğlu, Mehmet Recep Peker, Hakan Saka ve Şemsettin Günaltay’ın başbakanlık yaptığı 1942’den 1950 yılına kadar herhangi bir devlet desteği uygulanmamıştır. 1950’li yıllardan sonra ise özel sektörün geliştirilmesi için kredi imkânları, dış ticarete özendirme çalışmaları, tarımsal ürünlerin üretilmesinin sürekliliği ve artırılması çalışmaları için tedbir paketleri uygulanmaya başlanmıştır.

1960 ve sonrasında planlı dönem ihdas edilmiş ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Nitekim günümüzde uygulanmakta olan devlet destekleri sisteminin temelleri de 1960’lı yıllarda oluşturulan planlara dayanmaktadır. Bu yıllarda girişimciliğe özendirme politikaları verimli olarak uygulanmaya başlanmıştır.

1995 yılında Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasında Gümrük Birliği antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma çerçevesinde, Türkiye’de uygulanan devlet destekleri mevzuatlarının AB ilkeleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve AB ile uyumlu hale getirilmesi öngörülmüştür.

Türkiye’de bölgelerin gelişmişlik düzeyleri arasında farklar olduğundan, pozitif ayrımcı bir yaklaşımla, sağlanan destekler ters orantılıdır. Burada asıl amaç, az gelişmiş olan bölgenin cazip hale getirilerek yatırım ortamının olumlu etkilenmesini sağlanmasıdır. Buna ilave olarak cari açığın kapatılmasını da desteklemek için ithal ikamesi ürün üretme, ihracata başlama ve ihracat kapasitesini artırma, uluslararası markalaşma düzeyinin artırılması ve Ar-Ge kapasitelerinin geliştirilmesi, devlet desteklerinin ana amaçlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda

destek politikaların uygulanması için birçok kurum ve kuruluş tarafından KOBİ'lere hibe, kredi ve teşvik olarak üç ana başlıkta çeşitli destekler sunulmaktadır.¹

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ)'ler tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de son derece önemli bir yere sahiptir. Nitekim, Türkiye'de faaliyet gösteren girişimlerin (işletmelerin) yüzde doksandan fazlası KOBİ'dir. Son yapılan yasal düzenlemeler ile *mali bilanço sınırının yukarı çekilmesi ile birlikte* de binlerce firma KOBİ statüsüne geri dönmüştür. Hızla gelişmenin yollarını arayan Türkiye için KOBİ'lerin gelişen yeni ekonomiye daha fazla uyum sağlaması çok büyük bir avantaj olarak görülmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak; hem yurtiçi pazarda hemde yurtdışı pazarda rekabet avantajı elde edebilmeleri için üretim kapasitesi ve kurumsallaşma seviyelerini artırmaya yönelik destekler önem kazanmaktadır.

Doğru kurgulandığında, modellendiğinde ve etkin bir şekilde uygulandığında; ekonomik büyüme, istihdamın artırılması ve şirketlerin rekabet gücünün artırılması gibi önemli etkilere sahip olan destekler; bu nedenlerden ötürü hükümetlerin hızlı müdahale olanakları ile sıkça başvurdukları siyasi yöntemlerin başında gelmektedir.

Esasında ekonomiyi canlandırmak için verilen destekler sadece KOBİ'lere yönelik değil, aynı zamanda; Türkiye'de kamu kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, yeni başlayacak girişimcilerin, belediyelerin ve üniversitelerin faydalanabileceği birçok teşvik unsurunu da içermektedir. Ancak bu çalışma ile, sadece özel sektörde faaliyet gösteren kâr amacı güden kurumlara verilen destekler (*hibe, kredi sağlama şeklinde olabileceği gibi bazen de vergisel yünden sağlanan istisna, muafiyet, indirimler şeklinde vergisel avantajlar vs.*) ile sınırlandırılmıştır.

¹ *Hibe* kelimesinin sözlük anlamı *karşılıksız vermek*'tir. Bir şeyi bağışlamak ve geri alma talebinde bulunmamaktır. Kamu kurumlarının özel sektöre hibe ismi ile sunduğu fonlar belirli ön koşullar karşılığında verilmekte olup tekrar geri talep edilmemektedir.

Kredi kelimesinin anlamı ise ödünç verilen fonun daha sonra geri ödenmesidir. Bu geri ödeme genelde fazlası ile yani faizi ile birlikte yapılır. Kamu kurumları tarafından özel sektöre kredi ismi ile sunulan fonlara baktığımızda en önemli avantajı borcun ödeme tarihini ertelenmiş olmasıdır. Piyasa değerlerine göre daha düşük faiz oranları görülmeside bir diğer avantajdır.

Teşvik; yatırımcıları bazı bölgeler de veya bazı yatırım konularına eğilmelerini cazibeli hale getirmeye yarayan uygulamalardır.

Hâlihazırda KOBİ'lere yönelik olarak farklı kamu kurumlarının sunduğu destek programları için ciddi bir bilgi kirliliği bulunmaktadır. Hangi kurumun ne desteği verdiği karmaşasının yanı sıra; hibe, kredi, teşvik gibi kavramlar bile doğru anlamlarda telaffuz edilmemektedir. Aynı zamanda sunulan bu desteklerin KOBİ'ler tarafından bilinirliği ve uygulaması yeterli seviyede olmamakla birlikte, verilen destek tutarları başlangıçta vadedilen tutarlar ile uyuşmamaktadır.

Türkiye'de uygulanan devlet destekleri, bir firmanın belirli ön koşulları sağlaması ve destek sonrasında yine belirlenmiş koşulları sağlayacağını taahhüt etmesi üzerine gerçekleştirilen kaynak aktarımı şeklinde yapılmaktadır.

KOSGEB DESTEKLERİNDE KAYNAK AKTARIM ORANININ İNCELENMESİ: TR42 BÖLGESİ ÖRNEĞİ başlıklı bu araştırmanın konusu; öncelikle ülkemizde destek veren kurumlar, kurumların politikaları, hedef kitleleri ve destek verirken kullandıkları araçlar üzerine literatür araştırması yapmak, kurum politikalarını izah etmek ve akabinde sunulan bu destekleri kullanmış firmalar üzerinden yapılacak bir çalışmada onaylanan desteklerin gerçekte ne kadarını ekonomiye aktif olarak aktarıldığını tespit etmektir. Araştırma ile destek programlarından haberdar olarak, başvuru yapmış, başvurusu kurum tarafından kabul edilmiş firmaların program kapsamında aldıkları desteklerin etkinliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, KOBİ'lerin destekler hakkında bilgi düzeyini ve desteklere ulaşılabilirlik durumunu ölçmektedir. Bu çalışmayı onlardan ayırt edecek olan özellik; çalışmanın desteklere ulaşan firmalar üzerinden yapılarak; kurumdan onay almış firmanın onaylanan destek tutarının yüzde kaçını gerçekten elde ettiği, elde edemediği kısmın sebeplerinin incelenecek olmasıdır. Bu bağlamda, araştırmada ortaya konulmak istenen, program sonunda firmaya aktarılan kaynağın, program başlangıcında sunulmuş kaynağa oranını tespit etmek olmuştur. Bu oran *Kaynak Aktarım Oranı* olarak isimlendirilmiştir. Bu oranla birlikte aktarımı gerçekleştirilemeyen kaynağın sebepleri de yorumlanmıştır. Son olarak çalışmada *Kaynak Aktarım Oranının* KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi araştırılmıştır. Çalışmada KOSGEB KOBİGEL Destek Programı'ndan faydalanmış firmalar ile anket çalışmaları yapılarak, program başlangıcında vadedilen rakamın ne

kadarının gerçekte firmaya aktarıldığı; aktarılamayan kısım için karşılaşılan sorunların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, çalışma dokuz farklı ana bölümden meydana getirilmiştir. Tezin giriş bölümü araştırmanın ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu bölümde; araştırmanın problemi, araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın sınırlılıkları ve çeşitli tanımlamalar (*KOBİ tanımı ve TR42 Bölgesi konuları vs.*) irdelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde destek kavramı izah edilmektedir. Dünyadaki önemli kuruluşlara göre yapılan destek tanımlamalarına yer verilmiştir. Bu bağlamda devlet desteklerinin genel amaçları, etkileri ve destek programlarının genel sınıflaması açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde dünya genelinde (*özellikle gelişmiş olan ülkeler kapsamında*) devlet destekleri ve uygulamaları incelenmiştir. Ünelere göre değişen KOBİ tanımlamaları izah edilmiştir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği Genelinde devlet destekleri (Fransa, Almanya, İtalya ve İngiltere), Amerika Birleşik Bevetleri, Uzak Doğu Ülkelerinde (Güney Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya) ve Rusya Federasyonu'nda uygulanan devlet destekleri açıklanmıştır.

Tezin dördüncü bölümünde Türkiye'de uygulanan devlet destekleri incelenmiştir. Destek veren kurumların destek politikaları, hedef kitleleri ve kullandıkları araçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Tezin beşinci bölümü tamamen KOSGEB'in kurum yapısına bağlı olarak KOBİ'lere sunmuş olduğu destek programlarına ayrılmıştır. Bir önceki Bölüm'de alt başlık olarak ele alınan destekler bu Bölüm'de ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

İkinci, üçüncü, dördüncü, ve beşinci bölümlerde, tezin kavramsal boyutunu oluşturmak amacıyla literatür incelenmiş ve tartışılmıştır. Böylece çalışmanın teorik araştırmasını gerçekleştirecek temel yapı sağlanmıştır.

Tezin altıncı bölümü araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma sürecinin nasıl gerçekleştirildiğine dair bilgiler verilmiş olup, araştırmada test edilecek model ve hipotezlere yer verilmiştir. İlk olarak araştırmanın amacı ve

araştırmada kullanılan yöntemler açıklanmıştır. Araştırmanın yöntemi ile birlikte, araştırmanın evreni, veri toplama araçları, geçerlik güvenirlik çalışmaları, verilerin çözümlenmesi ve analizi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın evrenini Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) KOBİ Gelişim Destek Programı (KOBİGEL) Destek Programından faydalanmış, proje sürecini tamamlamış KOBİ'ler oluşturmaktadır. KOSGEB'den alınan verilere göre Doğu Marmara Bölgesi (Düzce, Bolu, Sakarya, Kocaeli ve Yalova) (TR42) bölgesinde 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve anket döneminde projesi tamamlanmış 135 firma bulunmaktadır. Bu sebeple tam sayıma gidilmesi uygun görülmüştür.

Yedinci bölümde araştırmanın analizine bağlı sonuçların bulgularına yer verilmiştir. Bu bağlamda, demografik özelliklere, ortalamalar ve katılım düzeylerine, faktör analizine, hipotez testlerine, korelasyon analizine ve hiyerarşik regresyon analize ilişkin bulgular ortaya çıkarılmıştır.

Tezin sekizinci bölümde ise, çalışmanın sonucuna ve bu sonuçla doğan öneri kısımlarına vurgu yapılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre; kurum uzmanlarından kaynaklanan hataları, destek prosedürlerinin uygulamalar ile ters düştüğü noktaları, KOBİ'lerin eksik olduğu alanları ve danışman firmaların sürece etkilerini ortaya koymuştur. Bu sorunların iyileştirilmesi ile destek kullanım oranının artmasına ve ekonominin canlanmasına katkı sağlanacağı beklenmektedir.

1.1 Araştırmanın Problemi

Dünya geneli incelendiğinde, başta ekonomik büyümeyi ve istihdamı artırmak olmak üzere, bölgesel dengesizliği ve dışa bağımlılığı azaltmak gibi daha birçok nedenlerle önceleri çok farklı; günümüzde ise belirli ölçülerde standartlaşmış teşvik ve destek programları uygulamaktadırlar. Sonuçlarına bakıldığında bir kısım ülkeler başarılı bir teşvik programı uygulayarak ekonomik ve sosyal amaçlarına ulaşırken diğer bir kısım ülkelerde bu amaçlar gerçekleşmemiştir (Takım ve Ersungur, 2018: 725). Türkiye’de ise 1990’lı yıllarda yoğun bir şekilde dile gelmeye başlayan devlet destekleri konusu günümüzde KOBİ’ler için oldukça karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Devlet geliştirmeyi hedeflediği farklı noktalar için farklı kurumlar üzerinden politikalar geliştirirken, devlet desteği konusunda kullanılan terimler dahi KOBİ’ler için mutlak hale gelmiştir. Desteklerden haberdar olmayanların yanı sıra, desteklere ulaşip başvuru yapan firmaların bile başlangıçta vadedilmiş fonlara erişiminde birçok güçlük yaşanmaktadır.

Bu çalışmanın yanıt aradığı temel soru(n) KOSGEB KOBİGEL Destek Programından faydalanmış olan firmalara, program başlangıcında sunulmuş kaynağın gerçekte ne kadarını elde ettiğinin değerlendirilmesidir. Başka bir ifade ile proje sonunda gerçekleşen *kaynak aktarım oranının* tespit edilmesidir.

Kaynak Aktarım Oranı; firmaların destek programı sonunda hesabına geçen destek miktarının, kurum tarafından verilen kurul kararında bahsedilen destek tutarına oranıdır.

Araştırmanın temel hipotezi; Kaynak Aktarım Oranının düşük olmasıdır. Çalışmada aynı zamanda Kaynak Aktarım Oranının tespit edilmesi ile birlikte, oranın KOBİ’lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi de araştırılmıştır.

Bu tez tamamladığında elde edilen sonuçların; kurum uzmanlarından kaynaklanan hataları, destek prosedürlerinin uygulamalar ile ters düştüğü noktaları, KOBİ’lerin eksik olduğu alanları, danışmanla çalışmanın sürece olan etkisi ve KOBİ’lerin sahip olduğu demografik özelliklerin sürece etki edip etmediğini ortaya koyması beklenmektedir. Bu sorunların iyileştirilmesi ile destek kullanım oranının artmasına ve ekonominin canlanmasına katkı sağlanacağı beklenmektedir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Ülkemizde özel sektöre verilen destekler son yıllarda artış göstermektedir. Birçok kurum, özel sektöre yönelik geri ödemesiz veya geri ödemeli destekler sağlamaktadır.

Ancak bugüne kadar verilmiş desteklerin amaçlarına ulaşip ulaşmadığı yönünde yapılmış etkinlik veya verimlilik çalışmaları literatürde oldukça kısıtlıdır. Bu yüzden de aktarılmış desteklerin ülke ekonomisi için gerçek bir fayda sağlayıp sağlamadığı konusunda ortaya konmuş net bir sonuç bulunmamaktadır. Bu sebeple ülkemizde özel sektöre özellikle KOBİ kesimine sunulmuş fonların etkinliğinin ortaya konulması önemli ve eksik kalmış bir konudur.

Literatür taramasında araştırma problemi ilgili anahtar kelimeler tespit edilerek ilgili veri tabanlarına erişilmiştir. Ana konu başlığına karar verebilmek adına kaynak incelemesine ilk olarak ön kaynak taraması ile başlanmıştır. Daha sonra detaylı kaynak taraması ile yapılarak araştırma ile ilgili tüm ana ve önemli kaynaklarla ilgili araştırmamızı destekleyebilecek yardımcı kaynaklara ulaşılmıştır. Sonuçlara göre anahtar kelimeler yeniden değerlendirilmiştir. Sonuçlar temelde tez başlığına göre filtre edilmiş, konu ile alakalı olmayan sonuçların çıkartılmıştır.

Detaylı sonuç incelemesi ile kavram ve yaklaşımlar belirlenmiştir. YÖKTEZ veri tabanında yapılan arama sonucunda konu ile alakalı olabilecek 84 adet sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan 13 tanesi doktora tezi ve 71 tanesi de yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. ULAKBİM veri tabanında yapılan arama sonucunda konu ile alakalı olabilecek 12 makale tespit edilmiştir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalar, KOBİ'lerin destekler hakkında bilgi düzeyini ve desteklere ulaşabilirlik durumunu ölçmektedir. Bu çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalardan ayırt edecek olan özellik; çalışmanın desteklere ulaşan firmalar üzerinden yapılarak; kurumdan onay almış firmanın onaylanan destek tutarının yüzde kaçını gerçekten elde ettiği, elde edemediği kısmın sebeplerinin incelemiş olmasıdır. Çalışma kapsamında kaynak aktarım oranının ayrıca KOBİ'lerin yeniden destek kullanıp kullanmama konusundaki tutumları da belirlenmek amaçlanmıştır.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı; kamu desteklerinden (*KOSGEB KOBİGEL Destek Programı*) faydalanmış KOBİ'lerin bu destekleri ne derecede kullandığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda çalışma; KOBİ'lere yönelik vadedilen devlet desteklerinin etkin ve verimli bir şekilde piyasaya aktarılıp aktarılmadığını ortaya çıkarmak ve bunun sebeplerini keşfetmeyi hedeflemektedir. Araştırmada cevabı aranan diğer önemli alt problemler şu şekilde belirlenmiştir;

- Destek onayı almış firmalar destek programı sonunda gerçekte ne kadar finansmana erişmiştir?
- Destek onayı almış firmaların, vadedilen finansmanın tamamına ulaşamamasının sebepleri nelerdir?
- Destek veren kurum performansı, destek alan firma performansı, danışmanlık hizmetinin alınması ve kaynak aktarım oranı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Destek veren kurumun destek programına ilişkin yürütmüş olduğu prosedürler kaynak aktarım oranı üzerinde etkili midir?
- Destek veren kurumda çalışan uzmanların özellikleri kaynak aktarım oranı üzerinde etkili midir?
- Destek alan firmanın daha önce desteklerden yararlanması ve proje kültürüne hâkim olması kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Destek alan firmanın finansal yapısı kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- KOBİ'lerin devlet desteklerinin etkin kullanılmasında eksik olduğu alanlar nelerdir?
- Hizmet alınan danışman kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Firmanın faaliyet gösterdiği ilin demografik ve ekonomik yapısı kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Kaynak aktarım oranı KOBİ'lerin yeniden destek kullanma isteği üzerinde etkili midir?
- Kaynak aktarım oranı sürecinde var olan sorunların iyileştirilmesi, destek kullanım oranının artmasını ve ekonominin canlanmasını etkilemekte midir?

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmada sadece özel sektörde faaliyet gösteren (*kar amacı güden*) işletmelere destek veren kurumlar, bu kurumların politikalarına ve destekleme için kullandıkları araçlara yer verilmiştir.

Çalışma içerisinde gerçekleştirilen araştırma TR42 Bölgesinde (*Düzce, Bolu, İzmit, Sakarya ve Yalova illerinde*) bulunan KOBİ'ler ile sınırlandırılmıştır. Kullanılan devlet destekleri ise 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerindeki KOSGEB KOBİGEL Destek Programı'ndan faydalanmış ve projesini tamamlamış firmalar olarak seçilmiştir. Bu çalışmada, örneklem evrenin tamamıdır. Araştırmaya konu olan işletmeler listelenerek tam sayım yöntemi ile çalışma tamamlanmıştır.

KOSGEB'den alınan verilere göre TR42 bölgesinde 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve anket döneminde projesini başarılı/başarısız olarak tamamlanmış 135 firma bulunmaktadır. Bu nedenle araştırmanın örnekleme; TR42 bölgesinde bulunan KOSGEB KOBİGEL 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve projesi tamamlanmış 135 adet firma öngörülmektedir.

1.5 Tanımlar

Bu alt bölümde; öncelikle TR42 Bölgesi, Türkiye'de yapılan KOBİ tanımları ve kaynak aktarım oranları açıklanmıştır.

1.5.1 TR42 Bölgesi Tanımı

TR42 Düzey 2 Bölgesi, ülkemizde yer alan 26 Düzey 2 bölgesinden biridir. Bölge Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu ve Yalova illerini kapsamaktadır (MARKA, 2014). 2011 yılında Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılan çalışmada 61 gösterge referansı ile illerin sosyo-ekonomik sıralaması yapılmıştır. Bu sıralamaya göre; Bolu 11., Düzce 35., Kocaeli 4., Sakarya 18. ve Yalova 13. sırada yer almaktadır. Bu verilere dayanarak illerin ülke içerisinde üst sıralarda bulunduğu söylenebilir (MARKA, 2014).

Şekil 1.1: TR 42 Bölgesi

Doğu Marmara Kalkınma Ajansının yayınladığı raporlara göre bölgede kişi başı gayri safi katma değer 13.138 \$'dır. Bu ülke ortalamasının 1,41 katıdır ve İstanbul'dan sonra en yüksek paydır (MARKA, 2014). Türkiye'nin toplam ihracatında bölgede bulunan KOBİ'lerin payı %9,61, ithalat payı ise %5,58'dir. 2023 yılı için belirlenmiş Türkiye İhracat Stratejilerinde hedef 500 milyar dolar olup, bölgeye verilmiş pay %15 oranla 75 milyar dolar seviyesidir (MARKA, 2014). TR42 Bölgesinde 18 faal ve 19 kuruluş aşamasında olan toplam 37 adet Organize Sanayi Bölgesi (OSB) bulunmaktadır. Ayrıca 6 teknopark, 2 teknoloji merkezi ve 6 üniversite bölgenin araştırma geliştirme kapasitesini ortaya koymaktadır. Bölgede öne çıkan sektörler; orman ürünleri, gemi inşa, cam, elektronik, plastik kauçuk, enerji, demir dışı metaller, makine, otomotiv, tekstil ve kâğıt mamulleri imalatıdır (MARKA, 2014).

1.5.2 KOBİ Tanımı

KOSGEB tarafından yapılan tanımlamaya göre küçük ve orta büyüklükte işletme (KOBİ) tanımı, 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 125 milyon Türk Lirasını aşmayan ekonomik birimdir. Aynı yönetmelikte KOBİ'ler mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılmaktadır (KOSGEB, 2018)².

² Mali Bilanço: Bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren mali tabloyu temsil etmektedir.

Net Satış Hasılatı: Bir işletmenin brüt satışlarından satış iskontoları ve iadeleri ile diğer indirimlerin düşülmesi sonucu bulunan tutarı temsil etmektedir.

Tablo 1.1: KOSGEB KOBİ Tanımı

Ölçek	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro (TL)	Yıllık Bilanço (TL)
Mikro İşletme	< 10	≤ Milyon	≤ 3 Milyon
Küçük İşletme	10- 50	≤ 25 Milyon	≤ 25 Milyon
Orta Büyüklükteki İşletme	50- 250	≤ 125 Milyon	≤ 125 Milyon

Kaynak: 24 Haziran 2018 Tarihli ve 30458 Sayılı Resmi Gazete

1.5.3 Kaynak Aktarım Oranı Kavramı

Kaynak Aktarım Oranı; firmaların destek programı sonunda hesabına geçen destek miktarının, kurum tarafından verilen kurul kararında bahsedilen destek tutarına oranıdır.

Şekil 1.2: Kaynak Aktarım Oranı Formülü

$$\text{Kaynak Aktarım Oranı} = \frac{\text{Proje Sonunda Firmanın Hesabına Geçen Destek Bütçesi}}{\text{Kurul Tarafından Onaylanan Destek Bütçesi}}$$

Bu çalışmada Kaynak Aktarım Oranının tespit edilmesi ile birlikte oranın KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi de araştırılmıştır. Araştırma için seçilmiş olan KOSGEB KOBİGEL Destek Programının 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde sunulan destek bütçesi 300.000 TL hibe 700.000 TL faizsiz kredi olmak üzere toplamda 1.000.000 TL'dir.

Yıllık İş Birimi (YİB): Bir yıl boyunca tam zamanlı olarak işletmede veya işletme adına çalışan bir kişiyi ifade etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİYE YÖNELİK DEVLET DESTEKLERİ KAVRAMI

Çalışmanın bu bölümünde devlet desteklerinin kavramları açıklanmış, tarihsel gelişimi özetlenmiş, amaçları, ekonomik etkileri ve sınıflandırılması ele alınmıştır.

2.1 Devlet Destekleri Kavramı

Birkaç farklı devlet desteği tanımı ve özelliğiyle kavramı değerlendirildiğinde; devlet destekleri halk dilinde yaygınlaşmış olarak teşvik, sübvansiyon, hibe, faizsiz kredi ve destekleme önlemi gibi kavramları içine almaktadır. Devlet destekleri, devletin kendi kaynaklarını kullanarak önceden belirlenmiş bir ürünün üretilmesine yönelik olarak belirlenmiş koşullar çerçevesinde yine belirlenmiş bir sektöre ve bölgeye yapılan yardımlar olarak tanımlanmaktadır (Alata, 2014: 6). Literatürde devlet destekleri kavramı, *belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme* olarak ifade edilmektedir (Yavuz, 2010: 86). Türk Dil Kurumu (TDK)'nın Güncel Türkçe Sözlüğünde ise teşvik kavramı, *isteklendirme, özendirme* olarak; sübvansiyon kavramı ise *para desteği, destekleme* olarak yer almaktadır (Türk Dil Kurumu, 2009).

Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun Tasarısında ise devlet desteği; *Türkiye ile Avrupa Toplulukları arasındaki ticareti etkilediği ölçüde, kamu kaynakları aracılığı ile sağlanan, belirli teşebbüslere veya belirli ürünlerin üretimine ayrıcalık tanıyarak rekabeti bozan veya bozma tehdidi oluşturan ve yararlanana mali fayda sağlayan her türlü tedbir*³ olarak tanımlanmıştır.

Devlet desteği; kimi zaman sübvansiyon, destek, teşvik kavramlarını kapsayan geniş kavram olarak tanımlanmakta, kimi zamansa bu kavramlarla aynı

³ Bkz: Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun. (2010). T. C. Resmi Gazete, 27738, 23.10.2010.

anlamda kullanılmaktadır. AB mevzuatlarında devlet desteği kavramları kullanılırken Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) liderliğinde yapılmış uluslararası anlaşmalarda destekler için sübvansiyon kavramını görülmektedir.

Buss (2001)'in araştırmalarına göre 1800'lerin başlarında, devletler özel sektörlere ve finans altyapısına sermaye sağlamaya başlamıştır. Gabe ve Kraybill (2002), yaptıkları çalışmada birçok eyalet ve yerel hükümetin yeni iş oluşturma ve mevcut işini büyütmede ekonomik kalkınma aracı olan teşvikleri kullandığına değinmiştir. Bartik (1995) ise çalışmasında devlet yardımları ile bir bölgenin istihdamının %10 artırılması bölge halkının kazançlarını %4- %7 arasında artırdığı sonucuna değinmiştir.

Çeşitli uluslararası ekonomik birleşmeler ve örgütler içerisinde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (*Organisation for Economic Cooperation and Development- OECD*), Avrupa Serbest Ticaret Birliği ve Avrupa Birliği'nde, bu örgütlerin her birinin kuruluş amacı nedeniyle devlet destekleri konusuna detaylı olarak yer verilmiştir. Bu örgütlerin ortak amacı, üye ülkeler arasındaki ticaret ve rekabet kurallarını düzenlemek olduğundan, devlet destekleri konusu önem kazanmaktadır.

2.1.1 Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) Göre Devlet Desteği Kavramı

1994 de imzalanmış olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT); fiyat ve gelir desteği için geliştirilmiş uygulamalar dâhil olmak üzere, bir ürünün bir ülkeye ithalatını azaltacak veya bir ülkeden ihracatını arttıracak faaliyetleri devlet desteği olarak nitelendirmiştir (DPT, 2004: 320).

15 Nisan 1994'de imzalanan Marakeş Anlaşması ile Dünya Ticaret Örgütü kurulmuştur. Uruguay Turu sonucunda 01.01.1995 tarihi itibari ile GATT'nin yerini DTÖ'nün alması kararlaştırılmıştır. Dünya Ticaret Örgütü, uluslararası ticaretin kurallarını, işleyişini ve usullerini düzenleyen kurumsal ve hukuki yapıya sahip bir uluslararası sistemdir (Sımayı, 2014: 1). Marakeş Anlaşmasına göre örgütün amaçları Tablo 2.1'de gösterilmiştir.

Tablo 2.1: Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün Amaçları

-
- Yaşam standartlarını arttırmak,
 - Herkese istihdam olanağı sunmak,
 - Üretim ve ticareti geliştirirken dünya kaynaklarının sürdürülebilir kalkınma hedefine uygun olarak kullanımını sağlamak,
 - Çevreyi korumak ve farklı ekonomik düzeylerdeki ülkelerin ihtiyaçlarına cevap vermek;
 - Gelişmekte olan ülkeler ve özellikle en az gelişmiş olanlarının artan dünya ticaretinden ihtiyaçları ile orantılı olarak pay almalarını sağlamak;
 - Bu hedeflere ulaşılmasına yardımcı olmak üzere uluslararası ticari ilişkilerde ayrımcılığı ve ticaretin önündeki engelleri ortadan kaldıran karşılıklı anlaşmalar yapmak;
 - Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması ve Uruguay Turu Çok Taraflı Ticaret Müzakerelerinin sonuçlarına uygun bütünleşmiş, uygulanabilir ve kalıcı birçok taraflı ticaret sistemini geliştirmek;
 - Çok Taraflı Ticaret Sisteminin temel ilkelerini korumak
-

Kaynak: GATT, 2009: 9.

Bu amaçlara ulaşılabilmesi için, üye ülkelerin karşılıklı çıkar esasına dayanarak ticareti engelleyen veya kısıtlayan her türlü engelin ve farklı uygulamaların (*tarifeler ve tarife dışı engeller vb.*) kaldırılması ve dünya ticaretinin serbestleştirilmesi öngörülmüştür. Burada amaçlanan, ithalat ve ihracat için uygulanan vergi dışı engellemelerin önce vergileştirilmesi akabinde bu uygulamaların ortadan kaldırılmasıdır. Bunların gerçekleştirilmesi için iki önemli politika oluşturulmuştur. Bunlar *en çok kayırılan ülke* ve *milli muameledir*. En çok kayırılan ülke politikası, *bir ülkeye sağlanan kolaylık ya da verilen taviz, ayırım yapılmadan bütün diğer üye ülkelere de aynen geçerli kılınmasıdır*. Milli muamele politikası ise *yurt içinde uygulanan vergi ve uygulamalarda yerli mal veya hizmet ve yabancı mal veya hizmet ayırımı yapılmadan hepsine eşit uygulamalar yapılmasıdır*. Bu politikalar ile uluslararası ticarete yaşanan engellerin ve ülkeler arasındaki ayrımcılığın kalkması hedeflenmiştir (Turhan, 1997: 2).

Amaç ticaretin serbestleştirilmesi olduğundan dolayı, ülkeler arasındaki ticareti etkilediği gerekçesiyle devlet destekleri konusunda da bazı düzenlemeler getirilmiştir. Örneğin, Uruguay Turu Nihai Senedi dışındaki GATT kapsamında gerçekleştirilen çok taraflı ticaret görüşmelerinde devlet desteğinin açık bir tanımı yapılmamıştır. 1993 yılında gerçekleştirilen Uruguay Turu Nihai Senedi ile ilk kez, *Sübvansiyonlar ve Telif Edici Önlemler Kodu* oluşturulmuştur. Burada sübvansiyonun açık ve ayrıntılı tanımı yapılmıştır (DPT, 1995: 3)⁴. Anlaşmanın *genel hükümler* başlıklı birinci maddesinde göre; kamuya ait bir kuruluş tarafından yapılan fon aktarımı, tahsil edilmeyen bir vergi yükümlülüğü, kamu tarafından bedelsiz sağlanan her türlü mal ve hizmet, gelir ve fiyat desteği ya da herhangi bir menfaat *sübvansiyon* olarak tanımlanmıştır (DPT, 2004: 320). Buna göre, aşağıda yer alan maddi katkıların yapılmasının, devlet desteği anlamına geldiği kabul edilmiştir (Köksal, 2002: 4):

- Kredi, hibe veya hisse senedi alımı ile fon transferi gerçekleştirmek,
- Vergi ertelenmesi gibi vadesi geçmiş bir devlet ödemesinin affedilmesi,
- Devletin özel sektör için bir ürün temin edip bedelsiz kullanıma sunması,
- Bir gelir veya fiyat desteği olması ve bu yolla bir avantaj sağlanması.

Uruguay Turu Nihai Senedi ile ayrıca devlet destekleri; karşı tedbir alınmasını gerektirmeyenler, karşı tedbir alınması gerekenler ve yasaklanmışlar olarak üç ana gruba ayrılmıştır (DPT, 1995:4-5): Karşı tedbir alınmasını gerektirmeyen destekler, *ülkenin kendi sınırları içinde uygulanan genel nitelikli sübvansiyonlar, spesifik olarak nitelendirilebilen ancak şirketlerce veya şirketlerle sözleşme yapmış yükseköğrenim veya araştırma kuruluşlarınca yürütülen araştırma faaliyetlerine yapılan destekler ile genel bir bölgesel kalkınma çerçevesi içinde uygulanması ve seçilmiş bölge dahilinde spesifik olmaksızın dağıtılması şartıyla geri kalmış bölgelere verilen sübvansiyonlardır*. Karşı tedbir alınabilir sübvansiyonlar; *sübvansiyon tanımına uyan uygulamaların bir başka ülkenin yerli sanayisine zarar vermesi, diğer imzacıların Genel Anlaşmadan dolayı veya dolaysız olarak kaynaklanan çıkarlarının ve elde ettikleri tavizlerin yok olmasına veya azalmasına neden olması, bir başka imzacının çıkarlarına ciddi zarar vermesidir* (DPT, 2004: 320- 321).

⁴ DTÖ, devlet desteği terimi yerine *sübvansiyon* kavramını kullanmaktadır.

2.1.2 Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD)'ne Göre Devlet Desteği Kavramı

OECD, bir firmanın kendi piyasasındaki rakip firmalardan daha yüksek oranda mali transfer almasını, daha düşük oranlı vergi ödemesini, kamusal mallardan daha büyük fayda sağlamasını veya daha düşük çevresel veya düzenleyici kontrollerle karşılaşmasını devlet desteği olarak kabul etmektedir. Başka bir ifadeyle sanayi sektöründeki diğer firmalar karşısındaki durumunun ayrıcalıklı olarak adlandırılması devlet desteğidir (OECD, 2001: 25- 28).

OECD tarafından yapılan yatırım teşviki tanımına göre yatırım teşvikleri; bir girişimin yatırım maliyetini, yatırım ile ilgili riskleri ve potansiyel kârını etkilemek için oluşturulmuş devlet önlemidir (UNCTAD, 1994:290 akt. Duran, 2003: 6).

OECD bünyesinde de devlet destekleri, belirli ortak esaslara göre düzenlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmalara göre devlet destekleri; geri ödemeli nakit ödemeler, geri ödemesiz nakit ödemeler, kamu kurumlarının hisse alımı, kamu tarafından verilen garantiler, vergi muafiyetleri ya da bu yöntemlerin bir ya da bir kaçının bir arada kullanılması şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlanmış bu destekler devletin çeşitli kurumları üzerinden sağlanmaktadır (DPT, 1995: 9).

OECD Uzlaşması (*Guidelines on Officially Supported Export Credits*) çerçevesinde, en önemli engeli oluşturduğu düşüncesi ile uluslararası ticarete ihracata uygulanan devlet destekleri, özellikle başı çeken ihracat kredileri ile kredi garantileri, özel bir düzenlemeye tabi olmuştur. Bu düzenlemeye göre ihracat kredileri vade programına göre; kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere üçe ayrılmaktadır. OECD Uzlaşması, asgari iki yıl ve üzeri geri ödeme süresi olan ürün veya eşdeğer leasing işlemleri için resmi destekli ihracat kredilerine kurumsal bir çerçeve getirmeyi amaçlar. Bu sebeple, uzlaşma neticesinde devlet destekli ihracat kredilerine belirlenmiş limitler getirilmiştir. Ancak bazı durumlarda üyelerin onayı alınarak limitlerin aşılmasına ve koşulların dışında bir uygulama yapılması mümkün kılınmıştır (DPT, 1995: 9- 10).

2.1.3 Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)⁵'ne G6re Devlet Desteği Kavramı

Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)⁵ üyesi 6lkelerde yaptıkları anlaşmanın on 6çüncü maddesinde devlet desteklerinin uygulamalarına ilişkin çerçeve belirlenmiştir. Bu maddeye göre, üye olan 6lkeler arasında gerçekleşecek olan ihracatta uygulanacak her türlü devlet desteği yasaklanmıştır. Aynı şekilde ticarete miktar sınırlandırması ve vergilerin kaldırılmasında yasaklanmıştır. Ancak 13. Maddeye uygun olarak sunulacak devlet desteği bir ekonomi politikası olarak kullanılabilir. Bu anlaşma bir gümrük birliği anlaşması değildir. Sadece serbest bir ticaret bölgesinin kurulması için yapılmıştır (DPT, 1995: 7).

EFTA üyesi 6lkelerde gerçekleşen uygulamaların niteliklerine göre sınıflandırılması şöyledir; krediler, hibeler, hisse senedi alımı, garanti verme, sermayeye katılımı ve ihracata özel kredilerdir. Devlet desteklerinin amaçlarına göre yapılan sınıflandırma ise; istihdam desteği, genel destekler, yapısal uyum ve kurtarma, bölgesel destekler, küçük işletme geliştirme, ihracat kredileri ve garantileri, sanayi sektörüne tanınan vergi kolaylıkları, Ar-Ge destekleri, ihracata teşvik destekleri ve sektörel desteklerdir (DPT, 1995: 7).

EFTA üyesi 6lkeler ile 6lkemiz arasında karşılıklı ticaretin geliştirilmesi amacı ile 1991 yılında Serbest Ticaret Anlaşması imzalanmıştır. Dünya ticaretinde uyumun gelişmesi, doğru rekabet koşullarının sağlanması, ticarete engellerin yok edilmesi ve EFTA üyesi 6lkeler ile Türkiye arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi anlaşmanın amaçları olarak sıralanmaktadır. Bu anlaşmaya göre, bir ürün için rekabeti bozma tehdidi içermesi ve EFTA devletleri ile 6lkemiz arasındaki ticareti etkilemesi durumunda uygulanabilecek her türlü devlet desteğinin anlaşma ile bağdaşmayacağı kabul edilmiştir (T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2009).

⁵ EFTA; 1960 yılında, üye olan 6lkelerin arasındaki ticareti serbest kılmak ve rekabeti sağlamak amacı ile kurulmuştur. Avrupa Birliği'ne alternatif olarak Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve İngiltere tarafından kurulmuştur. Bugün dünyanın en önemli serbest ticaret bölgesidir.

2.1.4 Avrupa Birliği (AB)'ne G6re Devlet Desteği Kavramı

Avrupa Birliği (AB) m6ktesebatında, *s6bvansiyon* ve *devlet desteği* tanımları ayrı ayrı ele alınmış, devlet desteği kavramı, s6bvansiyon veya destekleme kavramından daha geniş bir çerçeveye oturtulmuştur. S6bvansiyon kavramı, girişimi desteklemeye y6nelik ayni veya nakdi bir 6deme iken, devlet desteği konusu amacı ve etkisi ile tanımlanmıştır.

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) erevesinde s6bvansiyonlarla ilgili ilk d6zenleme, damping ve s6bvansiyonlara karşı korumayı amaçlayan ve Temel T6z6k olarak adlandırılan 1968 tarihli Konsey T6z6đüdür. Temel T6z6kte s6bvansiyon; menşe veya ihracat 6lkesinde devlet veya bir kamu birimi tarafından sağlanan bir yarar veya avantaj yaratan, mali destek veya GATT 1994 16. maddede belirtilen herhangi bir gelir veya fiyat desteği olarak tanımlanmıştır. Burada mali destek; doğrudan fon transferi (*hibe, kredi, hisse senedi alımı vb.*), potansiyel doğrudan transfer (*kredi garantisi vb.*), devletin, genel altyapı hizmeti veya mal alımı dışında mal ve hizmet sağlaması, devletin bu işlevlerden birini veya birden fazlasını y6r6tmek 6zere bir 6zel kuruma doğrudan veya dolaylı olarak fon temin etmesi ve uygulamanın h6k6metin normal uygulamasından farklılık g6stermesi durumudur. Ek yarar veya avantaj sağlayan durumlar, kredilerde faiz 6demesiz d6nem, piyasaya g6re d6ř6k faiz oranı ve hibe kredilerdir. Devletin gelirden vazgeçtiği durumlar ise bir 6retici veya ihracatçıya vergi, sosyal g6venlik primleri, g6mr6k vergisi 6demelerinde indirim veya tasarruf sağlanmasıdır (Erdem, 2004: 34- 35).

AB rekabet politikası, serbest rekabeti engelleyerek piyasa ekonomisinin işleyişini bozan veya bozma olasılığı bulunan her t6rl6 karar ve uygulamayı yasaklamaktadır. AB Anlaşmasının 87- 89. maddelerinde, 6ye devletlerden birinde faaliyet g6steren bir firmanın devlet desteği almasının, bu firmayı, destek almayan diğer devletlerdeki firmalara g6re avantajlı konuma getireceği ve bunun da haksız rekabeti oluşturacağı ve AB içerisinde rekabeti olumsuz y6nde etkileyeceği belirtilmiştir (Ulut6rk, 2004: 357). Bu nedenle Roma Antlaşmasına g6re devlet desteği; anlaşma çerçevesinde belirlenmiş istisnalar dışında, 6ye bir devlet tarafından kullanılması veya kamu kaynakları aracılığı ile belirli bir girişimi ve 6r6n6 desteklemek rekabet ortamını bozmakta ve tehdit etmektedir (DPT, 2007).

2.2 Devlet Desteklerinin Temel Amaçları

Devlet desteklerinin temelinde, kısıtlı olan kaynakların ülke için stratejik önem taşıyan ekonomik alanlara yönlendirilmesi mantığı vardır. Verilecek destekler ile ne gibi getiriler beklenmekte ve ne gibi ödümlerin verilmesi planlanmakta olduğu iyi araştırılmalıdır. Her ülkenin ekonomik sistemine göre devletin uyguladığı desteğin amacı değişmektedir. Ancak temel amaç her zaman ülkenin refah seviyesinin artırılmasıdır (Çiloğlu, 1997: 1).

Devlet destekleri için yapılan uygulamalarının ana amacı; girişimlerin maliyetlerini düşürmek, yatırım için gerekli olan finansman ihtiyaçlarını kolaylaştırmak, girişimin karlılığı arttırmak, girişimleri belirlenmiş sektörlere ve bölgelere yönlendirmektir (Paçacı, 2011: 10).

Gelişmiş ülkelerce de kullanılan devlet destek politikaları, gerek iktisadi gerek sosyal amaçlarla gelişmekte olan ülkeler için daha büyük bir önem arz etmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin devlet desteklerini uygulama amaçları genellikle teknolojik gelişimi daha fazla artırmak, verimliliği artırmak, işsizliği azaltmak ve ülke genelindeki gelişmişlik seviyesi eşitlemektir. Gelişmekte olan ülkelerde devlet desteklerini uygulama amaçları ise ekonomik kalkınmayı sağlamak, sanayileşme seviyesini yükseltmek, dünya pazarında rekabet imkânı elde etmek, kaynakların eşit dağılımını sağlamaktır (Onocak, 2015: 23).

Birleşik Krallık'taki Business, Innovation and Skills Committee (2015)'in yayınladığı rapora göre, İngiltere hükümetinin iş desteğine yaklaşımı *işletmelerin doğru zamanda doğru desteğe ulaşmasına yardımcı olma* olarak tanımlamıştır. Rapora göre İngiltere'de Hükümet, *Hükümet'in, duyarlı ve rekabetçi bir özel sektör pazarının gelişimini teşvik etme rolünü üstlenmeyi* düşünmektedir. Belirli piyasa başarısızlıklarını veya eşitlik eksikliklerini ele almak ve bu boşlukları doldurmak için çeşitli planlar ve müdahaleler sağlamak da hükümetin amaçları arasında yer almaktadır.

Literatürde yapılan çalışmaların özetlenmesi gerekirse ülkemizde uygulanan devlet desteklerinin genel amaçlarını aşağıdaki maddelerde toplamak mümkündür:

- Bölgeler arası gelişmişlik düzeyinin eşit dağılmasını sağlamak,
- Özel sektörün rekabet gücünü artırmak,
- Yüksek yatırım maliyeti olan yatırımların desteklenmesi,
- Sektör küme oluşumunun desteklenmesi,
- Üretim sisteminin geliştirilmesi,
- Doğal afetler karşısında yaşanacak dalgalanmaların minimize edilmesi (özellikle tarım faaliyetlerinde),
- Kadın, genç ve engelliler gibi belirli grupların istihdam alanını artırmak,
- Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetlerinin özendirilmesi,
- Toplumsal refahın artırılması ve
- Ekonominin güç kazanması şeklinde ifade edilmektedir.

Devlet desteklerinin amaçlarını daha somut konular (çıktılar) şeklinde bir araya getirdiğimizde aşağıda yer alan başlıklar altında değerlendirilmektedir.

- Girişimciliği Artırmak ve Geliştirmek
- Yatırımları Arttırmak
- Ürün ve Üretim Kapasitesinin Geliştirilmesini Desteklemek
- Ar-Ge ve Yenilik Faaliyetlerini Artırmak
- İhracatı Artırmak ve Geliştirmek
- İstihdamı Desteklemek ve Geliştirmek
- Ekonomik Büyüme ve Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak

2.2.1 Girişimciliği Artırmak ve Geliştirmek

Girişimci, piyasa fırsatlarından bir işletme kurarak kar elde etmeyi amaçlayan kişidir. Girişimcilerin devlet tarafından desteklenmesi, girişimci sayısını artırıcı etkide bulunmaktadır. Sayıları artan ve risk alıp başarıya ulasan girişimciler sadece bireysel kazanç değil aynı zamanda içinde yaşadıkları toplum ve ülkenin gelişimi için de kazanç yaratmış olurlar. Bu anlamda girişimcilerin yaratıcılık ve yenilik adına, toplumun da onları destekleme adına üstüne çok önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Destek programlarının girişimciye sağladığı imkânlar toplumun diğer kesimlerine de ekonomik ve sosyal gelişim sağlamaktadır (Doğangül, 2012: 8).

Littunen (2000), yeni bir işyeri açmanın tamamen bireysel bir karar olduğunu ve bu kararı verme sürecinde, kişinin yenilik merakı ve teşebbüs isteğinin ön planda olduğunu söylemektedir. İş fırsatlarını görebilme ve bunlardan yararlanma, yanlışları düzeltebilme, potansiyel karlı işleri algılayabilme kabiliyetlerinin bir girişimcide bulunması gerektiğini belirtmektedir (Doğangül, 2012: 7).

Girişimciliği artırmanın ülke ekonomisi için önemini bir örnek üzerinden açıklandığında Korobka (2018)'nin çalışması göz önüne alınabilir. Ulusal düzeyde kırsal alanlardaki sosyo-ekonomik, ekolojik, demografik, eksik ekonomik reformların olumsuz eğilimleri Korobka'nın bu çalışmayı hazırlamasına alt zemin hazırlamıştır. Korobka (2018)'ya göre küçük işletmelerin gelişimini yavaşlatan temel sorunlardan biri, bölgesel ve ulusal düzeyde mali desteğin olmamasıdır. Örneğin Ukrayna'daki küçük girişimcilikler ekonomideki pazar ilişkilerinin gelişmesine, halkın ekonomik refahının büyümesine, teknolojik ilerlemelerin hızlanmasına ve bölgesel pazarların gerekli mal ve hizmetlerle doyurulmasına katkıda bulunmaktadır. Küçük işletmelerin desteklenmesi bazı ekonomik sorunların çözülmesine olanak tanımaktadır. Ekonomi yeniden şekillendirildiğinde bu küçük işletmeler oluşturulacak yeni ekonomik sistemin belkemiği rolünü üstlenecek niteliktedirler. Son yıllarda yapılan araştırmalar, küçük işletmelere yeterli düzeyde verilmeyen

devlet desteği nedeniyle küçük işletmelerin ulusal üretim hacimlerindeki payında bir azalma olduğunu göstermektedir⁶.

Kırsal alanlardaki küçük işletmeler, piyasa koşullarındaki değişikliklere büyük olasılıkla cevap vereceğinden bu alanlardaki küçük işletmeler rekabetçi bir ortam oluşturabileceği ve bu da sosyo-ekonomik büyümeye ve istihdam edilen sayının artmasına yol açacağı öngörülmektedir. Korobka (2018), piyasa ekonomisine sahip ülkelerde, küçük işletmeler için devlet desteğinin özünü üç aşamada vermektedir: Başlangıç aşamasında işletmenin kurulması ve işletilmesi için danışmanlık desteği sağlanması; ilk kez oluşturulan yapılar için bazı mali destek ve faydaların sağlanması; düşük gelirli girişimci kuruluşlarına teknolojik yardım sağlanması şeklindedir. Ukrayna'da kırsal alanlarda küçük işletmelerin gelişimi için devlet düzenlemeleri ve destekleri, nüfusun yaşam standartlarını artıracak, ekonomik faaliyetlerin etkinliğini ve mevcut kaynakların rasyonel kullanımını arttıracak yasal, ekonomik ve örgütsel önlemleri içermelidir. Ukrayna'nın kırsal bölgelerindeki küçük işletmelerin bölgesel politika çerçevesinde gelişmesini sağlayacak ortamı oluşturmak için aşağıdaki önlemleri uygulamanın uygun olacağı beklenmektedir.

2.2.2 Yatırımları Arttırmak

Türkiye'de çeşitli kurumlar aracılığı ile özellikle yatırımları çoğaltmak için kalkınma planları çerçevesinde destekler uygulanmaktadır. Bu destekler işletmelerin ya da meslek kuruluşlarının işletmeler ile ortak kurduğu, işletici kuruluş diye adlandırılan, şirketlerin yeni ürün geliştirmesi, seri üretime geçmesi, modernizasyon sağlaması için gerekli makine ve teçhizat ediniminin hibe, kredi veya vergi muafiyeti ile kolaylaştırılması şeklindedir. Bir işletmenin ana amacı kâr elde etmektir ve girişimciler kâr elde edebilecekleri zaman yatırım yaparlar. Bu yatırımı yaparken bölgenin sağladığı avantaj ve dezavantajları da dikkate alırlar. Ülkemizde uygulanan

⁶ İstatistiklere göre Ukrayna nüfusunun üçte biri kırsal bölgede yaşamakta ve bölgenin %90'ı yani 41.6 milyon hektarı tarım arazisini oluşturmaktadır. Bu nedenle, Ukrayna devlet politikasının temel önceliklerinden biri, kırsal alanların ve bunların üzerindeki küçük işletmelerin geliştirilmesidir. Gerek eğitim gerek sağlık etkenlerinden dolayı kırsaldan kente yönelik (*her yıl daha fazla gencin şehre ya da yurt dışına gitmesi*) olumsuz eğilimler söz konusudur. Girişimcilerin kendi durumlarından faiz oranı, mali baskı, denetimler ve para cezaları açısından daha elverişli koşullar sağlayan (*özellikle Polonya, Almanya, Baltık Devletleri*) ülkelere yönelen işgücü göçü kayıpları söz konusu olmaktadır.

yatırım teşvik sistemi ve KOSGEB'in destek programlarında uyguladığı farklı destek oranlarının sebebi bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını asgari düzeye indirmektir. Başka bir ifade ile devlet, bu uygulamalar ile sosyo-ekonomik açıdan gelişmemiş olan ileri yatırım için cazip hale getirerek yatırımcıları bu bölgelere çekmeyi amaçlamaktadır.

Teşvik sistemi, yatırım yapılacak yerler ve sektörler için gelişmişlik farkları gözetilerek işletmelerin gelişimine ve işbirlikleri kurarak büyümelerine destek olmaktadır. Yatırımcılar teşviklerden yararlanarak işletmelerinin gelişimini sağlama, yeni istihdam imkânları sunmanın yanı sıra yerel ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılmasına da katkıda bulunmaktadır (Doğangül, 2012: 6).

Türkiye'de yatırımların artırılması için verilen desteklerde dikkate alınan önemli bir konuda üretilecek ürünün ne olduğudur. Son zamanlarda yapılan çalışmalar revize edilen destek programlarını Türkiye için stratejik önem taşıyan ürünlere odaklanmaktadır. Özellikle ihracat ve teknolojik değeri taşıyan ürünlerin daha ön plana çıkarılması, yatırımcılar için daha cazip alanlar olması için, uygulanan desteklerin limitleri yukarı çekilmektedir.

2.2.3 Ürün ve Üretim Kapasitesinin Geliştirilmesini Desteklemek

Ürün ve üretim kapasitesinin geliştirilmesi bir devletin özel sektöre fon aktarmasının en önemli nedenlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Kapasitenin etkin kullanılmasının ürün maliyeti ve kâr maksimizasyonu ile yakın bir ilişkisi olup, kapasitesi etkin kullanmayan işletmenin maliyetleri yükselir ve kâr marjı düşer. Bütün yatırımlar kapasiteyi en verimli düzeyde kullanmaya programlanmış olup; maliyetler, talep miktarı, finansal imkânlar, kuruluş yeri, teknik imkânlar, çalışma süresi, yönetim ve diğer faktörlerdir.

İşletme yönetiminin ürün kapasitesi artışı makine ve hizmet parkurunda da kapasite artımına neden olmaktadır. Bu artış işletmeyi aynı zamanda daha yeni ve iyi teknolojilere yönlendirip bunun çıktısı olarak rakiplerden daha iyi ürün üretimine sahip olmaktadır. İşletmelerin rekabet gücü kazanması ve üretimde kalmalarını, ürün kalitesini ve üretim miktarını arttırmayı amaçlayan yardımlar kısa vadeli

uygulanmaktadır. İşletmelerin ürün çeşitliliğın ve üretim miktarının artması, iç ve dış pazar payının artmasını sağlarken, kurumsal imaj oluşması ve istihdama olumlu katkı sağlaması açısından önemlidir.

Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomiler için KOBİ'lerin uluslararası pazarlarda rekabet gücü elde edebilmesi için daha kaliteli ürünleri rakiplerinden daha kısa sürede üretebilmeleri gerekmektedir. Bu gereklilik beraberinde yeni teknoloji yatırımlarını zorunlu kılmaktadır (Doğın, 2000). Devletler tarafından verilen desteklerin önemli bir kısmı mevcut girişimlerin üretim teknolojilerini iyileştirilmesine yönelik olarak aktarılmaktadır (DPT, 2004: 51; Doğangül, 2012: 9). Bu aktarımların stratejik ürün üreten ana sanayi sektörlerinde yoğunlaştığı da kolayca gözlemlenebilmektedir.

2.2.4 Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik Faaliyetlerini Artırmak

NSF (2012)'de bir ulusun ekonomik büyümesinin, eğitime, yenilik yapma ve inşa etme kapasitesine bağılı olduğuna değinilmiştir. Yenilik, uzun zamandır ekonomik büyümenin önemli bir itici gücü olarak kabul edilmektedir. Ticari faaliyetlerin ampirik araştırmaları ve araştırmaları, yenilikçiliğın yeni ve gelişmiş ürün ve hizmetlere, daha yüksek üretkenliğe ve daha düşük fiyatlara yol açtığını göstermektedir. Sonuç olarak, sürekli yüksek düzeyde yenilikçiliğe sahip olan ekonomiler de yüksek büyüme seviyelerine sahip olma eğilimindedir (National Science Foundation, 2012: 2).

Giderek artan birbirine bağılı ve küresel rekabetçi dünya ekonomimizde, yenilikçiliğı açığa çıkarmak, kapsamlı bir ekonomik stratejinin temel bir bileşenidir. Küresel rekabet geleneksel uygulamalara dönüşü azalttığından, daha fazla iş geliştirme ve daha fazla refahın anahtarı, yeni ürünler ve süreçler oluşturmak ve dağıtmak olacaktır (National Science Foundation, 2012: 4).

Sınırların yok olduğu günümüz ekonomisinde işletmeler Ar-Ge faaliyetleri ile öne çıkabilmektedir. Satış fiyatlarının artık piyasalar tarafından belirlendiğini göz önüne bulundurursak firmalar yeni ürünleri ve süreçlerde gerçekleştirdikleri iyileştirmeler ile pazar paylarını artırmaktadırlar. Ancak pazarlama, insan kaynağı gibi öncelikli alanların finanse edilmesinden sonra firma öz kaynaklarından Ar-Ge ve

yenilikçilik için ayrılan bütçe ülkemiz koşulları için oldukça küçümsenecek seviyededir. Bu durumu dikkate alan kurumlar devlet fonları ile işletmelerde Ar-Ge ortamının geliştirilmesini sağlamaya çalışmaktadırlar (Doğangül, 2012: 6- 7).

Türkiye’de Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri için fon sağlayan iki önemli kurum KOSGEB ve TÜBİTAK’tır. Hibe ve faizsiz kredi şeklinde sağlanan fonlara ilave olarak özellikle orta ölçekli işletmeleri Ar-Ge faaliyetlerine özendirme amacıyla Ar-Ge Merkezleri tasarımı geliştirilmiştir. Ar-Ge çalışmaları için harcanan bütçelerin vergisel avantaja dönüştürülmesi ile finansman sorunlarının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Aynı zamanda üniversiteler bünyesinde oluşturulmuş olan teknoparklarda KOBİ’lerin Ar-Ge projelerine yönelik kabiliyetlerinin geliştirilmesine yönelik faaliyetler geliştirilmektedir.

2.2.5 İhracatı Artırmak ve Geliştirmek

Dünya ekonomisinin küreselleşmesi, hem uluslararası işbirliğinde hem de büyük ölçekli endüstriyel iş birliğinde sağladığı yarar bakımından KOBİ’lerin rolünün artmasına yol açmaktadır. KOBİ’lerin uluslararası işbirliğine yönelik aktif katılımı, ülkenin yenilikçi, bilimsel ve teknik potansiyelinin artırılmasına ve birçok sosyal ve ekonomik sorunun çözülmesine katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, KOBİ’lerin dış ekonomik faaliyetlerinin teşvik edilmesi, tüm dünya ülkelerinde ekonomi politikasının temel önceliklerinden biri haline gelmiştir (Morkovina ve ark., 2018: 304).

KOBİ seviyesindeki sanayiciler için ihracat faaliyetlerine ilgi, piyasanın genişlemesi ve ürünlerin çeşitlendirilmesi nedeniyle üretim kapasitelerinin büyüme oranlarını artırma olasılığına dayanmaktadır. Ancak risklilik, inovasyon, küçük ölçekli üretim yapısı, yüksek üretim maliyetleri, sınırlı kaynaklar, uzmanlık bilgi ve becerilerinin yetersizliği gibi bileşenler KOBİ’lerin ihracat fırsatlarını sınırlandırmaktadır (Morkovina ve ark., 2018: 304).

KOBİ’ler gelişmiş ülkelerin ihracatlarına önemli derecede katkı sağlamaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı’na göre toplam ihracat içindeki payları %25 ile %35 arasında değişmektedir. Bazı gelişmekte olan

ülkelerde, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ürün ihracatı içindeki katkısı, Güney Kore'de yaklaşık %40, Çin'de %50'den fazladır. 2014 yılında, Federal Gümrük Servisi'ne göre Rusya Federasyonu'nun toplam ihracatında KOBİ'lerin payı ise %6 civarındadır (Morkovina ve ark., 2018: 304). 2030 yılına kadar KOBİ'lerin Kalkınma Stratejisinde belirtilen tahminlere göre, Rusya Federasyonu'nun toplam ihracat hacmindeki KOBİ'lerin ihracatının payı 2030' da iki kat artacağı beklenmektedir (Morkovina ve ark., 2018: 305).

Ülkeler ihracatın geliştirilmesine ağırlık veren politikalar geliştirirken temel amaçları, ihracata yönelmenin ülkedeki teknolojik gelişmeleri olumlu yönde etkileyeceğini bilmeleridir. Uluslararası piyasalarda rekabet eden yerli işletmeler, araştırma, kalite, pazarlama ve maliyetleri azaltma ile ilgili en yeni teknikleri benimsemek zorunda kalacaklardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde geleneksel ihraç ürünlerinde ülke aleyhine olan dış ticaret hadleri, teknolojik yeniliklerle ihraç ürünlerinin çeşitlenmesine, ihracatın yüksek teknolojik mallar grubuna dâhil olması ile ihracatın artmasına sebep olacağı beklenmektedir (Doğangül, 2012: 9).

Türkiye'de ekonomi içinde KOBİ'lerin etkisine bakılırsa; genel sanayi sektörü içerisinde KOBİ'lerin payı %98,6, istihdam oranı %53,3, Gayri Safi Milli Hâsıla (GSMH) oranı %38, ülkedeki toplam yatırımlardaki oranı %26,6 olmasına rağmen ihracat oranı %8-9 dur. Bu yüzden ihracat teşvikleri KOBİ'leri ihracata yönlendirilmelerinde önemli bir araç olarak günümüzde uygulanmaktadır. KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde önemli bir yer işgal etmesi ve cari açık sorununa kalıcı bir çözüm bulunamaması nedeniyle de KOBİ'lerin ihracat teşviklerinden yararlanma düzeyinin artırılması ve dolayısı ile ihracata yönlendirilmeleri son derece önemlidir. Ekonomide yaşanan krizlerin bile KOBİ'lerin ihracata yönelmesi ve ihracat yapabilmeleri için gerekli destekleri araştırmalarında itici bir güç olduğu düşünülmektedir (Durman ve Önder, 2007: 122).

Bir ülkedeki işletmelerin, ihracata katkıları düşük olsa dahi, sayısal olarak onları ihracat yapabilir duruma getirmek arzu edilen bir durumdur. Bu durum, uluslararası piyasalarda rekabet edebilen, marka oluşturabilen, dünya piyasalarında çalışma kabiliyeti kazanmış işletmelerin varlığı anlamına gelmektedir (Çelik, 2007: 59).

2.2.6 İstihdamı Desteklemek ve Geliştirmek

Devlet desteklerinin amacı, ülkenin mevcut yeraltı ve yerüstü kaynaklarını, insan gücünü, coğrafi konumunu, teknoloji düzeyini göz önünde tutarak, kaynakların rasyonel kullanımını sağlamak ve küreselleşen dünyada rekabet gücünü artırmaktır. Sosyal amacı ise, insanların refahını artırmak ve bu yolda istihdam gücünü yükseltmektir.

Yapısal işsizliğin ve istihdamın yavaş artmasının sebepleri arasında ortaya yeni çıkan teknolojik gelişmeler ve küreselleşme bulunmaktadır. Yeni teknoloji ile desteklenen ekonomik faaliyetler daha az iş gücüne ihtiyaç duymaktadır ve küreselleşmenin etkisiyle, bir kısım işletmeler üretimlerini iş gücünün daha az maliyetli olduğu ülkelere kaydırmaktadır (Şahin, 2012: 41).

Emek yoğun teknolojiyle çalışan işletmelerin karlılıklarını belirleyen en önemli unsur ise, emeğin maliyetidir. Emek yoğun teknolojiyle çalışan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler lehine sağlanacak vergisel teşvikler bu işletmelerin yatırım kararlarını olumlu yönde etkilemektedir. İşsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde vergi oranlarının düşürülmesi suretiyle yatırımların dolayısıyla istihdamın artırılması mümkündür (Şahin, 2012: 42).

2.2.7 Ekonomik Büyümeyi ve Bölgesel Kalkınmayı Sağlamak

Devlet destekleri, gelişmiş ülkelerde bölgelerin kalkınmasını ve teknolojik gelişmenin devam ettirilmesini sağlama amacı gütmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de ve gelişmekte olan ülkelerde hem iç pazarın büyümesi hem de dış pazarda rekabet edilmesi için yatırımların artırılması, ihracat seviyesinin artırılması, bölgesel gelişmişlik düzeyinin eşitlenmesi amaçlanmaktadır (Ünlütürk vd. 2010: 3). Çünkü hem yeni işletmelerin kurulmasında hem de mevcut işletmelerin verimliliğinin artırılmasında teknolojik değişimler ve sermaye birikimleri itici güç konumundadırlar. Gerek yeni teknolojilerin yaygınlaşması gerekse de sermaye birikiminin sağlanmasında gerekli olan finansal sistemler ise sonuçta ekonomik büyüme sürecine katkıda bulunmaktadır (Şahin, 2012: 40). Türkiye’de farklı devlet kurumları farklı politikalar ile piyasaya fon aktarmaktadır. Örneği yatırım teşvik

sistemi üzerinden sunulan avantajlar bölgeler arası dengesizleri ortadan kaldırmayı amaç edinmişken, T.C. Ticaret Bakanlığı tarafından sunulan hibe programları küreselleşme ve uluslararası pazarda rekabet gücünün artırılmasına yönelik hedefler ortaya koymaktadır.

İnsan ihtiyaçlarının sonsuz ancak kaynakların kıt olduğu bu sistemde, yüksek refah seviyesi için tüm üretim kaynaklarının etkin kullanılması gerekmektedir. Devlet destekleri kıt kaynakları ülke ekonomilerinin ihtiyaç duyduğu kritik alanlara yönlendirmek için kullanılır. Aynı zamanda kaynakların bölgeler arasında adil dağılımını da mümkün kılabılırler (Paçacı, 2011: 13). Devlet destekleri uygulaması ile kaynak dağılımı üzerindeki etki rekabet ortamının durumuna göre değişiklik gösterir. Rekabetin yetersiz olduğu pazarlarda fonlar tam olarak kullanılamamaktadır. Rekabetin yoğun olduğu pazarlarda ise aktarılan fonlar tüm işletmelere ulaşmadığından haksız rekabet ortamı oluşturması da kaçınılmazdır (Leblebici, 2002: 4-7). Devlet uluslararası pazarda güç kazanması gereken sektörlerle, ülke için stratejik önem taşıyan ürünlerin üretilmesi için gerekli olan yatırımın kuruluş aşamasına ya da yok olmaya başlayan sektörlerin ayakta kalması için piyasaya fon aktarabilir. Böylece girişimcilerin piyasa şartlarına uyum sağlaması, üretimlerini devam ettirebilmesi, istihdam ortamının devam etmesi ve dış pazarda rekabet avantajını korumasına katkı sağlamak amaçlanır (Doğangül, 2012: 8).

2.3 Devlet Desteklerinin Ekonomik Etkileri

Her ülke farklı bir politika ile ekonomisini ayakta tutmaya çalışmakta; bu vesile ile halkın refah seviyesi yükseltilmeye çalışılmaktadır (Yavuz, 2010: 83). Devlet desteklerinin iktisadi ve sosyal olarak iki ana amacı vardır. *İktisadi amaç*, ihracat ve ithalat dengesi, istihdam sürekliliği, rekabet gücü ve teknoloji seviyelerinin iyileştirilmesidir. *Sosyal amaç* ise bölgeler arası gelişmişlik düzeyinin eşitlenmesidir. Türkiye için de devlet destekleri; ekonomide yaşanan darboğazların aşılması, refah seviyesinin yükseltilmesi ve küresel pazarlarda rekabet üstünlüğü elde edebilmek için önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir (Recepoglu ve Değer, 2016: 8).

Devlet desteklerinin diğer kamusal politikalardan farkı, piyasaya doğrudan etki edebilmesi ve sonuçların kısa sürede gözlemlenebilmesidir. Ancak devlet desteklerinin tek başına ekonomik sorunları ortadan kaldırması mümkün değildir. Destekler sadece dalgalanma yaşanan dönemlerde süreci kısaltma etkisi gösterebilir (Çiloğlu, 2000: 29-33).

Devletin işletmelere sağlayacağı desteklerle dengesizlik durumları giderilmeye çalışılırken kaynak dağılımına da olumlu yönde katkı sağlanmaktadır. Burada, kaynakların dağılımı, devlet desteğini alan işletmelerin lehine değişmektedir. Ancak, bu sebepten dolayı devlet destekleri, piyasa mekanizması tarafından, diğer kamusal müdahale araçlarından daha fazla eleştiri almaktadır. Bu kaynakların piyasa mekanizması dışı bir yöntem ile tahsisi, liberal ekonomik sistemin mantığına göre kaynak kullanımında etkinliğin azalması anlamına gelmektedir. Bu noktada, devlet desteğinin başarısı, sağladığı faydaların, piyasa mekanizmasında yarattığı tahribattan fazla olmasıyla ölçülmektedir (Çiloğlu, 2000: 30). Devlet destekleri ile desteklenmesi öngörülen faaliyetler kısmen ya da tamamen kamu kaynaklarından finanse edildiğinden, söz konusu destek nakdi destek olarak verildiğinde ülkelerin kamu harcamaları artmakta ve bütçeleri üzerinde önemli bir yük meydana gelmekte, vergi muafiyet ya da istisnası şeklinde verildiğinde kamu gelirlerinde azalma meydana gelmektedir (Çiloğlu, 1997: 3).

Türkiye’de, devlet desteği uygulamalarının, Bakanlar Kurulu Kararları

doğrultusunda yürürlüğe giren mevzuat çerçevesinde yürütülmesi ve söz konusu mevzuatın Resmi Gazetede yayımlanarak kamuoyuna duyurulması açıklık ilkesinin uygulandığını göstermektedir. Ayrıca, gerek yatırımlarda gerekse ihracatta verilen devlet desteklerinden yararlanma şartlarının ilgili mevzuatta belirtilmesi ve gerekli koşulları sağlayan işletmelerin bunlardan eşit olarak yararlanabilmesi de genellik ilkesinin uygulandığını göstermektedir.

Devlet destekleri genellikle rekabeti ihlal etmeyecek nitelikte veya bu ihlallerin kabul edilebilir düzeyde olacak şekilde uygulanmaya çalışılsa da, ekonomik gelişmede nispeten geri kalmış ülke ve bölgeler açısından rekabet ihlallerini önlemenin yanında rekabetin ve rekabetçi piyasaların geliştirilmesi de büyük önem arz etmektedir (Türkan, 2004: 81).

Kamu kesimi borçlanma gereği azaltılmadan ekonomide devlet destekleri ile yol alınmaya çalışılmaması (*kamu kesimi borçlanma gereğinin yüksek olması firmalarda dışlama etkisi yaratmaktadır*), devlet desteklerinin mümkün olduğunca yetki dağılımı içerisinde verilmesi (*tek merkezden tahsis, bürokratik işlemleri arttırmakta ve devlet desteklerinin işleyişini yavaşlatmaktadır*), devlet desteklerinin proje bazında dağıtılması, devlet desteği sistemlerinin altyapı projeleri ile uyumlu bir biçimde geliştirilmesi, devlet desteklerinin rekabete uygunluğunun denetlenmesi, devlet desteği uygulamalarında şeffaflığın sağlanması, devlet desteklerinin prensip olarak bir defaya mahsus verilmesi, alışkanlık yaratmaması ve zaman içerisinde rekabet ortamının gelişmesine paralel olarak azaltılması sağlanırsa devlet desteği sistemi, gelişmekte olan ülke ve bölgelerde rekabet ortamını geliştirecek bir araç olarak kullanılabilir (Türkan, 2004: 81-84).

Desteklenen sanayilerin gelişip güçlendikten sonra devlet desteklerinin ve korumanın devam etmesi, diğer işletmelerin aleyhine olacak ve desteklenmeye devam edilen işletmenin piyasadaki etkinliğini artıracak beklenmektedir (Akkaya, 2006: 33- 34). Ancak, dış ticaretin vazgeçilmezliği nedeni ile teşviklerin gelişmekte olan ülkeler için taşıdığı zorunluluk yanında (*hem ihracatın artırılması hem de dış rekabetten korunma*) imzalanan uluslararası anlaşmaların getirdiği yükümlülükler, uygulanacak teşvik sisteminin yapısı ile ilgili büyük sorunlar yaratmaktadır (Çiloğlu, 1997: 7).

2.4 Devlet Desteklerinin Sınıflandırılması

Özel sektörün ekonomik istikrarın sağlanmasında ve kalkınmada payının artırılması için devlet destekleri tercih edilen bir yöntem olmuştur (Acar, 2012: 6). Bu yüzden sadece kriz döneminde kullanılmamış, ülkelerin ekonomilerini büyütme ve güçlendirmek içinde uygulanmışlardır. Destekler doğrudan sunulduğu gibi piyasa şartlarının düzenlenmesi amacı ile dolaylı olarak da sunulabilmektedir (İGEME, 2018).

Doğrudan sunulan desteklere; KOSGEB tarafından verilen girişimcilik destekleri, İŞKUR tarafından verilen istihdam destekleri ve Ticaret Bakanlığı tarafından verilen ihracat destekleri örnek verilebilir. Dolaylı olarak sunulan desteklere ise; vergi muafiyetlerinin sağlanması, organize sanayi bölgesi gibi özellikli bölgelerin oluşturulması ve devleti kendi alacaklarını erteleme gibi örnekler verilebilir.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalara göre, gerek ülkemizde gerekse dünya genelinde kesinleşmiş olan devlet destekleri kavramları bulunmamaktadır. Devlet destekleri konusunda çalışmalar yürüten üç büyük uluslararası organizasyon olarak kabul edebileceğimiz kuruluşlar DTÖ, OECD ve AB'dir. Bu organizasyonların yaptıkları çalışmalarda ağırlıklı olarak sübvansiyon ve devlet yardımı terimlerini kullandığı gözlemlenmiştir.

Literatürde karşılaşılan diğer terimler kamu yardımı, vergisel teşvik, mali yardım, uygun koşullu kredilerdir. Bu terimlerin bazen aynı anlamda kullanıldığı bazen de amacına göre farklı anlamlar taşıdığı tespit edilmiştir.

Bu araştırmada devlet destekleri; (1) teşvik, (2) hibe ve (3) kredi olmak üzere üç farklı kavramda gruplandırılmıştır.

2.4.1 Teşvik Kavramı

Zaman içerisinde ekonomik hayatın gelişmesi ile birlikte toplumsal ihtiyaçların artması ve bu ihtiyaçların kamu eliyle giderilmesi ihtiyacı doğmuştur. Devletlerin ekonomik hayattaki varlığı ve ekonomik hayata müdahalesi gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler açısından ellerinde bulunan maliye politikası araçlarını kullanarak gerçekleşmiştir. Bu bağlamda *teşvik politikaları* da maliye politikasının bir aracı olarak ekonomik kalkınmanın sağlanabilmesi ve toplumun belirli bir refah seviyesine ulaşabilmesi açısından hükümetler tarafından hemen hemen her dönemde uygulama alanı bulmuşlardır. Devletler, mevcut sosyo-ekonomik ve toplumsal yapılarına uygun olarak teşvik politikaları belirlemektedirler (Candan ve Yurdadoğ, 2017: 154).

Günümüzde ülkeler, uluslararası ticaretin bir üyesi olarak dünya ve bölge ölçeğinde çeşitli ekonomik birlikler oluşturmuş, başta teşvik sistemleri olmak üzere ekonomi politikalarını ve kurumlarını bağımsız bir biçimde değil, bu kuruluşların düzenlemeleri doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Ülkemizde uygulanan teşvik politikaları da uluslararası ticareti düzenleyen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Avrupa Birliği (AB), Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ve diğer ikili ve çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde tasarlanmıştır (Takım ve Ersungur, 2018: 740).

Türkiye’de teşvik kavramı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından benimsenmiş ve yoğun olarak kullanılmıştır. 2009 yılında ülkenin 4 bölgeye ayrılarak yürütülmüş olan teşvik sistemi 2012 yılında yayınlanan yeni bir karar ile kaldırılmıştır. Yerine Kalkınma Bakanlığı tarafından yürütülen bir çalışma ile 61 farklı değişken baz alınmış 6 farklı bölgeden oluşan yeni bir harita oluşturulmuştur ve aynı dönemde faaliyet gösteren Ekonomi Bakanlığı tarafından bölgeler arasındaki farkın azaltılması için yeni teşvik sistemi oluşturulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Müdürlük tarafından bugün yürütülen teşvik sisteminin iki ana amacı vardır. Birincisi belirlenmiş sektörlerin diğerine göre daha hızlı gelişmesini sağlamak, ikincisi bölgeler arası gelişmişlik düzeyini eşitlemektir. Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen yeni teşvik sisteminin

çerçevesi 15.06.2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile belirlenmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası sermayeli firmaların ülkemizde yapacakları yatırımlar Yatırım Teşvik Sistemi, Proje Bazlı Teşvik Sistemi ve Cazibe Merkezi Programı olmak üzere 3 temel teşvik programı üzerinden desteklenmektedir.

Günümüz devlet desteği programlarına bakıldığında teşvik kavramını sadece *Yatırım Teşvik Sistemi* ile bağdaştırmakta çok doğru bir yaklaşım değildir. Teşvik kavramı genel bir ifade ile devletin kendi alacaklarından vazgeçmesidir. Bölgesel gelişmişlik düzeyinin eşitlenmesi için yapılan vazgeçişlerin bugün Ar-Ge faaliyetlerini artırmak isteyen firmalar ve istihdam imkânı sunan girişimler içinde benzer teşvik uygulamalarından bahsetmek mümkündür. Mayıs 2018 yılında çıkartılan özel bir karar ile üretim makinelerinin satın alınmasına verirken *Katma Değer Vergisi* muafiyeti de bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

2.4.2 Hibe Kavramı

Hibe kelimesi sözlükte *bağış* anlamına gelmektedir. Hibeler geri ödenmeksizin karşılıksız verilen para ya da fon olarak nitelendirilebilir. Nakit olarak aktarılması ve geri ödenmemesi sebebi ile girişimciler için önemsenen bir destek unsurudur. Ülkemizde 1991 yılından itibaren uygulanan hibe programları mevcuttur (Duran, 2003: 31).

1985-1991 yıllarında uygulanmış olan kaynak kullanımını destekleme priminde hibe türünden bir destek sayılmaktadır. Bu prim yatırım yapılan bölgeye ve yatırım konusuna %10-60 arasında değişen oranlarla uygulanmaya çalışılmıştır.

Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Anlaşmasına göre 1990'lı yıllarda devlet destekleri sisteminin Avrupa Birliği ile uyumlaştırılması zorunluluğu gelmiştir. Bu zorunlulukta uzun vadede uluslararası piyasada rekabet avantajı elde edecek yatırımların nakdi olarak desteklenmesi kaldırılmıştır (Leblebici, 2002: 6).

2.4.3 Kredi Kavramı

Kredi kavramı belirli miktardaki paranın belirlenmiş bir vade ile ihtiyaç duyan kişiye kullandırılmasıdır. Kavram üç tane unsuru barındırmaktadır:

- Kredi kavramı parasal transferi belli bir süreliğine karşı tarafa aktarmaktadır. Bu süreç sonunda geri dönüşümü ise sürecin başında bir taahhüdüdür.
- Kredi kavramı mutlaka parasal olarak ölçülebilen kavramlar için geçerlidir.
- Transfer edilen hukuki kişilik bu satın alama gücünü verilen süre içinde kullanmakta özgürdür.

Devlet destekleri kapsamında sunulan kredilerin genellikle faizi yoktur. Faiz uygulanan programlardaki faiz oranları ise güncel banka koşullarına göre çok daha caziptir. Kamu kurumları arasında özellikle KOSGEB hemen hemen her programında kendi bütçesinden faizsiz kredi imkânı ve uzun vadeli bir ödeme planı sunmaktadır.

Ancak kurum kendi alacağını garanti altına almak amacı ile burada ön koşul olarak teminat mektubu talep etmektedir. İşte tam bu noktada KOBİ'ler için çözüm Kredi Garanti Fonu (KGF) olan bir başka kamu kurumundan gelmektedir. Yine bankalara nazaran çok daha uygun koşullarda KOBİ'lere kefil olan KGF bugün birçok işletme tarafından tercih edilmekte ve ülke genelinde hızla şubeleşmektedir.

KOSGEB'in krediler kapsamında uyguladığı farklı bir politika dışarıdan temin edilen fon kaynağının faiz masrafını üstlenmesidir. Kamu kurumlarının kısıtlı bütçeleri düşünüldüğünde başarılı bir destek politikası olan kredi faiz desteği, dönemsel olarak bankalar ile imzalanan protokoller ile gerçekleştirilmektedir.

Devlet destekleri kapsamında sunulan kredileri üstlenmiş bir diğer kuruluş Türk Eximbank'tır. Türk Eximbank'ın amacı ihracat faaliyetlerinin finanse edilerek desteklenmesidir. Dördüncü bölümde detaylandırılmış programlarının içeriği ihracat taahhüdü karşılığında firmalara uygun koşullarda sermaye ve yatırım kredileri sunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜNYADA UYGULANAN DEVLET DESTEKLERİ

Rekabetin küreselleştiği günümüzde işletmeler dünya üretim pazarından azami payı alma amacı ile hareket etmektedirler. Bu amaca ulaşmaları için devletler, işletmeleri değişik yollarla desteklerler. Devlet destekleri, sosyo- ekonomik yaşama sağladığı olumlu etkileri nedeni ile sıkça anılan bir kavram haline gelmiştir. Devlet destekleri, temelde toplumsal refahı ve kalkınmayı amaç edinen ekonomi politikalarının önemli bir aracıdır. Devlet desteklerinin temeldeki amacı özel sektördeki işletmelerin yatırım yapmasını sağlamaktır. Nedeni ise; işletmeler, ülkenin sanayi tesislerinin kurulması, kurulu tesislerin modernizasyonu, gelişmiş teknolojilere yatırım yapılması veya bu teknolojilerin ithal edilmesi, üretim tesislerinin verimliliğinin artırılması, katma değeri ve rekabet gücü yüksek ürün üretilmesini sağlayarak; ülkenin ihracatını artırır, ithalatını düşürür, üretimi artırarak işsizliği azaltır ve bölgelerarası gelişmişlik farklarının gidererek ülkenin refah seviyesini yükseltirler (Özbek, 2017: 2). Dünya genelinde kullanılmakta olan ve ülkelerin ekonomik alandaki temel taşı konumundaki destekler, aşağıda yer alan ülkeler özelinde, önemli görülen bazı ülkeler açısından da ele alınarak analiz edilmiştir.

Bu bağlamda;

- Avrupa Birliği
- Fransa
- Almanya
- İtalya
- İngiltere
- Uzak Doğu (Güney Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya)
- Rusya Federasyonu

Ülkelerinde uygulanan KOBİ destek programlarının genel çerçevesi izah edilmiştir.

3.1 Avrupa Birliği (AB) Genelinde Devlet Destekleri

KOBİ'lerin ekonomi içerisindeki stratejik önemi birçok ülke tarafından kabul görmüştür. Avrupa Birliği (AB)'nde de KOBİ sayısında hızlı artışlar gözlemlenmektedir (Varlı, 2010: 10). AB'deki şirketlerin %99'unu oluşturan KOBİ'lerin sayısı 20 milyonun üzerindedir. Ayrıca AB'de toplam istihdamın üçte ikisini KOBİ'ler sağlamaktadır (Varlı, 2010: 8). Aşağıdaki Tablo'da da ifade edildiği üzere gerek AB gerekse Türkiye ekonomisinde KOBİ'ler çok önemli bir yere sahip olup, önemli sosyo- ekonomik fonksiyonları icra etmektedir.

Tablo 3.1: Dünya Ülkelerinin Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri

Ülke Adı	Tüm İşletmeler İçindeki	Toplam İstihdam İçindeki	Toplam Yatırımdaki Pay, %	Yaratılan Katma Değerdeki Pay, %	Toplam İhracat İçindeki	Toplam Krediler İçindeki
ABD	99.7	56.6	38.0	43.0	32.0	42.7
Almanya	99.0	64.0	44.0	49.0	31.0	35.0
Japonya	99.4	81.4	40.0	52.0	38.0	50.0
Fransa	99.8	63.1	46.0	53.2	23.2	29.0
İngiltere	98.8	36.0	29.5	25.1	22.2	27.2
İtalya	98.0	83.0	52.0	47.0	-	-
Hollanda	98.0	57.0	45.0	32.0	38.0	-
Türkiye	99.89	76.7	26.5	38.0	8.0-10.0	4.0-5.0

Kaynak: Özdemir vd., 2006: 45.

AB ülkelerinde KOBİ'lerin hem istihdam alanı oluşturma hem de ekonomik büyümeye olan etkileri nedeni ile desteklenmeleri için politikalar geliştirmiştir (Erdil ve Kalkan, 2005: 104). Bu destek politikaları yatırımlar için teşvik sağlarken oluşturulan yasalar ile de rekabet ortamının korunması sağlanmaktadır.

İşletmelerin kurulması, büyümesi, gelişmesi için uygun ortamın yaratılması ve istihdamın artırılması AB'de temel politikaların başında gelmektedir. Bunun içinde AB genelinde KOBİ'lere yönelik destek programları kurgulanmakta ve uygulanmaktadır. Bu destek programlarının 3 temel hedefi; rekabetin

güçlendirilmesi, iş ortamının iyileştirilmesi ve sınai değişimin desteklenmesidir. Avrupa Birliği'nin KOBİ politikasının temelleri 1992 Maastricht Anlaşmasının 157. Maddesine dayanmaktadır. Buna göre rekabet gücünün arttırılmasından Avrupa Birliği ve üye devletler sorumluluk altında görülmektedirler. Bu maddenin ışığında AB için rekabetçi ve açık bir piyasa yapısı önem kazanmaktadır. Rekabetçiliğin yanı sıra sanayinin gelişimi için sanayinin hızlı değişimlere uyumunu hızlandırmak, KOBİ'ler için uygun iş ortamlarını geliştirmek, yeni icatlar, teknolojik gelişmeler alanlarında potansiyeli ve uygulamaları teşvik etmek AB'nin temel görevleri olarak düşünülmüştür (Yıldırım, 2006: 52).

Haziran 2000 tarihinde *Genel İşler Konseyi* tarafından KOBİ'lere destek olmak için bir eylem planı oluşturulmuştur. *Küçük İşletmeler İçin Avrupa Şartı* olarak adlandırılan bu eylem planı ile yeni hizmet sağlama, istihdam yaratma, bölgesel kalkınmaya yardımcı olma konularında oldukça başarılı olan KOBİ'lerin önemine vurgu yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda AB'deki KOBİ'lerin en önemli sorunları olarak nitelikli eleman eksikliği, finansal kaynaklara erişimde yaşanan sıkıntılar, idari ve yasal düzenlemeler, altyapı sorunları olarak belirlenmiştir (Cansız, 2008: 20). Bu sorunların çözümlenebilmesi için AB üye ülkelere çok kapsamlı destek programları sunmaktadır. Bu destekler gerek finansal kaynaklara erişimi kolaylaştıran destekler, gerek bölgeler arası gelişmişlik farklarını gidermeye yarayan destekler, gerek teknolojik yatırım, Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmalarını yapmayı ve bunlardan alınan sonuçları birlik genelinde yaymayı sağlayan destekler, gerek yeni işletme kurulmasını sağlayan destekler ve gerekse nitelikli eleman eksikliğini gidermeye yarayan destekler olarak sıralanabilir.

2005 yılında Avrupa Komisyonu devlet destekleri konusunda kapsamlı bir çalışma yaparak Devlet Yardımları Eylem Planını oluşturmuştur. Bu eylem planına göre, üye olan ülkeler devlet desteklerinin genel kapsamının düşürülmesine katkı sağlayacaklar ve destekler yenilik ve insan kaynaklarının etkinleştirilmesi gibi yatay hedefler için kullanılacaktır. Bölgesel desteklerde ise artış sağlanarak gelişmişlik düzeyinin eşitlenmesine katkı sağlanacaktır (Günday Ecer, 2010: 27).

Lizbon Stratejisi⁷ kapsamında oluşturulmuş olan bu plana göre öncelik alanları; yenilik ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması, girişimciliğin teşvik edilmesi, insan kaynaklarına yatırım yapılması, odaklı bir bölgesel yardım politikası oluşturma, çevresel olarak sürdürülebilirlik, modern ulaşım, enerji, bilgi ve telekomünikasyon teknolojisi altyapılarının kurulmasıdır.

2002 yılında üyesi olan ülkelere aktarılmış devlet desteği 74 milyar Avro iken 2005 yılında Avrupa Birliğinde aktarılmış olan devlet desteği fonunun yaklaşık 64 Milyar Avro civarında olduğu belirtilmektedir (Parlasca, 2007; Aktaran, Günday Ecer 2010: 29). Yine 2005 yılında, aktarılmış desteklerin %84'ünün yatay hedeflere harcanmıştır. En çok fon alan üç hedef %28 pay ile çevre ve enerji tasarrufu, %19 pay ile bölgesel ekonomik kalkınma ve %13 pay ile Ar-Ge faaliyetleridir (Günday Ecer 2010: 30). Özetlemek gerekirse AB bütçelerinden bu destekler için çok ciddi kaynaklar ayrılmakta ve koordineli bir şekilde KOBİ'lerin desteklenmesi, rekabetçi bir yapıya bürünmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. AB'nin, belirlediği KOBİ politikalarını gerçekleştirebilmek için uyguladığı destek programları AB KOBİ Destek mekanizmaları başlığıyla detaylandırılmıştır.

- **AB'de KOBİ Destek Mekanizmaları**

Avrupa Birliği (AB), KOBİ'lerin özellikle finansal kaynak problemlerini çözmek ve finansal kaynaklara daha rahat ulaşabilmelerini sağlamak amacıyla çeşitli destek mekanizmaları geliştirmiştir. *Çok Yıllık Programlar* kapsamında KOBİ'ler için piyasanın basitleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar özellikle vergi, sosyal ve çevre politikası alanlarıdır. Bu amaçla İş Ortamının Basitleştirilmesine Yönelik Faaliyet Grubu (*Business Environment Simplification Task Force- BEST*), KOBİ'lerin gelişimini engelleyen sorunların giderilmesi ve mevzuatta uygun değişikliklerin yapılabilmesi amacıyla komisyon ve devletlerce alınması gereken önlemler konusunda çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur⁸.

⁷ 2000 tarihlerinde Avrupa Konseyi 10 yıllık yeni bir stratejik hedef için bir araya gelmiştir. Lizbon Stratejisi olarak 23–24 Mart adlandırılan bu planda Avrupa Konseyi bilgiye dayalı bir ekonominin parçası olan ekonomik reformu ve istihdamın güçlendirilmesini amaçlamıştır.

⁸ BEST AB üyesi ülkelerin kamu görevlileri, akademisyenleri ve iş adamları katılımı ile oluşan bir gruptur. Bu grup hedeflere ulaşılması amacıyla kamu idaresinin yapması gerekenler, istihdam ve

Avrupa Yatırım Bankası- AYB, Avrupa Birliği çerçevesi içerisinde yer alan özerk bir kurum olup, temelleri 1958 Roma anlaşmasına dayanmaktadır. Merkezi Lüksemburg'da yer almakta olan AYB; temel olarak Avrupa Birliğinin dengeli büyümesini sağlayacak yatırım projelerinin finansmanında gerekli kredileri vermek suretiyle görev alır. Bunun yanında Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri, Akdeniz ülkeleri ve LOME Konvansiyonuna dâhil ülkelerdeki yatırım projelerine de destek olabilmektedir. Kar amacı gütmeyen Avrupa Yatırım Bankasının sermayesini üye ülkeler karşılamaktadır ve yönetim kurulunu da üye ülkelerin maliye bakanları oluşturur. AYB'nin kredilendirdiği projeler daha çok AB bünyesindeki geri kalmış bölgelerin kalkınmasını sağlamaya yönelik olarak yapılan ve ulaştırma, enerji, haberleşme, tarım ve hizmet sektörü, sanayi ve enerji sektörü üzerinde yoğunlaşan projelerdir. AYB'nin sağladığı finansman Avrupa Yapısal fonlarını destekler bir niteliktedir (Cansız, 2008: 15). Öte yandan bir işletmenin AYB kredisinden faydalanabilmesi için çalışan sayısının 500'den ve malvarlığının 75 milyon Euro'dan az olması gerekmektedir. AYB, KOBİ'lerin toplam 25 milyon Euro'yu aşmayan yatırım projeleri için kullanılabilir. Ayrıca sağlanan destek proje bütçesinin en çok %50 si için kullanılabilir (Sarı, 2005: 25-26)⁹.

Avrupa Yatırım Fonu- AYF, AB bünyesinde KOBİ'lere finansal destek sağlayan mekanizmalardan bir diğeridir. Avrupa ekonomisinin kalkınmasında iki temel alan olarak kabul edilen Trans Avrupa ağları (TENs) ve KOBİ'lerle ilgili olarak, orta ve uzun vadeli yatırımların teşvik edilmesi yoluyla AB düzeyindeki entegrasyonun desteklenmesini hedeflemektedir. Bu çerçevede AYF, KOBİ'lere

çalışma koşulları düzenlemeleri, eğitim ve öğretimde yapılması gereken düzenlemeler, finansman kolaylıkları, yeni teknolojilerin desteklenmesi gibi konularda ki önerilerini bir rapor haline komisyona sunar. Bu rapor çerçevesinde komisyonda bir eylem planı hazırlanarak uygulaması konusunda da Kosey'e rapor hazırlanması karara bağlanmıştır (KOSGEB, 2005: 3).

⁹ Lizbon Zirvesinde alınan kararlar neticesinde KOBİ'lerin kuruluş aşamasında risk sermayesi olarak kullanılmak üzere AYB'ye üç yıllığına 12-15 milyar EURO kaynak ayrılmıştır. 2003 yılında bahsi geçen program yenilenerek *Yenilikçilik 2010 Girişimi* adını almış ve Haziran 2003- Aralık 2006 dönemi için 20 milyar Euro'luk bir bütçe ayrılmıştır. Girişimin öncelikli alanları da; sanayi ve hizmet sektörlerinde yaşam boyu öğrenimi, bilgisayar kullanımını, uzaktan öğrenimi, yeni kitle iletişim araçlarıyla bilgiye erişimi geliştirme ve yaygınlaştırma; özel sektörün, özellikle KOBİ'lerin ürün geliştirme süreçlerine, kamusal ya da uluslararası araştırma projelerine, başlangıç aşamasındaki firmalara destek veren iş geliştirme merkezi türündeki yapılmalara, AB, Ar-Ge programları tarafından desteklenen projelere finansman sağlama; donanım, içerik ve uygulama bazındaki bilgi iletişim teknolojilerinin üretimini ve yaygınlaştırılmasını destekleme şeklinde belirlenmiştir (Sarı, 2005: 25- 27).

finansman sağlayan bankalar, kiralama (*leasing*) şirketleri, garanti kurumları, karşılıklı garanti fonları ve diğer malî kurumlar için portföy garantisi sağlamakta; yenilikçi ve gelişiminin henüz ilk aşamalarında bulunan küçük işletmelerin desteklenmesinde büyük önem taşıyan risk sermayesi fonlarına yatırım yapmaktadır. Ayrıca 2003 yılı sonundan itibaren de bir ücret karşılığında risk sermayesi ve güvence kolaylığı konularında danışmanlık hizmeti de vermektedir (Sarı, 2005: 29)¹⁰.

KOBİ Teminat Programı; bankadan finansal kaynak kullanmayı hedefleyen KOBİ'lerin sıklıkla karşılaştıkları teminat gösterme sorunlarını aşabilmek amacıyla devreye alınmıştır. Bu program sayesinde KOBİ'lere aktarılan kaynağın miktarı artırılmaktadır. Program kapsamında verilen kredilerin geri ödenmeme riski üstlenilmektedir. Böylece risk paylaşımı modeli ile KOBİ finansmanının cazip hale getirilmesi hedeflenmiştir. Programın kullanım alanları yeni çok yıllık programlarla beraber mikro krediler, sermaye ve elektronik ticaret desteklerini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir (KOSGEB, 2005: 4).

Çekirdek Sermayesi ile büyüme ve istihdam alanı oluşturma potansiyelinde olan yenilikçi girişimlerin fonlarına erişimlerini ve öz sermaye sağlamalarını kolaylaştırmak amacı güdülür. Yeni kurulan işletmelerin yanında kurulu bir işletmeyi devralan girişimcilere de destek sağlamaktadır. Finansal destek olarak başlangıç sermayesi sağlayan kuruluşlar çekirdek sermayesi faaliyetleri ile desteklenerek ihtiyacı olan işletmelerin yararlanması sağlanmaktadır. Bu fonlama yatırım sermayesine katkıda bulunmaktan ziyade, işletme giderlerinin finansmanında kullanılan fonların desteklenmesi şeklinde olmaktadır. Bu fonlama ile işletmelerde genç ve uzman profesyonel istihdam edilerek eğitim faaliyetleriyle birlikte insan

¹⁰ *Avrupa Teknoloji Programı İşe Başlangıç Desteği* 1998-2000 yıllarında Büyüme ve İstihdam İniyatifi bünyesinde uygulanmaya başlanmıştır. Geçen zaman içerisinde sadece kuruluş aşamasındaki KOBİ'leri destekleyecek şekilde düzenlemeler yapılmıştır. Ana amacı işin kuruluş aşamasında ihtiyaç duyulan finansmanın elde edilmesini kolaylaştırmaktır. Programın bütçesi AYF tarafından yönetilmektedir (KOSGEB, 2005: 4).

Avrupa Teknoloji Kolaylığı (ATK); 2001 yılından itibaren AYF yönetiminde uygulanan Avrupa Teknoloji Kolaylığı ile AB genelinde ortak girişim piyasalarının geliştirilmesi için, sadece başlangıç aşamasında değil daha sonraki aşamalarda gerek duyulan fonlara risk sermayesi katılımı sağlanmaktadır. Özellikle yeni teknoloji fonlarına ve yenilikçi KOBİ'lerde uzmanlaşmış fonlara yatırım söz konusudur. Ön koşulları çalışan sayısının 500 kişiden az ve kaynağı 75 milyon Avro'nun altında olmasıdır (Yıldırım, 2006: 47).

kaynaklarının kalitesinin artırılması da hedeflenmektedir (KOSGEB, 2005: 5).

Ortak Avrupa Girişim Programı (OAG) ile işletmelerin uluslararası pazarda yapacakları ortak yatırımlar desteklenmektedir. OAG sayesinde işletmeler kendi ülkeleri dışındaki işletmelerle işbirliği yapmasına teşvik edilmektedir. OAG desteği alabilmek için bir takım şartların oluşması gerekmektedir. Örneğin iki farklı üye ülkeden en az iki KOBİ'nin yeni bir şirketin oluşturulmasına, yeni yatırımlara ve istihdam yaratılmasına yönelik bir ortak girişim oluşturması durumunda OAG'den yararlanmaları söz konusu olabilecektir. OAG'de verilen hibe şeklindeki maddi destek proje başına 100.000 Euro ile sınırlandırılmıştır. İlk aşamada, ortak girişimin 50.000 Euro'ya kadar olan hazırlık ve başlangıç giderlerinin %50'si karşılanır. Bunlar; pazar araştırma giderleri, yasal çerçevenin ve iş planının hazırlanması, çevresel etkilerin analizi ve bir ortak girişimin kurulmasında esas olan diğer giderleri kapsar. İkinci aşamada, ortak girişime yapılan toplam yatırımın %10'una kadar olan miktarı karşılanır (Cansız, 2008: 28). OAG Programı, Avrupa Komisyonu tarafından, ticari bankalar, yatırım bankaları, ortak girişim sermayesi fonlarından oluşan, yatırım finansmanında uzmanlaşmış bir mali kurumlar ağı vasıtası ile yönetilir. Tekliflerin AB'ye gönderilmesinden, AB katkı ödemelerinin yönetilmesinden ve projenin uygulanmasının izlenmesinden bu kuruluşlar sorumludurlar.

Yapısal Fonlar ise Avrupa Birliği içerisinde yer alan çeşitli bölgeler ya da sosyal topluluklar arasındaki eşitsizliklerin giderilmesine katkıda bulunacak faaliyetlere mali destek sağlayarak hem ekonomik hem de sosyal uyumu gerçekleştirmeyi hedefler. Birlik bünyesinde Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Balıkçılık Sektörü için Mali Araçlar gibi pek çok fon yer alır.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) yardımıyla bölgeler arasındaki sosyoekonomik eşitsizlerin giderilmesinde, gelişmişlik farkının azaltılması amacıyla KOBİ'lere destek sunulması, verimli yatırımların desteklenmesi, altyapıların iyileştirilmesinin desteklenmesi ve yerel kalkınmaya hizmet eden projelerin desteklenmesi için finansman sağlanmaktadır. 1975 yılında faaliyetlerine başlamıştır.

3.1.1 Fransa’da Uygulanan Devlet Destekleri

Tablo 3.2’den de görülebileceği gibi, KOBİ’ler Fransa ekonomisinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Ama bu önemine rağmen yine Tablo verilerine bakılarak ihracattan aldıkları payın ekonomide oynadıkları role nazaran düşük kaldığı görülmektedir.

Tablo 3.2: Fransa’da KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri

	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı	Katma Değer (Milyon Euro)
Mikro İşletme	2.103.795	3.439.907	153.425
	% 92.3	% 23.9	% 20.2
Küçük İşletme	147.410	3.017.626	140.268
	% 6.5	% 21.0	% 18.5
Orta Boy İşletme	23.094	2.376.895	118.552
	% 1.0	% 16.5	% 15.6
Toplam	2.274.299	8.834.428	412.245
	% 99.8	% 61.4	% 54.2

Kaynak: EU, 2018.

Yukarıdaki Tablo’da da görülebileceği gibi de toplam işletmelerin %99,8’i KOBİ’lerden oluşmakta, bu KOBİ’ler istihdam yükünün %61,4’ünü ve yaratılan katma değer %54,2’si de KOBİ’ler tarafından karşılanmaktadır.

Fransa’da KOBİ desteklerinin üç ana hedefi vardır:

- KOBİ’lerdeki nakit akımının olumlu yönde ilerlemesi ve banka kaynaklarının çoğaltılması,
- Yenilikçi işletmelere borç üzerinden fon desteğini sağlama,
- Taraflar arasında işbirliği sağlama ve yeni teknolojinin yaygınlaşmasıdır (Cansız, 2008: 29).

İhracattan aldıkları payın yükseltilebilmesi ve ihracatın desteklenmesi amacıyla 1994 yılında *Girişim ve Özel İşletmeler Yasası* çıkartılarak Fransız İhracat Sigorta Şirketi (COFACE) kurulmuştur. Bu şirket ihracata destek olmak için KOBİ'lerin araştırma, sergi vb. için yaptıkları harcamaları karşılayarak sigorta hizmetleri sunmaktadır (Yıldırım, 2006: 43). Ayrıca küçük ve orta boy işletmelerin finansal sorunlarının çözümü için çeşitli yardımcı programlardan (Oriente Poli Propilen- OPP, OECD - Kamu Yönetimi Komitesi- PUMA vs.) yararlanılmaktadır. Yarı kamusal bir kredi kuruluşu olan Crédit d'Équipement des Petites et Moyennes Entreprises (CEPME) aracılığıyla da küçük ve orta boy işletmelere kredi veya kredi garantisi verilmektedir (Yıldırım, 2006: 48).

Fransa'da KOBİ'lere sağlanan desteklere ek olarak, sanayi sektöründeki KOBİ'leri desteklemek üzere özel destek tedbirleri de uygulanmaktadır. Fransa'nın KOBİ politikasının temelini rekabetçilik oluşturmaktadır. Dolayısıyla rekabetçiliğin sürdürülebilmesi için inovasyon ve teknoloji transferi oldukça yoğun bir şekilde desteklenmektedir. Amaç KOBİ'lerin gerek kamu ve gerekse özel sektör inovasyon teknoloji transferi bölge merkezlerinin araştırma laboratuvarları ile çalışmalarını sağlamak ve sanayi için kullanılabilir teknoloji ve inovasyon yaratmaktır. Ayrıca Fransa'da KOBİ'lerin uluslararasılaşmasının desteklenmesi için özellikle ihracat faaliyetleri oldukça yoğun desteklenmektedir. Uluslararasılaşma sürecinde KOBİ'lerin savunmada kalmaları değil agresif bir politika izleyebilmeleri için teşvik edilmeleri söz konusudur (OECD, 1997: 109).

3.1.2 Almanya’da Uygulanan Devlet Destekleri

Alman ekonomisinde de KOBİ’ler ağırlıklı yer tutmakta ve ihracatta da kilit rol oynamaktadır. Aşağıdaki Tablo’ya bakıldığında Almanya’da toplam girişimlerin %99,5’ini KOBİ’lerin oluşturduğu, istihdamın %60,1’inin KOBİ’ler tarafından karşılandığı ve yaratılan katma değerın %53,2’sinin KOBİ’lere ait olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3: Almanya’da KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri

	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı	Katma Değer (milyon Euro)
Mikro İşletme	1.373.537	3.900.504	164.766
	% 82.5	% 18.9	% 15.9
Küçük İşletme	244.016	4.565.380	189.009
	% 14.7	% 22.1	% 18.2
Orta Boy İşletme	39.641	3.971.022	199.453
	% 2.4	% 19.2	% 19.2
Toplam	1.617.194	12.436.906	553.228
	% 99.5	% 60.1	% 53.2

Kaynak: EU, 2018.

Alman ekonomisinin makine mühendisliği, mekanik parça üretimi, optik, otomotiv gibi sektörlerde dünya ekonomisinde söz sahibi olması KOBİ’lerin ekonomideki ağırlığına da bir işarettir. Almanya’da KOBİ destekleri zayıf işletmeleri koruma programı gibi işlememektedir. Bunun yerine *kendine yardım etmek isteyeneye yardım* metodu benimsenmiştir. Devlet serbest rekabeti ve karar alma serbestliğini bozmadan girişimciliği desteklemektedir. Bu yönüyle KOBİ politikası, KOBİ’lerin boyutlarından kaynaklanan dezavantajlı durumları dengeleyici bir rol oynamak ve girişimin gerçekleşmesinin önüne geçen engel ve endişeleri kaldırmak üzerine kurulmuştur.

Almanya’da KOBİ’ler ekonominin yenilikçi dinamikleri olarak görülmektedirler. Dolayısıyla Ar-Ge konusunda araştırma işbirliği üzerine yapılan yardımlar hibe şeklinde olmaktadır. Araştırma personelinin (*en fazla 3 yıl olacak şekilde*) ileri teknoloji alanlarında belirli araştırma kuruluşlarında görev alması ve bu

deneyimler kullanılarak bilim-endüstri işbirliğinin gelişmesi ve bunun sonucunda bilimsel tasarımların endüstriye daha hızlı uyarlanması amaçlanmaktadır. Bu teşvikler sonucunda KOBİ'ler araştırma yoğun alanlarda rahatlıkla faaliyet gösterir duruma gelmişlerdir. Yüz bin KOBİ'nin Ar-Ge faaliyetleri ile yeni ürünler çıkardığı ve otuz bin KOBİ'nin sürekli Ar-Ge yatırımı gerçekleştirdiği bilinmektedir. Alman hükümetince 2010 yılına kadar gelişen ekonomi ile birlikte Ar-Ge harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılanın %3'ü seviyesine yükseltilmesinin hedeflendiği açıklanmıştır. Deniz Feneri ismi verilen proje ile geleceğin pazarı olarak görülen nano teknoloji, uzay bilimi, hava taşıtları, iletişim, güvenlik tekniği, bilişim ve biyoteknoloji gibi 17 alanda KOBİ'lere destek olunması hedeflenmektedir (Baykal, 2008). Bunlardan da anlaşılacağı üzere Almanya'da KOBİ'ler Ar-Ge ve inovasyon konusunda oldukça yoğun bir şekilde desteklenmekte ve ekonomik üstünlüklerinin ancak Ar-Ge ve inovasyonla süreceğine inanılmaktadır.

KOBİ'ler dış ticarete bilgilendirme, yurtdışı fuarlara katılım teşvikleri, çevre koruma teşvikleri gibi teşviklerden yararlanmaktadırlar. Almanya'da toplumdaki girişimciliği destekleyip yeni girişimciler ortaya çıkartmak için *Exist* ve *Junior* gibi projeler kullanılmıştır (OECD, 2000: 128).

Almanya'da küçük ve orta boy işletme politikalarının uygulanmasında, hem federal seviyede hem de eyaletler seviyesinde örgütlenmeye önem verilmiş ve pek çok örgütlenme içerisinde KOBİ'ler için özel birimler oluşturulmuştur. Bu birimleri aşağıdaki sıralamak olanaklıdır (Yıldırım, 2006: 47):

- European Recovery Program (ERP)
- Kalkınma Bankası (KfW)
- Alman Geliştirme ve İştirakler Kurumu (DEG)
- Alman Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği (DIHT)
- Başlangıçta Savaş Zararlarını Tazminat İçin Kurulan Kalkınma Bankası (DAB)
- Kredi kurumları
- Esnaf ve Sanatkârlar Odaları

3.1.3 İtalya’da Uygulanan Devlet Destekleri

İtalya ekonomisinde KOBİ’lerin rolü oldukça büyüktür. Aşağıdaki Tablo’da da görülebileceği gibi istihdam yükünün büyük çoğunluğunu KOBİ türü işletmeler çekmektedirler. İtalya’da toplam işletmelerin %99,9 gibi büyük bir çoğunluğunun KOBİ sınıfına girdiği, istihdamın yüzde 81,3’ünün KOBİ’lerce karşılandığı ve yaratılan katma değerın %70,9’unun KOBİ’lerden geldiği görülebilmektedir. Küçük ve Orta Boy İşletmeler Gözlemevi (*Mediocredito Centrale*) tarafından yapılan araştırmalar da istihdamdaki artışın KOBİ kaynaklı olduğunu göstermiştir.

Tablo 3.4: İtalya’da KOBİ’lerin Ekonomideki Yeri

	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı	Katma Değer (milyon Euro)
Mikro İşletme	3.615.729	7.066.111	188.012
	% 94.6	% 47.1	% 31.8
Küçük İşletme	183.662	3.257.900	137.145
	% 4.8	% 21.7	% 23.2
Orta Boy İşletme	19.354	1.858.001	94.756
	% 0.5	% 12.4	% 16.0
Toplam	3.818.745	12.182.012	419.913
	% 99.9	% 81.3	% 70.9

Kaynak: EU, 2018.

İtalya ekonomisindeki kuzey-güney çelişkisi de KOBİ yardımıyla aşılmaya çalışılmaktadır (*İtalya’da kuzey daha gelişmiş bir ekonomiye sahiptir ve bu sorun oluşturmaktadır*). Dolayısıyla KOBİ teşviklerinden daha çok güney kısımda yoğunlaşmış KOBİ’ler yararlanmaktadır. KOBİ destekleri konusunda yerel idarelerin güçlendirilmesi başarılı KOBİ politikalarının önemli adımlarından sayılmaktadır. KOBİ politikasının bir diğer önemli adımı ileri teknoloji konularında desteklenmiş endüstri bölgeleri yaratma çalışması olarak söylenebilir. Yetkilerin yerelleşmesiyle beraber bürokrasinin azaltılması da hedeflenmiştir. Son olarak da KOBİ’lerin uluslararasılaşması için yapılan promosyon çalışmalarından söz edilebilir. Yani KOBİ’ler rekabetçi olmaları yönünde desteklenmekte ve ekonomideki KOBİ ağırlığı

politikaların başarısına işaret etmektedir. İtalya’da KOBİ’ler büyük sanayi ile çok iyi bir tamamlayıcı olarak da çalışabilmektedir. İtalyan KOBİ sisteminin en güçlü yanlarından biri de ihracat ve uluslararasılaşmada gösterdikleri başarıdır (OECD, 1997: 139- 140).

İtalya’da KOBİ’lere verilen desteklerin temel amaçlarını şu şekilde maddeleştirmek olanaklıdır (Bozağaçlı, 2003: 114).

- Üretken yatırımların desteklenmesi
- Geri kalmış bölgelerin sanayileşmesinin sağlanması
- İşletmeler arası işbirliğini destekleme
- İhracatı arttırma ve uluslararası işletmelere katılma
- Araştırma ve teknolojik yeniliklerin geliştirilmesi
- AB dışı pazarlara girişin teşviki
- Risk sermayesinin teşviki
- Dış ticaret ve özel ihracat kredileri

KOBİ’lerin desteklenmesi daha çok vergi muafiyeti şeklinde olmaktadır. Bürokratik işlemlerin yoğun olmaması, otomatik olması, hızlı olması nedeniyle vergi muafiyeti etkin bir destek mekanizması olarak tercih edilmektedir. KOBİ’lere pazarlama, finansman, teknik ve ticari anlamda uzmanlık hizmeti vermek ve dış pazar paylarını arttırmak üzere İhracatçı Birlikleri ve Feder Export örgütlenmeleri kurulmuştur. İhracatçı birlikleri, devlet tarafından harcamalarının bir kısmının karşılanması ve işletme giderlerinin yıllık %40’ının sübvansede edilmesi yoluyla desteklenmektedirler. İtalyan KOBİ’lerini ihracattaki başarısı bu iki kurumun işbirliği ve uyumlu çalışması ile açıklanmıştır. KOBİ’lere destek sağlayan bir diğer kuruluş ise kredi teminatı sağlamak üzere kurulan Kefalet Ortakları (*Joint Surety Consortia*) girişimidir. Bu kuruluş temelde üyesi olan KOBİ’lerin kredi almasını kolaylaştırma ve karşılıklı yardım ilkesi uyarınca ortak bir teminat fonu oluşturma amacındadır (Bozağaçlı, 2003: 100).

İtalya’da KOBİ’lere verilen destekleri Tablo 3.5’deki gibi tablolandırmak olanaklıdır:

Tablo 3.5: KOBİ'lere Sunulan Devlet Destekleri (İtalya)

Finansman Kolaylıkları	Sağlayan Kuruluş	Uygulama Şekli
Üretim Yatırımlarının Teşviki	Bölgesel Orta Vadeli Kredi Kuruluşları	Sübvansede edilen krediler ve hibe sermaye yardımı şeklindedir.
Risk Sermayesinin Teşviki	Küçük işletmeleri teşvik fonundan sağlanan destekler	Bu finansman modeline giren KOBİ'lerin teşviki içindir.
AB Dışı Pazarlara Giriş Teşviki	Dış Ticaret Bakanlığı	Ölçek farkı olmaksızın harcamaların bir kısmı finanse edilir.
Özel İhracat Kredisi	SACE (Özel İhr. Kredisi Garanti Dairesi)	1977 tarih ve 2227 sayılı yasa ile KOBİ'ler için ihracat sigortası ve finansman kredisi kolaylıkları sağlar
Kefalet Yardımı	Ticaret ve Sanayi Odaları Bölgesel Genel İdareler	KOBİ'lerin kredi teminat sorunları için oluşturulmuş ortak teminat fonu şirketin iflası halinde riskin %50'sini FON %50'sini banka üstlenir.

Kaynak: Çelik ve Akgemci, 2007: 187.

3.1.4 İngiltere’de Uygulanan Devlet Destekleri

İngiltere’de faaliyet gösteren KOBİ’ler Ticaret ve Sanayi Departmanı (*The Department of Trade and Industry- DTI*) sorumluluğundadır. Sorumlu olduğu KOBİ sayısı 4,3 milyondur ve ülkede 12,9 milyon kişi için istihdam alanı oluşturmaktadırlar. Bu rakam özel sektörün istihdam ettiği toplam nüfusun yarısından fazlasıdır. KOBİ’ler ülkedeki işletmelerin %98,8 ini oluşturmakta olup, yaptıkları ciro 1.200 milyar Pounddur. Dolayısıyla İngiltere ekonomisinde de KOBİ’ler önemini ve etkinliğini arttırmaktadırlar.

KOBİ destek politikalarının ilk aşamasını KOBİ’lerin sermaye piyasalarına ve kredilere ulaşmalarının kolaylaştırılması ve böylece finansmana erişimlerinin kolaylaştırılması oluşturmuştur. İkinci olarak vergi indirimleri tatbik edilerek KOBİ’ler desteklenmiş ve kurumlar vergisi KOBİ’ler için indirimli olarak uygulanmıştır. Üçüncü olarak da devletin daha az müdahalesi ve KOBİ’lerin idari yükümlülüklerini azaltma adımları uygulanmıştır. Rekabette teknolojik gelişmenin ve yenilikçiliğin önemine İngiltere’de erken varılmış ve 1998 yılında *Rekabete Yönelik Beyaz Doküman* yayınlanarak rekabetçi KOBİ stratejisinin temelleri atılmıştır. Bu program doğrultusunda KOBİ’ler Ar-Ge, teknoloji, inovasyon ve ihracat için yoğun bir şekilde desteklenmektedir (Yıldırım, 2006: 45).

İngiltere’de bu teşviklerin dışında bürokratik işlemlerin azaltılması için düzenlemeler yapılmış ve yapılmaktadır. Deregülasyon ve Sözleşme Hakkında Kanun, bu amaca yöneliktir ve yürürlükteki yasal düzenlemelerin sadeleştirilmesi, basitleştirilmesi yolunda bir çerçeve oluşturmuştur (Yıldırım, 2006: 45). İngiltere’de işletmelere yönelik enformasyon ve danışmanlık hizmetleri 1991 yılında tamamlanan 82 adet Eğitim ve Girişim Konseyi ağı ile sağlanmaktadır. Konseylerin yerel işletmelere yardım edilmesinde stratejik rolleri vardır ve sundukları hizmetler;

- Yeni kurulan ve sahibi tarafından işletilen işletmelere destek olması,
- Yeni ve gelişmekte olan küçük işletmeler için eğitim ve diğer yardımlar,
- Enformasyon, danışmanlık, halkın içindeki yatırımcılara rehberlik,
- Ekonomik gelişmeye yarar sağlayacak diğer girişimler şeklinde sıralanmaktadır.

3.2 Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde Devlet Destekleri

ABD'de yapılan tanımlamalara göre çalışan sayısı 500'den az olan işletmeler KOBİ kapsamına girmektedir. Dünyanın halen süper gücü olarak kabul edilen ABD'de KOBİ sayısı genel işletmeler içerisinde %99'luk bir paya sahiptir ve genel istihdamın yarısından fazlasını sağlamaktadır (Salur ve ark. , 2018: 85).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) KOBİ tanımına göre imalat sektöründe faaliyet gösteren, 1- 499 personel çalıştıran ve yıllık satış hasılatı 2,5 milyon \$'dan az olan işletmeler küçük; 500-1.499 personel çalıştıran ve yıllık satış hasılatı 2,5-21,5 milyon \$ olan işletmeler ise orta ölçekte işletmeler olarak tanımlanmıştır. Toptan ticaret sektöründe faaliyet gösteren 1 – 49 personel çalıştıran ve yıllık satış hasılatı 7 milyon \$'dan az olan işletmeler küçük; 49 – 499 personel çalıştıran ve yıllık satış hasılatı 7 – 25 milyon \$ olan işletmeler ise orta ölçekte işletmeler olarak tanımlanmıştır. Personel sayısına bakılmaksızın perakende ticaret ve hizmet sektöründe faaliyet gösteren, yıllık satış hasılatı 3 milyon \$'dan az olan işletmeler küçük; yıllık satış hasılatı 3- 13 milyon \$ olan işletmeler ise orta ölçekte işletmeler olarak tanımlanmıştır. Personel sayısına bakılmaksızın tarım sektöründe faaliyet gösteren, yıllık satış hasılatı 500 bin \$'dan az olan işletmeler küçük; yıllık satış hasılatı 0,5- 9 milyon \$ olan işletmeler ise orta ölçekte işletmeler olarak tanımlanmıştır (Yatbaz, 2013: 8).

ABD'de KOBİ'ler Küçük İşletmeler İdaresi (*Small Business Administration-SBA*) sorumluluğundadır. SBA tarafından KOBİ'lerin büyümesi için belirlenmiş hedefler; KOBİ'nin sermaye finansmanına erişimini sağlamak, kamu satın almalarında paylarını çoğaltmak ve rekabet avantajı elde etmelerini sağlamaktır (Cansız, 2008: 26). Belirlenmiş olan bu hedeflerin gerçekleşmesi için kamu alım programları, kredi garanti programları, yatırım şirketleri, işletme geliştirme programları, bilgilendirme programları ve teknoloji programları kurgulanıp uygulanmaktadır. Küçük İşletmeler İdaresi, KOBİ'lere finansal anlamda kredi garantisi vermek suretiyle destek olmaktadır. Bu krediler gayrimenkul edinmeyi, işletmenin gelişimini sağlamayı, işletmenin çalışma sermayesini ya da mal stokunu arttırmayı amaçlamaktadır.

Diğer finansal destek sağlayan kuruluşlar arasında Küçük İşletme Yatırım Şirketleri (SBIC) ve Uzmanlaşmış Küçük İşletme Yatırım Şirketleri (S-SBIC) öne çıkmaktadır. Bu şirketler yardımıyla sermaye hissedarlığı gibi başlangıç aşaması ya da gelişme safhasındaki girişimlere doğrudan kredi verilerek finansman desteği sağlanmış olunmaktadır. SBIC ve S-SBIC'ların SBA tarafından tescil edilmeleri gerekmektedir. Bu kuruluşlar devlet tarafından izinlendirilen fakat mülkiyeti özel kişilere ait olan kuruluşlardır. SBIC'ler genelde; özel sermaye hissedarlığı elde etmek, halka açılabilir hisseler, devlet yardımı, tahvil çıkarmak ve kredi temin etmek yollarıyla finansman sağlamada yardımcı olurlar.

KOBİ'lere destek sağlayan bir diğer kuruluş olan Ekonomik Gelişim Komisyonu (EDC) ise Amerika Ticaret Bakanlığı bünyesinde yer alır ve ekonomik olarak geri kalmış bölgelerde yeni işler yaratmak, istihdam sağlamak, yeni ya da mevcut işletmelere ödünç vermek gibi görevleri yerine getirilmektedir.

ABD'de de KOBİ politikasının esasını KOBİ'lerin finansal kırılganlıklarını engelleyici ve KOBİ'lerin uluslararasılaşmasını sağlayacak gerekli desteklerin yaratılması oluşturmaktadır. KOBİ'lere sağlanan pek çok destek hem maddi içeriklidir hem de onların teknolojiye kolay ulaşımını, ihracata teşvik edilmelerini, ihracat alacaklarının garanti altına alınmasını sağlayıcı, yeniliğe ve teknoloji gelişimine teşvik edici roller üstlenmektedir (Çelik ve Akgemci, 2007: 191-195).

3.3 Uzak Doğu Ülkelerinde Devlet Destekleri

Uzak doğu ülkelerinde öne çıkan ekonomisi güçlü ve devamlı artma eğilimi gösteren 3 farklı ülkede (*Güney Kore, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya*) uygulanan KOBİ'lere yönelik devlet destekleri, adı geçen ülkelerin önemli bir gündem maddesini oluşturmaktadır.

3.3.1 Güney Kore'de Uygulanan Devlet Destekleri

Güney Kore'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra zaten kötü olan ekonomik şartlar 1948 de başlayan Kore Harbi ile daha da kötüleşmiştir. 1954-1959 yılları arasında gerçekleştirilen projelerin %70'den fazlası dış kaynaklar ile finanse edilmiştir. Bu dış kaynakların başını ise Amerika çekmektedir. Akabinde hızla büyümeye başlayan Güney Kore, bugün G-20 ve OECD üyesidir.

Savaşın sona ermesinden 1960 yılına kadar politikası ithal ikamesi ürünlerin üretilmesi yönünde olmuştur. 1960 yılından sonra ise hedefini ihracata yöneltmiş bu yönde kalkınma stratejileri oluşturmuştur. Kalkınmada tercih edilen fonların, girişimci potansiyeli yüksek ve devlet planlamasına sadık olan aile şirketlerine (*chaebol*) aktarılması olmuştur. Devam eden yıllarda sırası ile ağır sanayi, kimya sanayisi, otomotiv, elektronik ve bilişim sektörleri önemsenmiştir. Bugün ise Güney Kore kimya sanayiden tekstile, otomotiv sanayisinden bilişime kadar bir çok alanda Ar-Ge odaklı çalışmaları ile dikkati üzerine çekmektedir (Chung, 2010: 330).

1960'lı yıllardan sonra uzunca bir süre iki konu önemsenmiştir. Birincisi elde edilen dış kaynakların girişimci işletmelere aktarılması ile ihracata özendirme, ikincisi ise ağır sanayinin değiştirilmesidir. 1962 yılında 50 milyon dolar olan ihracat gelirinin 1971 yılında 1,07 milyar dolar olması uygulanan politikanın ne kadar doğru olduğunu açıkça göstermektedir (Chung, 2010: 330).

Bu dönemde maliye bakanlığının altında konuşlandırılan Kore Merkez Bankası izlenen politika üzerinde oldukça etkili olmuştur. Ülkede faaliyet gösteren her bankada en büyük hisse hükümete aittir. Bu sebeple faiz oranı, banka yöneticilerinin kimler olacağı, dışarıdan gelen fonların hangi firmaya kredi olarak verileceği ve koşullarının ne olacağı hükümet tarafından belirlenmiştir. Her ay

düzenlenen ticaret özendirme toplantılarına devlet başkanı da katılım sağlamıştır. Hangi firmanın hangi alanda çalışacağı ve firmaların ihracat hedefleri bu toplantılarda belirlenmiştir. Uluslararası pazarda olanakların tespit edilmesi için Kore Ticaret Promosyon Ajansı (KOTRA) kurulmuştur (Hiemenz, 1999: 144-145).

1973 yılına gelindiğinde yatırım yapılacak hedef alanların endüstriyel makine imalatı, gemi imalatı, elektronik parçalar, otomobil ve petrokimya olduğu açıklanmıştır. Bu sektörler için gerekli olan yatırım maliyetleri oldukça yüksek olduğundan yatırımcılara vergisel avantajlar sunulmuştur. Aynı zamanda dışarıdan gelen yardımlar Kore Kalkınma Bankası tarafından yatırımcılara düşük faiz ve uzun vade ile aktarılmıştır. 1975-1977 yılında bankaların verdikleri kredilerin %60'ı bu sektörlerle aktarılmıştır. Sonuçta 1972 yılında %25,3 olan ağır sanayi ve kimya sanayi ürünlerinin payı 1982'de %52,8'e çıkarılmıştır (Chung, 1997: 30).

Tablo 3.6: Güney Kore'de Hükümet Tarafından İşletmelere Destek Olmak İçin Kurulmuş Olan Kuruluşlar

-
- Elektronik ve Telekomünikasyon Araştırma Enstitüsü
 - Kore Standartlar ve Bilimsel Araştırma Enstitüsü
 - Kore Makina ve Metal Enstitüsü
 - Kore Enerji Araştırmaları Enstitüsü
 - Kore Kimyasal Teknoloji Araştırma Enstitüsü
 - Kore Okyanus Araştırmaları Enstitüsü
-

Kaynak: Kim ve Nelson, 2000: 273.

Uygulanmış devlet desteği politikalarının sonuçlarını görmek için ülkenin ihraç ettiği ürünlerdeki değişimleri tespit etmek yeterlidir. Tablo 3.7'ye göre Güney Kore'nin 1980'lerde ihraç ettiği ürünlerin birinci sırasında hazır giyim ürünleri varken, 2007 yılında otomotiv sektörü olmuştur.

Tablo 3.7: Güney Kore'nin İhraç Ürünlerinin Yıllara Göre Farklılaşması

Sıra	1980	1990	2000	2007
1	Konfeksiyon	Konfeksiyon	Yarı iletkenler	Otomotiv
2	Demir Çelik	Yarı İletkenler	Otomotiv	Yarı İletkenler
3	Gemi Yapımı	Ayakkabı	Gemi Yapımı	Telekomünikasyon
4	Sentetik Fiber	Gemi yapımı	Cep telefonu	Gemi Yapımı
5	Ses Aletleri	Video Donanımları	Sentetik Fiber	Petrol Ürünleri
6	Araba Lastiği	Demir ve Çelik	Otomotiv Yedek Parça	Tv Ekranı
7	Ağaç Ürünleri	Sentetik Fiber	TV Ekranı	Araba Parçaları
8	Diğer ürünler	Bilgisayarlar	Telekomünikasyon	Bilgisayarlar
9	Yarı iletkenler	Ses Aletleri	Bilgisayarlar	Görsel Donanım Aletleri
10	Video	Otomotiv	Renkli Televizyon	Elektronik ürünler

Kaynak: Güney Kore Uluslararası Ticaret Birliği, 2008.

Tablo detaylı olarak incelendiğinde dikkat çeken bir noktada 1980'li yıllarda ihraç edilmiş ürünler üretim ve işgücüne dayalı ilen 2000'li yıllara gelindiğinde ihraç edilen ürünlerin teknoloji ağırlıklı olduğudur.

Bilim ve Teknoloji Politikaları Enstitüsü tarafından yapılan araştırma sonucuna göre Güney Kore'de Ar-Ge faaliyetleri ve endüstriyel araştırmalar için sunulan 259 farklı program mevcuttur. Ülkenin sunduğu toplam finansal desteğin %30'u Ar-Ge, %13'ü teknoloji transferi ve %11'i insan kaynakları gelişim programlarına aktarılmaktadır. Dikkat çekilmesi gereken bir diğer konu ise ülkedeki patent rakamlarıdır. 1960'lı yıllarda 219 olan sayı 2007 yılında 123.705 olmuş, patent sayısı 564 kat artmıştır (Chung, 2010: 338).

Tablo 3.8'de ülkelerin GSYH'nın yüzdesi olarak GSY Ar-Ge harcamaları listelenmiştir.

Tablo 3.8: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Yüzdesi Olarak Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcamaları

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Çek Cumhuriyeti	1,20	1,35	1,49	1,48	1,41	1,47	1,55
Danimarka	2,48	2,46	2,48	2,58	2,85	3,16	3,07
Finlandiya	3,45	3,48	3,48	3,47	3,70	3,94	3,90
Fransa	2,16	2,11	2,11	2,08	2,12	2,27	2,24
Almanya	2,50	2,51	2,54	2,53	2,69	2,82	2,80
İrlanda	1,23	1,25	1,25	1,29	1,46	1,76	1,71
İsrail	4,29	4,43	4,51	4,86	4,77	4,49	4,34
İtalya	1,09	1,09	1,13	1,17	1,21	1,26	1,26
Japonya	3,13	3,31	3,41	3,46	3,47	3,36	3,26
Güney Kore	2,68	2,79	3,01	3,21	3,36	3,56	3,74
Polonya	0,56	0,57	0,56	0,57	0,60	0,67	0,74
Türkiye	0,52	0,59	0,58	0,72	0,73	0,85	0,84
İngiltere	1,69	1,72	1,74	1,77	1,78	1,84	1,80
ABD	2,55	2,59	2,65	2,72	2,86	2,91	2,83
AB27	1,73	1,74	1,76	1,77	1,84	1,92	1,91

Kaynak: Chung, 2010: 338.

Güney Kore'nin Ar-Ge faaliyetlerine ayırdığı bütçenin sürekli artış göstermesi neticesinde İngiltere, Amerika ve Fransa gibi ülkeleri geride bırakmıştır. 2010 yılı verilerine göre GSYH'sından en çok bütçeyi ayıran ilk beş ülke sırası ile İsrail, Finlandiya, Güney Kore, Japonya ve Danimarka'dır (Chung, 2010: 338).

Özetlemek gerekirse, Güney Kore'de uygulanan devlet destekleri kalkınmanın önemli bir aracı olmuştur. Hükümet katı politikalar yerine özendirici teşvik eden ve krediler ile fonlayan bir konumda yer almıştır. İmalat sanayisini emek yoğun işlerden teknoloji yoğun işlere doğru kaydırmıştır. Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan payla oluşan kalifiye iş gücü ve bilgi gücü Güney Kore'nin sahip olduğu en önemli zenginlik olmuştur.

3.3.2 Çin Halk Cumhuriyetinde Uygulanan Devlet Destekleri

1820 yılında tek başına dünya GSYH'nın %32,4'ünü gerçekleştiren Çin'in sonrasında üretim payı hızla azalmıştır. 1978 yılında %5 seviyelerine kadar gerilemiştir. İzlenen politikalar ve uygulamalar ile 2016 yılında yeniden %18 seviyelerine çıkarılmıştır (Deniz, 2014: 66).

Çin'de uygulanan devlet destekleri tercihli sektörler ve şehirler bazında uygulanmaktadır. Desteklenen sektörlerin başında enerji, ulaştırma alt sektörleri, yeni tarım teknolojileri ve entegre tarımsal kalkınmadır. Yabancı yatırımcıların bazı alanlarda yatırımlarına da izin verilmemektedir. Bunlar yoğun enerji tüketimine sebep olan, çevreye duyarlı olmayan askeri ve savunma alanlarındaki projelerdir (Mısırlı, 2016: 5).

Ülkede Shenzhen, Zhuhai, Shantou, Xiamen ve Hainan adası (SEZ) olmak üzere beş önemli ekonomik bölge vardır. SEZ bölgesinde bulunan firmalar, yine bu bölgede kullanılmak amacı ile ithal edilmiş ürünlerde vergisel muafiyetlerden ve tarife indirimlerinden faydalanırlar. SEZ bölgesine ithal edilmiş bir ürün sadece bu bölgede kullanılabilir. İç piyasaya satışa sunulması yasaktır (Mısırlı, 2016: 5).

Yabancı yatırımcıların projeleri için izin verilmiş olan 14 açık kıyı şehri ve bölgesi bulunmaktadır. Buradaki yatırımlar ihtiyaç duyulan makine ekipman için gümrüksüz giriş muafiyeti kullanabilirler. Bu açık kıyı şehirlerinin iç taraflarında 16 ırmak kıyısı yerleşim alanı mevcuttur. Bu bölgelere kurulmuş 200 civarı Ekonomik ve Teknolojik Gelişme Bölgesi kurulmuştur. Bu bölgelerin sağladığı avantajlarda vardır. Son olarak Bilim Parkları ve Yüksek Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yüksek teknoloji alanlarında yapılacak projeler için sunulan destek programları bulunur. Bu programlar özel fonlama, vergi muafiyetleri ve ithalat izni gibi çeşitlendirilmiştir (Mısırlı, 2016: 5).

3.3.3 Japonya’da Uygulanan Devlet Destekleri

Diğer ülkelerden farklı olarak Japonya’da KOBİ tanımı sektör tabanlı olarak yapılmıştır. Sektörlere göre işletmelerin taşınması gereken değerler Tablo 3.9’da açıklanmıştır.

Tablo 3.9: Japonya’da KOBİ Tanımı

Sektör	Sermaye	Çalışan Sayısı
İmalat, inşaat, ulaşım	<300 Milyon Yen	<300
Toptan satış	<100 Milyon Yen	<100
Hizmet sektörü	<50 Milyon Yen	<100
Perakendecilik	<50 Milyon Yen	<50

Tablo 3.10’da verilmiş verilerden anlaşılacağı üzere Japonya faaliyet gösteren işletmelerinde %99,7’si KOBİ’dir. Özel işletmelerdeki istihdamın %70’ni KOBİ’ler karşılamaktadır.

Tablo 3.10: Japonya’da KOBİ Sayıları

	İşletme Sayısı	İşletme Sayısı Yüzdesi	Çalışan Sayısı	Satış (Trilyon Yen)
Büyük İşletme	11.000	0,3	13.970.000	764,9
KOBİ Orta Büyüklükte İşletme	510.000	13,2	20.250.000	609,6
Küçük İşletme	3.343.000	86,5	11.920.000	

Kaynak: Çay ve Kurtoğlu, 2013: 63.

Daha önceki bölümlerde açıklandığı üzere, Japonya Ar-Ge faaliyetlerine yaptığı harcamalarla dünyadaki ilk beş ülkeden biridir. 2007 yılına ait veriler göre özel sektörde 483.000, üniversiteler bünyesinde 310.000 civarında araştırmacı bulunmaktadır. Ayrıca ülkedeki toplam Ar-Ge harcamalarının %72,2 si özel sektör tarafından gerçekleştirilmektedir (Yılmaz, 2010: 51).

Ülkede verilen destekler KOBİ Destekleme Politikası üzerinden planlanmaktadır. Dört ana başlıkta sunulan destek programları şöyledir;

- Acil Önlem Destekleri
Ekonominin ani bir şekilde değişmesi durumunda kullanılır. Finansal Tedbirler, KOBİ destekli vergi sistemi ve taşeron ticareti ile ilgili düzenlemeler bu kapsamdadır.
- İyileştirmeler
İdare gücünün iyileştirilmesi içindir. İnsan kaynakları yetiştirilmesi, enerji tasarrufu ve maliyet minimizasyonlarına yönelik programlar uygulanır.
- Yeni Girişimci Destekleri
Yeni yatırım alanları için verilen desteklerdir. Kaynakların optimal kullanımı, uluslararası pazarlardaki payın artırılması ve girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması için kullanılır.
- Mikro İşletme Destekleri
Küçük işletmelerin bilgilendirilerek büyük işletmeler ile çalışmasının sağlanmasıdır (Yılmaz, 2010: 52);

KOBİ Destek Sistemine ilave olarak uygulanan bir diğer program KOBİ Yöresel Kaynakları Değerlendirme Programıdır. Bu program yöresel kaynaklar ile ürün üreten KOBİ'lerin büyümesi için destek sağlanmasını hedefler. Öngörülen proje uygulaması 5 yıl içinde 1.000 projedir. Aşına olduğumuz destek programlarından farklı olarak burada projesi onaylanmayan KOBİ için yine de marka oluşturma, Pazar bulma ve Ar-Ge faaliyetleri için devlet tarafından destek verilmektedir. Onay almış projelerde ise ürünün geliştirilmesi, sergilenmesi, sermaye için yatırım, vergisel indirimler, düşük faizli krediler, danışmanlık hizmetleri ve pazar genişletme için destekler sunulmaktadır (Yılmaz, 2010: 54).

3.4 Rusya Federasyonunda Devlet Destekleri

Temmuz 2007 tarihli ve 209 FZ numaralı Rusya Federasyonu'nda Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Geliştirilmesi adlı kanuna göre, 1 Ocak 2008 tarihinden itibaren ekonomik işletmelerin küçük ve orta boy işletmeler olarak nitelendirilmesi ile ilgili yeni kriterler belirlemiştir.

Söz konusu kriterlere göre; (1) işletme *kuruluşunun bağımsız* olması – tüzel kişilerin (KOBİ) kayıtlı sermayesinde Rusya Federasyonu ve Rusya Federasyonu özerk bölgelerinin ve yardım ve diğer kuruluşların payı %25'i aşmamalı ve KOBİ olmayan tüzel kişi ya da kişilerin payı da %25'i aşmamalı, (2) bir yıl içinde ortalama çalışan sayısı mikro işletmeler için 15 kişiye kadar, küçük işletmeler için 100 kişiye kadar orta boy işletmeler için 250 kişi şartı getirilmiştir.

Mali yıl içinde KDV hariç toplam mal ve hizmet satış geliri veya bilanço aktif değeri, aşağıdaki değerleri aşmamalı:

- Mikro işletmeler: 60 milyon ruble
- Küçük işletmeler: 400 milyon ruble
- Orta boy işletmeler: 1000 milyon ruble

Söz konusu kanuna göre, KOBİ olarak sayılabilecek işletmeler bunlardır: Tüzel kişilerin genel devlet kaydına kayıtlı tüketim kooperatifleri ve ticari işletmeleri (*işletmeler hariç devlet ve belediye üniter kuruluşları*) ve bireysel girişimciler, kayıtlı ve tüzel kişilik oluşturmadan işletmecilikle uğraşan özel kişiler ve tarım işletmeleri.

Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Rusya Federasyonu'nda özel sektöre yapılan yardım ve teşvikler kademeli olarak artırılmıştır. Nitekim tüm üretim araçlarının devlete ait olduğu Sovyetler Birliği'nde özel sektörün sıfırdan kendini inşa etme sürecinde devlet destek ve teşvikleri zaruri olmuştur. Bu anlamda ülkenin genelinde küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleme mekanizmaları kurulmuştur. Devlet enstitüleri ve özerk enstitüler girişimciliği artırmak amacıyla kullanılmış ve özel sektörün gelişimi sağlanmıştır (Dauranov ve Rudetskih, 2002: 39).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE UYGULANAN DEVLET DESTEKLERİ

Türkiye'de uygulanan devlet destekleri ekonomide üstünlüğün batılı ülkelere geçtiği 19. yy'a kadar dayanmaktadır. Bu dönemde İngiltere'nin başta olduğu Batı Avrupa ülkeleri seri üretime başlayarak ürettikleri kaliteli ama ucuz olan ürünleri ile diğer ülke ve Osmanlı pazarında rekabet dengelerini bozmuştur. Aynı dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan iç isyan ve savaşlar ekonominin lehine gelişen bir ortam oluşturmuştur (Önsoy, 1984:5). Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan devlet destekleri özel sektörün sermaye oluşturabilmesi ile kalkınma ve sanayi çalışmalarına yönelik olarak geliştirilmiştir. İzmir'de I. İktisat Kongresi gerçekleştirilmiştir. Bu kongre neticesinde 1923'de Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati güncellenmiş, 1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu olarak 28.05.1927'de yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda getirilen destek unsurlarından bazıları şunlardır: Arazi bağıışı; kolay arsa temini; iletişim hizmetlerinde kolaylık sağlanması; gümrük muafiyeti; çeşitli vergilerden muafiyet; nakliye tarifesinde indirim (%30 oranında); diğer indirim ve primler. Bu kanundan yararlanacak işletmelerin özellikleri de kanunda ayrıca belirtilmiştir (Parasız, 1998: 19-20). 1925'te şeker fabrikaları ile ilgili bir yasa çıkarılmış, bu yasaya göre Türkiye'de üretilen şekere 8 yıllık tüketim vergisinden muafiyet getirilmiştir. Şeker pancarı ekimi ve ürünü, kömür ocakları ve şeker fabrikaları için kireç üreten işletmeler de vergi dışı tutulmuştur. Şeker fabrikası kuracaklara 5 hektara kadar karşılıksız arazi verileceği ve üretilen malların demiryollarında indirimli olarak taşınacağı öngörülmüştür (Başkaya, 1986: 48). 1929 yılında, 1499 sayılı Gümrük Giriş Tarife Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, Cumhuriyet döneminde dış etkilerden arınmış ilk gümrük kanunu olma özelliğini taşımakta ve korumacı dönemi başlatmaktadır.

4.1 Türkiye’de Uygulanan Devlet Desteklerinin Tarihçesi

Teşvik-i Sanayi Kanunu yerli ürünün üretilmesine ve korunmasına özen göstermekte idi. Bu sebeple devletin kendisinin doğrudan kurduğu tesisler mevcuttur (Akdeve ve Karagöl, 2013: 337). Bu kanun ile getirilen devlet destekleri, sanayileşme için gerekli ve çağdaş bazı hükümler içermekteydi. Ancak, 1929 krizi ve II. Dünya Savaşı, bu kanunun tam olarak uygulanmasına engel olmuştur (İTO, 2007: 24). 1929 yaşanan kriz ülkede ithal ikameci sanayileşmeyi geliştirmiştir. Bu duruma öncülük eden devlet özel sektörün rakibi olmak yerine tamamlayıcısı olarak rol almıştır. 1930’lu yıllarda üretilen ürünler ithalat gerekliliğini azaltmada başarılı olmuştur. Ancak 1942 yılında 1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanununun yürürlük süresi sona ermiştir devletçilik politikası ile yürütülen desteklerde son bulmuştur (Akdeve ve Karagöl, 2013: 337).

Cumhuriyet’in ilk yıllarında uygulanan devlet destekleri özel sektörün sermaye oluşturabilmesi ile kalkınma ve sanayi çalışmalarına yönelik olarak geliştirilmiştir. 1923-1940 dönemi, sanayide ithal ikameci politikaların izlendiği bir dönemdir. İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanlığı, sırası ile Şükrü Saraçoğlu, Mehmet Recep Peker, Hakan Saka ve Şemsettin Günaltay’ın başbakanlık yaptığı 1942’den 1950 yılına kadar uygulanmış herhangi bir devlet desteği bulunmamaktadır.

1950’li yıllarda özel sektörün geliştirilmesi için kredi imkânları, dış ticarete özendirme çalışmaları, tarımsal ürünlerin üretilmesinin sürekliliği ve artırılması çalışmaları için tedbir paketleri uygulanmıştır. Bu bağlamda, 1950’li yıllarda özel sektörün geliştirilmesi için kredi imkânları, dış ticarete özendirme çalışmaları, tarımsal ürünlerin üretilmesinin sürekliliği ve artırılması çalışmaları için tedbir paketleri uygulanmıştır. 1951’de çıkarılan *Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu* ile özel sektörde sermaye oluşumu ve yabancı sermayelerin ülkemize çekilmesi amaçlanmıştır. Bu yatırımcıların orta ve uzun vadeli fon ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile aynı dönemde Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur (Akdeve ve Karagöl, 2013: 337).

Türkiye’de uygulanan devlet desteklerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, temelde üç dönem üzerinde şekillendiği görülmektedir. Bu süreci belirleyen temel

olaylar, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kurulmasıyla planlı ekonomi döneminin başlaması ve Ankara Antlaşmasının imzalanmasıyla Türkiye-AB ilişkilerinin başlamasıdır. Diğer bir ifade ile bugün uygulanmakta olan devlet destekleri sisteminin temelleri 1960'lı yıllarda oluşturulan planlardır. Bu yıllarda girişimciliğe özendirme politikaları verimli olarak uygulanmaya başlanmıştır. 1960 ve sonrasında planlı dönem başlamış ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur.

1963'de 202 sayılı yasa ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapılarak ülkemizde ilk defa yatırım indirimi uygulaması başlamıştır (ITO, 2007: 25). Teşvik mevzuatına dâhil edilen yatırım indirimi konusu 1968'de 22 ilin *Kalkınmada Öncelikli Yöre* (KÖY) kabul edilmesi ile geniş bir uygulama alanı bulmuştur. 2009'da başlayan ve dört bölge üzerinden uygulanan teşvik sistemide KÖY uygulaması ile ortak özellikler göstermektedir (Akdeve ve Karagöl, 2013:329-337).

Yine 1963 yılında ihracat faaliyetlerini artırmak ve girişimcileri ihracata özendirmek amacı ile ihraç mallarının üretimi esnasında alınan vergilerin iadesi için 261 sayılı kanunla ihracatta vergi iadesi uygulaması başlamıştır (ITO, 2007: 25).

1963 yılında AET ile imzalanan Ankara Anlaşması Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin başlangıcıdır. O gün ekonomik durumu yeterli görülmeyen ülkemizin AB'ne katılımın aşamalı olarak gerçekleştirilmesine karar verilmiştir. Bu aşamalar hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. AB'den alınan mali yardımlar ile ülke ekonomisinin güçlendirilmesi hazırlık döneminin amacıdır. Geçiş dönemi için planlanan AB ile ülkemiz arasında gümrük birliğinin kurulmasıdır. Nihai dönemde ise oluşturulan gümrük birliğine istinaden tarafları ekonomik politikaları arasında koordinasyon sağlanması öngörülmüştür. 1964 tarih, 474 sayılı yasayla ithalden alınan vergi ve resimlerin taksitlendirilmesi olanağı getirilmiştir (ITO, 2007: 25).

1967 yılında 933 sayılı *Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına Dair Kanun* yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun uygulanması için Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu kurulmuştur. Bu kanunun getirdiği destek unsurları; yatırım indirimi oranını bölge ve sektör özelinde arttırma, ihraç malları için vergi

iadesi uygulamaları, gümrük vergisi muafiyetleri ve sanayi bölgeleri için arazi istisnasıdır. 01.11.1969 tarihinde *teşvik belgesi* uygulaması başlamıştır (İTO, 2007: 25).

1968-1972 yılları arasında uygulanmak üzere, II. Beş Yıllık Kalkınma Planı oluşturulmuştur. Bu planın temel hedefi de, birincisinde olduğu gibi ekonominin yıllık ortalama %7 büyümesidir. II. Beş Yıllık Kalkınma Planında, ekonomik gelişmeyi sınırlayan konuların başında tasarruf, dış ödeme güçlüğü ve birtakım kurumsal güçlükler yer verilmiştir. Özellikle dış ticaret ve tasarruflar alanında oluşan kısır döngülerin çözümü olarak özel girişimciliğin özendirilmesi öngörülmüştür. Birincisinden farklı olarak, tarım ve sanayi sektör dengesine değil sadece sanayi sektörüne ağırlık verilmiştir. Kaynakların öncelikli kullanım hakkı sanayiye verilmiştir. Kamu ara mal ve yatırım malı üretimine yöneltilmiştir. Birinci planda olduğu gibi uzun vadede fayda sağlayacak nitelikler üzerinde durulmamıştır (Kepenek ve Yentürk, 1995: 135-137).

I ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında, ekonomik hedeflerin daha çok niceliksel açıdan ele alınması, yani bir takım hedefler ve çözüm önerileri öngörülürken, bu hedef ve önerilerin ne şekilde gerçekleştirileceği konusunun yeteri kadar açıklayıcı olmaması, bu planların eksik yönlerini oluşturmaktadır.

1970'de imzalanan Katma Protokolü, Ankara Anlaşmasında belirlenen geçiş döneminin başlamasını sağlamıştır ve 1973 yılında yürürlüğe girmiştir (DPT, 2007: 76).

1973-1977 yılları arasında uygulanmak üzere III. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir. 12 Mart 1971 askeri yönetimi tarafından hazırlanmış olan bu planın önceki iki plandan en temel farkı, niteliksel bir gelişme anlayışını benimsemiş olmasıdır. Bu planda, AET ile ilişkilerin etkisiyle, yatırımların büyük ölçekli girişimlere yapılması öngörülmüştür. Bu planda da, ekonomik gelişmenin kamu kesimi öncülüğünde, fakat özel kesimin de özendirilmeye devam ettiği bir şekilde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Katkılı ulusal gelirin, önceki planlarda belirtilenden daha hızlı büyümesi hedeflenmiştir. AET'ye üyelik için öngörülen üretim yapısı ara ve yatırım malları üretimi olduğundan, bunların üretimine öncelik

verilmiştir (Kepenek ve Yentürk, 1995: 138- 139). Görüldüğü gibi, III. Beş Yıllık Kalkınma Planının uygulamaya başlandığı dönemden önce oluşturulan planlar ve kalkınma hedefleri, Türkiye'nin kendi iç yapısına ve ekonomik koşullarına uygun şekilde hazırlanmaya çalışılırken, bu dönemden sonra yavaş yavaş AET ile ilişkilerin etkisiyle birlikte, hazırlanan planların Topluluk mevzuatına uygun olmasına özen gösterilmeye başlanmıştır.

1977 yılından itibaren, dünyada meydana gelen ekonomik krizden etkilenen Türkiye; petrol fiyatlarındaki yükselişin etkisi, Türkiye'nin büyük ölçüde ara malı, ekipman vb. ithal ettiği batılı ülkelerdeki enflasyon ve petrol fiyatlarındaki artışın ihracat mallarına yansımaları, Türkiye'nin büyük ihtiyaç duyduğu dış kredi imkanlarının daralması, dış ticaret hadlerinin Türkiye aleyhine bozulması ve dünya ticaretindeki daralma gibi nedenlerle krize sürüklenmiştir. Dış konjonktüre ilişkin bu sorunlar, içeride var olan sorunlarla birleşince, durum daha da ağırlaşmıştır. 1977'den 1980'e kadar alınan kriz önlemleri de ekonominin işleyişini değiştirmede yeterli olamamıştır. Bütün bu nedenler, ekonomide politika değişikliğini zorunlu kılmıştır (Başkaya, 1986: 182- 183).

Ekonomik ve siyasal bunalım sürecinde oluşturulan IV. Beş Yıllık Kalkınma Planının 1979-1983 yılları arasında uygulanması öngörülmüştür. Ham petrol fiyatlarının 1974 yılının başlarından itibaren sürekli yükselmesi ve Türkiye'nin ticaret ilişkisi olan ülkelerde işsizlik ve enflasyon sorunu yaşanması, ülkemizin dış ödeme dengesini bozmuştur. İthalat ödemelerinin hızla artmasına karşılık ihracat sınırlı kalmıştır. Yurt dışına işçi gönderilmesi de oldukça yavaşlamıştır. Öngörülen IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, ekonominin bunalımdan çıkışını, kararlı bir duruma gelmesini sağlamayı ve bunlarla beraber ekonomik büyümeyi gerçekleştirmeyi amaçlamak zorunda kalmıştır. Büyüme hızının yıllık ortalama %8,2 olması hedeflenmiştir. Bu planda da yine yatırımların kamu tarafından yapılması, yerli sınıai üretimin desteklenmesi amaçlanmıştır. Diğerlerinden farklı olarak daha yüksek bir ihracat miktarı hedeflenmiştir. Bu planda AET üyelik kaygısı gözardı edilmiştir. Tam tersine AET ilişkilerinin durdurularak ekonomisi gelişmekte olan ülkeler ile çoklu dış ticaret ilişkilerine yönelim gösterilmiştir. Sanayi büyüme hedefi azaltılırken tarımda büyüme hızı hedefi arttırılmıştır. Alt sektörlerden, madencilik ve enerji

üretimine öncelik verilmiştir (Kepenek ve Yentürk, 1995: 139- 141).

24 Ocak 1980 de alınan Ekonomi Kararlarıyla; ekonominin dışa açılmasının sağlanması ve bunun da piyasa mekanizmasına dayanılarak gerçekleştirilmesi, piyasa güçlerinin harekete geçirilmesi ve buna bağlı olarak fiyatların serbest bırakılması hedeflenmiştir. Kısa dönemde ihraç edilebilir ürün miktarının artırılabilmesi için yeni kredi ihtiyacının doğması nedeniyle IMF ile 3 yıllık bir istikrar programı anlaşması yapılmıştır. Uzun dönemde, hangi malların ihracına yönleneceği yabancı sermaye girişleriyle birlikte ele alınmış ve yabancı sermayeye bazı ek teşvikler getirilmiştir. Ayrıca, bazı mallara uygulanan sübvansiyonlar kaldırılmıştır (Başkaya, 1986: 188- 190).

1980 tarihli 2976 Sayılı Kanununun 2. maddesine dayanılarak, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu oluşturulmuştur. Bu fonun yasal dayanağı 1988 tarihli ve 88/13384 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıdır. Amaçları; tarım ürünleri üreticisinin fiyat hareketlerinden korunması, ihraç malı üretimi için yapılacak yatırımların kaynak temini ve neticede ihracatın artırılmasıdır. Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonunda; ithalattan alınan pul resminde indirim yapılması, ihraç mallarının üretiminde kullanılan girdilere uygulanan ithal vergisinin kaldırılması, prefinansman yoluyla yapılan ihracatın özendirilmesi, ihracatı teşvik edici uygulamalar (*vergi resim ve harç istisnaları, transfer kolaylıkları, döviz tahsisi, ihracat teşvik fonu vb.*) ve çapraz döviz kurlarının otomatik ayarlanması gibi kararlar öngörülmüştür (Başkaya, 1986: 192- 193).

Devlet desteklerinde planlı dönemin başlaması uygulamaların ağırlıklı olarak ihracata yönelik olduğu gözlemlenmektedir. 1990'lı yıllara gelindiğinde KOBİ, Ar-Ge, çevre, istihdam gibi yeni alanların üzerinde durulduğu tespit edilmektedir (Akdeve ve Karagöl, 2013: 338).

1994 yılında Uruguay Turu Nihai Senedi kapsamında imzalanan DTÖ Anlaşması hükümleri yürürlüğe girmiştir. Bu senette devlet destekleri üzerine birçok taraflı madde bulunmaktadır. Burada bahsedilen düzenlemeler Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşması ile düzenlenmiştir. Bu anlaşmaya göre yerli malı kullanımına yönlendiren destekler yasaklanırken Ar-Ge faaliyetine yönelik

desteklerin artırılması planlanmıştır (Göker, 2000: 1).

1995 yılında Türkiye ve AB arasında Gümrük Birliği oluşturulmuştur. Bu birliğe göre Türkiye’de uygulanan devlet destekleri mevzuatlarının AB ilkeleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve AB ile uyumlu hale getirilmesi öngörülmüştür. Buna göre, devlet desteği sağlanarak belirli ürünlerin rekabette avantaj elde etmesi, topluluk ile ticari ilişkileri etkiler ise Gümrük Birliği ile bağdaşmayacağı kabul edilir (DPT, 2007: 76). 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile uygulanan Gümrük Birliği için uygulanagelen nakdi destekleri ve ihracata yönlendirme destekleri 1995 yılının sonunda yürürlükten kaldırılmıştır (DPT, 2004:2).

1999 yılında ülkemiz Helsinki Zirvesinde tam üyelik için adaylık statüsüne yükseltilmiştir. Böylece AB müktesebatının Türkiye tarafından üstlenilmesi anlayışı yerleşmiştir. 2001’de Konsey Kararı ile Türkiye’ye Katılım Ortaklığı Belgesi verilmiştir. Bu belge ile talep edilen, kısa vadede devlet desteklerinin şeffaflaştırılması ve mevzuatların AB ile uyumlu hale getirilmesidir (DPT, 2007: 76-77). Avrupa Birliği Müktesebatının uygulanması için Ulusal Program oluşturulmuştur. Bu programa göre yapılacak ilk işlem desteklerdeki dağınıklığın ortadan kaldırılmasıdır. Bunun için kamu kurumlarından bir çalışma grubu oluşturulacaktır. İkinci olarak yapılması gereken AB’de olan bölgesel sınıflandırmayı baz alarak ülkede benzer sistemin kurulmasıdır. Son olarak desteklerin AB müktesebatına olan uygunluğunu denetlemek amacı ile Devlet Yardımları İzleme ve Denetleme Kurumu kurulmuştur (T.C. Dış İşleri Bakanlığı, 2001). Ek-1’de sunulan Tablo’da, buraya kadar anlatılan ve bundan sonraki başlıklarda ele alınmış olan devlet yardımları konusunda etkili olan kuruluşların, devlet yardımlarıyla ilgili kanunların ve uygulanan devlet yardımlarının kronolojik sıralaması yapılmaya çalışılmıştır.

Günümüzde ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (KOBİ) yönelik olarak birçok kuruluş destek sunmaktadır. Kamu kuruluşlarının yanında özel kuruluşlarda bulunsada finansmanın çoğunluğu kamu kaynaklarından oluşturulmaktadır. Bugün aktif olarak sunulmuş olan destekler fon kaynaklarına göre Ulusal Fonlar ve Uluslararası Fonlar olmak üzere iki ana grupta incelenmiştir.

4.2 Ulusal Fonlar

Yapılan literatür araştırmalarına göre Türkiye’de ekonomiye yönelik destek sunan onlarca kurum ve program bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları Şekil 4.1’de listelenmiştir. Maalesef bütün bu fonların detayları çalışmada bulunmamaktadır.

Bu bölümde en yüksek fonları sunan Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı çatısında sunulan programlar izah edilmeye çalışılmıştır.

Şekil 4.1: Ülkemizde KOBİ’lere Destek Veren Kurumlar

-
1. Küçük ve Orta lekli Sanayii Geliştirme Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)
 2. Kalkınma Ajansları
 3. Ekonomi Bakanlığı
 4. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
 5. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)
 6. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)
 7. TÜBİTAK
 8. Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Borsaları Birliği (TOBB)
 9. Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM)
 10. Türk Eximbank
 11. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (IGEME)
 12. Türkiye Küçük ve Orta lekli İşletmeler Serbest Meslek Mensupları ve Yöneticiler Vakfı (TOSYÖV)
 13. İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)
 14. Türkiye Halk Bankası
 15. Mesleki Eğitim ve Küçük Sanayii Destekleme Vakfı (MEKSA)
 16. Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK)
 17. İller Bankası
 18. Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (Yeni adı: Kalkınma Bakanlığı)
 19. Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV)
 20. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği. (TESKOMB)
-

4.2.1 Ticaret Bakanlığı Destekleri

09.07.2018 tarihinde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Ekonomi Bakanlığının birleştirilmesi ile kurulan Ticaret Bakanlığı, cumhuriyet tarihinde bir ilk olarak, yatırım-üretim-ihracat üçlüsünü bir bütün olarak ele alan yapıda oluşturulmuştur. Global ticaretin hızla büyüdüğü bu dönemde ülkemizin 2023 vizyonu gereğince dış ticaret politikalarının yürütülmesi bu bakanlığın sorumluluğundadır.

Tablo 4.1: Ticaret Bakanlığı Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları

Destekleme Araçları	<ul style="list-style-type: none"> • Teşvik • Hibe
Sunduğu Destek Programları	<ol style="list-style-type: none"> 1. İhracat Destekleri 2. Hizmet Sektörü Destekleri 3. Yurt Dışındaki Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanan Destekler
Bağlı Ve İlgili Kuruluşlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Eximbank

Ticaret Bakanlığı desteklerinin fon kaynağı Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan karşılanmaktadır. Ağırlıklı olarak hibe ve teşvik araçları ile destek sağlayan bakanlık, kendisine bağlı kuruluş olan Türk Eximbank'ı üzerinden ihracata yönelik çeşitli faaliyetler için kredi olarak fon sunulmasını da sağlamaktadır.

Ticaret Bakanlığının destek politikası hem mal hem hizmet sektörü için tamamen ihracata özendirme, ihracatı kolaylaştırma ve artırma üzerine kurulmuştur.

4.2.1.1 İhracat Destekleri

İhracat desteklerinin amacı bir firmanın ihracata başlamasından uluslararası bir marka olmasına kadar geçen tüm süreçlerde fayda sağlamaktır. Destek politikasının nihai hedefi ise ülkemizde ihraç edilen ürün türünü ileri teknoloji seviyesine çekmektir.

Destek programları bir firma için ihracat serüvenini üç ana aşamaya bölerek kurgulanmıştır.

Bu aşamalar; (1) ihracata hazırlık, (2) pazarlama ve (3) markalaşma süreçleridir. Her destek programı bu aşamalarda duyulan bir ihtiyacın giderilmesine yönelik tasarlanmıştır. Bu sebeple geniş perspektifte destekler yatırımdan istihdama, tasarımdan argeye birçok gider kalemini kapsamaktadır.

İhracata hazırlık aşamasında ihracatı yeni öğrenen veya düzenli bir ihracatı olmayan KOBİ'lerin ihracatı ticari operasyonlarının bir parçası haline getirmeleri amacıyla ihracata aşinalık kazanmalarını sağlayacak mekanizmalar bulunmaktadır.

Tablo 4.2: İhracata Hazırlık Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları

<i>İhracata Hazırlık Aşaması</i>
- UR-GE Desteği (2010/8 Sayılı Uluslararası Rekabetçiliğin Geliştirilmesinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)
- Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesi (2014/8 Sayılı Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)

Pazarlama aşamasında ihracat yapmayı öğrenmiş ve yurtdışı pazarlara ilk adımlarını atmış firmaların ihracatı ticari operasyonlarının süregelen bir parçası haline getirmeleri amacıyla yeni pazarlar bulmalarına veya mevcut pazarlarda kalıcı hale gelmelerine yönelik destekler sağlanmaktadır.

Tablo 4.3: Pazarlama Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları

<i>Pazarlama Aşaması</i>
- Pazar Araştırması, Rapor ve Yurtdışı Şirket Alım, Sektörel Ticaret ve Sektörel Alım Heyetleri, E-Ticaret Sitelerine Üyelik Destekleri (2011/1 Sayılı Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği Hakkında Tebliğ)
- Yurtdışı Birim, Marka Tescil ve Tanıtım Desteği (2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)
- Türkiye Ticaret Merkezleri Desteği (2010/6 Sayılı Yurt Dışı Birim, Marka ve Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)
- Küresel Tedarik Zincirleri Yetkinlik Projeleri (2014/8 Sayılı Pazara Giriş Belgelerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)
- İhracat Kredi Sigorta Programı Desteği ile Alıcı Kredisi Desteği (2016/8 sayılı “Türk Eximbank’ın Alıcı Kredileri Çerçevesinde Uyguladığı Faiz Oranı ile CIRR (Referans Ticari Faiz Oranları) Arasındaki Farka Tekabül Eden Faiz Gideri ve Türk Eximbank İhracat Kredi Sigortası Tazmin Desteği Hakkında Karar”)
- Yurt Dışı Fuar Desteği (Yurt Dışında Gerçekleştirilen Fuar Katılımlarının Desteklenmesine İlişkin 2017/4 Sayılı Karar)

Markalaşma aşamasında ise; yurt dışı pazarlarda dağıtım kanallarını oluşturan özgün tasarımları ile buldukları pazarın dinamiklerine uygun markalı ürün sunma yetkinliğine ulaşan firmalara yönelik destek mekanizmaları bulunmaktadır.

Tablo 4.4: Markalaşma Aşamasında Uygulanan Devlet Desteği Programları

- Marka-Turquality Desteği (2006/4 Sayılı Türk Ürünlerinin Yurtdışında Markalaşması, Türk Malı İmajının Yerleştirilmesi ve TURQUALITY® ¹⁰ ’nin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ)
- Tasarım Desteği (2008/2 Sayılı Tasarım Desteği Hakkında Tebliğ Rehberin bu bölümünde, Ekonomi Bakanlığı tarafından ihracatta sağlanan devlet yardımı uygulamalarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

4.2.1.2 Hizmet Sektörü Destekleri

Dünya ticaretini olumsuz etkileyen gelişmelere rağmen dünyada hizmet ticareti hızla artmaktadır. 1980 yılından günümüze kadar 10'ar yıllık dönemler itibarıyla hizmet ihracatı büyüme oranlarının mal ticaretinden her zaman fazla olduğu ve dünya hizmet ticaretinin mal ticaretine göre daha az dalgalanma kaydettiği görülmektedir.

Türkiye'nin uluslararası ticarete konu hizmet gelirlerinin artırılması ve hizmet sektörlerinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla hizmet sektörlerine yönelik destek programı yürütülmektedir.

Hizmet sektörlerine yönelik olarak uygulamaya koyduğu kapsamlı destek unsurlarını içeren devlet yardımı programları ile sağlık turizmi, eğitim, bilişim, sinema/ dizi-film, teknik müşavirlik, yönetim danışmanlığı, gayrimenkul, lojistik ve yayıncılık sektörlerini etkin şekilde desteklemektedir.

Tablo 4.5: Hizmet Sektörü İçin Sunulan Devlet Desteği Programları

<i>Hizmet Sektörü Destekleri</i>
- Hizmet Sektörleri Rekabet Gücünün Artırılması Projesi (HİSER) Desteği
- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Genel Destek Programı Kapsamında Sağlanan Destekler
- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Sağlanan Markalaşma Destekleri

- Hizmet Sektörleri Rekabet Gücünün Artırılması Projesi (HİSER)

Hizmet Sektörleri Rekabet Gücünün Artırılması Projesi (HİSER) Desteğinin amacı; proje ve kümelenme yaklaşımını esas alarak döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların uluslararası rekabet güçlerinin geliştirilmesine yönelik yerel dinamiklerin harekete geçirilmesine olanak sağlayarak, işbirliği kuruluşlarının önderliğinde hizmet sektörlerindeki döviz kazandırıcı faaliyetleri desteklemek. HİSER projeleri, kurum ve kuruluşların işbirliği yaparken aynı zamanda rekabet etmeyi öğrendikleri bir destek sistemidir. Projelerde kaliteli hizmet üreten ancak ihracatı bilmeyen veya başlangıç düzeyinde ihracat yapan

firmalar ile hali hazırda ihracat yapan ve pazarlarını çeşitlendirmek isteyen firmaların kümelenme mantığı çerçevesinde birlikte hareket etmeleri sağlanmaktadır.

- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Genel Destek Programı

Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Genel Destek Programı kapsamında sağlanan desteklerin amacı; Türkiye'nin döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinin uluslararası rekabet gücünün geliştirilmesi, hizmet gelirlerinin artırılması, dış pazarlara açılması ve markalaşması amacıyla, hizmetler sektöründe faaliyet gösteren şirket ve kuruluşların desteklenmesidir. Hizmet ihracatımızda sıçrama yaratacak kilit sektörler olarak belirlenen sağlık turizmi, bilişim, film, eğitim, yönetim danışmanlığı, lojistik, yayıncılık ve gayrimenkul sektörlerimizin uluslararası pazarlara açılmasına ve bu pazarlarda rekabet gücü kazanarak kalıcı olmalarına yönelik harcamaları desteklenmektedir.

- Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Sağlanan Markalaşma Destekleri

Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretine Sağlanan Markalaşma Destekleri'nin amacı; küresel ölçekte marka haline gelmiş şirketlerin deneyimleri dikkate alınarak hazırlanan Marka/TURQUALITY® Programı ile firmaların yönetsel bilgi birikimlerini geliştirmeyi, kurumsallaşmalarına yardımcı olmayı, uluslararası pazarlarda kendi markalarıyla söz sahibi oyuncular haline gelmelerini ve dolayısıyla da olumlu Türk hizmeti imajının yerleştirilmesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşların bölgesel ve küresel marka haline gelmesine yönelik faaliyetleri Ekonomi Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren kuruluşlar yurt dışında markalaşmak amacıyla yapacakları harcamalar ve Türk markalarının pazara giriş ve tutunmalarına yönelik olarak gerçekleştirilecek faaliyet ve organizasyonlar destek kapsamında bulunmaktadır.

Hizmet sektörü kuruluşları, yapılan değerlendirme sonrasında markalaşma olgunluk seviyelerine göre 5+5 yıl süre ile uygulanan *TURQUALITY® Programı*'na ya da 4 yıllık destek dönemini kapsayan *Marka Destek Programı*'na dâhil olabilmektedir.

4.2.1.3 Yurt Dışı Teknik Müşavirlik Hizmetlerine Sağlanan Destekler

Firmaların; teknik müşavirlik, müteahhitlik ve inşaat malzemeleri sektörlerine yönelik mal ve hizmet ihracatının artırılması amacıyla yurtdışı pazarlarda kalıcı şekilde yer edinmelerini ve bu sektörlerin tanıtımına katkıda bulunmak üzere İşbirliği Kuruluşlarının desteklenmesini amaçlamaktadır. Teknik müşavirlik sektörü yaklaşık 550 milyar dolar büyüklüğü ile hizmet sektörleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Engineering News Record (ENR) Dergisi istatistiklerine göre dünyanın en büyük 225 teknik müşavirlik firmasının toplam yurtdışı proje gelirleri 64 milyar dolar seviyesinde olup, Türk firmalarının söz konusu gelirlerdeki payının artırılması amaçlanmaktadır. Teknik müşavirlik sektörü yarattığı hizmet gelirinin yanı sıra inşaat malzemeleri ihracatına ve müteahhitlik yeni proje üstlenimine de katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.6: Yurt Dışı Teknik Müşavirlik Hizmetleri İçin Sunulan Devlet Desteği Programları

<i>Sunulan Destek Programları</i>
- Teknik Müşavirlik Şirketlerine Sağlanan Destekler
- Sektör Örgütlerine Sağlanan Destekler

Teknik Müşavirlik Şirketlerine Sağlanan Destekler Bu program ile teknik müşavirlik şirketlerinin yurtdışındaki ofisleri, reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, yurtdışı fuar, seminer ve konferanslara katılımları, pazar araştırması seyahatleri, mesleki sorumluluk sigortası ve yazılım harcamaları, yurtdışı teknik eğitim programlarına ve uluslararası mesleki yarışmalara katılımları, en az 4 katılımcı firma ile düzenleyecekleri yurtdışı heyetler, yurtdışında girmiş oldukları ihaleler sonucunda aldıkları teknik müşavirlik işleri Fiyat İstikrar ve Destekleme Fonu'ndan sağlanan kaynak ile desteklenmektedir.

Sektör Örgütlerine Sağlanan Destekler Program kapsamında reklam, tanıtım, pazarlama, yurtdışı fuar katılım ve organizasyonları, seminer ve konferanslara katılım ve organizasyonlar desteklenmektedir.

4.2.1.4 Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank)

Türkiye’de ihracatın kurumsallaşmış tek destek kuruluşu olan Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (Eximbank)’ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir.

Türk Eximbank, bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayri nakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir.

Tablo 4.7: Türk Eximbank Tarafından Sunulan Bazı Kredi Programları

<i>Sunulan Kredi Program Türleri</i>
- İhracat Kredileri
- Alacak Sigortası
- Uluslararası Krediler

Türk Eximbank tarafından 2016 yılında ihracat sektörüne 22 milyar doları nakdi kredi ve 11 milyar doları sigorta/garanti imkânı olmak üzere toplam 33 milyar dolarlık destek sağlamıştır. Bu tutar, Türkiye ihracatının yaklaşık %23’üne tekabül etmektedir. Diğer taraftan, 2017 yılında bu desteğin 25,4 milyar doları nakdi kredi ve 14,4 milyar doları sigorta/garanti imkânı olmak üzere % 21’lik bir artışla toplam 39,8 milyar dolara yükseltilmesi hedeflenmektedir. Böylece, Türkiye ihracatının %26’sına destek sağlanmış olacaktır. Bu desteklerin sağlanabilmesine imkân verilebilmesini teminen Banka’nın sermayesi 2017 yılı içerisinde 3,7 milyar TL’den 10 milyar TL’ye yükseltilmiştir. Söz konusu sermaye artışının kaldıraç etkisi ile Eximbank’ın başta KOBİ’ler olmak üzere tüm ihracatçılarımıza sağlamış olduğu finansman desteği artarak devam edecektir.

4.2.2 Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı

1939 yılındaki İktisat Bakanlığından gelip 1949 yılında birleşen, 1957 yılında yeniden ayrılan iki bakanlık, 1971 yılında yeni bir birleşme denemesi daha yaşamıştır. Bu birleşme, Cumhurbaşkanlığı Onayı (26.3.1971/4-286) ile ve ilk kez Sanayi ve Ticaret Bakanlığı adıyla gerçekleşmiştir. Ancak bu birleşme sırasında da küçülme olmuş; Dış Ticaret Dairesi Teşkilatı Bakanlıktan ilk kez ayrılarak Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı kurulmuştur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı görevleri ise, sadece sanayi ve iç ticaret alanlarıyla sınırlı bırakılmıştır. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; 14.12.1983 tarih ve 18251 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan *Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname* (13.12.1983/KHK 174) ile yeniden kurulmuştur. Aynı tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan *Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname* (13.12. 1983/KHK–185) ile de örgütlenmiş, daha sonra da bazı değişiklikler (8.6.1984/KHK–214) yapılmıştır. 09.07.2018 tarihli 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye göre Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ismi değişerek Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı olmuştur.

Tablo 4.8: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları

Destekleme Araçları	<ul style="list-style-type: none"> • Hibe • Teşvik
Sunduğu Destek Programları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler 2. Teşvik Uygulama Ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler 3. Kalkınma Ajanlası Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler 4. Sanayi Ve Verimlilik Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler
Bağlı Ve İlgili Kuruluşlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. KOSGEB 2. TÜBİTAK

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı desteklerinin fon kaynağı hazine tarafından karşılanmaktadır.

4.2.2.1 Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler

Ülkemizin mevcut durumda veya gelecekte ortaya çıkabilecek kritik ihtiyaçlarını karşılayacak, arz güvenliğini sağlayacak, dışa bağımlılığını azaltacak, teknolojik dönüşümünü gerçekleştirecek, yenilikçi, Ar-Ge yoğun ve yüksek katma değerli yatırımların proje bazlı olarak desteklenmesi amaçlanmaktadır. Kurulan teknoloji merkezleri (*teknoloji merkezi işletmeleri*), Türkiye'deki Ar-Ge merkezleri ile tasarım merkezleri, Ar-Ge ve yenilik projeleri, tasarım projeleri, rekabet öncesi işbirliği projeleri ve teknogirişim sermayesine ilişkin destek ve teşvikler verilmektedir.

Tablo 4.9: Ar-Ge Teşvikleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde Uygulanan Devlet Desteği Programları

<i>Sunulan Destek Programları</i>
- Ar-Ge ve Tasarım İndirimi
- Gelir Vergisi Stopajı Teşviki
- Sigorta Primi Desteği
- Damga Vergisi İstisnası
- Gümrük Vergisi İstisnası
- Temel Bilimler Desteği
- Tasarım Tescil Desteği

- Ar-Ge ve Tasarım İndirimi

Teknoloji merkezi işletmelerinde, Ar-Ge merkezlerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan veya teknoloji geliştirme projesi anlaşmaları kapsamında uluslararası kurumlardan ya da kamu kurum ve kuruluşlarından Ar-Ge projelerini desteklemek amacıyla fon veya kredi kullanan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen Ar-Ge ve yenilik projelerinde, rekabet öncesi işbirliği projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlananlarca gerçekleştirilen Ar-Ge ve yenilik harcamalarının tamamı ile Kanun kapsamında yukarıda sayılan kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen tasarım projelerinde ve tasarım merkezlerinde gerçekleştirilen münhasıran tasarım harcamalarının tamamı ticari kazancın tespitinde indirim konusu yapılır.

- Gelir Vergisi Stopajı Teşviki

Teknoloji merkezi işletmelerinde, Ar-Ge merkezlerinde, kamu kurum ve kuruluşları ile kanunla kurulan veya teknoloji geliştirme projesi anlaşmaları kapsamında uluslararası kurumlardan ya da kamu kurum ve kuruluşlarından Ar-Ge, yenilik veya tasarım projelerini desteklemek amacıyla fon veya kredi kullanan vakıflar tarafından veya uluslararası fonlarca desteklenen ya da TÜBİTAK tarafından yürütülen Ar-Ge ve yenilik projeleri ile rekabet öncesi işbirliği projelerinde ve teknogirişim sermaye desteklerinden yararlanan işletmelerde çalışan Ar-Ge ve destek personeli ile kanun kapsamında yukarıda sayılan kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen tasarım projelerinde ve tasarım merkezlerinde çalışan tasarım ve destek personelinin; bu çalışmalarını karşılığında elde ettikleri ücretlerinin doktoralı olanlar ile temel bilimler alanlarından birinde en az yüksek lisans derecesine sahip olanlar için yüzde doksan beşi, yüksek lisanslı olanlar ile temel bilimler alanlarından birinde lisans derecesine sahip olanlar için yüzde doksanı ve diğerleri için yüzde sekseni gelir vergisinden müstesnadır.

- Sigorta Primi Desteği

Kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenen tasarım projelerinde ve tasarım merkezlerinde çalışan tasarım ve destek personelinin, kanun kapsamındaki faaliyetleri karşılığında elde ettikleri ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı; 4691 Sayılı Kanununun geçici ikinci maddesi uyarınca ücreti gelir vergisinden istisna tutulmuş personelin gelir vergisi istisnasının uygulandığı sürece gelir vergisinden istisna tutulan ücretleri üzerinden hesaplanan sigorta primi işveren hissesinin yarısı, Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

- Damga Vergisi İstisnası

Kanun kapsamındaki her türlü Ar-Ge ve yenilik faaliyetleri ile tasarım faaliyetlerine ilişkin olarak düzenlenen kâğıtlar damga vergisinden müstesnadır.

- Gümrük Vergisi İstisnası

Ar-Ge, yenilik ve tasarım projeleri ile ilgili araştırmalarda kullanılmak üzere ithal edilen eşya, gümrük vergisi ve her türlü fondan, bu kapsamda düzenlenen kâğıtlar ve yapılan işlemler damga vergisi ve harçtan istisnadır.

- Temel Bilimler Desteği

Temel bilimler alanlarında en az lisans derecesine sahip Ar-Ge personeli istihdam eden Ar-Ge merkezlerine, bu personelin her birine ödedikleri aylık ücretin o yıl için uygulanan asgari ücretin aylık brüt tutarı kadarlık kısmı, kamu personeli hariç olmak üzere iki yıl süreyle, Bakanlık bütçesine konulacak ödenekten karşılanır.

- Tasarım Tescil Desteği

Türk Tasarım Danışma Konseyinin önerileri doğrultusunda Bakanlık tarafından belirlenen kriterleri haiz tasarım yarışmalarında sergilenen tasarımların tescil giderleri, Bakanlık bütçesine konulacak ödenek imkânları çerçevesinde geri ödemesiz olarak desteklenebilir.

4.2.2.2 Teşvik Uygulama Ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler

Kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler doğrultusunda tasarrufların katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesi, üretim ve istihdamın artırılması, ülkemizin uluslararası rekabet gücünü artıracak ve araştırma geliştirme içeriği yüksek bölgesel ve büyük ölçekli yatırımlar ile stratejik yatırımların özendirilmesi, uluslararası doğrudan yatırımların artırılması, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımlar ile araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, birlikler, iş ortaklıkları, kamu kurum ve kuruluşları (genel ve özel bütçeli kurum ve kuruluşlar, il özel idareleri, belediyeler ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların sermaye bileşimindeki hisse oranları yüzde elliyi geçen kurum ve kuruluşlar) ve kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler ve vakıflar ile yurt dışındaki

yabancı şirketlerin Türkiye'deki şubeleri teşvik belgesi düzenlenmesi için müracaat edebilir.

Bölgeler arasındaki sosyal ve ekonomik gelişmişlik farklılıklarını azaltmak suretiyle daha dengeli bir kalkınma yapısına ulaşmak için az gelişmiş bölgelerde istihdam ve katma değer yaratan yatırımların desteklenmesi ve artırılması gerekmektedir. Bu amaçla yatırım teşvik sistemi bölgesel bir yapı üzerine kurgulanarak, az gelişmiş bölgelerde gerçekleştirilecek yatırımların daha yüksek yardım yoğunlukları ile desteklenmesine imkân verecek şekilde tasarlanmıştır.

Yatırım Teşvik Sistemi, anılan farklı amaçlar doğrultusunda, tüm Türkiye'yi kapsayacak şekilde 5 farklı teşvik uygulaması içermektedir. Bu uygulamalar;

- Genel Teşvik Uygulamaları
- Bölgesel Teşvik Uygulamaları
- Öncelikli Yatırımların Teşviki
- Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki
- Stratejik Yatırımların Teşviki

şeklindedir.

Teşvik sisteminde kullanılan destek unsurları ise aşağıda yer alan şekilde sıralanmaktadır.

Tablo 4.10: Teşvik Sisteminde Kullanılan Destek Unsurları

<i>Destek Unsurları</i>
- Katma Değer Vergisi İstisnası
- Gümrük Vergisi Muafiyeti
- Vergi İndirimi
- Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği
- Gelir Vergisi Stopajı Desteği
- Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği
- Faiz Desteği
- Yatırım Yeri Tahsisi
- KDV İadesi

- Katma Değer Vergisi İstisnası

Teşvik belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat ile belge kapsamındaki yazılım ve gayri maddi hak satış ve kiralamaları için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

- Gümrük Vergisi Muafiyeti

Teşvik belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.

- Vergi İndirimi

Gelir ve kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşınca kadar, indirimli olarak uygulanmasıdır.

- Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

- Gelir Vergisi Stopajı Desteği

Teşvik belgesi kapsamı, yatırımla sağlanan ilave istihdam için belirlenen gelir vergisi stopajının terkin edilmesidir. 6. Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar ve Cazibe Merkezleri Programı kapsamında yer alan 4 üncü ve 5 inci bölge illerindeki OSB'ler ile Kilis ilinde yer alan OSB'lerde gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

- Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği

Teşvik belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır. 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar ve Cazibe Merkezleri Programı kapsamında yer alan 4 üncü ve 5 inci bölge illerindeki OSB'ler ile Kilis

ilinde yer alan OSB'lerde gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.

- Faiz Desteği

Faiz Desteği; bölgesel teşvik uygulamaları (3., 4., 5., ve 6. Bölgelerde), öncelikli yatırımlar, stratejik yatırımlar ile Ar-Ge ve çevre yatırımları kapsamında desteklerden yararlanacak yatırımlar için teşvik belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli yatırım kredileri için sağlanan bir finansman desteği olup, teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmının Bakanlıkça karşılanmasıdır.

- Yatırım Yeri Tahsisi

Teşvik belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar, öncelikli yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için, Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre yatırım yeri tahsis edilmesi şeklinde uygulanmaktadır.

- KDV İadesi

Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir. Ayrıca 2017 ve 2018 yıllarında imalat sektöründe gerçekleştirilen teşvik belgeli tüm yatırımlara ilişkin bina- inşaat harcamaları KDV iadesinden yararlanabilmektedir.

4.2.2.3 Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler

Kalkınma ajansları; *merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini tamamen veya kısmen kamunun finansa ettiği kurumlar* olarak tanımlanmaktadır (Kumral, 1993: 62).

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevlerine ilişkin Kanun'un genel gerekçesinde belirtildiği gibi ajanslar, Ağustos 2002'de Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe konulan istatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (Düzey 2/ NUTS 2) dayanmaktadır. Yine Gerekçe' de, farklı politika belgelerinde (2003 AB Katılım Ortaklığı, 58. ve 59. Hükümet Acil Eylem Planı ve Ön Ulusal Kalkınma Planı gibi) bölgesel kalkınma planlarını uygulamak üzere bölge birimlerinin kurulmasına yönelik ihtiyaçtan söz edilmektedir (Karasu, 2015: 276). Örneğin Acil Eylem Planı'nda *kaynakların hem yerinde ve daha etkin kullanılması, hem de iller ve bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi amacıyla* planlama, koordinasyon, uygulama, izleme ve değerlendirme fonksiyonları olan yeni hizmet bölgeleri ve birimlerinin oluşturulmasının hedeflendiği belirtilmektedir. 2006 yılında 5449 Sayılı Yasa'nın çıkarılması ve *ara kurumlar* olarak kalkınma ajanslarının oluşturulmasıyla bu politika hedefine ulaşılmış oldu. Çok kısa biçimde özetlediğimiz bu süreç sonrasında 2009'da kalan 16'sının da kurulmasıyla toplam 26 kalkınma ajansı faaliyete geçmiştir (Karasu, 2015: 276).

- Teknik Destekler

Mali destekler faiz desteği, faizsiz kredi desteği ve doğrudan finansman destekleri olarak üçe ayrılır. Doğrudan finansman destekleri, proje teklif çağrısı, güdümlü proje desteği ve doğrudan faaliyet desteği şeklinde uygulanır. Gerekli görülen durumlarda ajans aşamalı teklif çağrısı yöntemi ile destek sağlayabilir.

- Mali Destekler

Kalkınma Ajansları, yıllık çalışma programında ve ilgili başvuru rehberinde açıkça belirtilmek kaydıyla; özel işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu

kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve bunların birliklerinin, kooperatiflerin ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin projelerine mali destek sağlayabilir.

4.2.2.4 Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)¹¹

Ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur.

Tablo 4.11: KOSGEB Tarafından Uygulanan Devlet Desteği Programları

<i>Sunulan Destek Programları</i>
- Girişimcilik Destek Programı
- İşletme Geliştirme Destek Programı
- İş Birliği Güç Birliği Destek Programı
- KOBİGEL- KOBİ Gelişim Destek Programı
- AR-GE ve İnovasyon Destek Programı
- Endüstriyel Uygulama Programı
- KOBİ TEKNOYATIRIM - KOBİ Teknolojik Ürün Yatırım Destek Programı
- Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı
- Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı
- TEKNOPAZAR - Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı
- Stratejik Ürün Destek Programı
- Kredi Faiz Desteği
- KOSGEB Laboratuvar Hizmetleri

¹¹ Genel Destek Programı 24.09.2018 tarihinde İşletme Geliştirme Destek Programı olarak değiştirilmiştir.

4.2.2.5 Türkiye Bilimsel Ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Destekleri

Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programının amacı, yeni bilgiler üretilmesi, bilimsel yorumların yapılması veya teknolojik problemlerin çözümlenmesi için bilimsel esaslara uygun olan projeler desteklemektir. Sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın firma düzeyinde katma değer yaratan, ülkemizde yerleşik tüm sermaye şirketleri TÜBİTAK destek başvurusunda bulunabilmektedir.

Tablo 4.12: TÜBİTAK Tarafından Sunulan Akademik Destek Programları

<i>Akademik Destekler</i>
1. Ulusal Destek Programları
- 1000 - <i>Üniversitelerin Araştırma ve Geliştirme Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Destek Programı</i>
- 1001 - <i>Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı</i>
- 1002 <i>Hızlı Destek Programı</i>
- 1003 <i>Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı</i>
- 1004 - <i>Mükemmeliyet Merkezi Destek Programı</i>
- 3001 - <i>Başlangıç Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı</i>
- 3501 - <i>Kariyer Geliştirme Programı</i>
2. Uluslararası Destek Programları
- COST (Bilimsel ve Teknik İşbirliği Alanında Avrupa İşbirliği)
- <i>İkili Proje Destekleri</i>
- <i>ERA-NET</i>
3. Uygulamalar ve Yönergeler
- <i>Proje Performans Ödülü (PPÖ) Uygulaması</i>
- <i>ARDEB Gözlemci Panelist Uygulaması</i>
- <i>ARBİS - PYS - PTS – TARABİS</i>
- <i>TTS (Transfer Takip Sistemi)</i>
- <i>Fikri Haklar</i>

Tablo 4.13: TÜBİTAK Tarafından Sunulan Sanayi Destek Programları

<i>Sanayi Destekleri</i>	
1.	Ulusal Destek Programları
-	<i>1512 - Teknogirişim Sermayesi Desteği Programı (BiGG)</i>
-	<i>1301 - Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Ağları ve Platformları Kurma Girişimi Projeleri (İŞBAP) Destekleme Programı</i>
-	<i>1501 - TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı</i>
-	<i>1503 - Proje Pazarları Destekleme Programı</i>
-	<i>1507 - TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı</i>
-	<i>1511 - TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı</i>
-	<i>1602 - TÜBİTAK Patent Destek Programı</i>
-	<i>1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı</i>
-	<i>1515 - Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programı</i>
-	<i>1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı.</i>
-	<i>1601 - Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik Destek Programları</i>
-	<i>1514 - Girişim Sermayesi Destekleme Programı (GİSDEP)</i>
-	<i>1513 - Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı</i>
2.	Uluslararası Ortaklı Destek Programı
-	<i>Ufuk 2020</i>
-	<i>1509 - TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı</i>

4.2.2.6 Sanayi ve Verimlilik Genel Müdürlüğü Bünyesinde Sunulan Destekler

Ülkemizin rekabet gücünün artırılmasına yönelik verimlilik ile ilgili çalışmalarımız kapsamında, her ölçekteki işletmelerimizin verimlilik artışlarını desteklemek ve bu alanda gerçekleştirilen projeleri teşvik etmek amacıyla destek verilmektedir. İşletmelerde verimli çalışmanın önem ve gereğine dikkat çekmenin yanı sıra, verimlilik bilincinin ve iyi uygulama örneklerinin yaygınlaşmasına katkıda bulunacak bu destekler ile işletmeler arasında bilgi ve tecrübe paylaşımının artırılması, verimlilik artırıcı projelerin kamuoyuna duyurulması ve uygulanmış projelerin sağladığı faydaların daha iyi tanıtılması hedeflenmektedir.

Verimlilik Proje Ödülleri kapsamında ürün veya hizmetlerin kalitesini iyileştirmeye, iş süreçlerinin performanslarını arttırmaya hammadde, malzeme, enerji, sermaye ve insan kaynaklarının verimliliğini arttırmaya işletmenin karlılığını arttırmaya veya maliyetlerini azaltmaya yönelik projeler çalışma yaşamının kalitesini iyileştirmeye yönelik projeler desteklenir.

4.2.3 Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri

Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarım ve Köy işleri Bakanlığı iken 2011 yılında yayımlanan Kanun Hükmünde Kararname ile adı Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Ancak Başkanlık sisteminin yürürlüğe girmesi ile Bakanlık Orman ve Su işleri Bakanlığı ile birleştirilerek Tarım ve Orman Bakanlığı adı ile faaliyet göstermektedir. Her ne kadar birleşme sonucunda isim değişikliği yaşansa da, bakanlığın aynı hizmet ve faaliyetlerine devam edeceği, teşvik, destek ve hibelerin belirlenen programlar çerçevesinde devam edeceği açıklanmıştır.

Geniş hizmet ağı ve güçlü kapasitesi ile Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye'nin her yerinde üreticiyi destekleme ve kırsal kalkınma faaliyetleri yürütmektedir. Bakanlık Çiftçi Kayıt Sistemine dâhil olan üreticileri; Mazota, Gübreye ve Toprak Analizine, Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamalarına, Tütün Üretiminden Vazgeçip Alternatif Ürün Yetiştirenlere, Fındık Üretenlere ve Alternatif Ürüne Geçenlere, Kütlü Pamuğa, Yağlı Ayçiçeğine, Soya Fasulyesine, Kanolaya, Zeytinyağına, Aspire, Hububata, Baklagile, Yaş Çaya, Hayvancılığın Geliştirilmesine, Kırsal Kalkınmaya, Tarım Sigortalarına, Yurtiçi Sertifikalı Tohum, Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımı ile Sertifikalı Tohum Üretimine, Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunmasına ve Ar-Ge Desteklerine kadar tarım ile ilgili aklı gelebilecek hemen her alanda desteklemektedir.

Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Tarım Kredi Kooperatifleri eliyle de çiftçilerin ucuz finansal kaynaklara ulaşımı kolaylaştırılmaktadır. Bunlarla beraber, dış kaynaklı (*Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi, Tarım Reformu Uygulama Projesi gibi*), iç kaynaklı (Su Ürünleri Üretimine Geliştirilmesi, Çayır, Mera, Yem Bitkileri ve Havza Geliştirme Projesi gibi) ve AB destekli (*Kırsal Alanda Çalışanlar İçin Daha Güvenli Tarım/Safer Agriculture for Employees in Rural-SAFE, Leonardo da Vinci Yenilik Transferi Projesi gibi*) projelerle de aktif bir şekilde hem üreticiler desteklenmekte, hem de kırsal alanda refah seviyesinin artırılmasına, eğitim/bilinçlendirmeye yönelik olarak altyapı ve üstyapı projeleri hayata geçirilmektedir. Ayrıca, AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, ülkemizde kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerin

gerçekleştirilmesi için kullanılmasını sağlamak amacı ile Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu kurulmuştur.

Tablo 4.14: Tarım ve Orman Bakanlığı Tarafından Sunulan Destek Programları

Destekleme Araçları	• Hibe
Sunduğu Destek Programları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alan Bazlı Destekler 2. Biyolojik Ve Biyoteknik Mücadele Desteği 3. Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler 4. Hayvancılık Desteklemeleri

Desteklemeler için gerekli kaynak, bütçede hayvancılığın desteklenmesi için ayrılan ödenekten karşılanır ve Bakanlık tarafından gerekli paranın aktarılmasını müteakip banka aracılığı ile ödenir.

4.2.3.1 Alan Bazlı Destekler

Ülkemizde bitkisel üretimi artırmak, verim ve kaliteyi yükseltmek, sürdürülebilirliği sağlamak ve çevreye duyarlı alternatif tarım tekniklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Mazot ve Gübre Desteği, Toprak Analizi Desteği, Organik Tarım Desteği, İyi Tarım Uygulamaları Desteği, Türkiye Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeline Göre Fark Ödemesi Destekleri, Bitkisel Üretim Yapan Küçük Aile İşletmelerinin Desteklenmesi, Fındık Alan Bazlı Gelir Desteği, Yem Bitkileri Desteği, Bombus Arısı Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği, Sertifikalı Fidan/Fide ve Standart Fidan Kullanım Desteği, Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği, Sertifikalı Fidan Üretim Desteği, Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu Desteği uygulamalarında görev alacak kurum ve kuruluşların belirlenmesi, tarımsal faaliyette bulunan çiftçilere ve Toprak Analiz Laboratuvarlarına yapılacak destekleme ödemelerini kapsamaktadır.

4.2.3.2 Biyolojik Ve Biyoteknik Mücadele Desteği

Bitkisel üretimde kimyasal mücadele yerine alternatif mücadele tekniklerinin uygulanmasıyla kimyasal ilaç kullanımının azaltılması, insan sağlığının ve doğal dengenin korunmasını amaçlamaktadır. Sunduğu destek programları açık alanda paket toplamı ve örtü altı paket toplamı şeklinde iki başlıkta uygulanır.

4.2.3.3 Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler

Bu destekleme verim ve kaliteden düşmüş ürünlerde verim ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır. Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) desteği, Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu, Sertifikalı Fidan/Fide ve Standart Fidan Kullanım Desteği, Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği, Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği, Yurtiçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği kapsamında yapılacak destekleme ödemelerini kapsar.

Tablo 4.15: Tarımsal Amaçlı Sunulan Destek Programları

<i>Sunulan Destek Programları</i>
- Çevre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması (ÇATAK) Desteği
- Geleneksel Zeytin Bahçelerinin Rehabilitasyonu Desteği
- Sertifikalı Fidan/Fide ve Standart Fidan Kullanım Desteği
- Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği
- Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği
- Yurtiçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği

4.2.3.4 Hayvancılık Destekleri

Ülkemiz hayvancılığının geliştirilmesi ve sürdürülebilirliğin sağlanması, hayvancılık politikalarının yürütülmesinde etkinliğin artırılması, yerli hayvan genetik kaynaklarının yerinde korunması ve geliştirilmesi, kayıtların güncel tutulması, hayvan hastalıklarıyla mücadele ve sağlıklı hayvansal üretim için yetiştiricilerin desteklenmesidir.

Tablo 4.16: Hayvancılık Sektörünün Geliştirilmesi İçin Sunulan Destek Programları

<i>Sunulan Destek Programları</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Anaç Koyun Keçi Desteği <ul style="list-style-type: none"> - Arıcılık - Aşı Desteği - Besilik Erkek Sığır Desteği <ul style="list-style-type: none"> - Buzağı Desteği - GAP-DAP-KOP-DOKAP Hibe Desteği <ul style="list-style-type: none"> - Hastalıktan Arı İşletme Desteği <ul style="list-style-type: none"> - Hayvan Başı Ödeme - Hayvan Genetik Kaynakları - Hayvan Hastalığı Tazminatı Desteklemeleri <ul style="list-style-type: none"> - İpek Böceği - Su Ürünleri - Sürü Yöneticisi İstihdam Desteği - Çiğ Süt Üretiminin Desteklenmesi - Tiftik Keçisi Yetiştiriciliğinin ve Tiftik Üretiminin Desteklenmesi

Anaç koyun keçi desteklemelerinden yararlanmak isteyen yetiştiriciler; ilgili mevzuatta belirtilen şartlara uymaları halinde, 2/11/2018 tarihi itibari ile 15-90 ay (15-90 ay) arasında yaşta olan dişi hayvanları için, hayvan başına 25 TL destek ödemesi alabilmektedir.

Arılı Kovan Arıcılık işletmesi en az 30 en fazla 1000 adet arılı kovan için desteklemeden yararlandırılır. Bombus Arısı Bombus Arısı kullanan yetiştiricilere bu yıl koloni başına 60 lira destek sağlanmaktadır.

Hayvan hastalıkları ile mücadelenin serbest veteriner hekimlerinde katkıları ile daha etkin bir şekilde yapılabilmesi için, uygulayıcılara yönelik programlı büyükbaş ve küçükbaş şap, brusella ve büyükbaşlara uygulanan sığırların nodüler ekzantemi aşılamaalarında, aşılanan hayvan başına aşağıdaki tabloda yer alan birim fiyatlar üzerinden *Programlı Aşı Uygulamaları Desteği* yapılmaktadır.

2018 yılında doğan, doğduğu işletmede 120 gün kalmış, şap ve sadece dişilere olmak üzere Brusella aşıları yapılmış olan buzağılara 350-550 TL arası destekleme ödemesi yapılmaktadır.

50-300 baş arasında damızlık sığır işletmelerinin kurulması kapsamında; yeni ahır yapımı, damızlık dişi düve alımı, süt sağım sistemi ve süt soğutma tankı alımı konularında hibe desteği sağlanmaktadır. Damızlık düve ve makine ekipman alımlarında %40, inşaat için ise %30 oranında hibe desteği verilmektedir.

Ülkemizde yaygın olarak görülen sığır tüberkülozu, sığır, koyun, keçi brusellozu ile etkin mücadele edilebilmesi, sürdürülebilir hayvancılığın sağlanması ve hayvanlardan insanlara bulaşabilen bu hastalıklardan halk sağlığının korunması amacı ile hastalıktan arı işletme desteklemesi uygulanmaktadır. Hayvan sağlığının korunması yanında kaliteli ve sağlıklı süt üretilmesi sağlanmaktadır.

Hastalıklardan arı işletmeler için sağlık sertifikasına sahip olan süt sığırı işletmelerinde bulunan, damızlık boğalar dışındaki, altı ay yaşın üzerindeki erkek hayvanlar hariç, tüm sığırlar için arı işletme desteklemesi yapılmaktadır. Arı sığır başına ödeme birim miktarı arı hayvan başına 400 Türk Lirası olup, 500 başa kadar tam olarak, 501 baş ve üzeri için ise %50'sine karşılık gelen tutarın ödenmesi suretiyle uygulanmaktadır.

Damızlık manda yetiştiricileri birliği bulunan illerde birliğe üye olma şartlarını taşıyan yetiştiriciler, birliğe üye olmaları koşuluyla birlikler aracılığıyla, bu birliklere üye olma şartlarını taşımayan veya birlik bulunmayan illerdeki yetiştiriciler ise il/ilçe müdürlüğü aracılığıyla başvurmaları halinde anaç manda desteklemesinden yararlandırılır.

Hayvan hastalığı tazminatı her yıl Hayvan Hastalıklarında Tazminat Yönetmeliği ile belirlenmekte ve o yılın Tarımsal Desteklemelere İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı ve Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında Uygulama Esasları Tebliği doğrultusunda hayvan sahiplerine tazminat ödemesi yapılmaktadır. Sığır Tüberkülozu, Sığır Brusellozu, Ruam, Koyun Keçi Brusellozu, Afrika At Vebası, Sığır Vebası, Kuş Gribi, Kuduz, Sığırların Nodüler Ekzantemi ve Şap (*Bakanlığın belirlediği mücadele bölgelerinde*) tazminat hastalıklar kapsamındadır.

Kozabirlik/kooperatifleri veya faaliyet alanı kozadan flatürle ipek çekimi ve işleme olan tüzel kişilik vasıflarına haiz işletmelere satan yetiştiricilere yılı içinde kg başına destekleme ödemesi yapılır.

Alabalık yetiştiriciliği desteklerinden yararlanmak isteyen yetiştiricilerin, Bakanlıktan onaylı, su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip, su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı ve entansif şekilde üretim yapmaları gerekmektedir. 0,65 TL/kg destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Midye yetiştiriciliği desteklerinden yararlanmak isteyen yetiştiricilerin, Bakanlıktan onaylı, su ürünleri yetiştiricilik belgesine sahip, su ürünleri kayıt sistemine kayıtlı ve entansif şekilde üretim yapmaları gerekmektedir. 0,05 TL/ kg destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Yeni Türler ürün desteklemesi kapsamındaki yeni türler; mersin, kalkan, fangri, mercan, sinagrit, lahoz, sivri burun karagöz, minekop, eşkine, sargoz, mırmır, sarıağız, trança, yayın, karabalık, yılan balığı, tilapya, karadeniz alası ve kırmızı benekli alabalıklar (Salmo Türleri), kerevit ve karides'dir. 1 TL/ kg destekleme ödemesi yapılmaktadır.

Sürü yöneticisi istihdam desteği, 300 ve üzeri anaç küçükbaş (koyun-keçi) hayvan varlığına sahip işletmelerden sertifikalı sürü yöneticisi istihdam eden ve sürü yöneticisine ait SGK primlerini kesintisiz olarak 5 ay süre ile yatıran işletmelere ödenmektedir. Soğutulmuş manda, koyun-keçi, inek sütü için bakanlığın belirleyeceği dönemlerde birim fiyatlar üzerinden destek sağlanmaktadır.

4.3 Uluslararası Fonlar

Uluslararası fonlar; (1) AB Mali Yardımları Kapsamında Sağlanan Destekler, (2) Büyükelçilik Fonları, (3) Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) ve (4) Kredi Veren Uluslararası Kuruluşlar olarak incelenmiştir.

4.3.1 Avrupa Birliği (AB) Mali Yardımları Kapsamında Sağlanan Destekleri

AB mali yardımları kapsamında sağlanan destekler ise; katılım öncesi AB Mali Yardımları ve Birlik Programları başlıkları altında değerlendirilmiştir.

4.3.1.1 Katılım Öncesi AB Mali Yardımı

Temel amacı, Topluluk müktesebatına uyum sağlamak amacıyla; aday ve potansiyel aday ülkelerin AB politikalarına ve standartlarına aşamalı olarak uyumunu sağlamak ve bu ülkeleri üyelik sonrasında faydalanılacak Yapısal Fonlara ve Uyum Fonuna hazırlamaktır (DOĞAKA, 2013: 192).

IPA, AB üyeliği yolunda siyasi ve ekonomik reformlar üstlenen ülkelere farklı şekillerde yardım sağlar. Örneğin, yatırım, satın alma sözleşmeleri veya sübvansiyonlar; idari işbirliği tesisi için üye ülke uzmanları; yararlanıcı ülkeyi destekleme amaçlı girişimler; programların uygulanması ve yönetilmesinde yardım; istisnai durumlarda, bütçe desteği bu yardımlardan öne çıkanlardandır. Bu yardım, yararlanıcı ülkelerdeki koşulları iyileştirmeye ve bu ülkeleri vatandaşları ile birlikte AB'ye yakınlaştırmaya dönüktür. IPA kapsamında sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen projeler *Hibe Programı* adı verilen bir yöntem ile finanse edilmektedir. Hibe Programı, AB uyum çalışmaları çerçevesinde merkezi düzeydeki kamu kuruluşları tarafından geliştirilmiş makro projelere sivil toplum kuruluşlarının da katılmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir proje uygulama yöntemidir. Yerel Düzeydeki projeler Hibe Programları aracılığıyla desteklenmektedir. Hibe Programının hedef kitlesindeki kuruluşlar; dernekler, vakıflar, kamu kurum/kuruluşları, belediyeler, odalar, iş destek örgütleri, meslek örgütleri, sendikalar, işveren örgütleri, üniversitelerdir (DOĞAKA, 2013: 192).

4.3.1.2 Birlik Programları

AB Programları (Birlik Programları), ülkeler arasında işbirliğini geliştirerek ortaklık bilincinin yerleşmesini desteklemek, birlik politikalarının ve mevzuatının uygulanmasına ve birliğin karşılaştığı sorunlara ortak çözümler üretilmesine katkı sağlamak amacıyla belirli bir süre için ve belirli alanları kapsayacak şekilde uygulanan faaliyetler bütünüdür. Vatandaşların, işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurumlarının Birlik Programları'na katılım imkânı mevcuttur (T.C AB Bakanlığı, 2014: 2).

Birlik Programları, aday ülkelerin mevzuat uyumu ve uygulanması alanındaki çalışmalarına da önemli katkılar yapmaktadır. Programlar, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin onayı ile yürürlüğe girmektedir. Programların önemli bir bölümü “çağrı sistemi” ile işlemektedir. Programlar altında “ihale çağrıları” ve “proje çağrıları” yayınlanmakta ve çağrının özelliğine göre belli koşulları sağlayabilen ilgililer bu çağrılara teklif ve proje önerisi verebilmektedirler. Bu süreçler her bir program ile ilgili Komisyon Genel Müdürlüğü veya bu Genel Müdürlüğe bağlı ajanslar tarafından yürütülmektedir (T.C AB Bakanlığı, No 9: 1).

Programların bütçesi katılımcı ülkeler tarafından yapılan ödemeler ve AB bütçesinden sağlanan tahsisat ile oluşturulmaktadır (T.C AB Bakanlığı, No 9: 1).

Tablo 4.17: AB Destek Programları

<i>Sunduğu Destek Programları</i>
- Eğitim, Öğretim, Gençlik ve Spor Programı: Erasmus+
- Araştırma ve Yenilik Çerçeve Programı: Horizon 2020
- İşletmeler ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı: COSMA
- İstihdam ve Sosyal Yenilik: EaSI
- Customs 2020
- Fiscalis 2020
- Sivil Koruma Mekanizması

- Eğitim, Öğretim, Gençlik ve Spor Programı: Erasmus+

Program ile iş piyasasının özellikleri de dikkate alınarak temel becerilerin seviyesinin yükseltilmesi, kurumsal anlamda ve gençlik çalışmalarında kalite ve uluslararasılaşmanın geliştirilmesi, Avrupa dil çeşitliliğinin tanıtılması, Jean Monnet faaliyetleri ile Avrupa bütünleşme çalışmalarının desteklenmesi, doping, şike ve şiddet gibi sınır ötesi tehditlerle mücadele, sporda gönüllü faaliyetlerin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

- Araştırma ve Yenilik Çerçeve Programı: Horizon 2020

Horizon 2020 Programının genel amacı bilgi ve yeniliğe dayalı bir toplum ve ekonomi oluşturmaktır. Doğrudan ve doğrudan olmayan eylemlerden oluşmaktadır. Doğrudan olmayan eylemler teklif çağrıları vesilesi ile yürütülecek olup; doğrudan eylemler ise Ortak Araştırma Merkezi'nin (JRC) bütçesini oluşturmaktadır. Doğrudan olmayan eylemlere birbirinden bağımsız, en az 3 üye ülkede veya asosye ülkede kurulu en az 3 tüzel kişi katılabilecektir.

- İşletmeler ve KOBİ'lerin Rekabet Edebilirliği Programı: COSMA

Birlik işletmelerinin, özellikle KOBİ'lerin rekabet edebilirlik ve sürdürülebilirliklerinin güçlendirilmesi, girişimci kültürün teşvik edilmesi ile KOBİ'lerin kurulum ve gelişiminin desteklenmesi amaçlanmaktadır.

- İstihdam ve Sosyal Yenilik: EaSI

Genel amacı, nitelikli ve sürdürülebilir istihdam, yeterli sosyal korumanın temini, sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele ile çalışma şartlarının iyileştirilmesi hususlarına destek verilmesidir.

- Customs 2020

Programın amacı gümrük birliğinin işlerliğinin desteklenmesidir.

- Fiscalis 2020

İdari işbirliği ve bilgi alışverişini sağlayarak vergilendirme alanındaki sahtekârlık, kaçakçılık ve saldırgan vergi planlamasına karşı mücadele ile Birlik hukukunun uygulanmasının desteklenmesidir.

- Sivil Koruma Mekanizması

Sivil koruma alanında birlik ve üye devletlerarasında insan ve doğa kaynaklı felaketlerde hazırlıklı olunması ve felaketlerin önlenmesi için işbirliği ve koordinasyonun iyileştirilmesini amaçlamaktadır. Program kapsamında Avrupa Komisyonu tarafından felaketlere ilişkin bilgi birikiminin güçlendirilmesi ve bilgi paylaşımının artırılması, üye devletlerin risk analizlerini ve haritalandırmalarını yapmalarının desteklenmesi, karşılaşılabilecek felaketlere ilişkin düzenli çalışmaların yapılması, ulusal sivil toplum sistemlerinin iklim değişikliğiyle mücadelede hazırlıklı olabilmeleri için iyi örneklerin paylaşımının teşvik edilmesi, felaketlere karşı hazırlıklı olunması için ERCC kurulmuştur.

4.3.2 Büyükelçilik Fonları

Bu başlık altında; Avusturalya, Hollanda, Japonya, Kanada ve İsveç büyükelçiliklerin fonları açıklanmaktadır.

4.3.2.1 Avusturalya Büyükelçiliği

Bireylere, toplum gruplarına ve yerel ve uluslararası STK'lara, devlet kurumlarına, akademik kuruluşlara veya diğer kar amacı gütmeyen ve toplum düzeyinde kalkınma faaliyetlerinde bulunmak amaçlanmaktadır. Projeler, toplumsal ve kırsal kalkınma, eğitim, cinsiyet eşitliği, engelliler, gençlik ve ekonomik güçlenmeyi kapsamaktadır.

Doğrudan Yardım Programı (DAP) ile insani zorluklara uzun vadede ve sürdürülebilir bir biçimde yönelmeyi amaçlayan esnek ve küçük hibeler sunmaktadır. Öncelikli alanlar; toplum sağlığı, eğitim, küçük ölçekli altyapı, çevre, kırsal ve tarımsal kalkınmadır. Başvurular, web sayfasında bulunan başvuru formu doldurularak Avustralya Büyükelçiliği'ne e-posta veya posta kanalıyla iletilir. Başvurular büyükelçiliğin DAP komitesine değerlendirilmek üzere sunulur. DAP komitesi her üç ayda bir toplanır. Teklifler yukarıda belirtilen DAP hedefleri ve prensipleri ile uyumu açısından değerlendirilir. Fon miktarı, 20.000- 40.000 Avustralya Doları tutarları arasındadır.

4.3.2.2 Hollanda Büyükelçiliği

Orta ve Doğu Avrupa ile Türkiye'de sosyal alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere yönelik bir fon imkânı sunmak amaçlanmaktadır. İyi yönetim, demokratik yurttaşlık ve sivil topluma katkıya yönelik projeleri kapsamaktadır. *MATRA Türkiye Toplumsal Dönüşüm Programı* ile Orta ve Doğu Avrupa'da; açık, çoğulcu, demokratik, tamamıyla hukukun üstünlüğüne bağlı bir toplumun dahada gelişmesine katkıda bulunma amacı taşır. Öncelikli alanları; hukukun üstünlüğü ve temel haklar ile sosyal altyapı ve çevredir. Sivil Toplum Kuruluşları, merkezi, bölgesel ve yerel otoriteler ve kâr amacı gütmeyen eğitim kurumları hibe başvurusunda bulunabilirler.

Hollanda İnsan Hakları Programı insanlığın adaletsizlik ve baskıya karşı duruşunu güçlendirmeyi ve insan haklarına saygılı bir dünya yaratmayı hedefler. Öncelikli alanları; kadın hakları ve cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili hususlar, lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender (LGBT) hakları, insan hakları aktivistlerine destek, kurumsal sosyal sorumluluğun teşvik edilmesi, inanç özgürlüğü, İnternet özgürlüğüne de vurgu yapılarak ifade özgürlüğü ile ilgili hususlardır. Sivil Toplum Kuruluşları, merkezi, bölgesel ve yerel otoriteler ve kâr amacı gütmeyen eğitim kurumları hibe başvurusunda bulunabilirler. *MATRA COPROL* Güneydoğu Avrupa ülkelerine ve Türkiye’de devlet kurumlarının kapasitelerinin güçlendirilmesi ile AB katılım beklentilerinin siyasi (Kopenhag) kriterleri karşılması amacıyla, AB müktesebatının 23. (Adli ve temel haklar) ve 24. (Adalet, özgürlük ve güvenlik) bölümlerinin görüşülmesinin Hollanda’nın resmi ve yarı resmi kurumlarıyla ortaklık yoluyla yapılmasını hedefler. Öncelikli alanları, hukukun üstünlüğünün korunması, yolsuzluk ve organize suçlarla başa çıkabilme, her tür özgürlüğünün korunması, azınlıkların ve LGBT’lerin haklarının savunulması, kamu düzeninin oluşturulmasıdır.

4.3.2.3 Japonya Büyükelçiliği

Programın amacı temel insani ihtiyaçları karşılamak üzere hazırlanmış kalkınma projelerine yönelik geri ödemesiz bir mali yardım sunmaktır. Sivil toplum kuruluşları, dernekler ve belediyeler gibi çeşitli kuruluşlarca önerilen projeleri geri ödemesiz bir mali yardımla desteklemektedir. *Yerel Projelere Hibe Programı (GGP)* Sivil Toplum Kuruluşları, dernekler ve belediyeler gibi çeşitli kuruluşlarca önerilen projeleri geri ödemesiz bir mali yardımla desteklemektedir.

Öncelik alanları, Temel Sağlık, engelliler, kalkınmada kadın, kapasite geliştirme ve eğitimidir. Sivil Toplum Kuruluşları ve belediyeler başvuruda bulunabilirler. Türkiye’nin tüm bölgelerinden proje başvuruları kabul edilecek olup, ülkenin her yerinde proje uygulanabilecektir. Ancak Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine öncelik verilecektir. Proje başına sağlanabilecek maksimum hibe miktarı 10 milyon Japon Yeni’dir.

4.3.2.4 Kanada Büyükelçiliği

Sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek, yoksulluğu azaltmak, daha güvenli, eşitlikçi ve refah bir dünya sağlamak için insani yardım sağlamak amaçlanmaktadır. Demokratik yönetim, özel sektörü kalkındırma, sağlık, temel eğitim, kadın-erkek arası eşitlik, çevresel sürdürülebilirlik konularını kapsamaktadır.

Yerel Girişimler İçin Kanada Fonu teknik, ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınma desteği veren küçük ölçekli projeleri finanse ederek, yerel halkın ekonomik, kültürel ve sosyal yaşam standartlarının artırılmasını kapsamaktadır. Öncelikli alanları, insan haklarının ve temel hakların korunması, erken zorla evliliklerle ve cinsiyet temelli şiddetle mücadele, azınlıkların demokratik katılımının güçlendirilmesi, hukukun üstünlüğünün ve ekonomik yönetişimin geliştirilmesidir. Kanada Fonu, Kanada Hükümeti'nin siyasal amaçlarıyla bağdaşan ve öncelikli çalışma alanlarına hitap eden Sivil Toplum Kuruluşlarına, toplum temelli örgütlere ve topluluklara hibe yardımı yapar. Her yıl başvuru çağrısı yayınlanır. Öncelik, fondan daha önce yararlanmamış kurumlara verilir. Başvuru belgeleri e-posta yolu ile Ankara'daki Kanada Büyükelçiliği'ne gönderilir.

4.3.2.5 İsveç Başkonsolosluğu

Türkiye'nin çoğulcu sivil toplumunu, insan haklarını ve cinsiyet eşitliğini desteklemek amaçlanmaktadır. Sivil toplum örgütleri ile işbirliği başlatılarak tüm Türkiye'yi kapsayan projelere destekte bulunmak ve partnerlerimize bir kaynak olup kamusal tartışma için platform sağlamaktır. *Türk-İsveç İşbirliği Biriminin* görevi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik doğrultusunda sürdürdüğü reform sürecini desteklemektir.

Türk-İsveç İşbirliği Birimi demokrasi, insan hakları ve cinsiyet eşitliği gibi konularda Türkiye'deki toplumsal tartışmalara katkı sunmaktadır. Öncelikli alanları, insan hakları, cinsiyet eşitliği, demokrasidir. Finansal destek için akademik, siyasi, kültürel kurum ve kuruluşlar, devlet kurum ve kuruluşları, Sivil Toplum Kuruluşları, dernekler, vakıflar ve düşünce kuruluşları başvuruda bulunabilir. Bireysel başvurular ve şirket başvuruları kabul edilmemektedir. Değerlendirme sürecine dâhil olabilmesi için başvuru formunun İngilizce olarak doldurulması gerekmektedir ve istenen tüm

bilgilerin eksiksiz olarak Başkonsolosluğa sunulması mecburidir. Rehber ve başvuru formu, internet sitesinde yer almaktadır.

4.3.3 Tarım Ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, 2007 yılında AB ve diğer uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakları, kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek üzere kurulmuştur. Başlıca görevleri; desteklenecek proje içeriklerini belirlemek, başvuruları kabul etmek, değerlendirmek, uygulanmasını izlemek, hedef kitlenin desteklerden yararlanabilmesi için eğitim ve danışmanlık yapmaktır.

TKDK ülkemizde yerleşik olarak Ankara merkezli kurulmuş bir kurum olmasına rağmen dağıttı fon kaynağı AB ve diğer uluslararası kuruluşlardan sağlanmaktadır. Hibe şeklinde destekleme yapar. Sunduğu destek programı yaygın olarak IPARD ismi ile bilinir. Türkiye'nin katılım öncesi dönemdeki önceliklerini ve ihtiyaçlarını dikkate alarak sürdürülebilir kalkınmayı sağlayacak şekilde tarımsal işletmeleri AB standartlarına yükseltmeyi amaçlayan Katılım Öncesi Kırsal Kalkınmayı Destekleme Programı (*Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development Programme- IPARD*) çerçevesinde 42 ilde destek verir. Tarım, hayvancılık, gıda, balıkçılık ve alternatif tarım alanlarında faaliyet gösteren işletmelere, üretici bireylere, kooperatiflere ve üretici birliklerine finansman desteğinin sağlar. IPARD I programının başarıyla tamamlanmasının ardından, 2014-2020 yıllarını kapsayan ikinci dönem IPARD II programı ile devam etmektedir.

4.3.4 Kredi Veren Uluslararası Kuruluşlar

Kredi veren önemli uluslararası kuruluşlar arasında, Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası, Alman Yatırım Bankası ve Fransız Kalkınma Ajansı yer almaktadır.

4.3.4.1 Avrupa Yatırım Bankası

Avrupa Birliğine ait finans kurumudur. Amacı birliğin devlet ve özel sektörde yürüteceği projelere finans kaynağı sunmaktır. Bankanın üyeleri, AB üyesi devletlerdir. Türkiye’de Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ile Türk Eximbank arasında yapılan protokoller ile KOBİ'lere sunulan kredi programları mevcuttur. Bu kredi programları ihracatı artırıcı yeni yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçlarına yönelik olarak sunulmaktadır.

4.3.4.2 Dünya Bankası

Gelişmekte olan ülkelere kredi sağlayan dünyanın en büyük finansman kaynaklarından biri Dünya Bankası Grubudur. Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde yer alır. Hedefi 2030 yılına kadar aşırı yoksulluk payını küresel düzeyde %3'e indirmektir. Dünya Bankası grubuna üye 185 ülke vardır ve merkezi Washington, DC'dedir. İlk kurulumu ikinci dünya savaşından sonra başlar. Üye olan ülkelerin oy güçleri birbirinden farklıdır. Oy gücü en yüksek 5 kurumdan oluşan ülkeler, sırası ile ABD, Japonya, Çin ve Almanya'dır. Bu kurumlar Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA), Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (ICSID) ve Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansıdır (MIGA). IBRD ve IDA Dünya Bankası olarak bilinir. Daha sonra diğerleri katılmıştır (Usal, 2008: 234-235).

4.3.4.3 İslam Kalkınma Bankası

1975 yılında İslam Konferansı Teşkilatına bağlı olarak İslam Kalkınma Bankası (IDB) kurulmuştur. Amacı İslam ülkelerinin kalkınması ve işbirliğinin geliştirilmesidir. En önemli fonksiyonları İslam ülkelerine mali yardımda bulunmak, işletmeler ile ortaklık kurmak, özel fonlar tahsis etmek, ihracatı desteklemek ve

teknik yardımlar sağlamaktır (Zaim, 2010: 1021). IDB islam ekonomisinin ve islami ticaret kurallarının uygulanması için bilimsel araştırmalarda yürütmektedir.

Araştırmalarının sonuçlarını yayınlayarak üye ÷lkelerde bu sistemlerin gelişimini desteklemektedir. En önemli özelliği islama uygun finans modelleri geliştirerek mali kaynaklar sunmasıdır (Özal, 2001: 48). Sunduğu finans modelleri başlıca; ödünç verme, teknik yardım finansmanı, finansal kiralama, taksitle satış, istisna, murabaha, işletme sermayesi ortaklığı ve kar paylaşımıdır.

4.3.4.4 Alman Yatırım Bankası (KFW)

Alman Yatırım Bankası da işletmecilerin ve yeni başlayacak olanların ticarete özendirilmesi amacıyla krediler sunmaktadır. Seçtiği hedef kitle ihracat potansiyeli olan firmalardır. Türkiye’de bir firmanın bu fondan faydalanabilmesi için öncelikle yatırım teşvik belgesi sahibi olmalıdır. Fon kaynağı yatırım kredi olarak yatırım malı baz alınarak sunulmaktadır. Bu sebeple desteğe konu yatırım malının minimum değeri 500.000 Avro olmalıdır. 6 ayı ödemesin olmak üzere 5 yıllık bir vade planı sunulur (DOĞAKA, 2013: 206).

4.3.4.5 Fransız Kalkınma Ajansı (FKA) Kredileri

Fransız Kalkınma Ajansı, Fransa dışındaki ÷lkelerde sosyo-ekonomik faaliyetleri finanse eden mali bir kuruluştur. Bugün seksenin üzerinde ÷lkede aktiftir. Türkiye’de Halk Bankası ile birlikte FKA Yenilenebilir Enerji Kredisini sunmaktadırlar. Kredinin kapsamı yenilenebilir enerji projelerini finanse etmektir. Hidroelektrik Santrali (HES), Rüzgâr Enerjisi Santrali (RES), Güneş Enerjisi Santrali, Jeotermal Santrali, Biyokütle firması olan, 500'den fazla işçisi olmayan, proje kurulu gücü üst sınırı sadece HES projeleri için geçerli olan, en fazla 10 MW kurulu gücü bulunan, HES’ler, bu krediden yararlanabilmektedir.

Ayrıca yine Halk Bankası ve FKA’nın ortak programı Fransız Kalkınma Ajansı (FKA) KOBİ Kredileri kapsamında imalat, tarıma dayalı sanayi, turizm, eğitim, sağlık, çevre koruma, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında yatırım yapacak KOBİ'lere destek amacıyla fon sağlanmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

T.C. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİ GELİŞTİRME VE DESTEKLEME İDARESİ BAŞKANLIĞI (KOSGEB) DESTEKLERİ

Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmelerin ekonomideki etkinliklerinin artırılması için 1990 yılına Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur. Kuruluşundan bu yana, KOBİ’lere yönelik destek politikalarının uygulandığı kurumların en başında KOSGEB gelmektedir. KOSGEB tarafından oluşturulup piyasaya sunulan destek fonlarının amacı KOBİ’lerin ülke ekonomisinden aldıkları payın, rekabet güçlerinin, ihracat oranlarının ve Ar-Ge faaliyetlerinin artırılmasıdır. Aynı zamanda ülke genelinde faaliyet gösteren 92 müdürlüğün yürüttüğü eğitim ve destek fonları ile girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması da sağlanmaktadır.

KOBİ’lere yönelik faaliyet gösteren kurum oluşumu için yapılan ilk çalışma 1973 yılında ülkemiz ve Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı arasında imzalanmış olan Milletlerarası Antlaşmaya dayanmaktadır. Bu anlaşmaya göre deneme projesi olarak Gaziantep’te Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM) Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bünyesinde kurulmuştur. 1983 yılında ise bu çalışmalar değerlendirilmiş ve merkezin geliştirilmesini sağlamak amacı ile Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı Genel Müdürlüğü (KÜSGET) kurulmuştur. KÜSGET ülke genelinde bünyesindeki Küçük Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Merkezleri ile danışmanlık hizmeti sunmuş, modern işletmecilik ve dünya standartlarının işletmelerde uygulanmasına yardımcı olmuş, teknoloji seviyesinin ve istihdam alanlarının artması için faaliyetlerde bulunmuştur.

KOBİ’lerin geliştirilmesi ile elde ettikleri pazar paylarının artırılması ve ekonomideki etkinliklerinin artırılması amacı ile KOSGEB, 20 Nisan 1990 tarihinde 20498 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 3624 sayılı *Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun* ile kurulmuştur. KOSGEB kuruluş kanuna göre ilk etapta destek programlarında sadece

imalatçı firmalar faydalanabiliyordu. Ancak 5 Mayıs 2009’da KOSGEB Kuruluş Kanununda yapılan değişiklik ile ticaret ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösteren KOBİ’lerinde KOSGEB’in sunduğu destek programlarından faydalanması sağlanmıştır. Bu değişiklik KOSGEB’i ülke genelinde KOBİ’lerden sorumlu bir kuruluş statüsüne getirmiştir. Günümüzde KOSGEB Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı çatısı altında faaliyetlerine devam etmektedir. Kurum, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun II sayılı cetvelinin B bölümünde sayılan özel bütçeli bir kamu teşkilatıdır.

Aşağıdaki Tablo’da da ifade edildiği üzere, Türkiye ekonomisinin %99’unu oluşturan KOBİ’lerin desteklenmesi amacı ile kurulan KOSGEB, onların rekabet gücünü geliştirmek, katma değer üretme potansiyellerini artırmak ve finansman ihtiyacını karşılamak amacı ile birçok destek programını yürürlüğe koymuştur.

Tablo 5.1: KOSGEB Destek Programları¹²

Destek Programı
1. Girişimcilik Destekleri
a) Girişimciliği Geliştirme Destek Programı
2. Ar-Ge, Teknolojik Üretim ve Yerleştirme Destekleri
a) Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programı
b) Endüstriyel Uygulama Destek Programı
3. İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaştırma Destekleri
a) İşletme Geliştirme Destek Programı
b) İş Birliği Destek Programı
c) KOBİGEL – KOBİ Gelişim Destek Programı
d) Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı
e) TEKNOPAZAR – Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı
4. KOBİ Finansman Destekleri
a) Kredi Faiz Destek Programı
b) Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı
5. Laboratuvar Hizmetleri

¹² KOSGEB destek programları hali hazır mevzuatlarından ve ilgili dokümanlardan derlenerek hazırlanmıştır.

5.1. Girişimcilik Destekleri

KOSGEB Girişimcilik Destekleri kendi içinde iki farklı Şekilde (Geleneksel *Girişimcilik ve İleri Girişimcilik Destek Programı*) uygulanmaktadır. Destek programının amacı, girişimcilerin iş kurma ve yurütme konularında bilgi ve becerilerini geliştirmek, başarılı iş planlarını/iş modellerini ödüllendirmek, girişimcilik ekosisteminde yer alan aktörler arası işbirliğini arttırmak, yeni kurulan işletmelerin en kırılgan oldukları dönemde hayatta kalma oranının artırılmasına katkı sağlayacak yapıların ve ulusal plan ve programlar doğrultusunda yeni işletmelerin kurulmasını ve sürdürülmesini sağlamaktır.

- Geleneksel Girişimci Desteği

Kuruluş desteği kapsamında geri ödemesiz olarak gerçek kişi statüsünde ve başvuru tarihi itibariyle son bir yıl içinde kurulmuş olan işletmelere destek sağlanmaktadır.

- İleri Girişimci Desteği

Kuruluş desteği kapsamında geri ödemesiz olarak gerçek kişi statüsünde ve başvuru tarihi itibariyle son bir yıl içinde kurulmuş olan *İleri Girişimci Programı Kapsamındaki Faaliyet Konuları Tablosu*'nda yer alan konularda faaliyet gösteren işletmelere destek sağlanmaktadır.

Tablo 5.2: İleri Girişimcilik Desteği Kapsamında Verilen Destekler

	Gerçek kişi statüsünde kurulmuş olan işletmeler	Gerçek kişi statüsünde kurulmuş olan işletmeler
Kuruluş Desteği	5.000 TL	10.000 TL
	1.Performans Dönemi*	2.Performans Dönemi*
	Toplam prim gün sayısı	Toplam prim gün sayısı
	- 180-539 olan işletmeye 5.000 TL,	- 360-1079 olan işletmeye 5.000 TL,
Performans Desteği**	- 540-1079 olan işletmeye 10.000 TL,	- 1080-1439 olan işletmeye 15.000 TL,
	- 1080 ve üstü olan işletmeye 20.000 TL	- 1440 ve üstü olan işletmeye 20.000 TL
*1. Performans Dönemi: Program başlangıç tarihinden itibaren birinci yılın sonuna kadar olan dönem, 2. Performans Dönemi ise 1. Performans Dönemi son gününden ikinci yılın sonuna kadar geçen süredir.		
** Asgari prim gün sayısına ulaşan işletme için girişimcinin; genç, kadın, engelli, gazi veya birinci derecede şehit yakını olması durumunda her bir performans döneminde belirlenen tutarlara 5.000 TL eklenir.		
Makine Teçhizat Desteği		
	Destek Tutarı	Destek Oranı*
Düşük Orta-Düşük Teknoloji Düzeyi	100.000 TL	
Orta Yüksek Teknoloji Düzeyi	200.000 TL	%75
Yüksek Teknoloji Düzeyi	300.000 TL	
* Destekleme kararı verilen makine, teçhizat ve yazılımın; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği’ne uygun olarak alınmış ve fatura tarihi itibarıyla güncel yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, destek oranına %15 ilave edilir.		
	Destek Tutarı	Destek Oranı*
Danışmanlık ve İşletme Koçluğu Desteği	10.000 TL	%75

5.2. Ar-Ge, Teknolojik Üretim ve Yerlileştirme Destekleri

Ar-Ge ve İnovasyon Programının amacı; bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip küçük ve orta ölçekli işletmeler ile girişimcilerin geliştirilmesi, yeni ürün, yeni süreç, bilgi ve/veya hizmet üretilmesi konularında yürütülen projelerin KOSGEB tarafından desteklenmesidir. Bu program, Ar-Ge ve İnovasyon ile Endüstriyel Uygulama Programları olmak üzere iki alt programdan oluşmaktadır.

5.2.1. Ar-Ge ve İnovasyon Programı

Ar-Ge ve İnovasyon Programı kapsamında, proje giderlerine kurul kararı ile aşağıda yer alan destekler verilir. Ar-Ge ve İnovasyon Programında, proje süresi en çok 24 (yirmidört) aydır. Kurul kararı ile 12 (oniki) aya kadar ek süre verilebilir.

a) İşlik tahsisi veya kira desteği

Proje başvurusu kabul edilen işletmeye veya girişimciye proje süresince işlik tahsisi yapılabilir. İşlik tahsisi karşılığında işlik kullanım bedeli alınmaz. Girişimci olarak proje başvurusu yapan işletmeye ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri tarafından sağlanan Ar-Ge desteklerinden yararlanarak işletmesini kuran girişimcilere, proje süresince teknopark sınırları içinde yer alması durumunda aylık azami 1.250 (bin iki yüz elli) TL olmak üzere toplam 30.000 (otuz bin) TL, teknopark sınırları dışında yer alması durumunda aylık azami 1.000 (bin) TL olmak üzere toplam 24.000 (yirmi dört bin) TL geri ödemesiz kira desteği verilebilir.

b) Makine-teçhizat, donanım, hammadde, yazılım ve hizmet alımı giderleri desteği

Proje iş planında yer alan ve kurul tarafından uygun bulunan deneme amaçlı hammadde, makine, teçhizat, donanım, yazılım ve dışarıdan sağlanan hizmet/işçilik giderleri kapsamında; işletmeye geri ödemesiz olarak üst limit 150.000 (yüz elli bin) TL, geri ödemeli olarak da üst limit 300.000 (üç yüz bin) TL destek sağlanır. Ancak projeye konu satın alınacak makine ve teçhizatın; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği'ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, destek oranlarına %15 (onbeş) ilave edilir.

c) Personel gideri desteği

Projede alışan personel giderleri karşılığı olarak, net ücret üzerinden aylık, üniversitelerin lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrencilere ve ön lisans mezunlarına 1.500 TL, lisans mezunlarına 2.000 (iki bin) TL, yüksek lisans mezunlarına 2.750 (iki bin yedi yüz elli) TL ve doktora mezunlarına 3.500 (üç bin beş yüz) TL olmak üzere, toplam üst limiti 150.000 (yüz elli bin) TL geri ödemesiz destek sağlanır. İşletmesini sermaye şirketi statüsünde kuran girişimciler mezuniyet durumuna bakılmaksızın kendisi ve projede görevli bir ortağı için aylık azami 1.500 (bin beşyüz) TL olmak üzere, üst limitler dahilinde personel gideri desteğinden yararlandırılır. Desteklenecek personel sayısına, niteliğine ve süresine kurul karar verir. Personel gideri desteği için yeni istihdam şartı aranmaz.

d) Proje geliştirme desteği

İşletmelere projeleri kapsamında; danışmanlık, eğitim, sınai mülkiyet ve fikri mülkiyet hakları başvurusu ve/veya tescili, tanıtım, yurtiçi ve yurtdışı kongre/konferans/fuar ziyareti/teknolojik işbirliği ziyareti, test-analiz ve belgelendirme giderleri için toplam üst limit 100.000 (yüzbin) TL geri ödemesiz destek sağlanır.

e) Başlangıç sermayesi desteği

Bu destekten; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na göre merkezi yönetim kapsamındaki kamu idarelerinden Ar-Ge desteği almaya hak kazanan girişimciler ile bunlardan işletmesini kuranlar, üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek durumdaki öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini başvuru tarihinden en çok 5 (beş) yıl önce almış olanlar ile öğretim elemanları yararlanabilir. Bu destek, belirtilen kriterleri sağlayan girişimcilerin işletme kuruluşu giderleri ile ofis donanım ve giderleri için sağlanır. Destek üst limiti geri ödemesiz 20.000 (yirmibin) TL olup, destek oranı %100'dür.

5.2.2. Endüstriyel Uygulama Programı

Endüstriyel Uygulama Programı kapsamında, proje giderlerine kurul kararı ile aşağıda yer alan destekler verilir.

a) Kira Desteği

Proje başvurusu kabul edilen ve destek kararı alınan işletmeye, proje süresince aylık üst limiti 1.000 (bin) TL olacak şekilde geri ödemesiz kira desteği sağlanır. Endüstriyel Uygulama Programında proje süresi en çok 18 (onsekiz) aydır. Kurul kararı ile 12 (oniki) aya kadar ek süre verilebilir.

b) Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım Ve Tasarım Giderleri Desteği

Proje iş planında yer alan ve proje süresi içinde ihtiyaç duyulan; test, analiz ve laboratuvar ekipmanı ile buna yönelik sarf malzemesi giderleri, üretim hattı tasarım giderleri, üretime yönelik makine, teçhizat, donanım ve yazılım giderleri kapsamında işletmeye geri ödemesiz olarak üst limit 150.000 (yüze bin) TL, geri ödemeli olarak da üst limit 500.000 (beşyüz bin) TL destek sağlanır. Ancak projeye konu satın alınacak makine ve teçhizatın; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği’ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, destek oranlarına %15 (onbeş) ilave edilir. Proje başvurusunu girişimci olarak yapan işletmenin; işletme kuruluşu ve ofis donanımı giderleri de bu destek kapsamındadır.

c) Personel Gideri Desteği

Proje kapsamında yeni istihdam edilecek personel giderleri karşılığı olarak, net ücret üzerinden aylık, meslek lisesi mezunlarına 1.200 (bin iki yüz), ön lisans mezunlarına 1.500 (bin beş yüz), lisans mezunlarına 2.000 (iki bin) TL, yüksek lisans mezunlarına 2.750 (iki bin yedi yüz elli) TL ve doktora mezunlarına 3.500 (üç bin beş yüz) TL olmak üzere, toplam üst limiti 150.000 (yüz elli bin) TL geri ödemesiz destek sağlanır. Desteklenecek personel sayısına, niteliğine ve destekleme süresine kurul karar verir.

5.3. İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaştırma Destekleri

İşletme Geliştirme, Büyüme ve Uluslararasılaştırma Destekleri kapsamında sekiz farklı destek programı (*İşletme Geliştirme Destek Programı, Genel Destek Programı, İş Birliği Destek Programı, KOBİGEL- KOBİ Gelişim Destek Programı, Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı, KOBİ Proje Destek Programı, TEKNOPAZAR- Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı, Tematik Proje Destek Programı*) uygulanmaktadır.

5.3.1. İşletme Geliştirme Destek Programı

Programın amacı; küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet güçlerinin, kurumsallaşma-markalaşma düzeylerinin ve ekonomideki paylarının artırılması, kapasitelerinin geliştirilmesi ve öncelikli ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Programdan yararlanmak isteyen işletmenin, KOSGEB Veri Tabanında yer alması koşulu aranır. Programdan yararlanmak isteyen işletme KOSGEB Birimine başvuru yapar. Başvurusu kabul edilen işletmeden taahhütname alınır. Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarih, programın başlangıç tarihi olarak kabul edilir. *Programın süresi* işletme için 2 (iki) yıldır. Net satış hasılatı veya dönem içinde elde edilen hasılatı program sonunda en az %10 (on) artan işletmeler, destek programından bir defaya mahsus olmak üzere yeniden yararlanabilir. İşletmenin, programın tamamlandığı tarihten itibaren en geç bir yıl içerisinde destek programını yenilemek için başvuru yapması gerekir. Yenilenen programda, tamamlanan destek programı kapsamında işletmeye kullanılan destek miktarları dikkate alınmaz.

Program kapsamında sağlanacak geri ödemesiz destekler ve bunlara ilişkin genel hususlar aşağıda belirtilmiştir.

a) Yurt İçi Fuar Desteği

İşletmelerin, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği tarafından internet sitesinde ve Türkiye Ticaret Sicili Gazetesinde yayımlanan Yıllık Yurt İçi Fuar Takvimi Tebliğinde yer alanlar içerisinde KOSGEB tarafından belirlenen yurt içi ihtisas ve yurt içi uluslararası ihtisas fuarlarına, İzmir Enternasyonal Fuarı'na ve IDEF

Uluslararası Savunma Sanayi Fuarı'na katılımlarına destek verilir. Bir fuarda organizatör tarafından bir önceki fuarda kullanılan toplam net stand alanının azami %50 (elli)'si destek kapsamına alınabilir. İlk defa düzenlenecek olan fuarlarda ise, 1.250 (binikiyüzelli) m²'yi geçmeyecek şekilde organizatör kuruluş tarafından beyan edilen toplam net stand alanının azami %25 (yirmibeş)'i destek kapsamına alınabilir. Bu destek; boş alan (yer) kirası ile standart stand konstrüksiyonu ve dekorasyonu giderlerini kapsar. Her bir fuar katılımı için işletme başına azami destek alanı 50 (elli) m²'dir. Destek üst limiti; (a) yurt İçi Uluslararası İhtisas Fuarlarında m² başına 250 (ikiyüzelli) TL, (b) yurt İçi İhtisas Fuarları ve İzmir Enternasyonal Fuarı'nda m² başına 150 (yüzelli) TL, (c) IDEF Uluslararası Savunma Sanayi Fuarı'nda m² başına 1.000 (bin) TL olarak uygulanır. Makine, mobilya, mermer gibi büyük ürün sergileme alanına ihtiyaç duyulan işkollarında gerçekleştirilecek Yurt İçi Uluslararası İhtisas Fuarlarında, işletme başına azami destek alanı Başkanlık tarafından 100 (yüz) m²'ye kadar arttırılabilir. İşletmenin program süresince en fazla 4 (dört) fuara katılımına destek verilir.

b) Yurt Dışı İş Gezisi Desteği

İşletmelerin, uluslararası işbirliğini temin etmelerini ve arttırmalarını sağlamak amacı ile organize edilen yurt dışı iş gezisi programlarına katılmalarına destek verilir. Bu destek, KOSGEB Birimleri, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği veya Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu tarafından düzenlenen yurt dışı iş gezisi programlarında; (a) konaklama giderleri, (b) ulaşım giderleri ile (c) tercüme, rehberlik giderleri, fuar giriş ücretleri ve toplantı-organizasyon giderlerini kapsar. Yurt dışı iş gezisinin düzenlenebilmesi için başvuru esnasında KOSGEB Veri Tabanına kayıtlı en az 10 (on) işletmenin yer alması gerekmektedir. Destek kapsamına alınacak yurt dışı iş gezisi programında, işletmelerle yapılacak ikili iş görüşmelerinin ve Ekonomi Bakanlığı tarafından yıllık yayınlanan Milli Katılım Organizasyonu Düzenlenecek Fuarlar Listesinde yer alan bir fuara ziyaretin yer alması gerekir. Ancak, bu faaliyetlerden sadece birinin gerçekleştirilmesi durumunda, yurt dışı iş gezisi programı aşağıda belirtilen faaliyetlerden en az birini (*meslek kuruluşları ile toplantı veya sanayi bölgesi, fabrika, teknopark gezileri, finans grupları vb. ile görüşmeler*) de içermelidir.

c) Nitelikli Eleman İstihdam Desteği

Bu destek, yükseköğretim kurumundan mezun, yeni eleman istihdamı için verilir. İşletmeler belirtilen limitler dâhilinde birden fazla nitelikli eleman çalıştırabilir. İşletme sahibi veya ortakları ile bunların ana, baba, kardeş, eş ve çocukları, emekliler ve yabancı uyruklular bu destek kapsamında istihdam edilemez. Bu destek, destek başvurusu tarihi itibari ile yeni istihdam edilecek olan eleman için verilecektir. Ancak askerlik, doğum gibi sebeplerle işten ayrılan ve daha önce bu destek kapsamında istihdam edilmiş olan elemanın yeniden aynı işyerinde işe başlaması halinde yeni destek başvurusu yapılması şartı ile kalan üst limit kadar destek verilebilir.

ç) Eğitim Desteği

İşletmelerin; Dış Ticaret ve Uluslararası Mevzuat, Bilgisayar ve Bilgi Teknolojileri, Enerji Teknolojileri, Dijital Dönüşüm, Yeni Teknik ve Teknolojiler, Mesleki ve Teknik Eğitim konu başlıklarında alacakları eğitimlere destek verilir. Eğitim hizmeti alınabilecek kuruluşlar; üniversiteler, üniversitelerin işletmelere yönelik eğitim hizmeti vermek amacıyla kurulmuş birimleri, kuruluş mevzuatlarının izin vermesi şartıyla kamu kurum/kuruluşları ve eğitim hizmeti vermek amacıyla kurulmuş birimleri, 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu kapsamında kurum açma iznine sahip kurum/kuruluşlardır. Başkanlık tarafından belirlenecek konulardaki eğitimler elektronik ortamda da sunulabilir. İşletmelerin eğitim ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda, KOSGEB tarafından eğitim programları düzenlenebilir. Bu eğitim programlarına katılacak olanlarda KOSGEB Veri Tabanına kayıt olma şartı aranmaz.

d) Enerji Verimliliği Desteği

İşletmelerin enerji verimliliği kapsamında alacakları etüt, danışmanlık ve eğitim hizmetlerine destek verilir. İşletmelerin, 18/4/2007 tarihli ve 5627 sayılı Enerji Verimliliği Kanunu kapsamında alacağı; ön etüt, detaylı etüt, verimlilik artırıcı proje danışmanlık hizmetleri ve eğitim hizmetleri desteklenir.

e) Tasarım Desteği

İşletmelerin ürün tasarımı için alacağı tasarım hizmetlerine ilişkin giderler desteklenir.

f) Sınai Mülkiyet Hakları Desteği

İşletmelerin; (1) Türk Patent ve Marka Kurumuna (TÜRKPATENT) patent, faydalı model belgesi, endüstriyel tasarım tescili belgesi ve entegre devre topografyaları tescil belgesi için yaptığı giderler ile patent ve marka vekili giderlerine, (2) TÜRKPATENT muadili yurt dışı kurum/kuruluşlardan; patent, faydalı model belgesi, endüstriyel tasarım tescili belgesi ve entegre devre topografyaları tescil belgesi ile yurt dışı marka tescil belgelerine yaptığı giderlere destek verilir.

g) Belgelendirme Desteği

İşletmelerin; Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) ve TÜRKAK tarafından akredite edilmiş kurum/kuruluşlardan akredite oldukları konularda alacakları ürün, sistem, personel, laboratuvar akreditasyon belgeleri ve TÜRKAK tarafından herhangi bir konuda akredite edilmiş belgelendirme kuruluşlarından alacakları İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi (OHSAS) belgesine ilişkin giderlere destek verilir. Bu destek, ilgili kurum/kuruluşa belge alımı için yapılan başvuru ve ödemelerin tarihlerine bakılmaksızın, programın geçerlilik süresi içinde alınan belgeler için verilir. Daha önce herhangi bir konuda sistem belgesi almış olan işletmelere, aynı sistem belgesi konusunda destek sağlanmaz.

ğ) Test ve Analiz Desteği

İşletmelerin, kamu kuruluşları ve üniversitelerce kurulmuş laboratuvarlardan alacakları ürün, malzeme, parça, numunelere ilişkin test, analiz, kontrol-muayene ile yurt içi ve yurt dışı laboratuvarlarda akredite olunan test, analiz, kontrol-muayene konularında alacakları hizmet giderlerine destek verilir.

5.3.2. İş Birliği Destek Programı

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin birbirleriyle veya büyük işletmelerle ortak çalışma kültürünün geliştirilmesine ve karşılıklı fayda ve rekabet avantajı sağlayıcı nitelikteki işbirlikleri tesis etmelerine katkı sağlanmasıdır.

Programdan yararlanmak için; (1) KOSGEB Veri Tabanında kayıtlı, aktif durumda olan ve 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda tanımlı gerçek veya tüzel kişi statüsündeki işletmelerin proje başvurusu yapmaları gerekir. (2) Proje başvurusunda, işbirliği amacı ile en az 5 (beş) işletmenin bir araya gelmesi şartı aranır. Ancak orta-yüksek teknoloji alanlarında gerçekleşecek işbirliklerinde en az 3 (üç) işletmenin, yüksek teknoloji alanlarında gerçekleşecek işbirliklerinde en az 2 (iki) işletmenin, büyük işletme ile işbirliği yapılması durumunda en az 1 (bir) işletmenin projede yer alması yeterlidir. (3) İşbirliği amacı ile bir araya gelen işletmelerin ön başvuru tarihinden en az 1 (bir) yıl önce kurulmuş olması ve son mali yılda bilanço esasına göre defter tutmuş olması gerekir. Ancak büyük işletme ile işbirliği yapılması durumunda bu hüküm uygulanmaz. (4) Proje ortağı işletmelerin sahiplerinin ve/veya ortaklarının veya bunların eşi, annesi, babası, kardeşi ve çocuklarından herhangi birinin proje ortaklarından sadece 1 (bir)inde ortaklığı olabilir. (5) İşletme, KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar çerçevesinde, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapar. (6) İşletmelerin ve işletici kuruluşun, program kapsamındaki desteklerden yararlanabilmesi için KOBİ Bilgi Beyannamesinin güncel olması gerekir. (7) Uygulama Birimine ilk defa başvuruda bulunan her işletme için *Başvuru ve Uygulama Dosyası* açılır ve işletme ile ilgili KOBİ Bilgi Sistemi (KBS) üzerinden alınamayan belgeler bu dosyada muhafaza edilir. Bu dosyanın açılmasından sonra, programla ilgili olarak işletmelerden alınmış belgelerden dosyada güncel olanlar tekrar istenmez.

Desteklenecek proje konuları kapsamında; işletmelerin birbirleriyle ve/ veya büyük işletmelerle; (a) kapasite, verimlilik, ürün çeşitliliği ve kalitelerini artırmaları amacıyla ortak imalat, (b) müşteri istekleri ve pazarın talebinin karşılanması amacıyla ortak tasarım, ürün ve hizmet geliştirmeleri, (c) ürün ve hizmet kalitelerini geliştirmeleri amacıyla ortak laboratuvar, (ç) pazar paylarını artırmaları ve marka

imajı oluşturmaları amacıyla ortak pazarlama, (d) beceri ve kabiliyetlerini geliştirmeleri ve değer zincirlerine katılmaları amacıyla yapılan işbirlikleri ve bunlara benzer karşılıklı fayda sağlanan, maliyet düşürücü ve rekabet avantajı sağlayıcı nitelikteki işbirliği projeleri desteklenir.

Başvuru sahibi, İşbirliği Destek Programı Proje Ön Başvuru Formunu KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden doldurur, işbirliği sözleşmesini ve ön başvuruya esas ek belgeleri KOBİ Bilgi Sistemine yükler ve başvurusunu onaylar. İşbirliği sözleşmesinde, projenin konusu ve amacı, işbirliği ortaklığı modeli, proje yönetimi, tarafların sorumlulukları, fikri ve sınai mülkiyet haklarının ve işbirliği çıktılarının paylaşımı, satın alınacak makine, teçhizat, kalıp, yazılım ve benzeri taşınırların mülkiyeti, gizlilik esasları, hukuki uyuşmazlıkların çözümü konularına ilişkin hükümlerin asgari yer alması gerekir.

Ön başvuru, sorumlu personel tarafından 15 (on beş) gün içerisinde, İşbirliği Destek Programı Proje Ön Başvuru Kontrol Formu aracılığıyla mevzuata uygunluk, belge ve şekil yönünden kontrol edilir. Kontrol sonucu hata ve/veya eksiklik bulunan ön başvurular KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden değişikliğe açılır. Başvuru sahibine gerekli düzeltmeleri yapması için KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden bilgi verilir. Kontrol sonucu ön başvurunun uygun bulunması halinde, başvuru sahibine proje başvurusu yapması için KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden bilgi verilir.

Program kapsamında işbirliği amacıyla tesis edilecek ortaklıklar, işletici kuruluş modeli veya proje ortaklığı modeli ile gerçekleştirilir.

a) İşletici Kuruluş Modeli

Projenin kabul edilmesinden sonra proje ortakları tarafından işletici kuruluşun kurulduğu, işbirliğinin ve projeye ilişkin tüm süreçlerin işletici kuruluş tarafından yürütüldüğü ortaklık modelidir.

Tablo 5.3: İşletici Kuruluş Modeli

İŞLETİCİ KURULUŞ MODELİ					
İşletici Kuruluşun Teknoloji Alanı	Asgari KOBİ Sayısı	İşletici Kuruluş Proje Destek Üst Limiti (TL)			Toplam Üst Limit (TL)
		Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	Toplam	
Yüksek	2	2 Milyon	3 Milyon	5 Milyon	5 Milyon
Orta Yüksek	3	2 Milyon	3 Milyon	5 Milyon	5 Milyon
Diğer	5	2 Milyon	3 Milyon	5 Milyon	5 Milyon

*Büyük işletme ile işbirliği yapılması durumunda asgari KOBİ sayısı 1'dir

Kaynak: KOSGEB, 2018.

Projenin kabul edilmesinden sonra proje ortakları tarafından işletici kuruluşun kurulduğu, işbirliğinin ve projeye ilişkin tüm süreçlerin işletici kuruluş tarafından yürütüldüğü ortaklık modelidir. Yatırım, mülkiyet, gelir, gider veya benzeri unsurların tek bir yapı tarafından gerçekleştirileceği işbirliği ortaklık modelidir. İşletici kuruluşun, 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda belirtilen limited veya anonim şirket statüsünde kurulması gerekir.

İşletici kuruluş modeli aşağıdaki şekillerden birinde gerçekleştirilmelidir: (a) Proje ortağı işletmeler mevcudiyetlerini koruyarak kurulacak işletici kuruluşa ortak olabilirler. Bu durumda proje ortağı işletmelerin tamamının kurulacak işletici kuruluşa ortak olması şartı aranır. Ortak olacak işletmelerin şahıs işletmesi olması durumunda ise işletme sahipleri işletici kuruluşa ortak olabilir. (b) Proje ortağı işletmelerin bir kısmı ya da tamamı kendilerini feshederek, kurulacak işletici kuruluşa ortak olabilirler. Bu durumda kendisini feshederek işletici kuruluşa dahil olacak işletmenin sahip/ ortakları feshedilen işletme yerine, işletici kuruluşa ortak olurlar. Feshedilen işletmenin ortaklarının hisse oranının toplamı bu maddenin 6. fıkrasında yer alan oranı geçemez.

Büyük işletmenin işletici kuruluşdaki hisse oranının, proje süresince ve proje sonrası izleme tarihine kadar %25 (yirmi beş)'ten az olması gerekir. İşletici

kuruluşun ortaklarından herhangi birinin hisse oranı, proje süresince ve proje sonrası izleme tarihine kadar %50 (elli)'den fazla olamaz. Projede en az 1 (bir) büyük işletme ile yalnızca 1 (bir) işletmenin işbirliği yapması durumunda bu oran uygulanmaz.

İşletici kuruluş ortaklarından herhangi birinin ortaklıktan ayrılması ve hisselerini mevcut ortaklara ya da yeni ortak olacak işletmelere devretmesi durumunda, yukarıda zikredilen programdan yararlanma koşullarının 2., 3. ve 4. fıkraları ile bu maddenin 5. ve 6. fıkralarında belirtilen koşulların sağlanması gerekir.

Proje süresince ve proje sonrası izleme tarihine kadar; işletici kuruluş ortaklarından herhangi birinin ortaklıktan ayrılması, ortakların veya hisse oranlarının değişmesi ve benzeri durumlar Uygulama Birimine sunulur. Uygulama Birimi, 30 (otuz) gün içerisinde projenin durumunu İşbirliği Destek Programı Kurul Bilgilendirme Formu ile birlikte, değerlendirilmek üzere yazılı olarak ve/veya KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden Kurul sekretaryasını yürüten KOSGEB Birimine gönderir. Yapılan destek ödemelerinin durumuna, projenin devamına veya sonlandırılmasına Kurul tarafından karar verilir.

b) Proje Ortaklığı Modeli

Proje ortaklarından her birinin, proje başvuru formunun iş-zaman planında belirtilen faaliyetlerin bir bölümünü yerine getirdikleri ortaklık modelidir.

Proje ortaklarından her birinin, proje başvuru formunun iş-zaman planında belirtilen faaliyetlerin bir bölümünü yerine getirdikleri ortaklık modelidir. Yatırım, mülkiyet, gelir, gider veya benzeri unsurların proje ortağı işletmeler tarafından ayrı ayrı gerçekleştirileceği işbirliği ortaklık modelidir. Proje süresince proje ortaklarından herhangi birinin projeden ayrılması, ortakların değişmesi, projenin ortakları arasında proje faaliyetlerinin devredilmesi ve benzeri durumlar Uygulama Birimine sunulur. Uygulama Birimi, 30 (otuz) gün içerisinde projenin durumunu İşbirliği Destek Programı Kurul Bilgilendirme Formu ile birlikte, değerlendirilmek üzere yazılı olarak ve/veya KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden Kurul sekretaryasını yürüten KOSGEB Birimine gönderir. Yapılan destek ödemelerinin durumuna, projenin devamına veya sonlandırılmasına Kurul tarafından karar verilir.

Tablo 5.4: Proje Ortaklığı Modeli

PROJE ORTAKLIĞI MODELİ					
Projenin Teknoloji Alanı	Asgari KOBİ Sayısı	Her Bir Proje Ortağı İşletme İçin Destek Üst Limiti (TL)			Toplam Üst Limit (TL)
		Geri Ödemesiz	Geri Ödemeli	Toplam	
Yüksek	2	1 Milyon	1 Milyon	2 Milyon	10 Milyon
Orta Yüksek	3	500 Bin	500 Bin	1 Milyon	10 Milyon
Diğer	5	250 Bin	500 Bin	750 Bin	5 Milyon

*Büyük işletme ile işbirliği yapılması durumunda asgari KOBİ sayısı 1'dir

Kaynak: KOSGEB, 2018.

5.3.3 KOBİGEL - KOBİ Gelişim Destek Programı

Programın amacı, ülkenin ulusal ve uluslararası hedefleri doğrultusunda, küçük ve orta ölçekli işletmelerin, ekonomideki paylarının ve etkinliklerinin artırılması ve KOBİ'lerin rekabet güçlerinin ve sağladıkları katma değerini yükseltilmesi, amacıyla hazırlayacakları projelerin desteklenmesidir.

Programdan yararlanmak için; KOSGEB Veri Tabanında kayıtlı, aktif durumda olan ve Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlı gerçek veya tüzel kişi statüsündeki işletmelerin proje başvurusu yapmaları esastır. İşletme, KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar çerçevesinde, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapar. Uygulama Birimine ilk defa başvuruda bulunan her işletme için *Başvuru ve Uygulama Dosyası* açılır ve işletme ile ilgili KOBİ Bilgi Sistemi (KBS) üzerinden alınamayan belgeler bu dosyada muhafaza edilir. Bu dosyanın açılmasından sonra, Programla ilgili olarak işletmelerden alınmış belgelerden dosyada güncel olanlar tekrar istenmez. İşletmenin program kapsamındaki desteklerden faydalanabilmesi için güncel (onaylı son mali yıla ilişkin) KOBİ Bilgi Beyannamesinin olması gerekir.

Proje Teklif Çağrısı; Kalkınma Planları ve 7 Yıllık Programlarda belirlenen hedefler ile stratejik dokümanlardaki öncelikler dikkate alınarak ilgili Başkanlık Birimi koordinasyonunda hazırlanır. Proje Teklif Çağrısı hazırlık çalışmasına, çağrının ilan edileceği yıldan önceki yıl başlanır ve Proje Teklif Çağrısı aynı yılın onbirinci ayının sonuna kadar Başkanlık Makamının onayına sunulur. Başkanlığa verilen görevlerin ifası için gerekli olduğunda olağan hazırlık çalışması takviminin dışında da Proje Teklif Çağrısı hazırlanabilir. Her iki durumda da çağrının ilan tarihi ile son başvuru tarihi arasında, çağrının tanıtılması ve işletmelerin proje hazırlığı yapmaları için 45 (kırkbeş) günden az olmayacak şekilde yeterli süre olması sağlanır. Proje Teklif Çağrısı, ilgili Başkanlık Birimi koordinasyonunda Proje Teklif Çağrısı Teknik Komitesi tarafından hazırlanır. Komitede üye olarak; Başkanlığın ana hizmet birimi statüsündeki Daire Başkanlıkları ile mali hizmetlerden sorumlu Daire Başkanlığı, Daire Başkanı veya Müdür seviyesinde temsil edilir. Çalışmalara söz konusu Daire Başkanlıkları adına en az bir KOBİ Uzmanı / Uzman Yardımcısı da katılır. İlgili Başkanlık Birimi tarafından diğer personeller de Komiteye davet edilebilir.

Proje Teklif Çağrısı Teknik Komitesi toplantı notları ve varsa alınan tavsiye kararları e-posta ile üyelerle paylaşılır. Alınan kararlar tavsiye niteliğinde olup, çağrılara ilişkin nihai kararlar Başkanlık Makamı tarafından alınır. Proje Teklif Çağrısı birden fazla takvim yılını kapsayabilir ve birden fazla başvuru dönemini içerebilir. Bu durumda, teklif çağrısı bütçesi Başkanlık Makamı Oluru ile yıllık veya çağrı dönemi düzeyinde belirlenebilir ve gerekli görüldüğünde ilgili Daire Başkanlığı tarafından sunulan bütçe ya da içerik değişiklikleri Başkanlık Makamı Oluru ile yapılabilir. Proje Teklif Çağrısı; bölge, sektör, ölçek vb. kriterler dikkate alınarak belirlenen başvuru koşullarını, destek unsurlarını, limit ve oranlarını, bütçesini, takvimini, değerlendirme kriterlerini ve diğer hususları içerir. Proje Teklif Çağrısı, Başkanlık Makamı Oluru ile yürürlüğe girer ve KOSGEB'in www.kosgeb.gov.tr internet adresinde ilan edilir.

- Desteklenecek Proje Giderleri

Program kapsamında desteklenecek proje giderleri Proje Teklif Çağrısında belirlenir ve belirlenen esaslar dahilinde desteklenecek proje giderlerine Kurul karar

verir. Ancak; gayrimenkul alım, bina inşaat, tefrişat, taşıt aracı alım ve kiralama, proje ile ilişkilendirilmemiş personel giderleri ve diğer maliyetler ile vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri desteklenmez. Personel giderleri, net ücret (*asgari geçim indirimi, ikramiye, prim vb. ek ödemeler hariç*) üzerinden desteklenir. Proje Başvuru Formunda İşletme tarafından talep edilmiş ve Kurul tarafından uygun bulunmuş olmak kaydıyla, Proje Başvuru Formu hazırlama konusunda işletmelerin doktora ve üstü düzeydeki öğretim elemanlarından veya KOBİ Danışmanı (Seviye 6) Ulusal Meslek Standardı kapsamında Mesleki Yeterlilik Belgesine sahip KOBİ Danışmanlarından aldıkları danışmanlık hizmeti için destek verilir.

Proje hazırlama danışmanlığı için KOSGEB tarafından ödenecek desteğin üst limiti Proje Teklif Çağrısında belirtilir. Proje Başvuru Formu hazırlama aşamasında danışmanlık hizmeti alınmış ise buna ait harcama belgeleri ilk ara faaliyet raporu ile birlikte KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden sunulur. Bir öğretim elemanı veya KOBİ Danışmanı aynı teklif çağrısı kapsamında 5 (beş)'ten fazla proje hazırlama danışmanlığı yapamaz, yaptığıının tespiti halinde destek ödemesi yapılmaz. Öğretim elemanının danışmanlığı için üniversite tarafından fatura düzenlenmesi şarttır. Proje kapsamında desteklenmesi uygun görülen gider grupları toplamı ile destek türleri, Proje Teklif Çağrısında belirlenen üst limit, oran ve varsa gider kısıtlarını geçmeyecek şekilde Kurul tarafından belirlenir. Proje başlangıç tarihinden önce gerçekleşen giderler desteklenmez. Proje hazırlama danışmanlığı gideri ve proje süresi içinde düzenlenen fuarlara ilişkin giderler bu kapsamda değerlendirilmez ve Kurul tarafından uygun bulunmuş olmak kaydıyla desteklenir. Proje Teklif Çağrısında yazılım giderinin desteklenebildiği çağrılar için; lisanslamanın veya buluttan erişim ile kullanımın zaman sınırlı olması durumunda da yazılım destek kapsamındadır. Bu durumda, lisansın veya buluttan erişim ile kullanımın proje süresi içindeki kullanım bedeli Kurul Kararı ile desteklenebilir.

Program kapsamında desteklenecek proje süresi azami 36 (otuz altı) aydır. Hazırlanacak projelerde asgari ve azami proje süreleri Proje Teklif Çağrısında belirtilir. Desteklenecek projelerde proje süresi, projenin niteliğine göre Kurul tarafından belirlenir. Revizyon talep edilmesi halinde, Proje Teklif Çağrısında belirtilen proje süreleri dikkate alınmaksızın, toplam proje süresi 36 (otuzaltı) ayı

geçmemek kaydıyla Kurul kararı ile 6 (altı) aya kadar ek süre verilebilir. Proje kapsamında verilecek desteğin üst limiti geri ödemesiz 300.000 (üçyüzbin) TL ve geri ödemeli 700.000 (yediyüzbin) TL olmak üzere azami 1.000.000 (birmilyon) TL'dir. Programın destek oranı 1. ve 2. Bölgelerde % 60 (altmış) olup; 3., 4., 5., ve 6. Bölgelerde bu oran %80 (seksen) olarak uygulanır.

Programda belirlenen limit ve oranları geçmemek üzere Proje Teklif Çağrısı özelinde yeni limit ve oranlar belirlenebilir, destek unsurları kısıtlanabilir. Projeye konu satın alınacak makine ve teçhizatın; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği'ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, belirlenen destek oranlarına %15 (onbeş) ilave edilir. Geri ödemeli destek ödemesinin yapılabilmesi için, destek ödemesinden önce İşletmeden destek tutarı kadar teminat alınır.

5.3.4 Uluslararası Kuluçka Merkezi ve Hızlandırıcı Destek Programı

Bu programın amacı; Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri ülkemizde gerçekleştirilen teknolojik ürünlerin uluslararası pazarlarda yer alması, ihracatın artırılması, yerli teknoloji yoğun başlangıç işletmelerinin gelişmiş girişimcilik ekosistemleri içerisinde yer alması için, uluslararası kuluçka merkezi kurulmasını ve işletmelerin hızlandırma programlarına katılmasını desteklemektir.

Bu program, (a) Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı, (b) Uluslararası Hızlandırıcı Programı olmak üzere iki alt programdan oluşur.

a) Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı¹³

Bu program çerçevesinde; (1) *Kuruluş ve Donanım Desteği* kapsamında kurulan İşletici Kuruluş; kuruluş ve donanım desteği kapsamında; işletme kuruluş giderleri, bina tadilatı, altyapı, ofis donanımı ve yazılım giderleri için üst limiti 100.000 (yüz bin) ABD Doları olmak üzere %80 (seksen) oranında geri ödemesiz destek verilir. Bu destek, Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarihten itibaren en fazla 1 (bir) yıl içinde gerçekleşen Kuruluş ve Donanım giderleri için verilir. (2) *Operasyonel Giderler Desteği* kapsamında kurulan İşletici Kuruluş; kuluçka merkezi kirası, işletim giderleri, işletici kuruluş personeli ve bu personele ait

¹³ İşletici kuruluşun yurt dışında kuracağı şirkette yabancı ortağının olduğu durumlarda, işletici kuruluşun en az %51'inin yerli ortağa ait olması zorunludur. Merkezin açıldığı ülkenin ulusal mevzuatı kapsamındaki sınırlamalar bu hükümden muaf tutulur. Bu destek kapsamında kurulan işletici kuruluşun yurt dışında kuracağı şirkette ortakları arasında yabancı ortakların bulunması halinde destek oranı, yerli ortakların ortaklık oranına göre belirlenir. İşletici kuruluş kuracağı Uluslararası Kuluçka Merkezinde, yabancı işletmelere, merkezin ağırlayabileceği toplam işletme kapasitesinin en fazla %20'si oranında yer tahsisi yapılabilir.

Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Desteği başvurusu, KOSGEB duyurusu yapıldıktan sonra başvuru formu ve ekleri ile birlikte ilgili KOSGEB birimine yapılır. Başvuru, ön değerlendirme sonrasında ilgili Başkanlık birimi vasıtasıyla Kurul'a sunulur. Kurul tarafından yapılan değerlendirme sonucunda başvuru kabul edilebilir, reddedilebilir veya Kurulun belirleyeceği süre içerisinde düzeltilmesi istenebilir. Kurulun kabule ve redde ilişkin verdiği kararlar nihaidir. Değerlendirme sonucu başvuru sahibine bildirilir. Değerlendirme sonucu olumlu ise başvuru sahibi/sahiplerinden işletici kuruluş kurması istenir ve işletici kuruluş KOSGEB Veri Tabanına kaydolur. İşletici Kuruluş ilgili KOSGEB Birimine Taahhütname verir.

İşletici kuruluş, başvuru dokümanında yer alan faaliyetlere ilişkin raporlar ile bu faaliyetler için yapılan giderlere ilişkin belgeleri ilgili KOSGEB Birimine sunar. KOSGEB Birimi veya yeminli mali müşavir tarafından harcama belgeleri incelenir, değerlendirilir. Yeminli mali müşavirin yapacağı inceleme, değerlendirme ve tasdik raporu ile ilgili hususlar, Programın uygulama esaslarında belirlenir. Faaliyet raporu ile harcama belgelerinin uygun bulunması halinde, işletici kuruluşun banka hesabına destek ödemesi yapılır.

ulaşım giderleri ile tanıtım faaliyetleri, eğitim, danışmanlık, mentörlük, iş yönetimi, hukuk, fikri ve sınai mülkiyet hakları, yeminli mali müşavirlik hizmetleri gibi konularda alacağı hizmetler ve düzenleyeceği organizasyonlar için destek verilir. Bu destek kapsamında geri ödemesiz olarak sağlanacak desteğin üst limiti 5 (beş) yıl için toplam 3.750.000 (üç milyon yedi yüz elli bin) ABD Doları ve yıllık üst limit 750.000 (yedi yüz elli bin) ABD Doları olup, destek oranı 1 inci ve 2 nci yıl için % 80 (seksen), 3 ile 5 inci yıllar için % 60 (altmış) oranında uygulanır. Bu destek, Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarihten itibaren en fazla 5 (beş) yıl içinde gerçekteşen Operasyonel Giderler için verilir.

b) Uluslararası Hızlandırıcı Programı¹⁴

Uluslararası Hızlandırıcı Programı kapsamında; hızlandırıcı ofis kirası, eğitim, danışmanlık, mentörlük, iş yönetimi, hukuk, fikri ve sınai mülkiyet hakları, ulaşım, konaklama, yeminli mali müşavirlik hizmetleri ve organizasyonla ilgili genel giderlere geri ödemesiz destek verilir.

¹⁴ Uluslararası Hızlandırıcı Programı kapsamında, işletmelerin bireysel olarak ya da KOSGEB birimleri, üniversiteler, teknoparklar, teknoloji transfer ofisleri ve özel kuluçka merkezleri/ hızlandırıcılar tarafından münferiden veya birlikte düzenlenecek uluslararası hızlandırıcı programlarına katılmalarına destek verilir. Hızlandırıcı programlarının; işletmelerin, hızlandırıcıların ortak çalışma alanlarında yer alması, mentörlük, gidilecek ülkedeki risk sermayedarları, iş melekleri ağları ve uluslararasılaşmasını kolaylaştıracak diğer profesyonel ağlara erişim hizmetlerinden en az birini içermesi zorunludur.

Bunların yanı sıra eğitim ve danışmanlık hizmetleri de sağlanabilir. Uluslararası Hızlandırıcı Programı'nın bir organizasyon kapsamında düzenlenebilmesi için, en az 5 işletmenin katılımı gerekmektedir. Uluslararası Hızlandırıcı Programı başvuruları Başkanlıkça belirlenen dönemlerde yapılır. KOSGEB tarafından uygun bulunan programlara işletmelerin katılımı desteklenir. KOSGEB tarafından başvurusu alınıp uygun bulunan programlar dışında işletmelerin bireysel olarak katılacakları programların da bu maddenin üçüncü alt bendindeki şartları taşıması zorunludur.

Destekten yararlanmak isteyen işletmenin, KOSGEB Veri Tabanında yer alması koşulu aranır. Destekten yararlanmak isteyen işletme KOSGEB Birimine başvuru yapar. Başvurusu kabul edilen işletmeden taahhütname alınır. Taahhütnamenin KOSGEB Biriminde kayda alındığı tarih, programın başlangıç tarihi olarak kabul edilir. İşletme, uygun bulunan başvuruya ilişkin mal ve hizmet alımını gerçekteştirerek ödemeye esas belgeleri KOSGEB Birimine sunar. Destek ödemesi ile ilgili istisnai bir uygulama olacaksa bu durum programın uygulama esasında ayrıca belirtilir. KOSGEB Birimi veya yeminli mali müşavirin söz konusu belgeleri inceleyip tasdik etmesinin ardından işletmenin banka hesabına destek ödemesi yapılır.

Ancak işletmenin talebi ve KOSGEB Biriminin uygun bulması halinde, destek ödemesi hizmetin alındığı hizmet sağlayıcının banka hesabına da yapılabilir. Destekten faydalanan işletmenin, bu kapsamdaki faaliyetleri, izlenmesi ve değerlendirilmesi, Başkanlıkça belirlenen esaslar doğrultusunda ilgili KOSGEB personeli tarafından ve/veya hizmet alımı yolu ile yapılır.

Program süresi işletme için 3 (üç) yıl olup program kapsamında işletmeye verilecek geri ödemesiz desteğin üst limiti 60.000 (altmış bin) ABD Doları ve destek oranı %80 (seksen) olarak uygulanır.

İşletmeler KOSGEB tarafından Uluslararası Kuluçka Merkezi Kurma Programı kapsamında desteklenmekte olan merkezlerden hızlandırıcı hizmeti almak için başvurdukları takdirde, işletmelerin yalnızca ulaşım ve konaklama giderlerine destek verilir.

5.3.5 TEKNOPAZAR - Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama Destek Programı

Programın amacı; Teknoloji Tabanlı KOBİ'lerin uluslararası pazarlarda rekabet güçlerinin artırılması, Ar-Ge ve İnovasyon projelerinin sonuçlarının ticarileştirilmesine yönelik destek mekanizmalarına duyulan ihtiyacın giderilmesi ve teknolojik ürünlere yönelik tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesidir.

Programdan yararlanmak isteyen işletme, Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama (TEKNOPAZAR) Destek Programı Başvuru Formunu www.kosgeb.gov.tr internet adresinden elektronik ortamda doldurarak eki belgelerle birlikte ilgili Uygulama Birimine başvuru yapar. Uygulama Birimine ilk defa başvuruda bulunan her işletme için *Başvuru ve Uygulama Dosyası* açılır ve işletme ile ilgili her türlü belge bu dosyada muhafaza edilir.

Bu dosyanın açılmasından sonra, İşletmeden alınmış belgelerden dosyada güncel olanlar tekrar istenmez. Başvuru, Uygulama Birimi tarafından ekte yer alan Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama (TEKNOPAZAR) Destek Programı Başvuru Değerlendirme Formu ile mevzuata uygunluk, bilgi, belge, şekil ve KOSGEB Veri Tabanındaki aktif/pasif durumuna bakılarak değerlendirilir ve sonuç İşletmeye bildirilir. Başvurusu kabul edilen işletmeden Taahhütname alınır. Karar bildirim tarihinden itibaren işletme tarafından 30 (otuz) gün içerisinde Uygulama Birimine Taahhütname verilir. Süresi içerisinde Taahhütname vermeyen işletmenin başvurusu reddedilmiş sayılır. İşletmenin talebi üzerine, program süresince 1 (bir) kez revizyon yapılabilir. Revizyon talebi Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama (TEKNOPAZAR) Destek Programı Revizyon Formu ile ilgili Uygulama Birimine

yapılır. Uygulama Birimi revizyon talebini Teknolojik Ürün Tanıtım ve Pazarlama (TEKNOPAZAR) Destek Programı Başvuru Değerlendirme Formu ile değerlendirir ve değerlendirme sonucu işletmeye bildirilir. Revizyon talebi program süresi tamamlanmadan 30 (otuz) gün öncesine kadar sunulmalıdır.

Program süresi 12 (on iki) ay olup, bu süre bitmeden Program tamamlanmış sayılmaz. İşletmenin aynı teknolojik ürün veya prototipi için bir kere destek verilir. İşletme, farklı bir teknolojik ürün veya prototipi için bu programa tekrar başvuru yapabilir. Ancak bu başvuru için bir önceki programın tamamlanma tarihinden itibaren en az 1 (bir) yıl geçmiş olması gerekmektedir. Bu durumda önceki program kapsamında işletmeye kullanılan destek miktarları dikkate alınmaz.

Bu program kapsamında destek üst limiti 150.000 (yüz elli bin) TL olup, yurt dışındaki tanıtım ve pazarlama faaliyetleri için 100.000 (yüz bin) TL'ye kadar, yurt içindeki tanıtım ve pazarlama faaliyetleri için ise 50.000 (elli bin) TL'ye kadar geri ödemesiz destek sağlanır. Program kapsamında uygulanacak desteklerin oranı tüm bölgelerde %100 (yüz) olarak uygulanır. Taahhütnamenin Uygulama Birimi tarafından evrak kaydına alındığı tarih, programın başlangıç tarihidir.

Program kapsamında, işletmeye sağlanacak teknolojik ürün veya prototipin tanıtımı ve pazarlanmasına yönelik; (a) basılı veya elektronik tanıtım materyalleri, (b) fuarlara katılım giderleri, (c) yurt dışı fuarlarda gümrük işlem giderleri, (ç) elektronik ticaret (e-ticaret) sitelerine üyelik giderleri, (d) yazılı medyada teknolojik ürün ya da prototipin tanıtımına ilişkin giderler, (e) tanıtım ve pazarlama faaliyetleri ile ilgili seyahatlerde işletmenin en fazla iki çalışanın konaklama ve ulaşım giderleri, geri ödemesiz olarak desteklenir.

a) Basılı Veya Elektronik Tanıtım Materyalleri

Bu destek; broşür, ürün kataloğu, etiketli baskılı ve bandrollü elektronik depolama aygıtı giderlerini kapsar. İşletmeye sağlanacak desteğin üst limiti 10.000 (on bin) TL'yi geçemez. Basılı veya elektronik tanıtım materyalleri, yurt içinde veya yurt dışında dağıtılmasına bakılmaksızın yurt içindeki tanıtım ve pazarlama faaliyetleri kapsamında değerlendirilir. Bu destekten yararlanmak suretiyle

hazırlatılan/bastırılan broşür, ürün kataloğu ve elektronik depolama aygıtlarında KOSGEB logosu ve internet adresinin www.kosgeb.gov.tr yer alması gerekir.

b) Fuarlara Katılım Giderleri

Bu destek, işletmenin Fuarlara katılımında; stand kirası, stand yapımı, stand dekorasyonu, nakliye ve depolama giderleri ile nakliye sigortası giderlerini kapsar. Fuar katılımlarında destek üst limiti; Yurt içi Fuar Katılımlarında 25.000 (yirmi beş bin) TL; Yurt dışı Fuar Katılımlarında 50.000 (elli bin) TL'dir.

c) Yurt Dışı Fuarlarda Gümrük İşlem Giderleri

Bu destek, işletmenin yurtdışı fuarlarda gümrük işlem giderlerini kapsar. İşletmeye sağlanacak desteğin üst limiti 5.000 (beş bin) TL'yi geçemez.

ç) Elektronik Ticaret (E-Ticaret) Sitelerine Üyelik Giderleri

Bu destek, işletmenin Ekonomi Bakanlığı tarafından *Ön Onay Verilen E-Ticaret Siteleri Listesi*'nde yer alan e-ticaret sitelerine üyelik giderlerini kapsar. Bu kapsamda ilgili e-ticaret sitelerine yapılan üyeliğin en az 1 (bir) yıl olması şartı aranır. Ancak e-ticaret sitelerine yapılan üyeliğin sadece site içi reklam ve reklam bandı (banner) giderlerini kapsamaması durumunda destek sağlanmaz. Program süresi içerisinde işletmeye sağlanacak desteğin üst limiti yurt içi merkezli e-ticaret siteleri için 5.000 (beş bin) TL'yi yurt dışı merkezli e-ticaret siteleri için 15.000 (on beş bin) TL'yi aşamaz.

d) Yazılı Medyada Teknolojik Ürün Ya Da Prototipin Tanıtımına İlişkin Giderler

Bu destek, işletmenin yurt içi veya yurt dışında yayınlanan/dağıtılan basılı yayınlara reklam verme giderlerini kapsar. Yurt dışında dağıtılan basılı yayınlara reklam verme giderleri, bu yayınlar yurt içinde basılmış olsa dahi yurt dışındaki tanıtım ve pazarlama faaliyetleri kapsamında değerlendirilir. İşletmeye sağlanacak desteğin üst limiti yurt içinde 5.000 (beş bin) TL, yurt dışında 15.000 (on beş bin) TL'yi geçemez.

e) Konaklama ve Ulaşım Giderleri

Bu destek, işletmenin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri kapsamında; yurt içi ve yurt dışı fuarlar ile ilgili seyahatlerinde en fazla 2 (iki) çalışanın ulaşım ve 7 (yedi) günü geçmeyecek şekilde konaklama giderlerini kapsar. İşletmeye sağlanacak desteğin üst limiti yurt içinde 5.000 (beş bin) TL, yurt dışında 15.000 (on beş bin) TL'yi geçemez. Yurt içinde gidilen şehir veya yurtdışında gidilen ülkeye gidiş ve dönüş maliyetlerini karşılamak üzere ulaşımında kullanılan; otobüs bileti, ekonomi sınıf uçak, tren ve gemi bileti ücretleri desteklenir. Konaklama ve ulaşım giderleri sadece fuarlarda yapılan tanıtım ve pazarlama faaliyetlerini kapsamaktadır. Her türlü konferans, çalıştay, sempozyum, panel gibi organizasyonlara katılımlar destek kapsamı dışındadır. Yurt içi ve Yurt dışı fuarlara katılacak işletme temsilcileri; işletme sahibi, ortağı veya çalışanı olmalıdır.

5.4 KOBİ Finansman Destekleri

KOBİ Finansman Destek programı; (1) Kredi Faiz Destek Programı ile (2) Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programlarını kapsamaktadır.

5.4.1 Kredi Faiz Destek Programı

Bu destek programının amacı; ülkenin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta ölçekli işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla, işletmelerin kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankalarından uygun koşullarda nakdî kredi temin edebilmeleri için faiz/kâr payı masraflarına KOSGEB tarafından destek sağlanmasıdır.

Banka tarafından işletmelere Türk Lirası cinsinden kullanılacak; işletme, makine teçhizat, ihracat ve acil destek kredilerinin faiz/kâr payı masraflarına, bütçe imkânları dâhilinde, KOSGEB tarafından belirlenen puan oranında ve koşullarında destek verilir. KOSGEB Veri Tabanı'nda kayıtlı ve aktif, KOBİ Bilgi Beyannamesi güncel İşletmelerin türleri; faaliyet alanı, özellikleri ve daha önce yararlandıkları destek türüne göre; (1) Girişimci İşletmeler, (2) Proje Odaklı İşletmeler, (3)

Teknoloji Tabanlı İşletmeler, (4) Stratejik ve Öncelikli Sektörlerdeki İşletmeler olarak KOSGEB tarafından belirlenir.

Birden fazla işletme türü kapsamına giren işletmeler en yüksek limite sahip işletme türü limitlerinden yararlanır. İşletmenin, kredi başvurusu esnasında, yeni bir işletme türüne geçtiğine ilişkin bir belge sunması ve KOSGEB tarafından onaylanması halinde sunduğu belge kapsamında yeni bir işletme türünde yer alır. Bu durum daha önce başlayan 3 yıllık program süresini uzatmaz. Kredi Faiz Desteği geri ödemesiz olarak uygulanır.

Kredi Faiz Desteğinden Yararlanacaklar ve Kredi Faiz Desteğinin Esasları'na göre; KOSGEB Veri Tabanı'nda kayıtlı ve aktif, KOBİ Bilgi Beyannamesi güncel ve Programda tanımlanmış işletme türlerine giren işletmeler KOSGEB Kredi Faiz Desteğinden yararlanabilir. İşletmeler, Kredi Faiz Desteğinden krediyi aldığı tarihten itibaren üç yıl süreyle yararlanabilir. İşletme üç yıl içerisinde üst limiti aşmadan kredi faiz desteğini birden fazla kullanabilir. Üç yıllık süre tamamlandıktan sonra, işletmenin talebi halinde söz konusu işletme için destek programı yeniden başlatılabilir. Başlatılan yeni destek programında işletme için limit belirlenirken, varsa işletmenin daha önce kullandığı krediden kalan borç tutarı, işletme için tanımlanan kredi üst limitinden düşülür.

KOSGEB Kredi Faiz Desteğinden yararlanabilecek işletmeler, kredi türleri, limitleri, vadeleri ile taban puan ve ilave puanlar aşağıdaki Tablo'da yer almaktadır:

Tablo 5.5: KOSGEB Kredi Faiz Desteğinden Yararlanabilecek İşletme Kriterleri

Kredi Türü	İlave Puan Türü	İşletme Türü				Azami Kredi Vadesi
		Girişimci İşletmeler	Proje Odaklı İşletmeler	Teknoloji Tabanlı İşletmeler	Stratejik ve Öncelikli Sektörlerdeki İşletmeler	
İşletme Kredisi	Mali Büyüme	+1 puan				18 Ay
	İstihdam Artışı	+2 puan				
	Yerli Ürün Üretimi	+1 puan				
Makine Teçhizat Kredisi	Yerli Makine Alımı	+3 puan		+4 puan		36 Ay
	Yerli Ürün Üretimi	+1 puan				
İhracat Kredisi	-	Kredi üst limiti 200 bin USD olup; KOSGEB veri tabanına kayıtlı tüm işletmeler USD Libor kadar desteklenir, taban veya ilave puan uygulanmaz.				180 gün
Acil Destek Kredisi	-	Destek kapsamı, üst limiti ve oranı KOSGEB İcra Komitesince belirlenir.				36 Ay
Kredi Üst Limiti		50.000 TL	200.000 TL	300.000 TL	500.000 TL	
Taban Puan		+5 puan		+7 puan		

KOSGEB tarafından desteklenecek faiz/ kâr payı oranı, işletmenin aldığı destek puanı toplamı kadardır. Her bir kredi türü için puan, vade ve kredi üst limitleri KOSGEB tarafından işletmenin türüne göre belirlenir.

İhracat Kredisi için üst limit azami 200.000 (ikiyüzbin) USD, vade 180 gündür. Acil Destek Kredisi için üst limit, KOSGEB İcra Komitesi tarafından belirlenir. Vade 36 aydır. Acil Destek ve İhracat Kredisi için tahsis edilmiş üst limit, İşletme Kredisi ve Makine Teçhizat Kredisi için işletme türü bazında belirlenmiş kredi üst limitlerine dâhil değildir. Kredinin İşletme veya tedarikçi hesabına yatırıldığı gün vadenin başlangıcı olarak kabul edilir. Banka ile İşletme arasındaki kredi sözleşmesinin değiştirilerek, kredi vadesinin ve taksit tutarlarının değişmesi durumunda KOSGEB, başlangıçta belirlenen destek miktarı ve süresini aşmayacak şekilde Kredi Faiz Desteği ödemesi yapar. Banka tarafından İşletme için belirlenen kredi limiti 1 (bir) yıl süreyle geçerlidir. İşletmenin kredi limitini azaltıcı veya artırıcı bir durumun ortaya çıkması halinde; Banka, gerekçesini KOSGEB'e bildirmek ve Yazılım Sisteminde gerekli düzenlemeyi yapmak kaydıyla kredi limitinde değişikliğe gidebilecektir. Kredi limitindeki artış işletme türü üst limitini aşamaz.

- İşletme ve Makine Teçhizat Kredileri

İşletme ve Makine Teçhizat Kredilerinde kredi üst limiti, her iki kredi için de kullanılabilir toplam tutardır. İşletme, belirlenen kredi üst limiti dâhilinde krediyi İşletme Kredisi ve Makine Teçhizat Kredisi olarak kullanabileceği gibi; sadece İşletme Kredisi veya sadece Makine Teçhizat Kredisi olarak da kullanılabilir.

İşletme ve Makine Teçhizat Kredileri, taban ve ilave puan toplamına göre aşağıdaki limit ve vadelerde desteklenir: (a) Girişimci İşletme için kredi üst limiti azami 50.000 (ellibin) TL'dir. (b) Proje Odaklı İşletme için kredi üst limiti azami 200.000 (ikiyüzbin) TL'dir. (c) Teknoloji Tabanlı İşletme için kredi üst limiti azami 300.000 (üçyüzbin) TL'dir. (ç) Stratejik ve Öncelikli Sektörlerdeki İşletme için kredi üst limiti azami 500.000 (beşyüzbin) TL'dir. (d) Tüm işletme türleri için, işletme kredilerinde vade, azami 18 ay; makine teçhizat kredilerinde azami 36 ay'dır.

- İhracat Kredisi Uygulaması

KOSGEB işletmenin taahhüt ettiği ihracat miktarı kadar krediyi destekler. Desteklenecek kredi tutarı azami 200.000 USD'yi geçemez. KOSGEB veri tabanına kayıtlı tüm işletmeler USD Libor kadar destekten yararlanabilir. Taban veya ilave puan uygulanmaz. İhracat Kredisinde destek ödemesi, işletme tarafından kredinin bankaya ödendiği tarihteki Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz satış kuru dikkate alınarak Türk Lirası cinsinden yapılır.

- Acil Destek Kredisi Uygulaması

Uygulanacak Acil Destek Kredisine ilişkin destek kapsamı ve destek oranı KOSGEB İcra Komitesi tarafından belirlenir. KOSGEB veri tabanına kayıtlı tüm işletmeler bu destekten yararlanabilir. İşletmeler, yetkili kamu kurum ve kuruluşlarınca düzenlenen hasar tespit tutanaklarında yer alan tutar kadar Acil Destek Kredisinden faydalanabilirler. Destek tutarı, hasar tespit tutanaklarında yer alan tutarı geçemez. Acil Destek Kredisi uygulaması kapsamında alınacak belgenin, işletme tarafından, ilgili Valilik ve/veya Kaymakamlık'tan alınarak KOSGEB'e sunulması esastır.

5.4.2. Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı

Bu programın amacı; gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerin, finansmana erişim imkânlarının artırılabilmesine yönelik olarak Borsa İstanbul A.Ş. Gelişen İşletmeler Pazarı'nda işlem görmelerinin desteklenmesidir.

Programdan yararlanmak isteyen işletmenin, ilgili Uygulama Birimine başvuru yapması, başvuru yapan işletmenin KOSGEB Veri Tabanında kayıtlı, aktif durumda ve anonim şirket (A.Ş.) statüsünde olması gerekir. İşletme, KOSGEB Veri Tabanına Kayıt Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar çerçevesinde, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapar. İşletmenin programdan faydalanabilmesi için KOBİ Bilgi Beyannamesinin güncel olması gerekir.

Programdan yararlanmak isteyen işletme, Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı Başvuru Formunu KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden doldurarak, başvurusunu onaylar. İşletmeden Sorumlu Personel, işletmenin başvurusunu azami 15 (onbeş) gün içerisinde; mevzuata uygunluk, Program ve Uygulama Esasları hükümleri kapsamında inceleyerek, başvuru sonucunu işletmeye bildirir. Başvurusu kabul edilen işletmeden, Gelişen İşletmeler Pazarı KOBİ Destek Programı Taahhünamesini KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden onaylaması istenir. Taahhüname, bildirim tarihinden itibaren 10 (on) gün içerisinde işletme tarafından KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden onaylanır. İşletmenin Taahhüname vermek için ek süre talep etmesi halinde bir kereye mahsus 10 (on) gün ek süre verilir.

Ek süre talebi en geç Taahhüname verme süresinin bitimini müteakip 5 (beş) gün içinde yapılmalıdır. Süresi içerisinde Taahhünameyi onaylamayan işletmenin başvurusu reddedilmiş sayılır. Taahhünamenin İşletme tarafından KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden onaylanıp kayda alındığı tarih, destek başlangıç tarihidir. Uygulama Birimine ilk defa başvuruda bulunan her işletme için *Başvuru ve Uygulama Dosyası* açılır ve işletme ile ilgili KOBİ Bilgi Sistemi üzerinden alınamayan her türlü belge bu dosyada muhafaza edilir. Bu dosyanın açılmasından sonra, Programla ilgili olarak işletmelerden alınmış belgelerden dosyada güncel olanlar tekrar istenmez.

- Program Kapsamındaki Destek Unsurları

Program kapsamında, KOBİ'lerin paylarının Gelişen İşletmeler Pazarı'nda (GİP) işlem görmek üzere halka açılma sürecinde; (1) piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli, (2) bağımsız denetim hizmeti bedeli, (3) sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti, (4) merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı, (5) hukukçu Raporu masrafı, (6) aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu giderlerine bütçe imkanları dahilinde geri ödemesiz destek verilir.

Bu Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 500.000-TL (beşyüzbinTL) olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda Tablo halinde verilmiştir.

Tablo 5.6: Program Kapsamındaki Destek Ve Unsurlarının Üst Limit Ve Oranları

Destek Unsurları	Destek Üst Limiti (TL)	Destek Oranı (%)
Piyasa Danışmanı Danışmanlık Hizmet Bedeli	100.000	75
Aracı Kuruma Ödenecek Aracılık Komisyonu	300.000	75
Bağımsız Denetim Hizmeti Bedeli	80.000	75
Hukukçu Raporu Masrafı	10.000	75
SPK Kurul Kaydına Alma Ücreti	10.000	100
Merkezi Kayıt Kuruluşu Masrafı		

5.5 Laboratuvar Hizmetleri

Laboratuvar hizmeti KOSGEB Müdürlükleri bünyesinde İşletmelerin ürün kalitesinin arttırılması, uluslararası firmalarla rekabetin sağlanması ve birçok ürünün yurtiçinde üretilebilmesi için teknik anlamda destek verme ve bilgilendirme amacıyla verilmektedir.

Bu hizmetlerin yürütülmesinde, KOBİ'lere ücretlendirmede destek olunarak düşük ücret uygulaması yapılmaktadır. Ayrıca, KOSGEB Desteği ve Ankara Sanayi Odası işbirliği ile oluşturulmuş bulunan ASO-KOSGEB Çevre Laboratuvarı (www.asokosgebcevreteb.org.tr); çevre ölçümleri yapmakta, çevresel risklerin tespiti ve çözümünü teşvik edici hizmetler vermekte olup, bu laboratuvarlar TS EN ISO/IEC 17025:2005 standardına göre TÜRKAK tarafından akredite edilmiştir.

- Laboratuvar Hizmetlerinin Kapsamı Ve Ücretlendirilmesi

Uygulama Birimi tarafından ürün ve malzemelere yönelik; malzeme, test, analiz, muayene, inceleme, ölçüm, görüntüleme, tayin, değerlendirme ve gözetim gibi laboratuvar hizmetleri verilir. KOSGEB Veri Tabanına kayıtlı ve güncel KOBİ Bilgi Beyannamesi onaylı işletmeler, laboratuvar hizmetlerinden, belirlenen ücretin %50'sini ödeyerek yararlanır. Kamu ihalelerini kazanmış ve bu kapsamda test/analiz hizmeti başvurusu yapan başvuru sahipleri ilgili kamu kurumundan aldıkları resmi yazı ile Uygulama Birimine başvurmaları halinde, laboratuvar hizmetlerinden %50 indirimli olarak yararlandırılır.

Başvuru sahibinin KOBİ olması halinde KOBİ indirim oranı ayrıca uygulanır. İşletme, www.kosgeb.gov.tr internet adresinden KOSGEB Veri Tabanına kaydını yapar. İşletmenin kayıt işlemleri Başkanlıkça belirlenen KOSGEB Veri Tabanına Kayıt ve Güncelleme Sürecine İlişkin Usul ve Esasları çerçevesinde yürütülür. Uygulama Birimine ilk defa başvuruda bulunan her başvuru sahibi için *Başvuru ve Uygulama Dosyası* açılır ve başvuru sahibi ile ilgili her türlü belge bu dosyada muhafaza edilir. Bu dosyanın açılmasından sonra, Laboratuvar hizmetleri ile ilgili olarak başvuru sahiplerinden alınmış belgelerden dosyada güncel olanlar tekrar istenmez. İşletmenin Laboratuvar Hizmetlerinden indirimli yararlanabilmesi için KOBİ Bilgi Beyannamesinin güncel olması gerekmektedir. Uygulama Birimi

dışarısında, malzeme, parça veya numunenin bulunduğu yerde Laboratuvar Hizmetlerinin verilmesi halinde, Laboratuvar Hizmeti Ücretlerinin 3 (üç) katı ücret uygulanır.

Talebin uygun görülmesi halinde hizmet verecek personelin görevlendirmesi KOSGEB tarafından yapılır. Hizmet verecek personelin gerekli iş sağlığı ve iş güvenliği, başvuru sahibi tarafından sağlanır. Laboratuvar hizmetine ilişkin raporun İngilizcesi, laboratuvarın imkânları çerçevesinde düzenlenebilir. Ancak hem Türkçe hem de İngilizce dillerinde rapor istenmesi durumunda, belirlenen Laboratuvar hizmeti ücretinin %50 fazlası uygulanır.

- Metal Laboratuvarları: Başvuru, Değerlendirme, Ücretin Yatırılması ve Numunenin Teslimi

Laboratuvar Hizmetlerinden yararlanmak isteyen başvuru sahibi, ekte yer alan Metal Laboratuvar Hizmetleri Başvuru ve Numune Kabul Formu'nu doldurarak başvurusunu yapar. Başvuru; başvuru sahibinin ihtiyacı ve başvurunun uygunluğu, laboratuvarın olanakları, cihaz varlığı, cihaz kapasitesi ve/veya cihazın faaliyet durumu, sarf malzeme, diğer donanım ve insan kaynağı v.b durumu dikkate alınarak değerlendirilir. Uygun talepler onaylanır. Onaylanan talebe ilişkin laboratuvar hizmeti ücreti, ilgili Uygulama Biriminin hesabına yatırılır ve ücretin yatırıldığını gösteren banka dekont başvuru sahibi tarafından teslim edilir. Herhangi bir sebepten dolayı dekontun ibraz edilememesi halinde, banka hesap hareketleri kontrol edilerek işlemin devamı sağlanır.

Laboratuvar Hizmetinin yerine getirilebilmesi için test edilecek numunenin laboratuvar tarafından istenilen formda Uygulama Birimine teslim edilmesi gerekmektedir. Standart numunelerin biçimi ile ilgili çizim, şekil vb. doküman ilgili Uygulama Biriminden temin edilebilir.

Laboratuvar hizmeti Uygulama Birimi dışarısında yapılacak ise numune Uygulama Birimine getirilmez. Uygulama Birimi ile başvuru sahibi arasında Laboratuvar Hizmetleri Genel Anlaşma Şartları Formu düzenlenir. Bu form her başvuran için bir kez düzenlenir ve başvurudaki tüm hizmetleri kapsar.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan bir çalışmanın bilimsel araştırma olarak kabul edilebilmesi için öncelikle amacına uygun bir yöntem kullanılması ve araştırma yöntemi ilkelerinin izlenmesi gereklidir (Güven, 1996). Bilimsel bilgi üretmede kullanılan bilimsel araştırma yaklaşımları temel, uygulamalı, birincil, ikincil, teorik, deneysel, betimleyici ve keşfe yönelik araştırma şeklinde sıralanabilir (Clark ve diğ. 1998). Araştırmacı çalışmasını gerçekleştirirken amacı doğrultusunda, bu araştırma yaklaşımlarından biri veya birkaçını kullanabilmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada, betimleyici ve keşfe yönelik araştırma yaklaşımları kullanılmıştır. Betimleyici araştırma, konu olay ve durum hakkında bilgi toplamaya yönelik, ne nerde ne zaman ve kim gibi sorunların cevaplarını bulmaya yönelik bir yaklaşımdır. Keşfe yönelik araştırma yaklaşımı ise, konu olay ve durum arasındaki ilişkileri inceleyen, niçin ve nasıl gibi soruların cevapları da araştırmaya yardımcı olan bir yaklaşımdır (Ticehurst ve Veal, 2000). Çalışmada betimleyici yaklaşımın kullanılması olarak, literatürde var olan bilgiye katkı sağlamak ve bilgiyi geliştirmektir. Keşfe yönelik araştırma yaklaşımını kullanmanın nedeni ise araştırma konusunun değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Bu çalışmanın temel amacı; kamu desteklerinden (*KOSGEB KOBİGEL Destek Programı*) faydalanmış KOBİ'lerin bu destekleri ne derecede kullandığını tespit etmeye yöneliktir. Bu doğrultuda çalışma; KOBİ'lere yönelik vadedilen devlet desteklerinin etkin ve verimli bir şekilde piyasaya aktarılıp aktarılmadığını ortaya çıkarmak ve bunun sebeplerini keşfetmeyi hedeflemektedir. Çalışmada ortaya konulmak istenen, program başlangıcında sunulmuş kaynağın, program sonunda firmaya aktarılan kaynağa oranı olmuştur. Bu oran *Kaynak Aktarım Oranı* olarak isimlendirilmiştir. Bu oranla birlikte aktarımı gerçekleştirilemeyen kaynağın sebepleri de yorumlanmıştır.

Araştırmanın dikkat çekmek istediği önemli bir noktada danışman ile çalışmanın kaynak aktarım oranına etkisinin olup olmadığıdır. Son olarak çalışmada *Kaynak Aktarım Oranının* KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi araştırılmıştır.

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için aşağıda yer alan araştırma desenine müracaat edilmiştir. Araştırmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Uygulama analizi KOSGEB KOBİ Gelişim Destek Programı (KOBİGEL) Destek Programının 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve projesi tamamlanmış KOBİ'ler üzerinde gerçekleştirilmiştir. KOSGEB'den alınan verilere göre Doğu Marmara Bölgesi (Düzce, Bolu, Sakarya, Kocaeli ve Yalova) (TR42) bölgesinde 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve anket döneminde projesi tamamlanmış 137 firma bulunmaktadır. Evren ulaşılabilir olduğundan tam sayım yöntemi tercih edilmiştir. Verileri toparlamak için yapılan uzman görüşmeleri ve literatür çalışmaları ile özgün bir anket hazırlanmıştır. Anket üzerine yapılan pilot çalışmasında geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, olumlu sonuçlar alınca verilerin toparlanmasına devam edilmiştir.

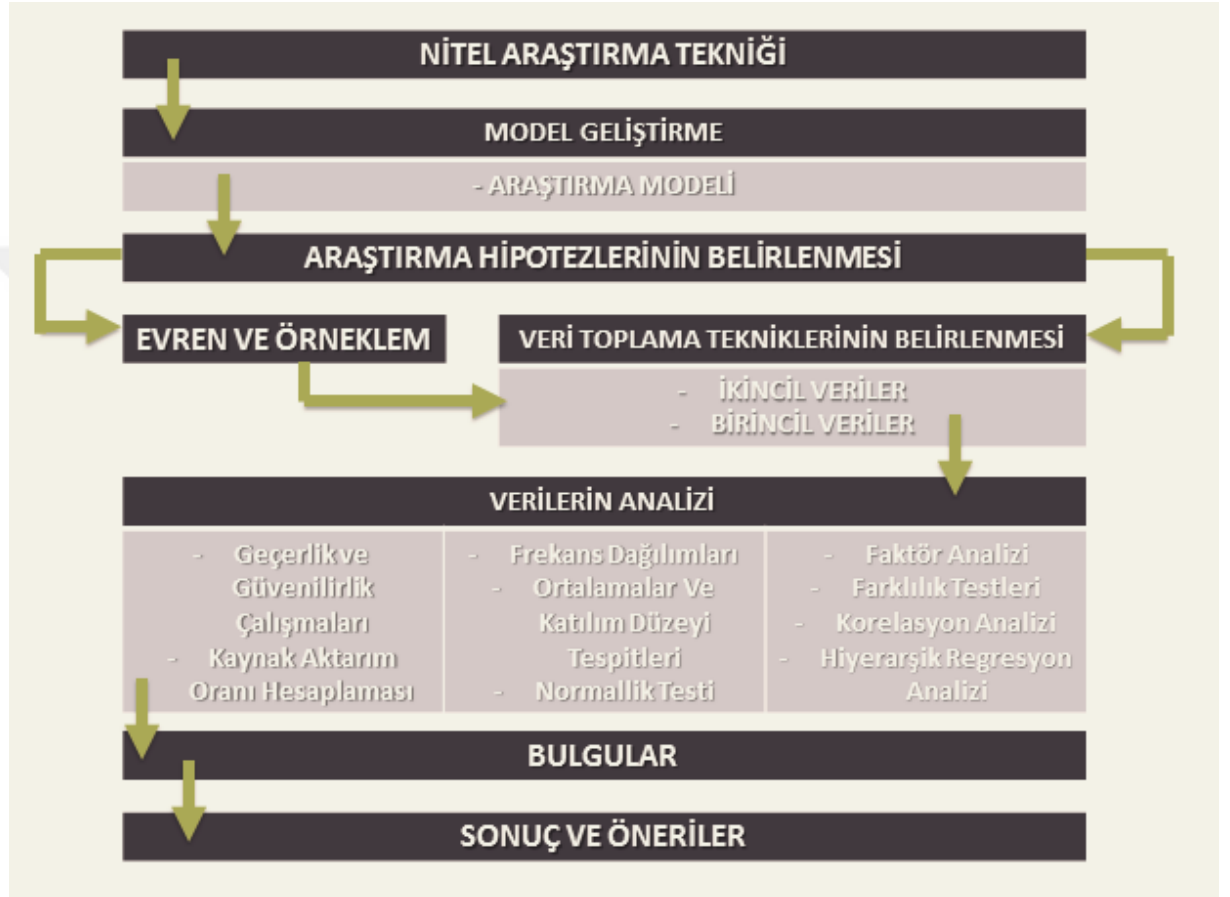
Bu çalışmada, betimleyici ve keşfe yönelik araştırma yaklaşımları kullanılmıştır.

Veriler toparlandıktan sonra öncelikle faktör analizi gerçekleştirilmiş aynı zamanda ifadelere katılım düzeylerine bakılmıştır. Firmalara ait demografik özellikler frekans dağılımları ile açıklanmaya çalışılmıştır. KOBİ'lerin sahip olduğu demografik özelliklerin Kaynak Aktarım Oranına etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediği hipotez testleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Hipotez testleri için ANOVA Analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma modelinden hareketle genel olarak konu ile ilgili 17 hipotez belirlenmiştir. Araştırmanın ilerleyen safhasında destek veren kurum performansı, destek alan firma performansı, hizmet alınan danışman firma performansı ile kaynak aktarım oranı ve yeniden destek kullanma isteği arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Araştırmada devlet destek programlarında kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek

kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolünü tespit etmek için çoklu regresyon modellerinden hiyerarşik regresyon yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 6.1: Araştırma Deseni

6.1 Araştırmanın Kavramsal Modeli ve Model Geliştirme

Araştırma modelinin geliştirilme safhası, kaynak aktarım oranına etkide bulunan tarafların belirlenmesi ile başlanmıştır. Yapılan literatür araştırması ve uzman görüşmeleri neticesinde kaynak aktarım oranına doğrudan etki eden iki tarafın kurum ve proje sahibi firma, dolaylı etki eden tarafın ise danışmanlık hizmeti alınan firma olduğu tespit edilmiştir.

Daha sonra belirlenen tarafların performansına etki eden alt boyutlar belirlenmiştir. İlk etapta kurum performansı için beş alt boyut, firma performansı için dört alt boyut ve bunların ölçümü için kullanılacak ifadeler oluşturulmuştur. KOBİ Danışmanları, KOSGEB il müdürlükleri, daha önce KOSGEB ile proje tamamlamış firmalar ve akademisyenler nezdinde yapılan görüşmeler neticesinde kurum performansı ve firmanın proje performansı iki, danışmanlık ise tek boyut altında toplanmıştır.

Performans ölçümlemesi için ifadelerde beşli Likert ölçüm tekniğinin kullanılmasına karar verilmiştir. Kaynak aktarım oranı ise anket üzerinde sorulacak iki soru ile, proje sonunda elde edilmiş finansal kaynağın proje başlangıcında onaylanmış kurul kararında belirtilen finansal kaynağa oranlanması şeklinde tanımlanmıştır.

Modelin geliştirilmesi esnasında yapılan KOBİ görüşmelerinde bazı KOBİ'lerin yeniden destek kullanma isteğinde çekimser kaldığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple modele belirlenen performansların ve kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği ile ilişkisinde eklenmiştir.

Bu araştırmanın temel varsayımına göre KOBİ'ler devlet desteklerinden haberdar olup programa ulaşsa bile, vadedilen finansmanın tamamını elde edememektedir. Diğer bir varsayımına göre ise; elde edilemeyen (*kullanılmayan*) finansman yeniden destek kullanma isteğini olumsuz etkilemektedir. Söz konusu iki temel varsayım ile araştırmanın önceki bölümlerinde verilen araştırma hipotezleri çerçevesinde uygulamalı bir özellik taşıyan araştırma, model geliştirme başlığı altında yer alan *kavramsal model* üzerine inşa edilmiştir. Türkiye'de 1990'lı yıllarda yoğun bir şekilde dile gelmeye başlayan devlet destekleri konusu günümüzde

KOBİ'ler için oldukça karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Devlet geliştirmeyi hedeflediği farklı noktalar için farklı kurumlar üzerinden politikalar geliştirirken, devlet desteği konusunda kullanılan terimler dahi KOBİ'ler için muğlak hale gelmiştir.

KOSGEB Desteklerinde Kaynak Aktarım Oranının İncelenmesi: TR42 Bölgesi Örneği başlıklı tezimizin konusu öncelikle ülkemizde destek veren kurumlar, kurumların politikaları, hedef kitleleri ve destek verirken kullandıkları araçlar üzerine literatür araştırması yapmak, kurum politikalarını izah etmek ve akabinde sunulan bu destekleri kullanmış firmalar üzerinden yapılacak bir çalışmada onaylanan desteklerin gerçekte ne kadarını ekonomiye aktif olarak aktarıldığını tespit etmektir.

Kaynak Aktarım Oranı; firmaların destek programı sonunda hesabına geçen destek miktarının, kurum tarafından verilen kurul kararında bahsedilen destek tutarına oranıdır. Kaynak Aktarım Oranının tespit edilmesi ile birlikte, oranın KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi de araştırılmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, KOBİ'lere yönelik vadedilen devlet desteklerinin etkin ve verimli bir şekilde piyasaya aktarılıp aktarılmadığını ortaya çıkarmak, aksi durumda aktarılamamasının sebeplerini keşfetmektir. Araştırma ayrıca, destek veren kurum uzmanlarından kaynaklanan hataları, destek prosedürlerinin uygulamalar ile ters düştüğü noktaları ve KOBİ'lerin bu konuda eksik olduğu alanları da ortaya koyması hedeflenmiştir.

Araştırmanın dikkat çekmek istediği önemli bir noktada *danışman* ile çalışmanın kaynak aktarım oranına etkisinin olup olmadığıdır. Bu bağlamda, cevabı aranan *araştırma konuları* aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

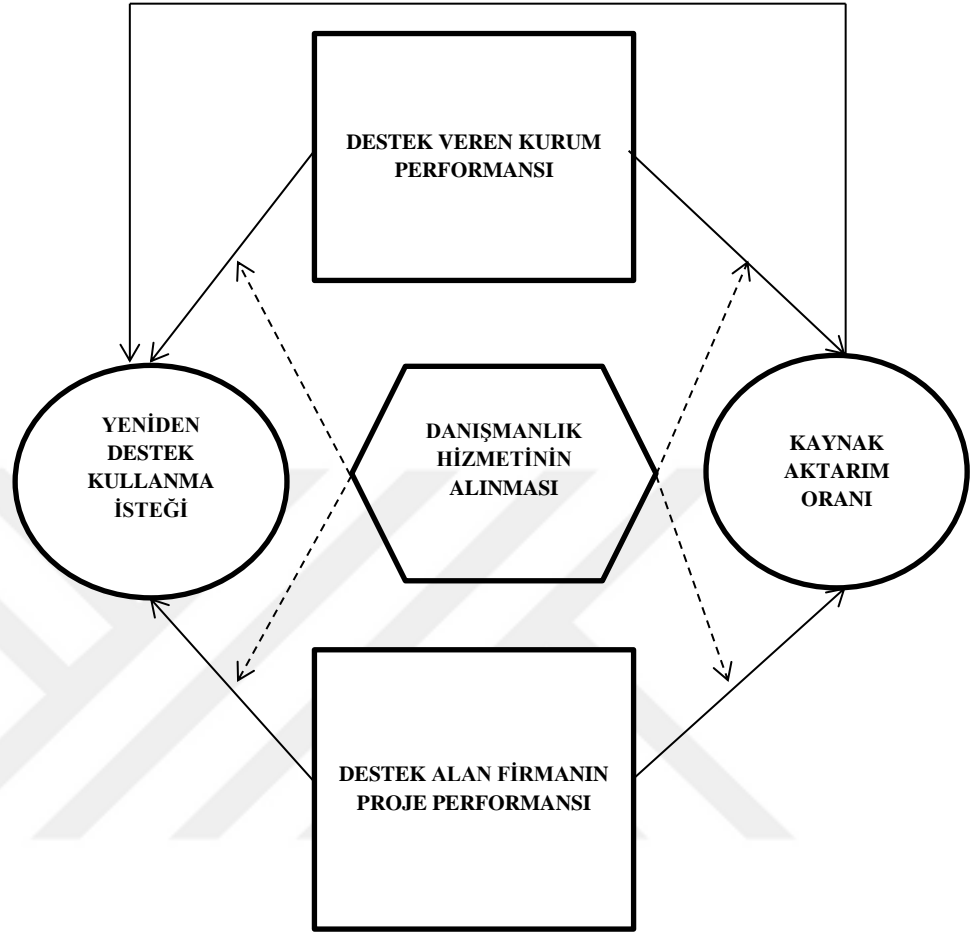
- Destek veren kurum performansı, destek alan firma performansı, danışmanlık hizmetinin alınması ve kaynak aktarım oranı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Destek veren kurumun destek programına ilişkin yürütmüş olduğu prosedürler kaynak aktarım oranı üzerinde etkili midir?
- Destek veren kurumda çalışan uzmanların özellikleri kaynak aktarım oranı üzerinde etkili midir?

- Destek alan firmanın daha önce desteklerden yararlanması ve proje kültürüne hâkim olması kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Hizmet alınan danışman kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Destek alan firmanın finansal yapısı kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Destek onayı almış firmalar destek programı sonunda gerçekte ne kadar finansmana erişmiştir?
- Destek onayı almış firmaların, vadedilen finansmanın tamamına ulaşamamasının sebepleri nelerdir?
- KOBİ'lerin devlet desteklerinin etkin kullanılmasında eksik olduğu alanlar nelerdir?
- Firmanın faaliyet gösterdiği ilin demografik ve ekonomik yapısı kaynak aktarım oranının üzerinde etkili midir?
- Kaynak aktarım oranı KOBİ'lerin yeniden destek kullanma isteği üzerinde etkili midir?
- Kaynak aktarım oranı sürecinde var olan sorunların iyileştirilmesi, destek kullanım oranının artmasını ve ekonominin canlanmasını etkilemekte midir?
- **Kavramsal Modelin 1. Aşaması**

Araştırmaya konu olan değişkenlerin test edilmesi amacıyla iki farklı aşamada kavramsal model oluşturulmuştur. İlk aşamanın modelinde (Model 1) destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ve danışmanlık hizmetinin alınması faktörleri ile kaynak aktarım oranı arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla oluşturulmuş. Ayrıca Model 1'de destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ile kaynak aktarım oranı arasında danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici değişkenlik etkisi ölçülmüştür.

Model 1'de ayrıca destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ve danışmanlık hizmetinin alınması ile yeniden destek kullanma isteği arasındaki ilişkide kaynak aktarım oranının ara değişkenlik etkisini ölçmek amacıyla oluşturulmuştur.

Şekil 6. 1: Araştırmada Test Edilecek Model

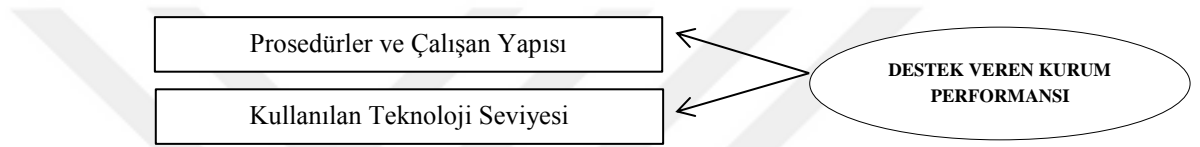

- **Kavramsal Modelin 2. Aşaması**

Farklı ölçümlerde farklı sonuçlar alabilen değerlere değişken adı verilir (Bakar ve Akgün, 2006: 55). Değişkenler genel olarak bağımsız değişken ve bağımlı değişken olarak iki grupta incelenmektedir. *Bağımsız değişken* durumu etkilerken, *bağımlı değişken* bu durumdan etkilenen değişkendir. Araştırmacının tanımlama şekline göre bağımlı ve bağımsız değişken değişebilir. Bağımlı ve bağımsız değişkenlerin sayısı birer tane olabileceği gibi her biri birden çok sayıda da olabilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2000; Padem vd. 2012: 44). Başka bir tanıma göre bağımlı değişken, araştırmacının birincil ilgisinin değişkendir. Araştırmacının amacı bağımlı değişkeni anlamak ya da tanımlamak ya da değişkenliğini açıklamak ya da tahmin etmektir. Bağımlı değişkenin analizi ile (*yani, hangi değişkenlerin onu etkilediğini bulmak*), soruna cevap veya çözüm bulmak mümkündür. Bağımsız değişken ise

bağımlı değişkeni olumlu veya olumsuz yönde etkileyen faktördür (Sekaran, 1992: 88-90). Gözlemlenemeyen örtük değişkenler doğrudan ölçülemezler. Bu yüzden, örtük değişken tanımlanmak için, gözlenebilir değişkenlerle ilişkilendirilir. Örtük değişkenlerin gözlenen değişkenlerle ne kadar iyi temsil edildiğini ölçme modeli gösterir (Dursun ve Kocagöz, 2010: 3). Aşağıdaki şekil örnek olarak destek veren kurum performansının örtük değişkenlerini göstermek üzere verilmiştir. Bu çalışmanın diğer örtük değişkenleri ise şekil 7.3’ de gösterilmiştir.

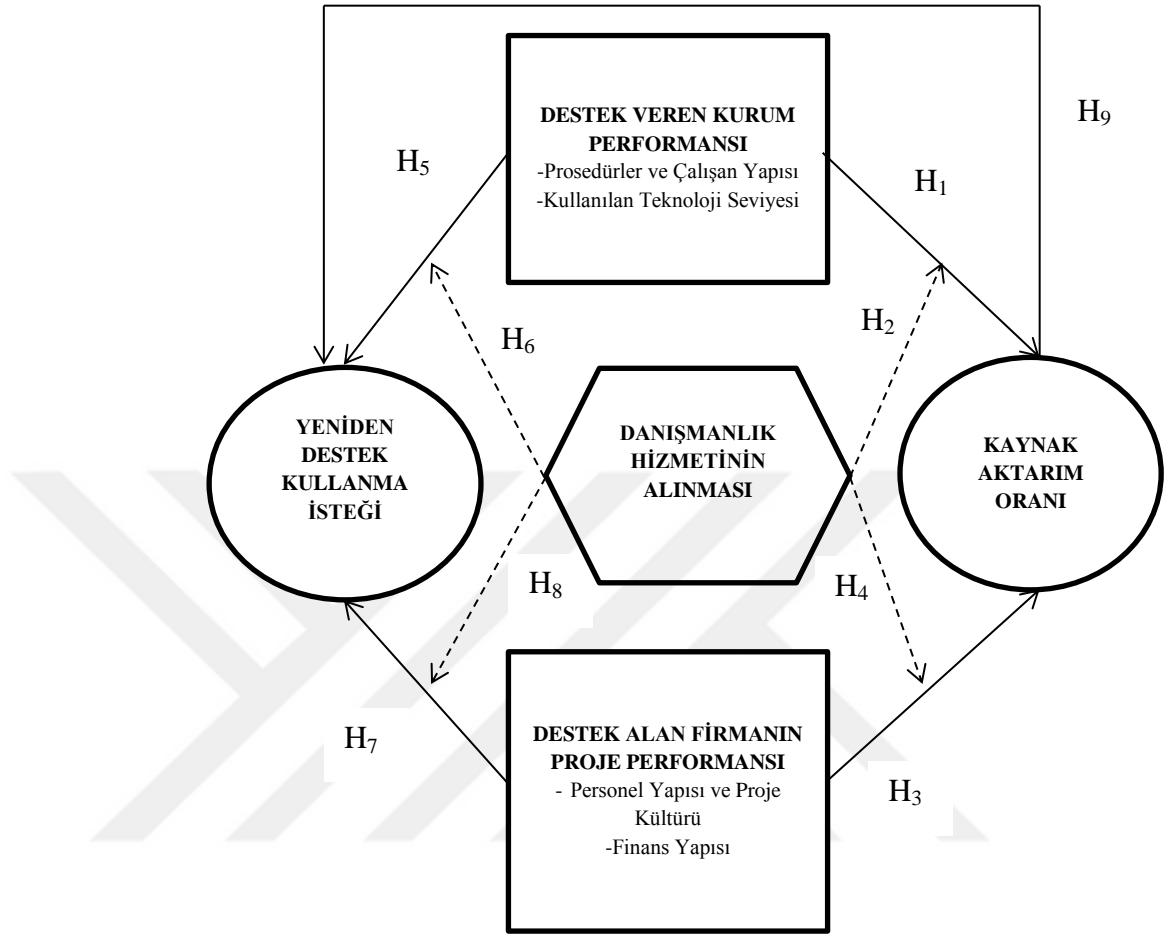
Şekil 6.2: Araştırmada Test Edilecek Modelde Destek Veren Kurum Performansının Örtük Değişkenleri

Tanımlanan her bir örtük değişkenin hangi gözlenen değişkenle eşleştirileceği önceden karar verilmiş olmalıdır. Araştırmanın genel modeli 5 önemli kavramdan oluşmaktadır. Bunlardan birincisi destek veren kurum performansdır. Bu bölümün örtük değişkenleri prosedürler ve çalışan yapısı ile kullanılan teknoloji seviyesidir. İkincisi destek alan firmanın proje performansdır.

Destek alan firmanın proje performansı örtük değişkenleri ise; personel yapısı ve proje kültürü ile ilgili özellikler ile finans yapısı ile ilgili özelliklerdir. Üçüncü önemli kavram yeniden destek kullanma isteğidir. Örtük değişkeni bulunmamaktadır. Bunun haricinde değişken sınıflandırmasında bulunan *Moderating Variable-Moderatör değişken*; bağımsız değişkene bağımlı değişken ilişkisi üzerinde güçlü bir olumsuz etkiye sahip olan değişkendir. Yani, üçüncü bir değişkenin varlığı (düzenleyici değişken) bağımsız ve bağımlı değişkenler arasındaki orijinal ilişkiyi değiştirir (Sekaran, 1992: 91). Dördüncü önemli kavram devlet desteklerinden yararlanabilmek adına danışmanlık hizmetinin alınmasıdır; örtük değişkenleri bulunmamaktadır. Modelde düzenleyici değişken olarak yer almaktadır. Son kavram kaynak aktarım oranı ise; proje sonunda ödenen destek tutarının kurum tarafından onaylanan destek tutarına oranını temsil etmektedir.

Şekil 6.3: Araştırmada Test Edilecek Kavramsal Model (Model 2)

Araştırmanın genel modelinde 2 bağımsız, 2 bağımlı ve 1 düzenleyici değişken olmak üzere toplamda 5 ana değişken bulunmaktadır. Kavramların kullanıldığı alana göre almış oldukları değişken özellikleri yukarıdaki Tablo 7.1’de sunulmaktadır.

Tablo 6.2: Araştırmanın Değişkenleri

Değişken İsimleri	Değişken Türleri	
Destek Veren Kurum Performansı	Bağımsız Değişken	Nicel
Destek Alan Firmanın Proje Performansı	Bağımsız Değişken	Nicel
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Düzenleyici Değişken	Nicel
Kaynak Aktarım Oranı	Bağımlı Değişken	Nicel
Yeniden Destek Kullanma İsteği	Bağımlı Değişken	Nicel

Araştırmalarda tek değişkenli istatistiklerin kullanılması problemi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bilimsel çalışmalar tek değişkenle açıklanamayacak kadar komplekstir. Bir araştırmanın konusu olmuş problemin çözümlenmesinde dikkate alınması gereken birçok faktör vardır ve bu faktörler dikkate alınarak inceleme yapılmalıdır. Tek değişkenli istatistiklerin sınırlılığı, çok değişkenli istatistiksel analizleri doğurmuştur. Böylece araştırmalarda daha objektif sonuçlar elde edilir. Çok değişkenli istatistiksel analizlerde bazı kontrollü denemeler dışında bir kısıtlayıcıdan söz edilmez. Çok değişkenli istatistiksel analizlerin en önemli varsayımı, verilerin normal dağılımlı kitleden çekilmiş olduğudur (Yener, 2007: 72-73).

Bu çalışmada program başlangıcında vadedilen rakamın ne kadarının gerçekte firmaya aktarıldığını ve kaynak aktarım oranının etkinliğini test edebilmek adına kaynak aktarım oranına ve yeniden destek kullanma isteğine etki eden faktörleri gösterebileceğimiz araştırma modeli şekil 6.3'deki gibi oluşturulmuştur.

Araştırmanın genel modelinde 2 bağımsız, 2 bağımlı ve 1 düzenleyici değişken olmak üzere toplamda 5 ana değişken bulunmaktadır. Çoklu özelliklerin analizinde çok değişkenli metotlar değişik amaçlarla kullanılmaktadır. Bu amaçlar; *basitleştirme ve boyut indirme, birimlerin sınıflandırılması, bağımlılık yapısının incelenmesi, hipotez testleri ve hipotez oluşturma, sıralama ve ölçekleme* şeklindedir (Çetin, 2003: 2).

6.2 Araştırma Hipotezlerinin Geliştirilmesi

Teorik çerçeveden sonra, formüle edilen teorinin geçerli olup olmadığını incelemek için test edilebilir hipotezler geliştirilmiştir. Hipotezlenmiş ilişkiler daha sonra uygun istatistiksel analizlerle test edilmiştir.

Bu çalışmada KOSGEB KOBİGEL Destek Programı kapsamında destek almış firmalar ile anket çalışmaları yapılarak, program başlangıcında vadedilen rakamın ne kadarı gerçekte firmaya aktarıldı, aktarılamayan kısım için karşılaşılan sorunların neler olduğu tespit etmek amaçlanmaktadır.

Araştırma modelinden hareketle genel olarak konu ile ilgili 17 hipotez belirlenmiştir. Araştırmanın ilerleyen safhasında destek veren kurum performansı, destek alan firma performansı, hizmet alınan danışman firma performansı ile kaynak aktarım oranı ve yeniden destek kullanma isteği arasındaki ilişkiler incelenecektir. Bu kapsamda araştırmanın temel hipotezleri aşağıda sıralanmıştır.

- H1a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde ve doğrudan etkisi vardır.
- H1b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde ve doğrudan etkisi vardır.
- H2a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H2b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranını üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H3a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direkt etkisi vardır.
- H3b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direkt etkisi vardır.
- H4a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H4b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.

- H5a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.
- H5b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.
- H6a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H6b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H7a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.
- H7b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.
- H8a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H8b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.
- H9: Kaynak aktarım oranının kobilerin yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif etkisi vardır.

6.3 Araştırma Birimi, Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini¹⁵ TR42 bölgesinde bulunan KOSGEB KOBİGEL Destek Programı 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve projesi tamamlanmış KOBİ'ler oluşturmaktadır. Evren ulaşılabilir olduğundan bu çalışmada evren örnekleme oluşturacaktır. KOSGEB il müdürlüklerinden elde edilen verilere göre TR42 bölgesinde 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve anket döneminde projesi tamamlanmış 137 firma bulunmaktadır.

Tablo 6.3: Evren ve Örneklem Dağılımı

Yerleşim Yeri	Düzce	Bolu	Sakarya	Kocaeli	Yalova	Toplam
Evren	28	9	18	78	4	137
Örneklem	28	9	18	78	4	137
Oran (%)	20,4	6,6	13,1	56,9	2,9	100

KOSGEB KOBİGEL programı ilk çağrısına 2016 yılında çıkmıştır. 2017 ikinci dönem çağrısı ve 2018 yılı çağrısı kapsamında desteklen projelerin faaliyet dönemleri devam ettiğinden aldığı destek miktarı netleşmemiş olacaktır. Bu sebeple çalışma dışında bırakılmışlardır.

Araştırma evreninin 137 firma olarak belirlenmesinin nedeni ise, bu çalışmanın TR42 Bölgesinde (Düzce, Bolu, İzmit, Sakarya ve Yalova illerinde) bulunan KOSGEB KOBİGEL Destek Programından faydalanmış (proje sürecini tamamlamış) KOBİ'ler ile sınırlandırılmış olmasıdır.

¹⁵ Bir araştırma sonunda elde edilmiş olan sonuçlar ne kadar geneli kapsar ise o araştırmanın değeri aynı oranda artar (Karasar, 2005: 109-110). Araştırma sonucunun genellediği alanın tamamına evren denir. Eğer bu evrende ölçümü zorlaştıracak derecede çok birey var ise çalışma evrenden örneklem alınarak yapılır. Belirlenen örneklem sayısı ana kitleyi temsil edebilecek oranda olmalıdır (Özdamar, 1999: 7; Padem vd. 2012: 63). Evrende bireylerin her birine ulaşmak mümkün ise araştırmada evrenin tamamına ulaşılmalıdır. Örneğin bir işyerinin çalışanları ya da belirlenmiş bir okulun öğrencileri ulaşılabilir evrenlerdir (Gökçe, 1988: 76).

6.4 Veri Toplama Yöntemleri

Bir araştırmanın en kritik aşamalarından biri veri toplama aracının belirlenmesidir. Veri toplama işlemi kaynaklarına ve yapılarına göre farklılık gösterebilmektedir. Veri kaynakları birincil ve ikincil kaynaklar olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Birincil kaynaklara araştırmacının ihtiyacı olan veriyi bizzat toplaması örnek verilebilir. Birincil veriler anket, görüşme veya gözlem yoluyla toplanabilir. Diğer taraftan ikincil kaynaklara ise, işletmelerin kayıtları, bilançoları, daha önce yapılmış araştırma sonuçları, internet sayfaları vb. örnek olarak gösterilebilir (Veal, 1994; Aktaran Mesci, 2011: 130). Bir problem durumunda değişkenleri belirledikten ve teorik çerçeveyi geliştirdikten sonra, bir sonraki adım, araştırmanın gerekli verilerin toplanıp çözümlenecek şekilde analiz edilebileceği şekilde tasarlanmasıdır (Sekaran, 1992: 118).

6.4.1 İkincil Veri Toplama Teknikleri

Yapılan araştırma hakkında sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için ilişkilerin niteliğini belirleyen değişkenlerin sahip olduğu değerler hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmektedir. Bu çalışmanın başlangıç aşamasında ikincil verilerden faydalanılmıştır. TR42 bölgesinde bulunan 6 KOSGEB il müdürlüğüne başvuruda bulunarak, ilgili dönemlerde projesini bitirmiş firmaların sayıları elde edilmiştir. Akabinde kendi birincil verilerin elde edilmesi için çalışmalara devam edilmiştir.

Literatürde yapılan araştırmalar, KOBİ'lerin destekler hakkında bilgi düzeyini ölçmeye ve desteklere ulaşma birlik durumunu ölçmektedir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar ise alınan desteğin firma performansına olan etkileri üzerinedir. Çalışmayı literatürde var olan araştırmalardan ayırt edecek olan özellik; çalışmanın desteklere ulaşan firmalar üzerinden yapılarak, kurumdan onay almış firmanın onaylanan destek tutarının yüzde kaçını gerçekten elde ettiği, elde edemediği kısmın sebeplerinin incelenecek olmasıdır. Bu nedenle TR 42 bölgesinde KOSGEB KOBİGEL destek programından faydalanmış olan firmalara program başlangıcında KOSGEB tarafından sunulmuş kaynağın gerçekte ne kadarını elde ettiğini, yani kaynak aktarım oranını ortaya koymak için uygun bir ölçeğin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

6.4.2 Birincil Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada birincil veri toplama yöntemi olarak anket yönetimi kullanılmıştır. Günümüzde çok yaygın kullanılan bu yöntem hemen her yerde karşımıza çıkabilmektedir. Deneklere tekrar tekrar ulaşmak sıkıntılı bir süreç olacağından anketin hazırlık aşamasına büyük titizlik gösterilmiştir ve hazırlanması aşamalar şeklinde gerçekleşmiştir. İlk olarak araştırmaya konu olan problem tanımlanarak ölçülmek istenen durum ortaya konulmuştur.

Bu çalışmalar ile anketin sınırları belirlenmiştir. Daha sonra ise araştırmada test edilmek istenen araştırma soruları ortaya çıkarılmıştır. Anketin hazırlanmasında, konuyla ilgili yapılmış yabancı tez çalışmalarından ve yurtdışı yayınlardan yararlanılarak yapılacak analize uygun şekilde sorular düzenlenmiştir. Soruların oluşturulması aşamasında araştırmaya konu taraflar olan KOSGEB il müdürleri, kurum uzman ve uzman yardımcıları, Akredite KOBİ Danışmanları Derneği ve destek alan firmalar ile uzun görüşmeler yapılarak uzman görüşleri alınmıştır. Nihayetinde mesleki gözlemlerim de dâhil edilerek tamamen özgün bir anket hazırlanmıştır. Ankete katılan kişilerin ölçekte geçen soru ifadelerini anlayabilmeleri için terimler, cümleler, cümle yapıları ve uyandırdığı çağrışımlara yani anketin ifade şeklinin belirlenmesine büyük önem verilmiştir. Bir ankette en kritik bölüm *gerektiği kadar soru* ile hazırlanmasıdır. Çünkü uzun ve gereksiz görülen sorular cevaplayanın motivasyonunu düşürürken, eksik kalan sorular araştırmanın ulaşmak istediği cevaplara erişememesine sebep olabilir.

Anket formu Google Forms üzerinden online ortamda oluşturulmuş ve 3 bölümden meydana gelmiştir. İlk bölümde kaynak aktarım oranına etkinin olup olmadığı üzerine yorumlar yapabilmemizi sağlayacak firma karakteristiğini belirleyecek çoktan seçmeli sorular ile kaynak aktarım oranını hesaplamamızı sağlayacak iki açık uçlu sorudan meydana gelmektedir. Ankette kapalı uçlu sorulara ağırlık verilmesinin nedeni, yanıtlayıcılar için daha hızlı doldurulmasını sağlamaktır.

İkinci bölümde destek veren kurum performansı ve destek alan firma performansı faktörlerinin boyutlarının ölçülmesi için oluşturulmuş sorular bulunmaktadır. Bilimsel çalışmalarda temel şart; araştırılan değişkenin ölçülebilir

nitelikte olmasıdır. Ölçülecek olan değişken ağırlık, mesafe gibi fiziksel bir yapı olduğunda değişkenin ifadesinin rakamla ifadesi mümkün olduğundan iş kolaylaşır. Ancak değişken tutumlar, değerler, algılar gibi sosyal bilimlere ait değişkenlere değer atfetmek kolay değildir. Bu sebeple bazı değişkenler dolaylı yollardan ölçülmüştür. Sosyal bilimlerde kullanılan değişik türlerde ölçekler bulunmaktadır. Araştırmanın örtük değişkenlerini ölçmek için çoklu ölçek türlerinden likert ölçeği tercih edilmiştir. Anketin bu bölümünde likert tipi beşli veri toplama ölçeği kullanılmıştır.

Anketin üçüncü bölümünde ise danışmanlık faktörünü incelemek amacı ile firmanın süreçte danışmanlık hizmeti alıp almadığı, aldıysa bu durumu değerlendirmesine yönelik sorular bulunmaktadır. Bu bölümde yine likert tipi beşli veri toplama ölçeği kullanılmıştır. Toplamda 11 sorudan oluşan anket görüş ve öneriler bölümü ile sonlandırılmıştır. Anketin doldurulması için gerekli tahmini süre 4 dakika olarak tespit edilmiştir.

KOSGEB Başkanlık nezdinde yapılan görüşmeler neticesinde 137 firmanın projesini tamamladığı verisine ulaşılmıştır. Veriler TR42 Bölgesinde (Düzce, Bolu, İzmit, Sakarya ve Yalova illerinde) bulunan KOSGEB KOBİGEL Destek Programından 2016-2017 yıllarında faydalanmış, proje sürecini tamamlamış, KOBİ'ler ile sınırlandırılmıştır. Anket Google Forms üzerinden online ortamda oluşturulmuş ve ilgili kişilere link üzerinden erişim imkanı sağlanmıştır. Gönderilen ve geri dönen anket miktarlarının iller bazında dağılımı Tablo 7.3'de gösterilmiştir.

Yapılan anket çalışmasında anket tüm evrene, 137 firmaya, ulaştırılmıştır. Anket 107 firma tarafından cevaplanmıştır. Anket katılım oranı %78,10'dur. İller arasında katılım düzeylerin yüksek farklarda olmasının sebebi illerde tamamlanmış proje sayısının aynı şekilde dağılım göstermesinden kaynaklanmaktadır. Elde edilen ilk ham verilere bakarak dahi bazı illerin destekler konusunda daha istekli ve önde olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 6.4: İllere Göre Anket Katılım Oranları

Yerleşim Yeri	Düzce	Bolu	Sakarya	Kocaeli	Yalova	Toplam
Gönderilen Anket Sayısı	28	9	18	78	4	137
Cevaplanan Anket Sayısı	25	6	15	59	2	107
Katılım Oranı	%89,29	%66,67	%83,33	%75,64	%50,00	%78,10

Anket formlarının doldurulmasında iki farklı yol izlenmiştir. Birincisi firma sahibi veya yöneticileriyle yüz yüze görüşmeler yapılarak sorular anketör tarafından okunarak cevaplama istenilmiştir. İkinci yolda ise firma sahibi veya yöneticilere sorular ilk olarak mail yolu link iletilmiş ve daha sonra anketör tarafından telefon aracılığı ile okunarak soruları cevaplama istenmiştir. Anket formlarının doldurulması sırasında yöneticiler ile ortalama 20 dakika görüşülmüştür.

Tablo 6.5: Cevaplanmış Anketlerin İllere Göre Dağılımı

İl	Frekans	Oran
Düzce	25	23,4
Bolu	6	5,6
Sakarya	15	14,0
Kocaeli	59	55,1
Yalova	2	1,9
Toplam	107	100,0

Anketin uygulanması esnasında daha önce de bahsedildiği üzere likert tipi beşli veri toplama ölçeği kullanılmıştır. Kodlamalar; Kesinlikle Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Kararsızım (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5) şeklinde yapılmıştır.

6.5 Pilot Çalışma ve Güvenirlilik

Bir bilimsel çalışmada uygulama safhasına geçilmesine karar verildiğinde önce örneklemin küçük bir kısmına uygulama yapılmaktadır. Pilot uygulama, ön test ya da ön uygulama ismi verilen bu çalışmanın yapılmasının nedeni anket formu üzerinde oluşmuş olası hataların önlenmesidir (Büyüköztürk, 2005: 10, Özdamar, 2002:175, Altunışık vd, 2004: 81). Bu çalışma özellikle araştırmacının kendi sorularını ve ölçeğini kullanması durumunda, anketin geçerli ve güvenilir olup olmadığı sorgulanmaktadır.

Pilot çalışma kapsamında, araştırmacının veri toplama aracı olan anket formunda yer alması muhtemel hataları bertaraf etmek amacı ile 14 firma katılımı ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama neticesinde elde edilen ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Analiz yöntemi için en sık kullanılan Cronbach Alfa katsayısının incelenmesi tercih edilmiştir.

Tablo 6.6: Cronbach Alfa katsayısı değer aralıkları ve anlamı

$0.00 \leq \alpha < 0.40$	Anket güvenilir değildir
$0.40 \leq \alpha < 0.60$	Anket düşük güvenilirliktedir
$0.60 \leq \alpha < 0.80$	Anket oldukça güveniliridir
$0,80 \leq \alpha < 1.00$	Anket yüksek derecede güvenilir bir ankettir

Uygulanan 14 anket üzerinden Sosyal Bilimler için İstatistik Programı (Statistical Package for The Social Science- SPSS.22 ()) paket programı ile Güvenirlilik analizi gerçekleştirilmiştir. Uygulanan anketin güvenilirlik katsayısı (α) 77,4 olarak bulunmuştur. Bu ölçüte göre anket $0.60 \leq \alpha < 0.80$ arasında yer alması dolayısıyla oldukça güveniliridir.

Tablo 6.7: Pilot Uygulama Geçerlik ve Güvenirlilik Analiz Sonucu

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
,774	,782	44

107 anketten elde ettiğimiz veriler, destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı ve hizmet alınan danışman performansı faktörleri için gruplandırılarak yeniden geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Elde edilen analiz sonuçları şöyledir;

Tablo 6.8: Uygulamanın Geçerlik ve Güvenirlik Analiz Sonucu

Değişkenler	Cronbach's Alpha
Destek Veren Kurum Performansı	,772
Destek Alan Firmanın Proje Performans	,619
Hizmet Alınan Danışman Performansı	,955

Destek veren kurum performansı ve destek alan firmanın proje performans için elde edilen değerlerin $0.60 \leq \alpha < 0.80$ arasında yer alması dolayısıyla oldukça güvenilir, hizmet alınan danışman performansı için elde edilen değerlerin $0.80 \leq \alpha < 1.00$ arasında yer alması dolayısıyla yüksek derecede güvenilir sonucu elde edilmiştir.

Veriler analiz edilmeden önce çalışmanın amacına uygun olarak değerlendirme yapabilmek için toplanan verilerin kullanılabilir olup olmadıkları açısından incelenmelidir. Verilerin kullanılabilirliğini ortaya çıkarmak için öncelikle anket formunun geçerliliği tartışılmalı daha sonra da güvenilirliği test edilmelidir (Herzog, 1996; Aktaran Mesci, 2011: 138). Bu çalışmada önce pilot uygulama yapılarak anket soruları test edilmiş akabinde tam sayıya gidilmiştir.

6.6 Veri Analizi Yöntemi

Bu araştırmada birden fazla değişken üzerinde inceleme yapıldığından değişken sayısına göre çok değişkenli analizlerden biri tercih edilmiştir. Ayrıca çalışmada bağımlı değişkenler bağımsız değişkenler yardımı ile açıklanmıştır. Bu bilgiler ışığında verilerin çok değişkenli analiz teknikleri olan korelasyon analizi, ayırma analizi, faktör analizi veya regresyon analizi gibi yaygın kullanılan türlerden biri ile analiz edilmesine karar verilmiştir.

Analiz tekniğine karar vermek için çalışmada öncelikle veri setinin dağılımı incelenmiştir. Araştırmalarda elde edilen verilerin dağılımına bakmak için öncelikle belirli değerlerinin ölçülmesi gerekmektedir. Bir sonraki bölümde detaylı olarak anlatıldığı üzere, elde edilen veriler önce bir takım normallik testlerine tabi tutulmuştur. Bu testler neticesinde verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sebeple seçilecek analiz türünün parametrik analiz tekniklerinden biri/ birkaçı olmasına karar verilmiştir. Parametrik analiz tekniklerine örnek olarak t-testi, F-testi, ANOVA, one-way ANOVA, korelasyon analizi, regresyon analizi sayılabilir.

Son olarak amaçlara göre sınıflandırılan analizler farklılıkların tespitine yönelik teknikler ve ilişkilerin analizine yönelik teknikler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Araştırmada birçok değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlandığından ilişkilerin analizine yönelik tekniklerden birkaçı tercih edilmiştir. İlişkilerin incelenmesi için kullanılan en düşük seviye analiz tekniği korelasyon analizidir. İki değişken arasındaki ilişkinin şiddeti ölçülür. Daha ileri seviye analizler ise bağımlı-bağımsız ayırımı yapılan regresyon analizi, ayırma analizi vb. bağımlı-bağımsız ayırımı yapılmayan faktör analizi olarak sıralanabilir.

Analizlerde geçerlik ve güvenilirlik testinden oldukça güvenilir bir sonuç elde edilmiş olup, verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Anket soruları özgün olarak hazırlandığından elde edilen veriler faktör analizine tabi tutularak, elde edilen sonuçlara göre modelin boyutları revize edilmiştir. Yeni modelin değişkenleri baz alınarak Hiyerarşik Regresyon Analizi ile kurulan ilişki hipotezleri test edilmiş ve yorumlanmıştır.

6.7 Verilerin Analizi

Araştırmada aşağıda yer alan analizler tekniklerine müracaat edilmiştir.

6.7.1 Normallik Testi

Eldeki bir veri setine, hangi analizin uygun olduğunu belirlemek için öncelikle normallik testi yapılmıştır. Veriler normal dağılıma sahip ise parametrik analizler, veriler normal dağılıma sahip değil ise parametrik olmayan analizler kullanılması uygun olacaktır. Yapılan çalışmalarda kullanılan verinin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için göre basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenebilir. Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre basıklık ve çarpıklık katsayılarının ± 1.5 aralığında olması verilerin normal dağılım gösterdiğinin tespitidir. George ve Mallery (2012)'e göre ± 1 aralığında basıklık değeri çoğu psikometrik amaç için mükemmel kabul edilir ancak ± 2 aralığı da özel uygulamalara bağlı olarak değişebilen birçok durumda kabul edilebilir bir değerdir.

Aşağıda yer alan Tablo incelendiğinde, araştırma kapsamında incelenen destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı, danışmanlık hizmeti alımı ve yeniden destek kullanma isteği ölçeklerine ilişkin veri setinin basıklık ve çarpıklık değerleri literatürde belirlenen sınırlar arasındadır. Bu sebeple veri setinin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Tablo 6.9: Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Stan. Sapma	Çarpıklık	Basıklık
F1	3,4953	1,26173	-,521	-,914
F2	3,4393	1,29715	-,604	-,839
F3	3,5607	1,31879	-,625	-,863
F4	3,6075	1,35811	-,588	-1,033
F5	3,6542	1,32539	-,625	-,918
F6	3,0654	1,40263	-,097	-1,459
F7	2,5701	1,29667	,637	-,866
F8	2,7383	1,46877	,138	-1,497
K1	3,2523	1,24456	-,374	-1,125
K2	3,1963	1,23196	-,167	-1,331
K3	3,7477	1,18237	-1,100	,362
K4	3,7196	1,14755	-,994	,311
K5	2,8505	1,54067	,082	-1,579
K6	3,6636	1,22816	-,947	-,101
K7	3,8879	1,16819	-,972	,016
D1	3,6822	1,18639	-,877	-,210
D2	3,6168	1,27860	-,707	-,747
D3	3,5794	1,28883	-,597	-,882
D4	3,6168	1,21814	-,788	-,434
D5	3,6542	1,18244	-,656	-,487
YDKİ	3,8505	1,26494	-,938	-,205

6.7.2 Faktör Analizi

Araştırmada öncelikle faktör analizine¹⁶ müracaat edilmiştir. Bu bağlamda başlangıçta oluşturduğumuz kavramsal modelimiz 5 değişken ve bu değişkenleri oluşturan 7 boyuttan (*Prosedürler ve Çalışan Yapısı, Kullanılan Teknoloji Seviyesi, Personel Yapısı ve Proje Kültürü, Finans Yapısı, Danışman Firma Yapısı, KAO, Yeniden Destek Kullanma İsteği(YDKİ)*) meydana gelmektedir. Bu boyutların ve değişkenlerin arasındaki ilişkilerin ölçülmesi için anket üzerinde 11 ana soru 29 ifade cevaplandırılmıştır. Ancak bütün ifadelerde likert ölçeği kullanılmamıştır. Likert ölçeği kullanılarak ölçülen değişkenler; destek veren kurum performansı, destek alan firmanın proje performansı, danışmanlık hizmetinin alınması ve yeniden destek kullanma isteğidir. Modelimizdeki değişken sayısını minimize etmek için öncelikle faktör analizine gerek duyulmuştur. Anketlerden elde edilen veriler düzenlendikten sonra SPSS.22 programına girilmiştir. Verilerin uygunluğunu test etmek için korelasyon matrisi oluşturularak değişkenler arasında korelasyon olup olmadığına bakılmıştır. Değişkenler arasında korelasyon bulunmamıştır.

Elde edilen faktör analizi sonuçları bulgular bölümünde tablo olarak verilmiştir. Destek veren kurum performansı ile ilgili yapılan analiz neticesinde performansın 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar prosedürler ve çalışan yapısı ve kullanılan teknoloji seviyesi olarak adlandırılmıştır. Destek alan firmanın proje performansı ile ilgili yapılan analizler neticesinde ise bu değişkeninde 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar ise personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısı olarak adlandırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde danışmanlık hizmetinin alınması ve yeniden destek kullanma isteği değişkenlerinin tek boyut altında toplandığı görülmüştür.

¹⁶ Faktör analizi 20. yy da Spearman tarafından geliştirilmiştir. 1970'lerde bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişmeler tekniğin kullanımı yaygın hale getirmiştir. Faktör ismi verilen genel değişkenin alt değişkenler seti ile oluşturulması yöntemidir. Çok değişkenle çalışmak analizleri zorlaştırdığından genel değişken değeri oluşturmak daha tercih edilebilirdir (Özdamar, 2002: 450-461). Faktör Analizi çok değişkenli analiz tekniklerinden biridir. Değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyerek ortak özelliklerin belirlenmesine yardımcı olur. Değişken sayısı azalır ve ya ana değişkenler tespit edilir. Ortak özelliğin her bir temsili faktör olarak adlandırılır. Bağımlı ve bağımsız değişken kavramı burada yer almaz. Değişkenlerin hepsinin bağımlı olduğu varsayımı ile gerçekleştirilir (Padem vd. 2012: 192-193).

6.7.3 Hipotez Testleri (Farklılık Testleri)

Evrenin belirlenmiş bir karakteristiği hakkında ortaya atılan iddia hipotez olarak adlandırılır. Bu iddianın doğru olup olmadığına karar vermek için ise hipotez testleri uygulanır. Başka bir ifade ile örnek verilerden hareketle ana kütle parametreleri hakkındaki iddiaların belirli anlamlılık düzeyinde araştırılması için hipotez testleri kullanılır. Bu testlerde hesaplanan değer ile önceden bilinen değer arasındaki farklılığın istatistiki olarak anlamlılık düzeyine bakılır. Bu testlerde iki sonuç vardır. Bunlar sıfır hipotezi ve alternatif hipotez şeklinde isimlendirilir (Padem vd., 2012).

Tablo 6.10: Temel İstatistiki Tekniklerden En Sık Kullanılanlar Teknikler

Farklılıkların İncelenebileceği Testler	Tek grup ile toplum arasındaki fark	<ul style="list-style-type: none"> • Z-testi • T-testi
	İki grup arasındaki fark	<ul style="list-style-type: none"> • Z-testi • T-testi • Ki-kare • ANOVA (3 ve daha fazla grup için)
İki Değişken Arasındaki İlişkinin İncelenebileceği Testler		<ul style="list-style-type: none"> • Ki-kare • Regresyon • Korelasyon • Faktör analizi

KOBİ'lerin sahip olduğu demografik özelliklerin kaynak aktarım oranına etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediği de tez içerisinde incelenmiştir. KOBİ'lerin bulunduğu il, şirket türü, faaliyet alanı, faaliyet süresi ve işletme ölçeğine bağlı olarak, kaynak aktarım oranını etkileyen faktörlerin analizi için Varyans Analizi (ANOVA) yöntemi seçilmiştir. ANOVA (Analysis of Variance), ikiden fazla özelliğin karşılaştırılması için kullanılır. Demografik özelliklere ilişkin kurulmuş hipotezler şöyledir:

- H10a: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Personel Yapısı ve Proje Kültürü* faktörü arasında farklılık vardır.
- H10b: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Finans Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H10c: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Kullanılan Teknoloji Seviyesi* faktörü arasında farklılık vardır.
- H10d: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Prosedürler ve Çalışan Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H10e: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Danışmanlık Hizmetinin Alınması* faktörü arasında farklılık vardır.
- H10f: KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak *Yeniden Destek Kullanma İsteği* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11a: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Personel Yapısı ve Proje Kültürü* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11b: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Finans Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11c: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Kullanılan Teknoloji Seviyesi* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11d: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Prosedürler ve Çalışan Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11e: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Danışmanlık Hizmetinin Alınması* faktörü arasında farklılık vardır.
- H11f: KOBİ'lerin şirket türüne bağlı olarak *Yeniden Destek Kullanma İsteği* faktörü arasında farklılık vardır.
- H12a: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Personel Yapısı ve Proje Kültürü* faktörü arasında farklılık vardır.
- H12b: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Finans Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H12c: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Kullanılan Teknoloji Seviyesi* faktörü arasında farklılık vardır.
- H12d: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Prosedürler ve Çalışan Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.

- H12e: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Danışmanlık Hizmetinin Alınması* faktörü arasında farklılık vardır.
- H12f: KOBİ'lerin faaliyet alanına bağlı olarak *Yeniden Destek Kullanma İsteği* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13a: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Personel Yapısı ve Proje Kültürü* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13b: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Finans Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13c: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Kullanılan Teknoloji Seviyesi* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13d: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Prosedürler ve Çalışan Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13e: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Danışmanlık Hizmetinin Alınması* faktörü arasında farklılık vardır.
- H13f: KOBİ'lerin sektörde gösterdiği faaliyet süresine bağlı olarak *Yeniden Destek Kullanma İsteği* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14a: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Personel Yapısı ve Proje Kültürü* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14b: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Finans Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14c: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Kullanılan Teknoloji Seviyesi* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14d: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Prosedürler ve Çalışan Yapısı* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14e: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Danışmanlık Hizmetinin Alınması* faktörü arasında farklılık vardır.
- H14f: KOBİ'lerin ölçeğine bağlı olarak *Yeniden Destek Kullanma İsteği* faktörü arasında farklılık vardır.

ANOVA analizinin sonuçları ve hipotezlerin kabul durumu sekizinci bölümde ayrıntılı olarak izah edilmiştir. Yapılan analizler sonunda, elde edilen bulgular ışığında oluşturulan hipotezlerden H10e, H11a, H11d, H13a, H13d, H13f ve H14d kabul edilirken diğer hipotezler reddedilmiştir.

6.7.4 Hiyerarşik Regresyon Analizi

Araştırmada devlet destek programlarında kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının aracılık rolünü tespit etmek temel amaçtır. Araştırmada ana hipotezleri test etmek için hiyerarşik regresyon yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Pek çok açıdan çoklu regresyon analizine benzeyen yöntemin farkı bağımsız değişkenlerin modele eklenme şeklidir.

Regresyon analizinin basit ve çoklu regresyon olarak iki ana türü vardır. Araştırmada ayrıca kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir.

Tablo 6.11: Hipotez Kabul/Red Durumu Tablosu

HİPOTEZ	DURUM
H1a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.	KABUL
H1b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.	RED
H2a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	RED
H2b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	RED
H3a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.	KABUL
H3b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.	RED
H4a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	KABUL
H4b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	KABUL
H5a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.	RED
H5b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.	KABUL
H6a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	RED
H6b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	RED
H7a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.	RED
H7b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.	KABUL
H8a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	KABUL
H8b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.	RED
H9: Kaynak Aktarım Oranınının Kobilerin Yeniden Destek Kullanma İsteği üzerinde pozitif etkisi vardır.	RED

YEDİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Bu bölümde yapılan analizler neticesinde elde edilen bulgular belirtilmiş ve yorumlanmıştır. Öncelikle anket verilerinden elde edilen KOBİ'lerin demografik özelliklerine göre anket katılımları, danışmanlık hizmeti alımları ve yeniden destek kullanma istekleri açıklanmıştır. Daha sonra ankette her bir boyut için kullanılan ifadelerin katılım düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmada anket soruları özgün olarak hazırlandığından veri seti faktör analizine tabi tutulmuştur.

Destek veren kurum performansı ile ilgili yapılan analiz neticesinde performansın 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar *prosedürler ve çalışan yapısı ve kullanılan teknoloji seviyesi* olarak adlandırılmıştır. Destek alan firmanın proje performansı ile ilgili yapılan analizler neticesinde ise bu değişkeninde 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar ise *personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısı* olarak adlandırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde danışmanlık hizmetinin alınması ve yeniden destek kullanma isteği değişkenlerinin tek boyut altında toplandığı görülmüştür. Araştırmada KOBİ'lerin sahip olduğu demografik özelliklerin kaynak aktarım oranına etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediğini incelemek için ANOVA Analizi tercih edilmiştir. Birkaç özellikte farklılıklar gözlemlensede ağırlıklı olarak davranışların demografik özelliklere göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Son olarak kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolünü tespit etmek için hiyerarşik regresyon, kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi için basit regresyon analizi sonuçları yorumlanmıştır.

7.1 Demografik Özelliklerin Dağılımına İlişkin Bulgular

Bu bölümde ankete katılan firmaların demografik özellikleri frekans dağılımı taban alınarak açıklanmıştır. Firmaların kaynak aktarım oranı aritmetik ortalama ile hesaplanmış olup elde edilen sonuç %61,55 dir.

Tablo 7.1: İllere Göre Şirket Türü Dağılımı

	Anonim Şirket		Limited Şirket		Şahıs İşletmesi	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Düzce	5	20	9	36	11	44
Bolu	1	16,67	3	50	2	33,33
Sakarya	2	13,33	7	46,67	6	40
Kocaeli	11	18,64	29	49,15	19	32,20
Yalova	1	50	1	50	0	0
Toplam	20	18,69	49	45,79	38	35,51

Ankete katılan firmaların %45,8'i limited şirket, % 35,5'i şahıs şirketi ve %18,7'si anonim şirkettir.

Tablo 7.2: İllere Göre Sektör Dağılımı

		Üretici	Perakendeci	Hizmet	Toptancı	Karma
		Düzce	Frekans	15	1	4
	Oran (%)	60	4	16	4	16
Bolu	Frekans	4	0	0	0	2
	Oran (%)	67	0	0	0	33
Sakarya	Frekans	10	0	1	1	3
	Oran (%)	67	0	7	7	20
Kocaeli	Frekans	34	3	8	3	11
	Oran (%)	58	5	14	5	19
Yalova	Frekans	2	0	0	0	0
	Oran (%)	100	0	0	0	0
Toplam		65	4	13	5	20

Ankette firmaların faaliyet gösterdikleri sektörler üretici, perakendeci, hizmet, toptancı ve karma olmak üzere 5 ana grup ile sınırlandırılmıştır. Bu özelliğe göre veriler incelendiğinde destek alan firmaların tüm illerde ağırlıklı olarak üretici oldukları gözlemlenmiştir. Bu gözlem KOSGEB'in son zamanlarda destek programlarını imalat sektörüne kaydırmasının gerekçesini de desteklemektedir.

Tablo 7.3: Firmaların Sektör Tecrübesi Dağılımı

		5 yıl ve/veya daha az	6-10 yıl arası	11-20 yıl arası	21-25 yıl arası	26 yıl ve/veya daha fazla
Düzce	Frekans	3	7	11	4	0
	Oran (%)	12	28	44	16	0
Bolu	Frekans	0	2	3	1	0
	Oran (%)	0	33	50	17	0
Sakarya	Frekans	1	7	5	2	0
	Oran (%)	7	47	33	13	0
Kocaeli	Frekans	2	13	30	11	3
	Oran (%)	3	22	51	19	5
Yalova	Frekans	0	0	1	0	1
	Oran (%)	0	0	50	0	50
Toplam		6	29	50	18	4

Yapılan anket çalışmasında değinilen bir diğer konu destek almış firmaların sektörde edindikleri tecrübe idi. Çalışmanın başında sektör tecrübesi yüksek olan firmaların desteklere ulaşmada daha başarılı olduğu düşüncesi hâkimdi. Yapılan çalışmanın sonuçları göstermektedir ki sektör tecrübesi ile devlet destekli proje yürütme arasında orantılı bir ilişki yoktur. Anket uygulamaları esnasında edinilen gözleme göre kurumsallaşma yapısını geliştirmiş olan firmalar proje uygulama noktasında daha yetkindir.

Tablo 7.4: Firmaların İşletme Ölçeği Dağılımı

	Mikro İşletme		Küçük İşletme		Orta Büy. İşletme	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Düzce	12	48	9	36	4	16
Bolu	2	33,33	3	50	1	16,67
Sakarya	7	46,67	7	46,67	1	6,67
Kocaeli	16	27,12	29	49,15	14	23,73
Yalova	0	0	1	50	1	50
Toplam	37	34,6	49	45,8	21	19,6

TR42 bölgesinde KOSGEB KOBİGEL destek programı kapsamında projesini başarılı/başarısız tamamlamış firmaların %45,8'i küçük işletmelerden oluşurken sadece %19,6 sı orta büyüklükteki işletmelerden oluşmaktadır.

Tablo 7.5: Danışmanlık Hizmeti Alma Durumu Dağılımı

	Evet		Hayır	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Düzce	20	80	5	20
Bolu	4	66,67	2	33,33
Sakarya	12	80	3	20
Kocaeli	48	81,36	11	18,64
Yalova	0	0	2	100
Toplam	84	78,5	23	21,50

Ankete katılım sağlayan firmaların %78,5 i KOBİGEL destek programına başvuru aşamasında veya destek programına ilişkin süreç takibi için proje süresi boyunca danışmanlık hizmeti almıştır. Zaten illerde desteklenmesi kabul edilmiş proje sayılarına veya programa başvuru yapan firma sayılarına bakıldığında da danışmanlık firmaların yoğun ve aktif olduğu bölgelerde proje sayısında doğru orantı gözlemlenmiştir.

Tablo 7.6: İşletme Ölçeğine Göre Danışman Firma ile Çalışma Oranları

KOBİGEL destek programına başvuru aşamasında veya destek programına ilişkin süreç takibi için proje süresi boyunca danışmanlık hizmeti alınmıştır.						
		Evet		Hayır		
		Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	
İşletmenizin ölçüğü nedir?	Mikro İşletme	32	86,49	5	13,51	37
	Küçük İşletme	39	79,59	10	20,41	49
	Orta Büyüklükteki İşletme	13	61,90	8	38,10	21
	Toplam	84	78,50	23	21,50	107

Projesini tamamlamış firmaların %78,50 si danışman bir firma ile çalışmıştır. İşletme ölçeklerine göre incelediğimizde firma ölçüğü küçüldükçe danışman firma ile çalışma oranının arttığı tespit edilmiştir.

7.2 Ortalamalar Ve Katılım Düzeylerine İlişkin Bulgular

Ankette her bir boyut için kullanılan ifadelerin katılım düzeyleri incelenmiştir. Katılım düzeyinin yükselmesi ifadenin o değişkeni ölçme düzeyini göstermektedir. Başka bir ifade ile ortalaması en yüksek olan ifade değişkeni en çok ölçen ifade demektir.

Destek alan firmanın performans boyutu göz önüne alındığında, boyutu ölçen ifadeler yüksek ve orta katılım düzeyindedir. “Firmamızın bankalarla olan ilişkisi elde edilen kaynak miktarına etki etmemektedir.” önemli ifade olarak belirlenmiştir. Söz konusu ifadenin katılım düzeyi yüksektir. 2,5701 katılım oranı ile “Çalışanların eğitim düzeyi desteklere erişim noktasında etkilidir.” ifadesi en düşük ifadedir. İfadenin katılım düzeyi ortadır.

Tablo 7.7: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar

İLGİLİ İFADE	KATILIM DÜZEYİ	ORTALAMA	STANDART SAPMA
Firmamızın bankalarla olan ilişkisi elde edilen kaynak miktarına etki etmemektedir.	YKD	3,6542	1,32539
Firmamızın finansal yapısının güçlü ya da zayıf olması proje faaliyetlerini gerçekleştirmeyi etkilememektedir.	YKD	3,6075	1,35811
Firmamıza ait mali göstergelerin proje sonunda elde edilen fon miktarına etkisi bulunmamaktadır.	YKD	3,5607	1,31879
Süreç takibini yapan personelin işletmede başka görev ve sorumlulukları olması destek aktarım sürecini olumsuz etkilemektedir.	YKD	3,4953	1,26173
Bu süreçlerin takibi için tam zamanlı bir personel istihdam edilmelidir.	YKD	3,4393	1,29715
Destekli ya da desteksiz firmamız içerisinde sık sık projeler üretmemiz projemizi olumlu etkilemiştir.	OKD	3,0654	1,40263
Firmamızın personel kadrosunun, proje oluşturma ve yürütme konusunda, yeterli düzeyde bilgi sahibidir.	OKD	2,7383	1,46877
Çalışanların eğitim düzeyi desteklere erişim noktasında etkilidir.	OKD	2,5701	1,29667

X=0-1,66 Düşük Katılım Düzeyi, 1,67-3,33 Orta Katılım Düzeyi, 3,34-5,00 Yüksek Katılım Düzeyini göstermektedir.

Tablo 7.8: Destek Veren Kurum Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar

DESTEK VEREN KURUM PERFORMANSI BOYUTU ölçümünde kullanılan ifadeler etki oranına göre şöyle sıralanmıştır;			
İLGİLİ İFADE	KATILIM DÜZEYİ	ORTALAMA	STANDART SAPMA
Kurumların destek aktarım sürecinde kullanmış olduğu teknoloji düzeyi uygundur.	YKD	3,8879	1,16819
Açıklanan destek paketlerinin tanıtımı yeterli düzeydedir.	YKD	3,7477	1,18237
Kurum uzmanı ile iletişime geçmek (telefon veya mail) oldukça kolay oldu.	YKD	3,7196	1,14755
Destek paketleri hakkında kolayca bilgi edinilebilmektedir..	YKD	3,6636	1,22816
KOSGEB tarafından yayınlanmış olan mevzuat ve dokümanlar destek programını uygulamamız için olumlu etki sağlamıştır.	OKD	3,2523	1,24456
Program sürecince talep edilen evrakları temin etmenin zorluğu destek alma sürecimizi olumsuz olarak etkilemiştir.	OKD	3,1963	1,23196
Kurum uzmanının program mevzuatına olan hâkimiyeti süreci olumlu etkilemiştir.	OKD	2,8505	1,54067

X=0-1,66 Düşük Katılım Düzeyi, 1,67-3,33 Orta Katılım Düzeyi, 3,34-5,00 Yüksek Katılım Düzeyini göstermektedir.

Destek veren kurum performansı boyutu göz önüne alındığında, boyutu ölçen ifadeler yüksek ve orta katılım düzeyindedir. “Kurumların destek aktarım sürecinde kullanmış olduğu teknoloji düzeyi uygundur.” önemli ifade olarak belirlenmiştir. Söz konusu ifadenin katılım düzeyi yüksektir. Orta katılım düzeyinde en önemli ifade “KOSGEB tarafından yayınlanmış olan mevzuat ve dokümanlar destek programını uygulamamız için olumlu etki sağlamıştır.” dir. 2,8505 katılım oranı ile “Kurum uzmanının program mevzuatına olan hâkimiyeti süreci olumlu etkilemiştir.” ifadesi en düşük ifadedir. İfadenin katılım düzeyi ortadır.

Hizmet alınan danışman performansı boyutu göz önüne alındığında, boyutu ölçen ifadelerin tamamı yüksek katılım düzeyindedir. “Proje başvuru aşamasında ve yürütme sürecinde bir danışmanla çalışmak kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemektedir.” önemli ifade olarak belirlenmiştir. Söz konusu ifadenin katılım düzeyi yüksektir. 3,5794 katılım oranı ile “Danışmanın proje sürecini etkileyen diğer kurum mevzuat, kanun ve yönetmeliklerine hakim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.” ifadesi en düşük ifadedir. İfadenin katılım düzeyi yüksektir.

“Edindiğimiz proje tecrübesi neticesinde yeniden destek kullanmayı düşünüyoruz.” ifadesine de 3,8505 katılım oranı ile yüksek düzeyde katılım sağlanmıştır.

Tablo 7.9: Hizmet Alınan Danışman Performansı Boyutunun Katılım Düzeyleri ve Ortalamalar

HİZMET ALINAN DANIŞMAN PERFORMANSI BOYUTU ölçümünde			
kullanılan ifadeler etki oranına göre şöyle sıralanmıştır;			
İLGİLİ İFADE	KATILIM DÜZEYİ	ORTALAMA	STANDART SAPMA
Proje başvuru aşamasında ve yürütme sürecinde bir danışmanla çalışmak kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemektedir.	YKD	3,6822	1,18639
Danışman firmanın kurumsallaşma düzeyi ve ekip olarak (birden fazla kişi) çalışması süreci kolaylaştırmaktadır.	YKD	3,6542	1,18244
Danışmanın ilgili programın mevzuatına hâkim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.	YKD	3,6168	1,27860
Danışmana yönelttiğimiz soruların cevaplarının tatmin edici düzeyde olması proje sürecini olumlu etkilemiştir.	YKD	3,6168	1,21814
Danışmanın proje sürecini etkileyen diğer kurum mevzuat, kanun ve yönetmeliklerine hakim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.	YKD	3,5794	1,28883

X=0-1,66 Düşük Katılım Düzeyi, 1,67-3,33 Orta Katılım Düzeyi, 3,34-5,00 Yüksek Katılım Düzeyini göstermektedir.

7.3 Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Daha önceki bölümde detaylı olarak izah edildiği üzere faktör analizi araştırmalarda değişken sayısını minimize etmek ve ortak özellikler altında toplamak için kullanılmaktadır. Bu çalışmada anket soruları özgün olarak hazırlandığından veri seti faktör analizine tabi tutularak elde edilen sonuçlara göre kavramsal model revize edilmiştir. Destek veren kurum performansı ile ilgili yapılan analiz neticesinde performansın 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar prosedürler ve çalışan yapısı ve kullanılan teknoloji seviyesi olarak adlandırılmıştır. Destek alan firmanın proje performansı ile ilgili yapılan analizler neticesinde ise bu değişkeninde 2 boyuttan oluştuğu görülmüştür. Bu boyutlar ise personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısı olarak adlandırılmıştır. Yapılan analiz neticesinde danışmanlık hizmetinin alınması ve yeniden destek kullanma isteği değişkenlerinin tek boyut altında toplandığı görülmüştür.

Tablo 7.10: Destek Veren Kurum Performansı İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi Sonuçları

Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Varyans (%)	Cronbach's Alpha
Faktör 1			
KOSGEB tarafından yayınlanmış olan mevzuat ve dokümanlar destek programını uygulamamız için olumlu etki sağlamıştır.	,939		
Program sürecince talep edilen evrakları temin etmenin zorluğu destek alma sürecimizi olumsuz olarak etkilemiştir.	,935	35,969	0,878
Kurum uzmanının program mevzuatına olan hâkimiyeti süreci olumlu etkilemiştir.	,825		
Faktör 2			
Kurumların destek aktarım sürecinde kullanmış olduğu teknoloji düzeyi uygundur.	,831		
Kurum uzmanı ile iletişime geçmek (telefon veya mail) oldukça kolay oldu.	,822	36,879	0,815
Açıklanan destek paketlerinin tanıtımı yeterli düzeydedir.	,773		
Destek paketleri hakkında kolayca bilgi edinilebilmektedir.	,767		
Faktör çıkarma metodu: Temel bileşenler analizi; Döndürme metodu: Verimax Güvenirlilik katsayısı (Cronbach Alfa): 0,772; KMO Örneklem Yeterliliği: %71,2; Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 382,835; p=0,000<0,001; Açıklanan toplam varyans: %72,848			

Tablo 7.11: Destek Alan Firmanın Proje Performansı İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi Sonuçları

Soru İfadesi	Faktör Ağırlıkları	Varyans (%)	Cronbach's Alpha
Faktör 1			
Destekli ya da desteksiz firmamız içerisinde sık sık projeler üretmemiz projemizi olumlu etkilemiştir.	,890		
Firmamızın personel kadrosunun, proje oluşturma ve yürütme konusunda, yeterli düzeyde bilgi sahibidir.	,846		
Çalışanların eğitim düzeyi desteklere erişim noktasında etkilidir.	,788	38,397	0,841
Süreç takibini yapan personelin işletmede başka görev ve sorumlulukları olması destek aktarım sürecini olumsuz etkilemektedir.	,750		
Bu süreçlerin takibi için tam zamanlı bir personel istihdam edilmelidir.	,600		
Faktör 2			
Firmamızın bankalarla olan ilişkisi elde edilen kaynak miktarına etki etmemektedir.	,866		
Firmamızın finansal yapısının güçlü ya da zayıf olması proje faaliyetlerini gerçekleştirmeyi etkilememektedir	,795	23,431	0,679
Firmamıza ait mali göstergelerin proje sonunda elde edilen fon miktarına etkisi bulunmamaktadır.	,661		
Faktör çıkarma metodu: Temel bileşenler analizi; Döndürme metodu: Verimax Güvenirlilik katsayısı (Cronbach Alfa): 0,619; KMO Örneklem Yeterliliği: %77,8; Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 291,563; p=0,000<0,001; Açıklanan toplam varyans: %61,828			

Tablo 7.12: Danışmanlık Hizmetinin Alınması İle İlgili İfadelerin Faktör Analizi
Sonuçları

SORU İFADESİ	FAKTÖR AĞIRLIKLARI	VARYANS (%)	CRONBACH'S ALPHA
Faktör 1			
Danışmanın ilgili programın mevzuatına hâkim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.	,956		
Danışmana yönelttiğimiz soruların cevaplarının tatmin edici düzeyde olması proje sürecini olumlu etkilemiştir.	,945		
Danışmanın proje sürecini etkileyen diğer kurum mevzuat, kanun ve yönetmeliklerine hâkim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.	,919	84,882	,955
Danışman firmanın kurumsallaşma düzeyi ve ekip olarak (birden fazla kişi) çalışması süreci kolaylaştırmaktadır.	,907		
Proje başvuru aşamasında ve yürütme sürecinde bir danışmanla çalışmak kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemektedir.	,877		
Faktör çıkarma metodu: Temel bileşenler analizi; Döndürme metodu: Verimax Güvenirlilik katsayısı (Cronbach Alfa): 0,955; KMO Örneklem Yeterliliği: %90; Bartlett's Küresellik Testi için Ki-Kare: 579,376; p=0,000<0,001; Açıklanan toplam varyans: %84,882			

7.4 Hipotez Testlerine İlişkin Bulgular

ANOVA (Analysis of Variance), ikiden fazla özelliğin karşılaştırılması için kullanılan bir analiz yöntemidir. Araştırmada KOBİ'lerin sahip olduğu demografik özelliklerin kaynak aktarım oranına etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediğini incelemek için ANOVA Analizi tercih edilmiştir.

Tablo 7.13: KOBİ'nin Bulunduğu ile göre Kaynak Aktarım Oranını etkileyen faktörlerin farklılık analizi sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Between Groups	4,857	4	1,214	1,097	,362
	Within Groups	112,936	102	1,107		
	Total	117,793	106			
Finans Yapısı	Between Groups	7,869	4	1,967	1,876	,120
	Within Groups	106,978	102	1,049		
	Total	114,847	106			
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Between Groups	1,290	4	,322	,350	,843
	Within Groups	93,958	102	,921		
	Total	95,248	106			
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	Between Groups	2,769	4	,692	,465	,761
	Within Groups	151,724	102	1,487		
	Total	154,492	106			
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Between Groups	14,742	4	3,685	3,090	,019
	Within Groups	121,643	102	1,193		
	Total	136,384	106			
YDKİ	Between Groups	8,653	4	2,163	1,371	,249
	Within Groups	160,954	102	1,578		
	Total	169,607	106			

Elde edilen analiz sonucuna göre KOBİ'lerin bulunduğu ile bağlı olarak kaynak aktarım oranına (KAO) etki eden faktörler arasında 0,05 anlamlılık

düzeyinde “Danışmanlık Hizmetinin Alınması” (F: 3,090 p:0,019) faktöründe istatistiki olarak anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Buna istinaden yapılan Tukey HSD testinde 0,05 anlamlılık düzeyinde “Danışmanlık Hizmetinin Alınması” faktöründe Yalova ilinde bulunan KOBİ’ler ile diğer illerde bulunan KOBİ’ler arasında (p:0,006-0,035-0,013-0,010) farklılık olduğu tespit edilmiştir. Buna göre oluşturulmuş H6e hipotezi kabul edilmiş olup H10a H10b, H10c, H10d ve H10f hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7.14: KOBİ’nin Şirket Türüne göre Kaynak Aktarım Oranını etkileyen faktörlerin farklılık analizi sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Between Groups	9,433	2	4,716	4,527	,013
	Within Groups	108,360	104	1,042		
	Total	117,793	106			
Finans Yapısı	Between Groups	2,746	2	1,373	1,274	,284
	Within Groups	112,102	104	1,078		
	Total	114,847	106			
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Between Groups	,671	2	,336	,369	,692
	Within Groups	94,577	104	,909		
	Total	95,248	106			
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	Between Groups	10,985	2	5,493	3,981	,022
	Within Groups	143,507	104	1,380		
	Total	154,492	106			
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Between Groups	,250	2	,125	,095	,909
	Within Groups	136,134	104	1,309		
	Total	136,384	106			
Yeniden destek programı kullanmayı düşünür müsünüz?	Between Groups	1,029	2	,515	,317	,729
	Within Groups	168,578	104	1,621		
	Total	169,607	106			

Tabloya göre KOBİ’lerin şirket türüne bağlı olarak, KAO’ na etki eden faktörler arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde “Personel Yapısı ve Proje Kültürü” (F:

4,527 p:0,013) faktörü ile “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” (F: 3,981 p:0,022) faktöründe istatistiki olarak anlamlı farklılık gözlenmiştir. Buna istinaden yapılan Tukey HSD testinde 0,05 anlamlılık düzeyinde “Personel Yapısı ve Proje Kültürü” faktöründe Şahıs firması türünde olan KOBİ’ler ile limited şirket türünde olan KOBİ’ler arasında (p:0,013) farklılık olduğu tespit edilmiştir. “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” faktöründe ise şahıs firması türünde olan KOBİ’ler ile anonim şirket türünde olan KOBİ’ler arasında (p:0,029) farklılık olduğu gözlenmiştir. Buna göre oluşturulmuş H11a ve H11d hipotezleri kabul edilmiş olup H11b, H11c, H11e ve H11f hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7.15: KOBİ’nin Faaliyet Alanına göre Kaynak Aktarım Oranını etkileyen faktörlerin farklılık analizi sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Between Groups	1,866	4	,467	,411	,801
	Within Groups	115,926	102	1,137		
	Total	117,793	106			
Finans Yapısı	Between Groups	8,925	4	2,231	2,149	,080
	Within Groups	105,923	102	1,038		
	Total	114,847	106			
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Between Groups	4,725	4	1,181	1,331	,264
	Within Groups	90,523	102	,887		
	Total	95,248	106			
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	Between Groups	5,141	4	1,285	,878	,480
	Within Groups	149,351	102	1,464		
	Total	154,492	106			
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Between Groups	1,703	4	,426	,322	,862
	Within Groups	134,682	102	1,320		
	Total	136,384	106			
Yeniden destek programı kullanmayı düşünür müsünüz?	Between Groups	6,381	4	1,595	,997	,413
	Within Groups	163,227	102	1,600		
	Total	169,607	106			

Elde edilen analiz sonucuna göre KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği alana bağlı olarak kaynak aktarım oranına (KAO) etki eden faktörler arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık gözlenmemiştir. Bu durumda oluşturulmuş H12a, H12b, H12c, H12d, H12e ve H12f hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7.16: KOBİ'nin Sektörde Faaliyet Gösterdiği Süreye göre Kaynak Aktarım Oranını etkileyen faktörlerin farklılık analizi sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Between Groups	10,446	4	2,612	2,482	,048
	Within Groups	107,347	102	1,052		
	Total	117,793	106			
Finans Yapısı	Between Groups	1,306	4	,326	,293	,882
	Within Groups	113,542	102	1,113		
	Total	114,847	106			
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Between Groups	6,058	4	1,515	1,732	,149
	Within Groups	89,189	102	,874		
	Total	95,248	106			
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	Between Groups	14,620	4	3,655	2,665	,037
	Within Groups	139,872	102	1,371		
	Total	154,492	106			
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Between Groups	2,238	4	,559	,425	,790
	Within Groups	134,146	102	1,315		
	Total	136,384	106			
YDKİ	Between Groups	16,554	4	4,139	2,758	,032
	Within Groups	153,053	102	1,501		
	Total	169,607	106			

Elde edilen analiz sonucuna göre KOBİ'lerin sektörde faaliyet gösterdiği süreye bağlı olarak kaynak aktarım oranına (KAO) etki eden faktörler arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde farklılık gözlemlenmiş faktörler bulunmaktadır. Bunlar “Yeniden Destek Kullanma İsteği (YDKİ)” (F: 2,758 p:0,032) faktörü, “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” (F: 2,665 p:0,037) faktörü ve “Personel Yapısı ve Proje Kültürü” (F:2,482 ; p: 0,48) faktörüdür. Buna istinaden yapılan Tukey HSD testinde 0,05

anlamlılık düzeyinde “Personel Yapısı ve Proje Kültürü” faktöründe 6-10 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 21-25 yıl arası faaliyet gösteren KOBİ’ler (p: 0,048) arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir. “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” faktöründe ise 6-10 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 21-25 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler (p:0,024) arasında farklılık gözlenmiştir. 11-20 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 21-25 yıl faaliyet gösteren KOBİ’ler (p:0,042) arasında farklılık tespit edilmiştir.

YDKİ faktöründe 6-10 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 26 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren KOBİ’ler (p:0,017) arasında farklılık tespit edilmiştir. 11-20 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 26 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren KOBİ’ler (p:0,048) arasında da farklılık vardır. 21-25 yıl süresince faaliyet gösteren KOBİ’ler ile 26 yıl ve üzerinde faaliyet gösteren KOBİ’ler (p:0,020) arasında farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Bu tespitler ışığında H13a, H13d ve H13e hipotezleri kabul edilmiş olup, H13b, H13c ve H13f hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7.17: KOBİ'nin Ölçeğine göre Kaynak Aktarım Oranını etkileyen faktörlerin farklılık analizi sonuçları

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Between Groups	4,200	2	2,100	1,923	,151
	Within Groups	113,593	104	1,092		
	Total	117,793	106			
Finans Yapısı	Between Groups	,601	2	,300	,274	,761
	Within Groups	114,246	104	1,099		
	Total	114,847	106			
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Between Groups	,321	2	,161	,176	,839
	Within Groups	94,927	104	,913		
	Total	95,248	106			
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	Between Groups	9,752	2	4,876	3,503	,034
	Within Groups	144,740	104	1,392		
	Total	154,492	106			
Danışmanlık Hizmetinin Alınması	Between Groups	,009	2	,005	,004	,996
	Within Groups	136,375	104	1,311		
	Total	136,384	106			
Yeniden destek programı kullanmayı düşünür müsünüz?	Between Groups	8,579	2	4,289	2,770	,067
	Within Groups	161,028	104	1,548		
	Total	169,607	106			

Tabloya göre KOBİ'nin ölçeğine bağlı olarak, KAO' na etki eden faktörler arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” (F: 3,503 p:0,034) faktöründe istatistiki olarak anlamlı farklılık gözlenmiştir. Buna istinaden yapılan Tukey HSD testinde 0,05 anlamlılık düzeyinde “Prosedürler ve Çalışan Yapısı” faktöründe orta büyüklükteki işletme ile mikro işletmeler (p:0,040) arasında farklılık olduğu gözlenmiştir. Buna göre oluşturulmuş H14d hipotezi kabul edilmiş olup H14a, H14b, H14c, H14e ve H14f hipotezleri reddedilmiştir.

7.5. Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

Analizlerde regresyon yönteminin tercih edilebilmesi için bağımlı bağımsız değişkenler arasında doğrusal ilişki olduğu varsayılır. Değişkenler arasındaki karşılıklı ilişkinin ölçülmesinde kullanılan en temel yöntemlerden biri korelasyon analizidir. Bağımlı ve bağımsız değişken kavramının olmadığı yöntem değişkenler arasındaki ilişkide yön ve kuvvet değerlerini ortaya koyar. Analiz neticesinde ilişkinin pozitif yönlü olmasının anlamı, bir değişkenin değeri artarken diğer değişkeninde değerinin artacağı anlamına gelmektedir. Negatif yönlü ilişki ise bir değişkenin değeri artarken diğerinin azalacağı şeklinde yorumlanır (Saruhan ve Özdemirci: 2016). Bu sebeple araştırmada değişkenler arasında doğrusal ilişkinin var olup olmadığını belirlemek için korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 7.18: Korelasyon Analizine İlişkin Bulgular

	Personel Yapısı ve Proje Kültürü	Finans Yapısı	Kullanılan Teknoloji Seviyesi	Prosedürler ve Çalışan Yapısı	DANIŞMANLIK	KAO	YDKİ
Personel Yapısı ve Proje Kültürü	1						
Finans Yapısı	-,184	1					
Kullanılan Teknoloji Seviyesi	,276**	,117	1				
Prosedürler ve Çalışan Yapısı	,497**	-,399**	,185	1			
DANIŞMANLIK	,095	,206*	,290**	-,010	1		
KAO	,279**	-,363**	,037	,282**	,080	1	
YDKİ	,052	,242*	,506**	-,048	,328**	-,109	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korelasyon analizi sonucu en yüksek ilişki yeniden destek kullanma isteği ile kullanılan teknoloji seviyesi arasında 0,506 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde şeklinde tespit edilmiştir. Bu bulgu “Kurum kullandığı teknoloji seviyesinin iyileşmesi yeniden destek kullanma isteğini arttırmaktadır.” şeklinde yorumlanabilir.

Danışmanlık hizmetinin alınması faktörü kurumun prosedürler ve çalışan yapısı faktörü ile negatif yönlü bir ilişki gösterirken diğer tüm faktörler ile pozitif yönlü bir ilişki göstermektedir. Buradaki negatif yönlü ilişki kurumun prosedürler ve çalışan yapısı iyileşme gösterdikçe, danışmanlık hizmeti alımına duyulan ihtiyaç azalmaktadır şeklinde yorumlanabilir. Yapılan korelasyon testinin sonucunda korelasyon değerleri $r > 0,7$ olduğundan regresyon analizinin kullanılmaması için bir engel bulunmamaktadır.

7.6 Hiyerarşik Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Araştırmada devlet destek programlarında kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının aracılık rolünü tespit etmek temel amaçtır. Danışmanlık hizmeti alımının aracılık rolünün tespiti için hiyerarşik regresyon analizi yöntemi kullanılmıştır. SPSS programında değişkenlerin düzenleyici rolünü ölçen özel bir komut yoktur. Bu sebeple literatürde en sık karşılaşılan çarpma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir.

Regresyon analizi iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin ölçülmesi için kullanılan bir tekniktir. Hem tanımlayıcı hem de çıkarımsal bir istatistik sağlaması nedeni ile avantajlıdır. Basit ve çoklu regresyon olarak iki ana türü vardır. Modelde birden fazla tahmin değişkenimizin olması sebebi ile çoklu regresyon analizi yöntemlerinden hiyerarşik regresyon tercih edilmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki ortak etkisi R^2 ile incelenir.

Analiz öncesinde değişkenlerin çok değişkenli normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin olarak; basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiştir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki göreceli önem sırasını yorumlamak için β değerleri kullanılmıştır. En yüksek beta değerine sahip olan değişken, en önemli değişken olarak kabul edilmiştir.

Hiyerarşik regresyon, hangi değişkenlerin modele hangi sırayla eklenmesi gerektiğine araştırmacının (literatüre ya da önceki araştırmalarına göre) belirlediği analiz türüdür. Burada ilk olarak eklemek istediğimiz öncelikli değişkenlerimizin peşine diğer değişkenleri adım adım ekleme yaptığımız için bu hiyerarşiden dolayı bu analiz yöntemi hiyerarşik regresyon olarak adlandırılır. Her bir değişkenin eklendiğinde R^2 değerini ne kadar artırdığına bakarak final modele karar verilir. Modelin ilk adımında eklediğimiz değişkenler, etkisini kontrol etmek istediğimiz değişkenlerdir. Daha sonra her eklediğimiz değişkenin, modeli ne kadar değiştirdiğini görme şansı elde edebiliriz. Her bir blokta bir ya da daha fazla

değişken modele eklenerek devam edilir. R^2 değerindeki değişim hesaplanır. Nihayetinde R^2 değişiminin sıfırdan farklı olup olmadığı test edilir. Yapılan bu hiyerarşik regresyon analizlerinde ise enter yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırma modeli 2 temel soru üzerinden hazırlanmıştır. Bunlardan birincisi destek veren kurumun performans değeri ile destek alan firmanın proje performansının kaynak aktarım oranı üzerinde etkisinin olup olmadığıdır. İkincisi ise yine destek veren kurumun performans değeri ile destek alan firmanın proje performansının yeniden destek kullanma isteği üzerinde etkisinin olup olmadığıdır. Ayrıca tüm bu sistem içerisinde firma ve kurum arasında köprü görevi gören danışmanlık hizmetinin etkiler üzerinde düzenleyici rolünün var olup olmadığı gözlemlenmeye çalışılmıştır.

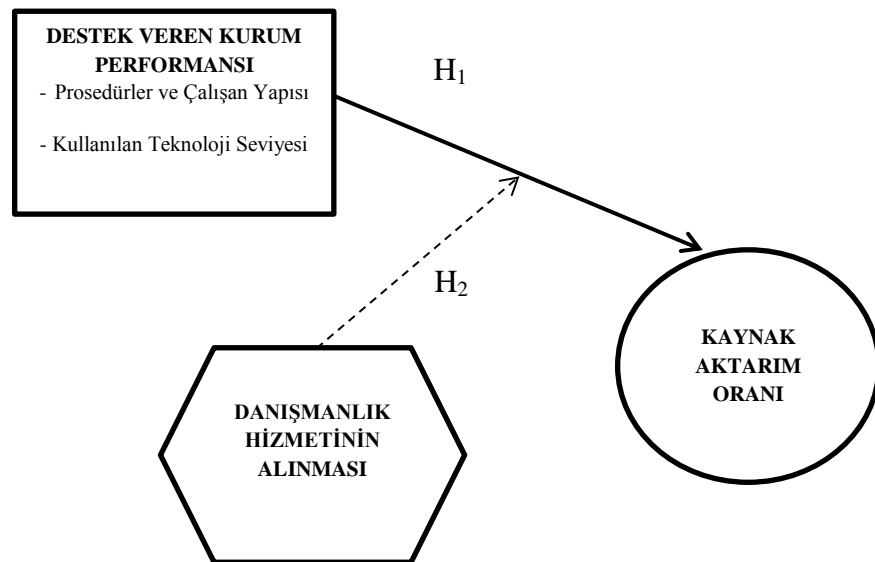
7.6.1 Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü

Yapılan ilk hiyerarşik regresyon analizinde destek veren kurum performansı faktörlerinin (prosedürler ve çalışan yapısı ile kullanılan teknoloji seviyesi) kaynak aktarım oranı üzerindeki direk etkisi ve bu faktörlerin etkisinde danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici rolü incelenmiştir. Şekil 8.1’de şema olarak gösterilen analiz modelinde kaynak aktarım oranı bağımlı değişken kabul edilmiştir. Analiz için kullanılmış kısaltmaların açıklamaları ise şöyledir;

- KURUMFAKTOR1: Prosedürler ve Çalışan Yapısı Faktörü
- KURUMFAKTOR2: Kullanılan Teknoloji Seviyesi Faktörü
- DANIŞMANLIKFAKTÖR: Danışmanlık Hizmetinin Alınması Faktörü

Analizde düzenleyici rolün analizini yapabilmek için önce bağımsız değişkenimizin iki alt boyutu ile düzenleyici değişken (tek boyutlu) standardize edilmiştir.

Şekil 7.1: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli

Z ile başlayan yeni değişkenler elde edildikten sonra çarpma işlemi yapılmıştır.

- ZA1: Prosedürler ve Çalışan Yapısı * DanışÖmanlık Hizmetinin Alınması
- ZA2: Kullanılan Teknoloji Seviyesi * Danışmanlık Hizmetinin Alınması

Hiyerarşik Regresyon analizinin birinci adımında standardize edilmiş bağımsız değişkenler (ZKURUMFAKTOR1 ve ZKURUMFAKTOR2), ikinci adımda standardize edilmiş düzenleyici değişken (ZDANIŞMANLIKFAKTÖR), üçüncü adımda ise standardize edilmiş bağımsız değişkenler ile standardize edilmiş düzenleyici değişkenin çarpımları (ZA1 ve ZA2) dahil edilmiştir.

Tablo 7.19: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Veren Kurum Performansı ile Kaynak Kullanım Oranı Arasındaki İlişki İçin Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata	R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişim anl.	Durbin-Watson
1	,283a	,080	,062	,26658	,080	4,515	2	104	,013	
2	,297b	,088	,062	,26665	,008	,941	1	103	,334	
3	,303c	,092	,047	,26871	,004	,215	2	101	,807	1,847

a. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1)

b. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR)

c. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR), ZA1, ZA2

d. Dependent Variable: KAO

Elde edilen R^2 değerlerine göre birinci model varyansın % 8'ini, ikinci model varyansın % 8,8'ini, üçüncü model ise varyansın %9,2'sini açıklamaktadır. Düzeltilmiş R^2 değerleri ise sırası ile % 6,2, % 6,2ve % 4,7'dir.

Tablo 7.20: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Kaynak Kullanım Oranı Üzerindeki Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
1	Sabit	,635	,026		24,638	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	,079	,026	,285	2,980	,004
	ZKURUMFAKTÖR2	-,004	,026	-,016	-,168	,867
2	Sabit	,635	,026		24,631	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	,080	,026	,292	3,038	,003
	ZKURUMFAKTÖR2	-,012	,028	-,045	-,449	,655
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,026	,027	,096	,970	,334
3	Sabit	,631	,027		23,121	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	,084	,028	,306	3,032	,003
	ZKURUMFAKTÖR2	-,011	,032	-,041	-,349	,728
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,029	,028	,105	1,048	,297
	ZA1	-,017	,030	-,066	-,588	,558
	ZA2	,014	,029	,064	,504	,615

Bağımlı Değişken: Kaynak Aktarım Oranı (KAO)

Birinci modelde kurumun kullanılan teknoloji seviyesi faktörünün kaynak aktarım oranı üzerinde anlamlı bir etkisinin ($p=0,867$) bulunmadığı tespit edilmiştir. Kurumun prosedür ve çalışan yapısının ise kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir etkisi ($R^2=0,080$, $\beta=0,285$, $p<0,01$) vardır. Bu bulgulara göre; “H1a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.” hipotezi kabul edilmiş, “H1b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Bu bulgulara dayanarak kurumların fon aktarmak için talep ettikleri prosedür düzeninin ve projelerin yürütülmesi için iletişime geçilen kurum

uzmanlarının kaynak aktarımında kritik öneme sahip olduğu söylenebilir. Suistimallerin önlenmesi amacı ile mevzuatlara eklenen maddeler zaman zaman doğru projelerde faaliyetlerin karşısına engel olarak çıkmaktadır. Prosedürlerin ülkemiz KOBİ yapısına uygun olması ve anlaşılabilirliğinin yüksek olması projeler sonunda kaynak transferinde önemli artışlara sebep olabilecektir. Anketler esnasında elde edilen bilgilere göre de kurum uzmanının projenin devam etmesi üzerinde psikolojik etkisi de bulunmaktadır. Kurum mevzuatına hâkim ve yapıcı tavırlar içinde olan uzmanlar firmanın projeye olan özenini artırmakta sonuçta kaynak transferi daha yüksek miktarlarda gerçekleşmektedir.

Danışmanlık hizmeti alımının modele eklendiği ikinci adımda, model anlamlı bulunmamıştır ($p=0,334>0,001$). İkinci modelde kurumun kullandığı teknoloji seviyesi faktörünün kaynak aktarım oranı üzerinde yine anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Danışmanlık hizmeti alımı, kurumun prosedürler ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisini (ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=0,292$) artırmıştır.

Üçüncü modelde danışmanlık hizmeti alımının, destek veren kurum performansı faktörlerinin kaynak kullanım oranı üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü her iki faktörün etkisinde de ($p>0,05$) anlamsız çıkmıştır. Bu durumda “H2a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” hipotezi ve “H2b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” hipotezi reddedilmiştir.

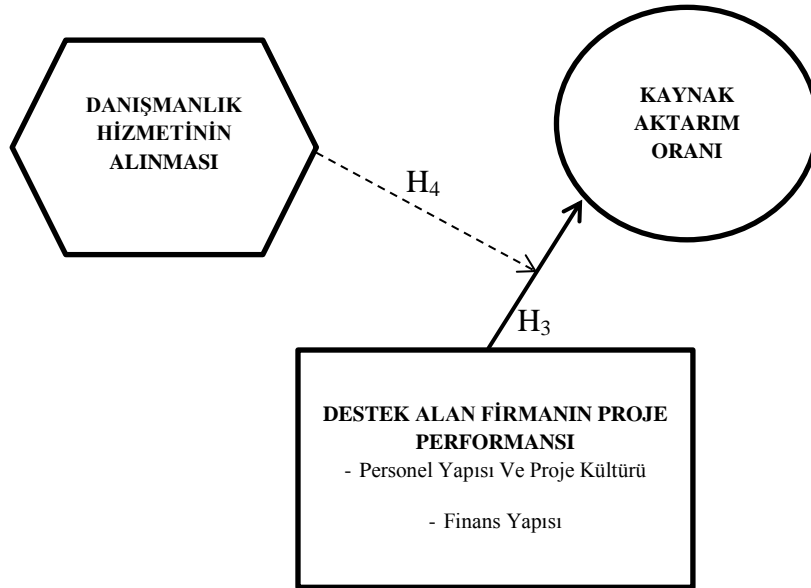
7.6.2 Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü

Yapılan ilk hiyerarşik regresyon analizinde destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin (personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısı) kaynak aktarım oranı üzerindeki direk etkisi ve bu faktörlerin etkisinde danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici rolü incelenmiştir. Şekil 8.1’de şema olarak gösterilen analiz modelinde kaynak aktarım oranı bağımlı değişken kabul edilmiştir. Analiz için kullanılmış kısaltmaların açıklamaları ise şöyledir;

- FİRMAFAKTOR1: Personel Yapısı Ve Proje Kültürü Faktörü
- FİRMAFAKTOR2: Finans Yapısı Faktörü
- DANIŞMANLIKFAKTÖR: Danışmanlık Hizmetinin Alınması Faktörü

Analizde düzenleyici rolün analizini yapabilmek için önce bağımsız değişkenimizin iki alt boyutu ile düzenleyici değişken (tek boyutlu) standardize edilmiştir.

Şekil 7.2: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli

Z ile başlayan yeni değişkenler elde edildikten sonra çarpma işlemi yapılmıştır.

- ZB1: Personel Yapısı Ve Proje Kültürü * Danışmanlık Hizmetinin Alınması
- ZB2: Finans Yapısı * Danışmanlık Hizmetinin Alınması

Hiyerarşik Regresyon analizinin birinci adımında standardize edilmiş bağımsız değişkenler (ZFİRMAFAKTÖR1 ve ZFİRMAFAKTÖR2), ikinci adımda standardize edilmiş düzenleyici değişken (ZDANIŞMANLIKFAKTÖR), üçüncü adımda ise standardize edilmiş bağımsız değişkenler ile standardize edilmiş düzenleyici değişkenin çarpımları (ZB1 ve ZB2) dahil edilmiştir.

Tablo 7.21: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Alan Firmanın Proje Performansı ile Kaynak Kullanım Oranı Arasındaki İlişki İçin Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata	R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişim anl.	Durbin-Watson
1	,423a	,179	,163	,25184	,179	11,323	2	104	,000	
2	,442b	,195	,172	,25048	,017	2,136	1	103	,147	
3	,525c	,275	,239	,24007	,080	5,564	2	101	,005	1,755

a. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1)

b. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR)

c. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR), ZB2, ZB1

d. Dependent Variable: KAO

Yapılan ilk hiyerarşik regresyon analizinde elde edilen R^2 değerlerine göre birinci model varyansın % 17,9'unu, ikinci model varyansın %19,5'ini, üçüncü model ise varyansın %27,5'ini açıklamaktadır. Düzeltilmiş R^2 değerleri ise sırası ile %16,3, %17,2ve %23,9'dur. Yani üçüncü modele göre, model örneklem yerine evrenden üretilmiş olsaydı toplam varyansın %23,9'unu açıklıyor olacaktı.

Tablo 7.22: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Kaynak Aktarım Oranına Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
1	Sabit	,635	,024		26,080	,000
	ZFİRMAFAKTÖR1	,061	,025	,220	2,433	,017
	ZFİRMAFAKTÖR2	-,089	,025	-,323	-3,572	,001
2	Sabit	,635	,024		26,222	,000
	ZFİRMAFAKTÖR1	,055	,025	,202	2,221	,029
	ZFİRMAFAKTÖR2	-,097	,025	-,354	-3,830	,000
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,037	,025	,133	1,461	,147
3	Sabit	,654	,024		27,363	,000
	ZFİRMAFAKTÖR1	,046	,024	,169	1,916	,058
	ZFİRMAFAKTÖR2	-,118	,025	-,429	-4,683	,000
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,036	,024	,129	1,477	,143
	ZB1	-,047	,023	-,189	-2,078	,040
	ZB2	-,072	,023	-,295	-3,161	,002

Bağımlı Değişken: Kaynak Aktarım Oranı

Birinci modelde personel yapısı ve proje kültürünün kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi ($R^2=0,179$, $\beta=0,220$, $p<0,05$) vardır. Bu durumda “H3a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Genel olarak ülkemizde sunulan destek programlarının mevzuatları incelendiğinde firmaların daha önce tamamlamış oldukları proje sayısı ve projenin yürütülmesi için sundukları ekipler, başvuruların değerlendirme aşamasında artı puan almalarını sağlamaktadır. Bu gerçeğin tam tersi olarak KOBİ’ler arasında ki yaygın düşünce ise firmanın daha önce destek alması yeniden

destek almasına engel olduğudur. Firmalar kendilerine ne kadar olumsuz bir tablo çizerlerse o kadar fazla destek alacaklarını düşünseler de, devlet elindeki kıt kaynakların etkin kullanması için tam tersi bir firma profili arayışındadır. Buradaki analiz sonucunun da desteklediği üzere firmanın geçmiş proje tecrübesi arttıkça ve güçlü bir personel ekibine sahipse proje faaliyetlerini başarı ile tamamlayarak daha çok fona erişmesi sağlanmaktadır. Daha çok fona erişmek daha çok yatırım, daha çok istihdam, daha çok ihracat anlamına gelmektedir. Buda destek politikaların 2023 hedeflerine giden beklentisidir.

Finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi ($R^2=0,179$, $\beta=-0,323$, $p<0,05$) olduğu gözlemlenmiştir. İlişki yönü negatif olduğundan “H3b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde pozitif yönde bir direk etkisi vardır.” hipotezi reddedilmiştir. Pratikte gözlemlenen ve beklenen sonuç finans yapısının gücü arttıkça kaynak aktarım oranının artması idi. Çünkü destek modelleri önce harca sonra al mantığı üzerine kurulmuş ve verilen krediler içinde teminat gücü beklenmektedir. Ancak yine KOBİ’lerin destek programlarına bakış açısı nedeni ile beklenen etki negatif yönlü çıkmıştır. Dünya genelinde bir destek programı hazırlanırken ülkenin makroekonomi üzerinden sağlanacak faydalar göz önüne alınarak yapılır. Hiçbir zaman firmaların sağlayacakları bireysel faydalar dikkate alınmaz. Hatta bu durum piyasa içerisinde rekabet dengesini bozduğu yönünde eleştiriler bile almaktadır. Türk KOBİ yapısında destek programları firmalara bireysel fayda sağlayacak dış fonlar olarak bakılmaktadır. Bu sebeple finansal gücü yüksek olan firmalar biraz ağır prosedürlere de girmek istemediğinden desteklerden uzak durmakta, finansal gücü zayıf olan firmaların bu durumu düzeltmek için fonlara daha fazla talepte bulunmaktadır. Bu durum finansal yapı ile kaynak aktarım oranı arasındaki negatif yönlü etki ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.

İlk modelde kaynak aktarım oranı üzerindeki değişimin, personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısı faktörleri % 17,9’unu açıklamaktadır (ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=0,220$, ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=-0,323$). İkinci modelde danışmanlık hizmeti alımı eklenmiş ve model anlamlı bulunmamıştır ($p=0,147>0,001$). İkinci modelde danışmanlık hizmetinin, personel yapısı ve proje kültürü ile finans

yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkiyi (ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=0,202$, ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=-0,354$) çok azda olsa azalttığı görülmüştür.

Üçüncü modelde danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin kaynak kullanım oranı üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü ($R^2=0,275$, $\beta_1=-0,189$, $\beta_2=-0,295$, $p<0,05$) negatif yönde anlamlı çıkmıştır. Bu etki tüm faktörlerin kaynak aktarım oranı üzerindeki tek başına yaptıkları etkileri azaltmıştır. Düzenleyici rolü araştırılan danışmanlık hizmeti alımı, kaynak aktarım oranı üzerindeki açıklayıcılığı %8 (R^2 değişim) düzeyinde artırmıştır. Söz konusu bu veriler ışığında; “H4a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” ve “H4b: Destek alan firmanın finans yapısının kaynak aktarım oranını üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” hipotezleri kabul edilmiştir. Buradan çıkan sonuca göre danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin kaynak kullanım oranı üzerindeki etkisinde çok güçlü bir düzenleyici rolünden bahsedilememektedir. Ancak ortaya çıkan negatif yönlü ilişki şu şekillerde yorumlanabilir. “Danışmanlık hizmeti alımının seviyesi yüksekken personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisi düşüktür.” ya da “Danışmanlık hizmeti alımının seviyesi düşükken personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisi yüksektir.”

Oluşumu destek programlarının varlığı ile eşdeğer olan danışmanlık (aracılık) mesleğinin günümüze kadar maalesef mesleki bir tanımlaması yapılmamış ve yıllar içerisinde firmaların zayıflıklarını suistimal eden çok fazla vaka ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu olumsuz vakalardan sebeple olsa gerek ki kurum uzmanları tarafından birçok mecrada muhatap kabul edilmemiştir.

Ancak ülkemizdeki KOBİ yapısı dikkate alındığında ve kurumların desteklemek için bekledikleri prosedüre bakıldığında destekleme sistemi içerisinde firma-danışman-kurum üçlüsünün bir sac ayak olduğu yadsınamaz gerçektir. Bu gerçek son zamanlarda kurumlar tarafından kabul görmüş olsa gerek ki danışmanlık

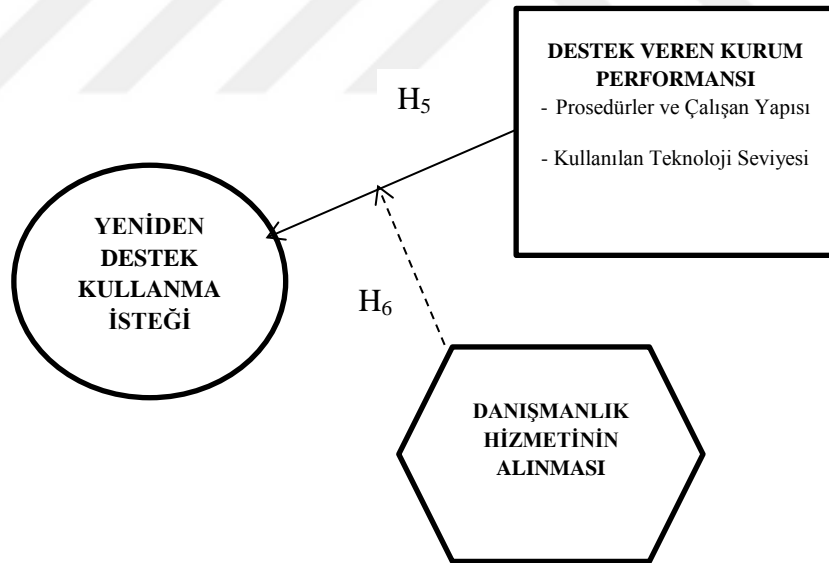
hizmetlerinin resmileştirilmesi için atılan adımlar danışmanlık mesleği mensupları için bir hayli sevindiricidir. Ülkemizde öncelikle TKDK Kurumu çağrı dönemlerinde proje yazma eğitimleri düzenleyerek burada başarı olan bireyleri sertifikalandırması ve kuruma proje hazırlayabileceklerini belirtmiştir. Akabinde en önemli olan gelişme KOSGEB Mesleki Yeterlilik Kurumu ile birlikte yürüttüğü çalışmada KOBİ Danışmanlığı mesleğini tanımlamış ve hazırlanan sınavdan başarı ile geçenlerin belgelendirilmesini sağlamıştır. Devamında KOBİ Danışmanlarından alınan bir takım hizmetlerin desteklenmesi ise KOBİ'lerin uygun bir danışman ile çalışmasına yönlendirme sağlanmıştır. Son gelişme de teşvik sisteminin yürütüldüğü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığında gelmiştir. Yetkilendirme işleminin ardından danışmanlar firmalar adına tüm sistemin yürütülmesini sağlayabilmektedir.

Analiz sonucunun da gösterdiği üzere yetkinliği yüksek olan firmaların danışmanlık hizmetine duydukları ihtiyaç azalmaktadır. Ancak düşük yetkinlikte de olsa firmalar danışmanlık hizmeti aldıklarında aldıkları kaynağın miktarında artış sağlanabilmektedir.

7.6.3 Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü

Yapılan üçüncü hiyerarşik regresyon analizinde destek veren kurum performansı faktörlerinin (prosedürler ve çalışan yapısı ve kullanılan teknoloji seviyesi) yeniden destek kullanma isteği üzerindeki direk etkisi ve bu faktörlerin etkisinde danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici rolü incelenmiştir. Şekil 8.3'de şema olarak gösterilen analiz modelinde yeniden destek kullanma isteği bağımlı değişken kabul edilmiştir. Birinci hiyerarşik regresyonda kullanılan kısaltmalar burada da kullanılmıştır.

Şekil 7.3: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli

Yapılan Çarpma İşlemi;

- ZA1: Prosedürler ve Çalışan Yapısı * Danışmanlık Hizmetinin Alınması
- ZA2: Kullanılan Teknoloji Seviyesi * Danışmanlık Hizmetinin Alınması

Hiyerarşik Regresyon Analizinin birinci adımında standardize edilmiş bağımsız değişkenler (ZKURUMFAKTÖR1 ve ZKURUMFAKTÖR2), ikinci adımda standardize edilmiş düzenleyici değişken (ZDANIŞMANLIKFAKTÖR), üçüncü adımda ise standardize edilmiş bağımsız değişkenler ile standardize edilmiş düzenleyici değişkenin çarpımları (ZA1 ve ZA2) dahil edilmiştir.

Tablo 7.23: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Veren Kurum Performansı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata	R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişim anl.	Durbin-Watson
1	,526a	,277	,263	1,08597	,277	19,908	2	104	,000	
2	,556b	,309	,289	1,06651	,032	4,831	1	103	,030	
3	,568c	,323	,289	1,06642	,014	1,009	2	101	,368	2,101

a. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1)
b. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR)
c. Predictors: (Constant), Zscore(KURUMFAKTÖR2), Zscore(KURUMFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR), ZA1, ZA2
d. Dependent Variable: YDKİ

Birinci modelde kurumda kullanılan teknoloji seviyesi faktörünün yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde çok yüksek düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi ($R^2=0,277$, $\beta=0,533$, $p<0,001$) vardır. Bu verilere göre “H5b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Teknolojinin hayatımızın her evresine dahil olduğu ve ticarete zamanın değerinin önemsendiği günümüz koşullarında, kurumların destek sürecinde kullandıkları teknolojik alt yapı programının yeniden kullanılabilmesi için önemli bir etkidir. Çünkü artık firmalar bir takım işlemler için kalabalık evrak dosyaları ile uzun koridor kuyruklarında beklemek istememektedirler. Prosedür olarak daha hızlı erişebildikleri fonları tercih etmektedirler. Bir kurum ile iletişime geçmek ne kadar kolay oluyorsa o kurum okadar tercih edilebilirdir. Çağın gerisinde kalmış olan başvuru yöntemleri ve süreçler firmaların aynı programı tekrar kullanma isteğini azaltmaktadır.

Tablo 7.24: Destek Veren Kurum Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteği Üzerindeki Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü: Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
1	Sabit	3,850	,105		36,676	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	-,185	,107	-,146	-1,726	,087
	ZKURUMFAKTÖR2	,674	,107	,533	6,284	,000
2	Sabit	3,850	,103		37,346	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	-,169	,106	-,134	-1,604	,112
	ZKURUMFAKTÖR2	,602	,110	,476	5,457	,000
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,238	,108	,189	2,198	,030
3	Sabit	3,857	,108		35,630	,000
	ZKURUMFAKTÖR1	-,174	,110	-,138	-1,579	,117
	ZKURUMFAKTÖR2	,660	,128	,522	5,146	,000
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,218	,110	,172	1,987	,050
	ZA1	,159	,118	,131	1,350	,180
	ZA2	-,017	,113	-,016	-,149	,882

Bağımlı Değişken: Yeniden Destek Kullanma İsteği (YDKİ)

Kurum prosedürleri ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde negatif yönde sınırdan anlamlı bir etkisi ($R^2=0,277$, $\beta=-0,146$, $0,05 < p=087 < 0,1$) vardır. Bu bulgulara göre; “H5a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.” hipotezi reddedilmiş, Çünkü sınırdan anlamlılık düzeyi ile kurum prosedürleri ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi negatiftir. Buradan vardığımız sonuç kurum prosedürleri ağırlaştıkça firmaların yeniden destek kullanmak istemediğidir.

Danışmanlık hizmeti alımının modele eklendiği ikinci adımda, model 0,5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,030$).

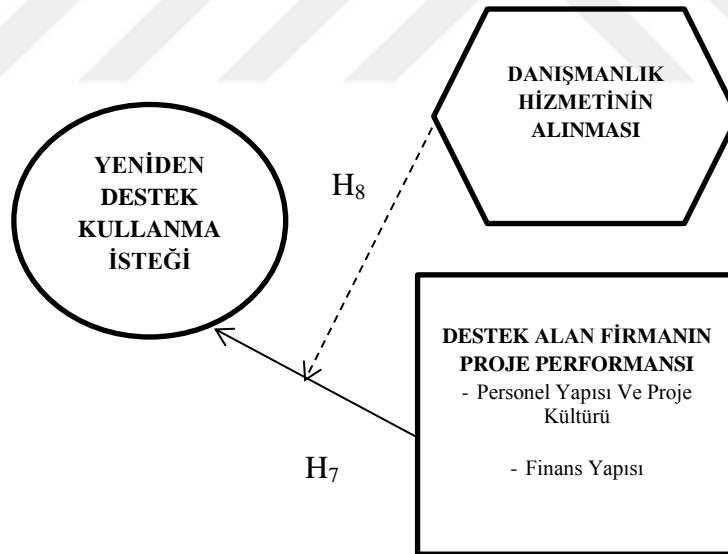
Danışmanlık hizmeti alımı, kurum prosedürleri ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisini (ZKURUMFAKTÖR1 $\beta=0,292$) azalttığı gözlemlenmiştir. Kurumda kullanılan teknoloji seviyesi faktörünün yeniden destek kullanma isteği üzerinde yine anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Üçüncü modelde danışmanlık hizmeti alımının, destek veren kurum performansı faktörlerinin yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü her iki faktörün etkisinde de ($p>0,5$) anlamsız çıkmıştır. Bu durumda “H6a: Destek veren kurumun prosedürlerinin ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” ve “H6b: Destek veren kurumun kullandığı teknoloji seviyesinin yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” hipotezleri reddedilmiştir. Buradan çıkan sonuca göre danışmanlık hizmeti almanın ya da almamanın kurumun gösterdiği performansın kaynak aktarım oranındaki sebep olduğu artışa ya da azalışa etki etmediğidir. Yine bu durumdan varacağımız sonuç danışmanlık hizmeti alımının aslında firma özelindeki performansa katkısı vardır. Kurumların iç işlemlerine müdahalesi söz konusu değildir. Ki bu analiz sonucu aslında çalışmanın başında beklenen bir durumdur.

7.6.4 Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü

Yapılan dördüncü hiyerarşik regresyon analizinde destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin (personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısı) yeniden destek kullanma isteği üzerindeki direk etkisi ve bu faktörlerin etkisinde danışmanlık hizmetinin alınmasının düzenleyici rolü incelenmiştir. Şekil 8.4'de şema olarak gösterilen analiz modelinde yeniden destek kullanma isteği bağımlı değişken kabul edilmiştir. İkinci hiyerarşik regresyonda kullanılan kısaltmalar burada da kullanılmıştır.

Şekil 7.4: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Modeli

Yapılan Çarpma İşlemi;

- ZB1: Personel Yapısı Ve Proje Kültürü * Danışmanlık Hizmetinin Alınması
- ZB2: Finans Yapısı * Danışmanlık Hizmetinin Alınması

Hiyerarşik Regresyon Analizinin birinci adımında standardize edilmiş bağımsız değişkenler (ZFİRMAFAKTOR1 ve ZFİRMAFAKTOR2), ikinci adımda

standardize edilmiş düzenleyici değişken (ZDANIŞMANLIKFAKTÖR), üçüncü adımda ise standardize edilmiş bağımsız değişkenler ile standardize edilmiş düzenleyici değişkenin çarpımları (ZB1 ve ZB2) dahil edilmiştir.

Tablo 7.25: Danışmanlık Hizmeti Alımının, Destek Alan Firmanın Proje Performansı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata	R Kare Değişim	F Değişim	df1	df2	F Değişim anl.	Durbin-Watson
1	,261a	,068	,050	1,23282	,068	3,797	2	104	,026	
2	,378b	,143	,118	1,18812	,075	8,974	1	103	,003	
3	,412c	,169	,128	1,18100	,027	1,623	2	101	,202	1,752

a. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1)

b. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR)

c. Predictors: (Constant), Zscore(FİRMAFAKTÖR2), Zscore(FİRMAFAKTÖR1), Zscore(DANIŞMANLIKFAKTÖR), ZB2, ZB1

d. Dependent Variable: YDKİ

Tablo 7.26’da destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin, yeniden destek kullanma isteğine etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolüne ilişkin hiyerarşik regresyon analizinin sonuçları yer almaktadır. Tablo incelendiğinde birinci modelde personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısı faktörleri modelde yer almıştır. Firmanın personel yapısı ve proje kültürünün yeniden destek kullanma isteği üzerindeki direk etkisi anlamsız iken firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki direk etkisi ($p=0,008 < 0,01$) yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur. Bu iki faktör kaynak aktarım oranı üzerindeki değişimin sadece %6,8’ini açıklamaktadır ($\beta_1=0,100$ ve $\beta_2=0,260$). Düzeltilmiş R^2 değeri ise % 5’dir. Bu durumda “H7a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.” hipotezi reddedilmiştir. “H7b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde pozitif yönde bir etkisi vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. Burada edindiğimiz analiz sonuçlarına göre yeniden destek kullanma kararı firma çalışanları tarafından alınan bir karar değildir ve nitelikleri bu istek üzerinde etkili

değildir. Yine analiz sonucu elde edilen bilgilere göre destek programı sonunda finans yapısında sağlanan iyileşme arttıkça firmanın yeniden destek kullanma isteği artmaktadır.

Tablo 7.26: Destek Alan Firmanın Proje Performansı Faktörlerinin Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Danışmanlık Hizmeti Alımının Düzenleyici Rolü Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
1	Sabit	3,850	,119		32,308	,000
	ZFİRMA FAKTÖR1	,127	,122	,100	1,040	,301
	ZFİRMA FAKTÖR2	,329	,122	,260	2,700	,008
2	Sabit	3,850	,115		33,523	,000
	ZFİRMA FAKTÖR1	,078	,119	,061	,654	,514
	ZFİRMA FAKTÖR2	,246	,121	,195	2,043	,044
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,357	,119	,282	2,996	,003
3	Sabit	3,880	,118		33,001	,000
	ZFİRMA FAKTÖR1	,045	,119	,035	,374	,710
	ZFİRMA FAKTÖR2	,231	,124	,182	1,858	,066
	ZDANIŞMANLIKFAKTÖR	,358	,118	,283	3,021	,003
	ZB1	-,200	,111	-,175	-1,796	,076
	ZB2	-,053	,111	-,047	-,474	,636

Bağımlı Değişken: Yeniden Destek Kullanma İsteği

İkinci modelde danışmanlık hizmet alımının modele eklenmesi ile açıklanan varyans değeri %14,3'e yükselmiştir. R^2 de ki değişim değeri 0,075, düzeltilmiş R^2 değeri ise % 11,8'dir. Modelin 0,01 seviyesinde anlamlı olduğu görülmektedir. İkinci modelde danışmanlık hizmeti alımı eklenmiş ve model yüksek düzeyde anlamlı bulunmuştur ($p=0,003<0,010$). Danışmanlık hizmeti alımının, personel yapısı ve proje kültürü ile finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkiyi (ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=0,061$, ZFİRMAFAKTÖR1 $\beta=0,195$) azalttığı görülmüştür.

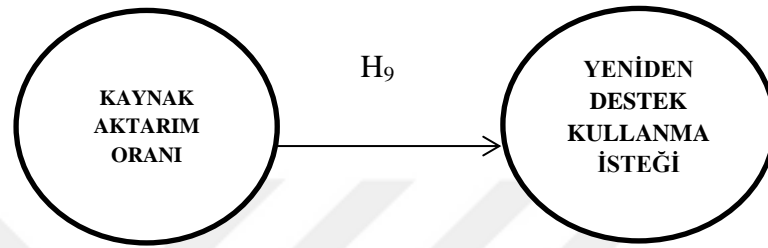
Üçüncü modelde danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü, personel yapısı ve proje kültürü faktörü için ($R^2=0,169$, $\beta_1=-0,175$, $0,05<p<0,1$) negatif yönde sınırda anlamlılık göstermiştir. Bu etki faktörün etki yönünü değiştirmiştir. Bunun anlamı bir firma danışmanlık hizmeti aldığı anda firmanın personel yapısı ve proje kültürü ile ilgili özelliklerin kaynak aktarım oranına olan etkisinin azaldığıdır. Negatif yön ters orantılı ilişki anlamına gelir.

Danışmanlık hizmeti alımının, firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü ($p>0,05$) anlamsız çıkmıştır. Düzenleyici rolü araştırılan danışmanlık hizmeti alımı, kaynak aktarım oranı üzerindeki açıklayıcılığı %2,7 (R^2 değişim) düzeyinde artırmıştır. Söz konusu bu veriler ışığında; “H8a: Destek alan firmanın sahip olduğu proje kültürünün ve personel yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” hipotezi kabul edilmiştir. “H8b: Destek alan firmanın finans yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde ki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının düzenleyici rolü vardır.” Hipotezi reddedilmiştir.

7.6.5 Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisi

Kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerinde etkisinin olup olmadığını tespit etmek için doğrusal regresyon yöntemi kullanılmıştır.

Şekil 7.5: Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisi Modeli

Tablo 7.27: Kaynak Aktarım Oranı ile Yeniden Destek Kullanma İsteği Arasındaki İlişki İçin Model Özeti

Model	R	R Kare	Düzeltilmiş R Kare	Standart Hata
1	,109a	,012	,002	1,26343

Tablo 7.28: Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisinde Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Model	Değişkenler	B	Std. Hata	Beta	t	Sig.
1	Sabit	4,167	,308		13,518	,000
	KAO	-,499	,446	-,109	-1,119	,266

Bağımlı Değişken: Yeniden Destek Kullanma İsteği (YDKİ)

Kaynak Aktarım Oranının Yeniden Destek Kullanma İsteğine Etkisi ($p>0,5$) anlamsız çıkmıştır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ)'lerin tüm dünya ülkeleri tarafından ortak kabul görmüş bir tanımı olmasa da her ülke ekonomisi için önemlidir. Ülkemizdeki girişimlerin yüzde doksandan fazlası KOBİ'dir. Son yapılan yasal düzenlemeler ile mali bilanço sınırının yukarı çekilmesi ile birlikte de binlerce firma KOBİ statüsüne geri dönmüştür.

Devlet toplumsal kalkınmayı temin üzere ekonomik müdahalelerde bulunmaktadır. Ülkelerin ekonomik kalkınmalarını gerçekleştirme ve küreselleşme sürecinin hızlandığı günümüzde ülkeler için teşviklerin önemi daha da artmıştır. Hızla gelişmenin yollarını arayan ülkemiz için KOBİ'lerin gelişen yeni ekonomiye daha fazla uyum sağlaması çok büyük bir avantaj olarak görülmektedir. İşte bu sebeplerle Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak; hem yurtiçi pazarda hem de yurtdışı pazarda rekabet avantajı elde edebilmeleri için destekler önem kazanmaktadır. Şu an için ülkemizde verilen devlet destekleri, bir firmanın belirli ön koşulları sağlaması ve destek sonrasında yine belirlenmiş koşulları sağlayacağını taahhüt etmesi üzerine gerçekleştirilen kaynak aktarımı şeklinde yapılmaktadır. Ülkemizde bölgelerin gelişmişlik düzeyleri arasında farklar olduğundan, pozitif ayrımcı bir yaklaşımla, sağlanan destekler ters orantılıdır. Burada asıl amaç, az gelişmiş olan bölgenin cazip hale getirilerek yatırım ortamının olumlu etkilenmesini sağlamaktır. Buna ilave olarak cari açığın kapatılmasını da desteklemek için ithal ikamesi ürün üretme, ihracata başlama ve ihracat kapasitesini artırma, uluslararası markalaşma düzeyinin artırılması ve araştırma ve geliştirme (Ar-Ge) kapasitelerinin geliştirilmesi devlet desteklerinin ana amaçlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde destek politikaların uygulanması için birçok kurum ve kuruluş tarafından KOBİ'lere hibe, kredi ve teşvik olarak üç ana başlıkta çeşitli destekler sunulmaktadır.

Türkiye'de 1990'lı yıllarda yoğun bir şekilde dile gelmeye başlayan devlet destekleri konusu günümüzde KOBİ'ler için oldukça karmaşık bir hal almaya

başlamıştır. Devlet geliştirmeyi hedeflediği farklı noktalar için farklı kurumlar üzerinden politikalar geliştirirken, devlet desteği konusunda kullanılan terimler dahi KOBİ'ler için çoğu zaman anlaşılabilir hale gelmiştir. Kaldı ki desteklerden haberdar olmayanların yanı sıra, desteklere ulaşım başvuru yapan firmaların bile başlangıçta vaat edilmiş fonlara erişmesi de kolay olmamaktadır. Sunulan bu desteklerin KOBİ'ler tarafından bilinirliği ve uygulaması yeterli seviyede olmamakla birlikte verilen destek tutarları aslı ile uyuşmamaktadır.

Türkiye'de uygulanan devlet desteklerinin tarihsel gelişimine bakıldığında, temelde üç dönem üzerinde şekillendiği görülmektedir. Bu süreci belirleyen temel olaylar, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nin kurulmasıyla planlı ekonomi döneminin başlaması ve Ankara Antlaşmasının imzalanmasıyla Türkiye-AB ilişkilerinin başlamasıdır. Ülkemizde uygulanan devlet destekleri ekonomide üstünlüğün batılı ülkelere geçtiği 19. Yy'a kadar dayanmaktadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan devlet destekleri özel sektörün sermaye oluşturabilmesi ile kalkınma ve sanayi çalışmalarına yönelik olarak geliştirilmiştir. 1923-1940 dönemi, sanayide ithal ikameci politikaların izlendiği bir dönemdir. İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı, sırası ile Şükrü Saraçoğlu, Mehmet Recep Peker, Hakan Saka ve Şemsettin Günaltay'ın başbakanlık yaptığı 1942'den 1950 yılına kadar uygulanmış herhangi bir devlet desteği bulunmamaktadır. 1950'li yıllarda özel sektörün geliştirilmesi için kredi imkânları, dış ticarete özendirme çalışmaları, tarımsal ürünlerin üretilmesinin sürekliliği ve artırılması çalışmaları için tedbir paketleri uygulanmıştır. Bugün uygulanmakta olan devlet destekleri sisteminin temelleri 1960 lı yıllarda oluşturulan planlardır. Bu yıllarda girişimciliğe özendirme politikaları verimli olarak uygulanmaya başlanmıştır. 1960 ve sonrasında planlı dönem başlamış ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. 1995 yılında ülkemiz ve AB arasında Gümrük Birliği oluşturulmuştur. Bu birliğe göre Türkiye'de uygulanan devlet destekleri mevzuatlarının AB ilkeleri kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve AB ile uyumlu hale getirilmesi öngörülmüştür.

Destek programları üzerine 1980'li yıllara kadar hemen hemen hiç bir akademik çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Konu üzerine yapılan ilk çalışmalar ihracat ve vergi teşvikleri üzerine yapılmış olup, 1982 yılında planlı döneme geçiş,

sonrasında 1993 yılında bölgesel kalkınmadan söz edilmeye başlanmış ve sonrasında serbest bölgeler üzerine çalışmalar yoğunlaşmıştır. Kaldı ki, küçük ölçekli KOBİ'lerden bahsedilmeye 2000'li yıllarda başlanmış, sorunları ve çözüm önerileri tartışılmıştır. Bunu Araştırma Geliştirme (Ar-Ge) destekleri takip etmiş ve yoğun olarak devletin KOBİ'lere yönelik sunduğu destekler üzerine çalışmalar başlamıştır. Literatürde yapılan çalışmalar destek programlarının listelenmesi, bir araya getirilmesi ve ağırlıklı olarak KOBİ'lerin haberdar olup olmadığı üzerine gerçekleştirilmiştir. Son zamanlarda yapılan çalışmalar ise kullanılan desteğin firma performansına olan etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Günümüzde ise Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere (KOBİ) yönelik olarak birçok kuruluş destek sunmaktadır. Kamu kuruluşlarının yanında özel kuruluşlarda bulunsada finansmanın çoğunluğu kamu kaynaklarından oluşturulmaktadır. Bugün aktif olarak sunulmuş olan destekler fon kaynaklarına göre Ulusal Fonlar ve Uluslararası Fonlar olmak üzere iki ana grupta incelenmiştir.

Bu çalışma ile destek programlarından haberdar olarak, başvuru yapmış, başvurusu kurum tarafından kabul edilmiş firmaların program kapsamında gerçekleşen kaynak aktarımının etkinliği ve danışmanlık hizmeti alımının sürece etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ortaya konulmak istenen, program başlangıcında sunulmuş kaynağın, program sonunda firmaya aktarılan kaynağa oranı olmuştur. Bu oran *Kaynak Aktarım Oranı* olarak isimlendirilmiştir. Bu oranla birlikte aktarımı gerçekleştirilemeyen kaynağın sebepleri de yorumlanmıştır. Araştırmanın dikkat çekmek istediği önemli bir noktada danışman ile çalışmanın kaynak aktarım oranına etkisinin olup olmadığıdır. Son olarak çalışmada *Kaynak Aktarım Oranının* KOBİ'lerin yeniden destek alma isteğine olan etkisi araştırılmıştır. Uygulama analizi KOSGEB KOBİ Gelişim Destek Programı (KOBİGEL) Destek Programının 2016 ve 2017-01 çağrı dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve projesi tamamlanmış KOBİ'ler üzerinde gerçekleştirilmiştir. KOSGEB, 1990 yılında 3624 Sayılı Kanun ile KOBİ'lerin ekonomideki yerlerinin geliştirilmesi için kurulmuş bir kamu kuruluşudur. 1990-2009 yılları arasında sadece imalat sanayiye yönelik gerçekleşen çalışmalar başarılı bulununca, 2009 yılında diğer sektörlerinde desteklenmesine karar verilmiştir. KOSGEB'den alınan verilere göre Doğu Marmara Bölgesi (Düzce, Bolu, Sakarya, Kocaeli ve Yalova) (TR42) bölgesinde 2016 ve 2017-01 çağrı

dönemlerinde destek başvurusu kabul edilmiş ve anket döneminde projesi tamamlanmış 135 firma bulunmaktadır. Evren ulaşılabilir olduğundan tam sayım yöntemi tercih edilmiştir. Verileri toparlamak için yapılan uzman görüşmeleri ve literatür çalışmaları ile *özgün* bir anket hazırlanmıştır. Anket üzerine yapılan pilot çalışmasında geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmış, olumlu sonuçlar alınca verilerin toparlanmasına devam edilmiştir. Bu çalışmada, betimleyici ve keşfe yönelik araştırma yaklaşımları kullanılmıştır. Veriler toparlandıktan sonra öncelikle faktör analizi gerçekleştirilmiş aynı zamanda ifadelere katılım düzeylerine bakılmıştır. Boyutları ölçen ifadeler orta ve yüksek katılım düzeyindedir. Destek Alan Firmanın Performansı Boyutu için “Firmamızın bankalarla olan ilişkisi elde edilen kaynak miktarına etki etmemektedir.” en önemli ifade olarak belirlenmiştir. Destek Veren Kurum Performansı Boyutu için ise “Kurum uzmanının program mevzuatına olan hâkimiyeti süreci olumlu etkilemiştir.” ifadesi katılım düzeyi en düşük ifadedir. “Edindiğimiz proje tecrübesi neticesinde yeniden destek kullanmayı düşünüyoruz.” İfadesine de 3,8505 katılım oranı ile yüksek düzeyde katılım sağlanmıştır.

Firmalara ait demografik özellikler frekans dağılımları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Anket katılımının illere göre dağılım; Düzce %89,29, Bolu %66,67, Sakarya %83,33, Kocaeli %75,64 ve Yalova %50,00'dır. Ankette firmaların faaliyet gösterdikleri sektörler üretici, perakendeci, hizmet, toptancı ve karma olmak üzere 5 ana grup ile sınırlandırılmıştır. Bu özelliğe göre veriler incelendiğinde destek alan firmaların tüm illerde ağırlıklı olarak üretici oldukları gözlemlenmiştir. Bu gözlem KOSGEB'in son zamanlarda destek programlarını imalat sektörüne kaydırmasının gerekçesini de desteklemektedir. Yapılan anket çalışmasında değinilen bir diğer konu destek almış firmaların sektörde edindikleri tecrübe idi. Çalışmanın başında sektör tecrübesi yüksek olan firmaların desteklere ulaşmada daha başarılı olduğu düşüncesi hâkimdi. Yapılan çalışmanın sonuçları göstermektedir ki sektör tecrübesi ile devlet destekli proje yürütme arasında orantılı bir ilişki yoktur. Anket uygulamaları esnasında edinilen gözleme göre kurumsallaşma yapısını geliştirmiş olan firmalar proje uygulama noktasında daha yetkindir.

Ankete katılım sağlayan firmaların %78,5 i KOBİGEL destek programına başvuru aşamasında veya destek programına ilişkin süreç takibi için proje süresi boyunca danışmanlık hizmeti almıştır. Zaten illerde desteklenmesi kabul edilmiş proje sayılarına veya programa başvuru yapan firma sayılarına bakıldığında da danışmanlık firmaların yoğun ve aktif olduğu bölgelerde proje sayısında doğru orantı gözlemlenmiştir. Projesini tamamlamış firmaların %78,50 si danışman bir firma ile çalışmıştır. İşletme ölçeklerine göre incelediğimizde firma ölçeği küçüldükçe danışman firma ile çalışma oranının arttığı tespit edilmiştir.

KOBİ'lerin sahip olduğu demografik özelliklerin kaynak aktarım oranına etki eden faktörlerde farklılık gösterip göstermediği hipotez testleri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Hipotez testleri için ANOVA Analizi yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analizler neticesinde KOBİ'lerin buldukları illere göre danışmanlık hizmeti alımının, şirket türüne göre personel yapısı ve proje kültürünün, prosedürler ve çalışan yapısının, sektörde faaliyet gösterdiği süreye bağlı olarak yeniden destek kullanma isteği, prosedürler ve çalışan yapısı, personel yapısı ve proje kültürü faktörlerinde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. KOBİ'lerin faaliyet gösterdiği alana bağlı olarak kaynak aktarım oranına etki eden faktörler arasında farklılık gözlenmemiştir.

Araştırma modelinden hareketle genel olarak konu ile ilgili 17 hipotez belirlenmiştir. Ancak araştırmanın temel hipotezi; kaynak aktarım oranının düşük olmasıdır. Araştırmanın ilerleyen safhasında destek veren kurum performansı, destek alan firma performansı, hizmet alınan danışman firma performansı ile kaynak aktarım oranı ve yeniden destek kullanma isteği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmada devlet destek programlarında kurumun gösterdiği performans ile firmanın gösterdiği proje performansının, kaynak kullanım oranı ve yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde danışmanlık hizmeti alımının aracılık rolünü tespit etmek için çoklu regresyon modellerinden hiyerarşik regresyon yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada ayrıca kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisi basit regresyon analizi ile incelenmiştir.

Çalışmanın uygulama bölümünden elde edilen sonuçlar aşağıda yer alan şekilde özetlenmiştir.

Destek onayı almış firmaların destek programı sonunda gerçekte ne kadar finansmana eriştiği sorusu, firmaların kaynak aktarım oranının aritmetik ortalama ile hesaplanarak cevaplanmıştır. Elde edilen sonuç %61,55 dir. Kurul kararında belirlenmiş olan fonun yaklaşık olarak %40'nın çeşitli sebeplerden dolayı proje programı sonunda piyasaya aktarılamadığı tespit edilmiştir. Destek onayı almış firmaların, vadedilen finansmanın tamamına ulaşamamasının sebeplerinden biri kurumun proje başlatma tarihini net olarak belirtmemesi sebebi ile firmaların uzun dönemli yatırım planlaması yapamamasıdır. Bazı firmaların müşterileri ile yaptıkları anlaşmalar gereği KOSGEB'in proje sonuçlarını bekleyemeden yatırımlarını gerçekleştirmeleri gerekmiştir. Sözleşme öncesi gerçekleştirilen yatırımların proje kapsamında değerlendirilmemesi sebebi ile kaynak aktarımı söz konusu olmamıştır. Birçok KOBİ, projelerin başvuru ve değerlendirme sürecinin çok uzun sürdüğü, bu sürenin reel ticaret içerisinde birçok değişime sebep olduğunu düşünmektedir. Bu değişimlerden en önemlisi de makine teçhizat fiyatlarındaki kur farkıdır.

Kurumda kullanılan teknoloji seviyesinin kaynak aktarım oranı üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, kurumun prosedür ve çalışan yapısının ise kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle kurumların fon aktarmak için talep ettikleri prosedür düzeninin ve projelerin yürütülmesi için iletişime geçilen kurum uzmanlarının kaynak aktarımında kritik öneme sahip olduğu söylenebilir. Suistimallerin önlenmesi amacı ile mevzuatlara eklenen maddeler zaman zaman doğru projelerde faaliyetlerin karşısına engel olarak çıkmaktadır. Anketlerde görüş ve öneriler kısmında yapılmış bir açıklamaya göre; mevzuat kapsamında tanınmış olan revizyon hakkına istinaden yapılmış başvurunun projenin tamamlanmasından bir ay sonra cevaplanması firmanın projeyi yürütmesine engel bir durum teşkil etmiştir. KOBİ'ler tarafından belirtilen genel kanı yayınlanan prosedürlerin projeyi tek taraflı şekillendirdiği ve müdürlüklerin yoruma açık olarak uygulamalarda bulunduğu yönündedir. KOBİ Danışmanları tarafından belirtilen görüş ise, KOSGEB'in pratikteki birçok uygulamanın müdürlükten müdürlüğe hatta bazen aynı müdürlükte uzmanlar arasında bile değişkenlik gösterdiği yönündedir. Bu sebeple danışmanlar alışık oldukları müdürlük dışında proje yürütmekte tereddüt ettiklerini belirtmişlerdir. Prosedürlerin ülkemiz KOBİ yapısına uygun olması ve anlaşılabilir

bilirliğinin yüksek olması projeler sonunda kaynak transferinde önemli artışlara sebep olabilecek düzeydedir. Anketler esnasında elde edilen bilgilere göre de kurum uzmanının projenin devam etmesi üzerinde psikolojik etkisi de bulunmaktadır. Kurum mevzuatına hâkim ve yapıcı tavırlar içinde olan uzmanlar firmanın projeye olan özenini artırmakta sonuçta kaynak transferi daha yüksek miktarlarda gerçekleşmektedir.

Danışmanlık hizmeti alımının, destek veren kurum perfonsı faktörlerininin kaynak aktarım oranına olan etkisi üzerinde düzenleyi bir rolünün olmadığı tespit edilmiştir. Personel yapısı ve proje kültürünün kaynak aktarım oranı üzerinde pozitif yönde anlamlı bir etkisi vardır. Genel olarak ülkemizde sunulan destek programlarının mevzuatları incelendiğinde firmaların daha önce tamamlamış oldukları proje sayısı ve projenin yürütülmesi için sundukları ekipler, başvuruların değerlendirme aşamasında artı puan almalarını sağlamaktadır. Bu gerçeğin tam tersi olarak KOBİ'ler arasında ki yaygın düşünce ise firmanın daha önce destek alması yeniden destek almasına engel olduğudur. Firmalar kendilerine ne kadar olumsuz bir tablo çizerlerse o kadar fazla destek alacaklarını düşünseler de, devlet elindeki kıt kaynakların etkin kullanması için tam tersi bir firma profili arayışındadır. Buradaki analiz sonucunun da desteklediği üzere firmanın geçmiş proje tecrübesi arttıkça ve güçlü bir personel ekibine sahipse proje faaliyetlerini başarı ile tamamlayarak daha çok fona erişmesi sağlanmaktadır. Daha çok fona erişmek daha çok yatırım, daha çok istihdam, daha çok ihracat anlamına gelmektedir. Buda destek politikaların 2023 hedeflerine giden beklentisidir.

Finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisi olduğu gözlemlenmiştir. Pratikte gözlemlenen ve beklenen sonuç finans yapısının gücü arttıkça kaynak aktarım oranının artması idi; çünkü destek modelleri önce harca sonra al mantığı üzerine kurulmuş ve verilen krediler içinde teminat gücü beklenmektedir. Ancak yine KOBİ'lerin destek programlarına bakış açısı nedeni ile beklenen etki negatif yönlü çıkmıştır. Dünya genelinde bir destek programı hazırlanırken ülkenin makroekonomi üzerinden sağlanacak faydalar göz önüne alınarak yapılır. Hiçbir zaman firmaların sağlayacakları bireysel faydalar dikkate alınmaz. Hatta bu durum piyasa içerisinde rekabet dengesini bozduğu yönünde

eleştiriler bile almaktadır. Türk KOBİ yapısında destek programları firmalara bireysel fayda sağlayacak dış fonlar olarak bakılmaktadır. Bu sebeple finansal gücü yüksek olan firmalar biraz ağır prosedürlere de girmek istemediğinden desteklerden uzak durmakta, finansal gücü zayıf olan firmaların bu durumu düzeltmek için fonlara daha fazla talepte bulunmaktadır. Bu durum finansal yapı ile kaynak aktarım oranı arasındaki negatif yönlü etki ilişkisini ortaya çıkarmaktadır.

Üçüncü modelde danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin kaynak kullanım oranı üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü negatif yönde anlamlı çıkmıştır. Bu etki tüm faktörlerin kaynak aktarım oranı üzerindeki tek başına yaptıkları etkileri azaltmıştır. Buradan çıkan sonuca göre danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin kaynak kullanım oranı üzerindeki etkisinde çok güçlü bir düzenleyici rolünden bahsedilememektedir. Ancak ortaya çıkan negatif yönlü ilişki şu şekillerde yorumlanabilir. “Danışmanlık hizmeti alımının seviyesi yüksekken personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisi düşüktür.” ya da “Danışmanlık hizmeti alımının seviyesi düşükken personel yapısı ve proje kültürü ve finans yapısının kaynak aktarım oranı üzerindeki etkisi yüksektir.”

Oluşumu destek programlarının varlığı ile eşdeğer olan danışmanlık (aracılık) mesleğinin günümüze kadar maalesef mesleki bir tanımlaması yapılmamış ve yıllar içerisinde firmaların zayıflıklarını suiistimal eden çok fazla vaka ortaya çıkarmıştır. Ortaya çıkan bu olumsuz vakalardan sebeple olsa gerek ki kurum uzmanları tarafından birçok mecrada muhatap kabul edilmemiştir. Ancak ülkemizdeki KOBİ yapısı dikkate alındığında ve kurumların desteklemek için bekledikleri prosedüre bakıldığında destekleme sistemi içerisinde firma-danışman-kurum üçlüsünün bir sac ayak olduğu yadsınamaz gerçektir. Bu gerçek son zamanlarda kurumlar tarafından kabul görmüş olsa gerek ki danışmanlık hizmetlerinin resmileştirilmesi için atılan adımlar danışmanlık mesleği mensupları için bir hayli sevindiricidir. Ülkemizde öncelikle TKDK Kurumu çağrı dönemlerinde proje yazma eğitimleri düzenleyerek burada başarı olan bireyleri sertifikalandırmış ve kuruma proje hazırlayabileceklerini belirtmiştir. Akabinde en önemli olan gelişme KOSGEB Mesleki Yeterlilik Kurumu

ile birlikte yürüttüğü çalışmada KOBİ Danışmanlığı mesleğini tanımlamış ve hazırlanan sınavdan başarı ile geçenlerin belgelendirilmesini sağlamıştır. Devamında KOBİ Danışmanlarından alınan bir takım hizmetlerin desteklenmesi ise KOBİ'lerin uygun bir danışman ile çalışmasına yönlendirme sağlanmıştır. Son gelişme de teşvik sisteminin yürütüldüğü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığından gelmiştir. Yetkilendirme işleminin ardından danışmanlar firmalar adına tüm sistemin yürütülmesini sağlayabilmektedir. Analiz sonucunun da gösterdiği üzere yetkinliği yüksek olan firmaların danışmanlık hizmetine duydukları ihtiyaç azalmaktadır. Ancak düşük yetkinlikte de olsa firmalar danışmanlık hizmeti aldıklarında aldıkları kaynağın miktarında artış sağlanabilmektedir.

Kurum prosedürleri ve çalışan yapısının yeniden destek kullanma isteği üzerinde negatif yönde sınırdan anlamlı bir etkisi vardır. Diğer bir ifade ile kurum prosedürleri ağırlaştıkça firmaların yeniden destek kullanmak istemediğidir. Danışmanlık hizmeti almanın ya da almamanın kurumun gösterdiği performansın kaynak aktarım oranındaki sebep olduğu artışa ya da azalışa etki etmediği tespit edilmiştir.

Danışmanlık hizmeti alımının aslında firma özelindeki performansa katkısı vardır. Kurumların iç işlemlerine müdahalesi söz konusu değildir. Danışmanlık hizmeti alımının, destek alan firmanın proje performansı faktörlerinin yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisinde düzenleyici rolü, personel yapısı ve proje kültürü faktörü için negatif yönde sınırdan anlamlılık göstermiştir. Bunun anlamı bir firma danışmanlık hizmeti aldığıında firmanın personel yapısı ve proje kültürü ile ilgili özelliklerin kaynak aktarım oranına olan etkisinin azaldığıdır. Kaynak aktarım oranının yeniden destek kullanma isteğine etkisi anlamsız çıkmıştır. Elde edilen analiz verilerinin de desteklediği üzere; KOBİ'lerin yatırım yapabilmesi için finansal anlamda desteklenmesi gerekmektedir. Nitekim süreçte yaşanan olumsuzluklara rağmen firmalar devletten alabilecekleri her türlü desteğe sıcak bakmaktadır. Ancak işletmenin ölçeği büyüdükçe finansal imkanları arttıkça desteklerin ortaya çıkardığı prosedürlere bakış açısı değişmektedir. Süreçte yaşanan sorunların iyileştirilmesi ile destek kullanım oranının artmasına ve ekonominin canlanmasına katkı sağlanacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2012). Vergi Teşvik Politikası ve Türkiye’de Ar- Ge Faaliyetlerine Yönelik Vergi Teşvikleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
Akdeniz Ülkeleri Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayını, Antalya.
- Akdeve, E. ve Karagöl, E. T. (2013). “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Teşvikler ve Ülke Uygulamaları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 13, 329-350.
- Akkaya, S. (2006). Avrupa Birliği ve Türkiye’ de Devlet Yardımları ve Ekonomik Etkileri, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans, Aydın.
- Alata, G. (2014). Devlet Yardımlarının Ekonomik Büyümeye Etkisi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Altunışık, R., vd. (2004). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya Kitabevi, Sakarya.
- Avrupa Birliği (EU), (2018). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.eu.org>
- Bakar, C., Akgün, H. S. (2006). Bilimsel Araştırma Sonuçlarını Yayına Hazırlama Teknikleri, Tıp Eğitimi Dünyası Sayı 23.
- Bartik, T. J. (1995). “ Economic Development Incentive Wars”, Upjhon Research, Cilt 2, Sayı 1.
- Başkaya, F., (1986), Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım Dönemi, Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına, Birlik Yayınları, Ankara.
- Bozağaçlı, E. (2003). Avrupa Birliği'nde Ve Türkiye'de KOBİ'lere Yönelik İhracat Teşvik Politikaları , Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Business, Innovation and Skills Committee, (2015). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <https://www.parliament.uk/business/committees/committees-archive/business-innovation-skills/>

- Buss, T. F. (2001). “The Effect of State Tax Incentives on Economic Growth and Firm Location Decisions: An Overview of the Literature”, *Economic Development Quarterly*, Cilt 15, Sayı 1, 90-105.
- Büyüköztürk, Ş. (2005). Anket Geliştirme, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 3 Sayı 2.
- Candan, G.T., ve Yurdadoğ, V., (2017). ‘Türkiye’de Maliye Politikası Aracı Olarak Teşvik Politikaları’, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 27, Mayıs.
- Cansız, M. (2008). Türkiye’de KOBİ’ler ve KOSGEB. DPT- Uzmanlık Tezleri, Yayın No: 2782.
- Chung, H.H. (2007), Lessons from the Korean Venture Industry Development, World Bank Working Paper, 39379.
- Chung, S. (2010), Innovation, Competitiveness and Growth: Korean Experiences, Annual World Bank Conference on Development Economics 2010, Global.
- Clarke, I., Kell, I., Schmid, R., ve Vignali, C., (1998), “Thinking the thoughts they do: Symbolism and meaning in the consumer experience of the British Pub”, *Qualitative Market Research*, 1 (3), 132.
- Çay, M. ve Kurtoğlu, R. (2013). “Türk-Japon KOBİ’leri, Küreselleşmesi ve Yeni Eğilimler”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 20, 33-72.
- Çelik, A. ve Akgemci, T. (2007). *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler*, Gazi Kitabevi.
- Çelik, F. (2007). “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere Verilen İhracat Destekleri ve Ekonomiye Etkisi (Kayseri Örneği)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çetin, İ. E. (2003). Çok Değişkenli Analizlerin Pazarlama İle İlgili Araştırmalarda Kullanımı: 1995-2002 Arası Yazın Taraması, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (5) 2003, 32-47.
- Çiloğlu, İ. (1997). Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi, *Hazine Dergisi*, 8, ss: 1-15.
- Çiloğlu, İ. (2000). “Teşvik Politikasının Yönlendirme Gücü”, *Hazine Dergisi*, 13, 29-49.
- Dauranov İ, Rudetskih A., (2002). “Segodnya i Zavtra Malogo Biznesa”, *Kontinent №6*, Almatı.

- Deniz, Y. (2014). “Çin’in Ekonomik Dönüşümü Ve Üçüncü Dünya”, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 64-80.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (1995). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.dpt.gov.tr>
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2004). *Devlet Yardımlarını Değerlendirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Rapor No: 2681), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2007). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.dpt.gov.tr>
- Doğan, Ö. İ., (2000): “Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine
- Doğangül, Ç., (2012). “Özel Sektöre Yönelik Devlet Destekleri ve Gaziantep’ teki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı- DOĞAKA (2013). Yıllık Raporlar ve İstatistik Veriler, Alıntı, <http://www.dogaka.gov.tr>
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (MARKA), 2014. Doğu Marmara 2014-2023 Bölge Planı, 30.12.2014 tarih ve 2014/1 sayılı Karar, Alıntı; <http://www.marka.org.tr>
- Duran, M. (2003). Teşvik Politikaları Ve Doğrudan Sermaye Yatırımları, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Durman, M. ve Önder, H. (2007), Ekonominin Devi KOBİ’ler ve KOSGEB Teşvikleri, 1. Baskı, Alfa Aktüel Yayınları.
- Dursun, Y., Kocagöz, E. (2010), Yapısal Eşitlik Modellemesi Ve Regresyon: Karşılaştırmalı Bir Analiz, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 35, Ocak-Temmuz, ss.1-17.
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), 1997. Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.oecd.org>
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), 2000. Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.oecd.org>
- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), 2001. Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.oecd.org>
- Erdem, Ş., (2004). Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları ve Türkiye’ye Uyumu.

- Erdil, O. ve Kalkan, A. (2005). Kobilere Sağlanan Desteklerin Kobilerin Performanslarına Etkisi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4 (7). 103-122.
Etkisi”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt:2, Sayı: 1, İzmir.
- Gabe, T.B. ve Kraybill, D. S. (2002). “State Business Incentives: Options for the Future,” State Trends and Forecasts”, Journal Of Regional Science, Cilt 42, Sayı 4, 703-730.
- Gökçe, B. (1988). Toplumsal bilimlerde araştırma, Savaş Yayınları, Ankara.
- Göker, A., (2000) Uruguay turu Nihai Senedi’nde Sübvansiyonlar Konusu: Türkiye Açısından Değerlendirmeler, İktisat Dergisi, 406.
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT). 2009. Bilgilendirme Rehberi, Yayın No: 95.
- Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT). 2009. Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.wto.org>
- Günday Ecer, E. (2010). Avrupa Birliği’nde Devlet Yardımı Politikası. *Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Araştırma ve İnceleme Serisi:3*. 27-31.
- Güney Kore Uluslararası Ticaret Birliği- KITA (2008). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.kita.org>
- Güven, S. (1996). Toplum biliminde Araştırma Yöntemleri, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Herzog, T., (1996), Research Methods In Social Sciences, Harper Collins College Publishers, New York.
- Hiemenz, U. (1999), Growth and Competition in the New Global Economy, OECD Publishing, Paris.
- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), (2018). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.igeme.com.tr>
- İstanbul Ticaret Odası- İTO (2007). Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.ito.org.tr>
- Kalkınma Bakanlığı (2018). Kalkınma Ajansları 2016 Yılı Genel Faaliyet Raporu, Ankara.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karasu, K. (2015). Kalkınma Ajansları: “Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür” (Ölçek Siyasetinin Yerelliği), *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Cilt 70*, No. 2, 273-316.
- Kepenek, Y., ve Yentürk, N., (1997). Türkiye Ekonomisi. 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, Ekim, s. 183.
- Kim, L. and Nelson, R. (2000), *Technology, Learning, and Innovation: Experiences of Newly Industrializing Economies*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Korobka, S.V. (2018). State support of small enterprise on agricultural territories. *Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Cilt 20, Sayı 86*, ss: 3–7.
- Köksal, T., 2002. Avrupa Birliği Ve Türkiye’nin Devlet Yardımları Sistemlerinin Uyumlaştırılması, Etki Yayıncılık, Ankara.
- Kumral, N. (1993). Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğin Teşviki, DEÜ.SBE., İktisat Anabilim Dalı, yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2018. Yıllık Raporlar ve İstatistik Veriler, Alıntı, <http://www.kosgeb.gov.tr>
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2017. “Yeni Girişimci Desteği Başvuru ve Uygulama Kılavuzu”, Ankara.
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), 2018. Yıllık Raporlar ve İstatistik Veriler, Alıntı, <http://www.kosgeb.gov.tr>
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), (2005). Yıllık Raporlar ve İstatistik Veriler, Alıntı, <http://www.kosgeb.gov.tr>
- Leblebici, F. (2002). Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti Ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi. DTP. Yayın No: 2663.
- Littunen, H. (2000). “*Entrepreneurship and The Characteristics of Entrepreneurial Society*”, *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 6, ss: 295-309.

- Mesci, M. (2011). Bilgi Yönetimi, Yenilik Ve İşletme Performansı Arasındaki İlişkide Ara Değişkenlerin Etkisi: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Araştırma, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Sakarya.
- Mısırlı, K. (2016), Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Raporu.
- Morkovina, S. S. , Malitskaya, V. V. , Panyavia, E. A. ve Sibiryatkina, I. V. (2018). “Export Potential and Measures to Support Small and Medium-Sized Enterprises”, *European Research Studies Journal*, Cilt 21, Sayı 1, 303-314.
- National Science Foundation (NSF) (2012). Research & Development, Innovation, and the Science and Engineering Workforce, 1-20.
- Onocak, D. (2015). “Yatırım Teşvikleri, Teşviklerin Muhasebeleştirilmesi Ve Teşviklerin İşletme Performansı Üzerine Etkilerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Sivas Örneği”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Özal, A.K. (2001). “İslâm Kalkınma Bankası”, İslam Ansiklopedisi, Cilt 23, 47-49, <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/ayrmetin.php?idno=230048>
- Özbek, A. (2017). Devlet Teşvikleri ve Hazır Giyim İşletmeleri Üzerine Bir Çalışma. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*. Cilt (1). 2.
- Özdamar, K., (2002). “Paket Programları İle İstatistiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler”, 5. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir, ss: 450-461.
- Özdamar, K., vd. 1999 Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1081, Açıköğretim Fakültesi Yayınları NO: 601.
- Özdemir, S., Ersöz, Y.H. ve Sarıoğlu, I. (2006). “İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi”, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul:87-190.
- Paçacı, S. (2011). “Devlet Teşvikleri ve Yardımları Standardına Göre Şirketlere Sağlanan Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Padem, H., Göksu, A., Konaklı, Z. (2012). Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı, IBU Publications.
- Parasız, İ. (1998). Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş, Ezgi Yayınları. Bursa.
- Parlasca, P. (2007). “State Aid in the European Union”. *Statistics in Focus—Economy and Finance*.

- Recepoğlu, M. Ve Değer, M. K. (2016). Türkiye’de Bölgesel Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Düzey 2 Bölgeleri Üzerine Panel Veri Analizleri (2004-2011). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt Sayı (14). 6-21.*
- Salur, M. N.; Demirci, M. N. Ve Kesen, B. (2018). “KOBİ’lerde Halka Açılmanın Finansal Performansa Etkisi: BİST Gelişen İşletmeler Piyasasında Bir Uygulama”, *İşletme Araştırmaları Dergisi. 10 (1). 82-102.*
- Sarı, A.O., (2005). Avrupa Birliği’nde KOBİ Destek Mekanizmaları ve Türkiye, İKV Yayınları. İstanbul. Birlik Ofset Basım.
- Sekaran, U. (1992), *Research Methods For Busines*, 2. Baskı, John Wiley & Sons INC., Canada.
- Sımayı, A. (2014). “Dünya Ticaret Örgütü Uyuşmazlıkların Çözüm Sistemi ve Çin’in Taraf Olduğu Uyuşmazlıklar”, *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-23.
- Şahin, K. (2012). Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerine Sağlanan Teşviklerin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tabachnick and Fidell, 2013 B.G. Tabachnick, L.S. Fidell *Using Multivariate Statistics (sixth ed.)* Pearson, Boston.
- Takım, A., ve Ersungur, Ş.M. (2012). ‘Türkiye’de Teşvik Sisteminin Yapısı, Sorunları Ve Etkinliği Üzerine Bir Politika Önerisi: Tek Bir Uygulamacı Kuruluş Sorunları Çözer Mi?’, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 32 2018 Sayı: 3.
- Ticehurst, G.W., ve Veal, A.J., (2000). *Business Research Methods: A Managerial Approach*, Publisher: Longman.
- Turhan, A., 1997. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ): GATT, Ankara: Devlet planlama Teşkilatı Yayın ve Temsil Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basım Şube Müdürlüğü.
- Türk Dil Kurumu, 2009. Yıllık Raporlar ve İstatistiki Veriler, Alıntı, <http://www.tdk.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı (2014). Avrupa Birliği Birlik Programları 2014-2020. 1-24, Alıntı, https://www.ab.gov.tr/files/SBYPB/birlik%20programlari/ab_birlik_programlari.pdf

- Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (2001). Ulusal Program, Alıntı, https://www.ab.gov.tr/_195.html
- Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Müsteşarlığı (2009). Yıllık Raporlar ve İstatistik Veriler, Alıntı, <http://www.ticaret.gov.tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete, 2010. Devlet Desteklerinin İzlenmesi ve Denetlenmesi Hakkında Kanun, T. C. Resmi Gazete, 27738, 23 Ekim.
- Ulutürk, S. (2004). Avrupa Birliği ve Türkiye’ de mali yardımlar, İçinde: Avrupa Birliği Müktesebatında Devlet Yardımları ve Türkiye’nin Uyumu
- Usal, Z.O. (2008). “Dünya Bankası Ve IMF Kapsamında Uluslararası Finans Kuruluşları Ve İnsan Hakları”, İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 39.
- Ünlütürk, E., Sondoğan, M., Çalışkan, G., Özdilek, A., Oktay, K.T., (2010). “Devletin İşletmelere Verdiği Teşvikler: Amaçları, Araçları Ve Yatırım Kararlarına Etkileri”, Alıntı, <http://enm.blogcu.com/devletin-isletmelere-verdigi-tesvikler/2756639>
- Varlı, B. (2010). Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler; Yeniliğin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Önemi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Veal, A. J. (1994), Reserach Methods For Leisure And Tourism, Essex, Longman.
- Yatbaz, A. (2013). Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (Kobi) Halka Arz Yoluyla Finansmanı: Gelişen İşletmeler Piyasası (Gip). Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yavuz, A. (2010). “Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Yatırım Teşviklerinin Rekabet Koşulları Altında Özel Kesim Yatırımları Ve İstihdam Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, ss: 83-101.*
- Yener, H. (2007). Personel Performansına Etki Eden Faktörlerin Yapısal Eşitlik Modeli (Yem) İle İncelenmesi Ve Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2000), Nitel Araştırma Yöntemleri, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Yıldırım, İ., 2006. Orman Endüstrisine Ait Bazı Ürün Gruplarının Avrupa Birliği Sürecinde Rekabet Edebilirliğinin İncelenmesi, . Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Yılmaz, H. B. (2010). “Özel Sektörlerin Geliştirilmesi, Bölgesel Bazdaki KOBİ’lerin İyileştirilmesi” Eğitim Programı Osaka, Kinki (Kansai) Bölgesi, Japonya” Ekonomik Forum, TOBB.
- Zaim, S. (2010). “İslam Kalkınma Bankası'nın Dünü, Bugünü ve Geleceği”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Cilt 0, Sayı 49, ss:1022-1033.*

EKLER

Ek-1: Türkiye’de Uygulanan Devlet Yardımları ve Kanunların Kronolojisi

TARİH	DEVLET DESTEĞİ
1863	Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulmuştur.
14.12.1913	Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında uygulanan teşvikler: fabrikalara arazi tahsisi, çeşitli vergi ve harç muafiyetleri, gümrük vergisi muafiyeti, sınai kuruluşları genel yol, liman ve demiryoluna bağlayan ara yollara ilişkin kolaylık ve muafiyetler, taşınabilir gücün getirilmesine ilişkin sağlanan kolaylıklar, temettü vergisi muafiyeti, halı tezgâhlarına tanına muafiyetler, ihracat gümrüğü muafiyeti, hükümet atımlarında yerli sanayi mamullerine öncelik verme.
14.04.1925	Türkiye’deki şeker fabrikalarının ürettiği şekere, tüketim vergisinden 8 yıllık muafiyet getiren yasa yürürlüğe girmiştir.
28.05.1927	1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında uygulanan teşvikler: Arazi başışı, kolay arsa temini, iletişim hizmetlerinde sağlanan kolaylıklar, gümrük muafiyeti, çeşitli vergilerden muafiyet, nakliye tarifesinde indirim.
11.04.1934	I. Beş Yıllık Sanayi Programı yürürlüğe girmiştir.
16.09.1938	II. Beş Yıllık Sanayi Programı yürürlüğe girmiştir.
1940	3843 sayılı kanuna son şekli verilerek, ilk ihracat teşviki sayılabilecek Muamele Vergisi İstisnası getirilmiştir.
Ekim 1945	Savaş Sonrası Plan’ı oluşturulmuştur.
Nisan 1946	İvedili Plan hazırlanmıştır.
Kasım 1947	Vaner Planı hazırlanmıştır.
1950	Türkiye’nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankası olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur.
18.01.1954	6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanını yürürlüğe girmiştir.
1960	DPT kurulmuştur
1960	118 sayılı yasa ile İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) kurulmuştur.
1963	I. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
19.02.1963	193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapan 202 sayılı kanun yürürlüğe girmiş, yatırım indirimi konusu teşvik mevzuatına dâhil edilmiştir.
27.06.1963	261 sayılı yasa ile ihracatta vergi iadesi uygulanmaya başlanmıştır.
12.09.1963	Türkiye-AB ilişkilerini başlatan Ankara Antlaşması imzalanmıştır.
14.05.1964	474 sayılı yasa ile ithalden alınan vergi ve resimlerin taksitlendirilmesi uygulaması başlatılmıştır.
28.07.1967	933 sayılı Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına dair kanun

	yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu kurulmuştur. Yatırım indirimi oranı bölgesel ve sektörel bazda arttırılmış, gümrük vergisi muafiyeti, ihracatta vergi iadesi ve arazi istimlaki uygulaması başlatılmıştır.
13.09.1967	Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosunun teşvik idaresi kısmı DPT'ye bağlanmıştır.
1968	II. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
09.05.1968	Başbakanlığın 3278 sayılı onayı ile Teşvik ve Uygulama Dairesi kurulmuştur.
01.11.1969	6/12585 sayılı kararname ile ilk kez teşvik belgesi uygulamasına geçilmiştir.
23.11.1970	01.01.1973'te yürürlüğe giren ve Ankara Antlaşmasını tamamlayıcı nitelikte olan Katma Protokol imzalanmıştır. Devlet yardımı ile ilgili ifadeler ilk kez bu belgede yer verilmiştir.
1973	III. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
1975	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESIYAB) (bugünkü Türkiye Kalkınma Bankası) kurulmuştur.
1979	IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
25.01.1980	2976 sayılı kanuna istinaden Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu oluşturulmuştur.
1991	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) kurulmuştur.
09.12.1994	4059 sayılı kanunla, Teşvik ve Uygulama Dairesinin ihracat teşvikleri ile ilgili birimleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'na, yatırım teşvikleri ile ilgili birimleri ise Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü adıyla Hazine Müsteşarlığı'na bağlanmıştır.
27.12.1994	94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İhracata Yönelik Devlet Yardımları konulu karar yürürlüğe girmiştir.
31.12.1994	Uruguay Turu Nihai Senedi çerçevesinde imzalanan ve Türkiye'nin de taraf olduğu Dünya Ticaret Anlaşması hükümleri yürürlüğe girmiştir. Senede bağlı olarak teşviklerle ilgili düzenlemeler, Sübvansiyonlar ve Telafi edici Tedbirler Anlaşması çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu anlaşmaya göre, ihracat performansı şartına bağlı olan ve ithal yerine yerli malı kullanım şartına bağlı olan teşvikler yasaklanmıştır.
06.03.1995	1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye-AB arasında gümrük birliği tesis edilmiştir. Bu kararla, Türkiye'nin rekabet ve devlet yardımları ile ilgili mevzuatının AB mevzuatına uygun hale getirilmesi öngörülmüştür.
1995	Türkiye'nin 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK)' de belirtilen yükümlülükleri nedeniyle, daha önceki dönemlerde uygulanan nakit teşvikler ve ihracat performansına dayalı sübvansiyonlar, 1995 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.
1996	01.01.1996 tarihinden itibaren AB'nin tekstil ve konfeksiyon sektöründeki devlet yardımı programlarına uyum sağlanmıştır.
25.07.1996	Türkiye ile AB arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşmanın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti İle İlgili Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye'de demir-çelik sektöründe verilecek her türlü devlet yardımının AB'de

	yürürlükte olan demir- çelik yardım kodunda öngörülenler hariç, AB ile Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde Anlaşmanın düzgün işleyişiyle uyumsuz kabul edilmiştir.
1997	97/5 sayılı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin tebliğ yürürlüğe girmiştir.
09.09.1998	Para-Kredi ve Koordinasyon kurulunun 98/16 sayılı kararıyla 98/10 no.lu Ar-Ge Yardımlarına İlişkin Tebliğ hazırlanmıştır.
1999	Helsinki Zirvesi ile Türkiye, tam üyeliğe adaylık statüsü kazanmıştır. AB müktesebatının Türkiye tarafından üstlenilmesi anlayışı yerleşmiştir.
2000	2000/1 sayılı İstihdam Yardımları Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2001	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)-Türkiye Ticaret Anlaşması ile tanınan geçiş dönemi ile Türk çelik sektörüne verilen destekler Ağustos 2001'de sona ermiştir.
08.03.2001	Katılım Ortaklığı Belgesi ile devlet yardımları konusunda şeffaflığın sağlanması ve devlet yardımların düzenli olarak izlenmesini sağlayacak mevzuatın AB müktesebatına uyumunun tamamlanması öngörülmüştür.
19.03.2001	2001/2129 sayılı, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ve eki Ulusal Program oluşturulmuştur.
28.08.2002	2002/4720 sayılı kararname ile AB müktesebatına uyum çerçevesinde, Türkiye genelinde İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır.
13.04.2003	Katılım Ortaklığı Belgesi ile AB kriterlerini esas alan ulusal devlet yardımları otoritesinin kurulması öngörülmüştür.
31.07.2004	5228 sayılı kanun ile faizsiz vergi erteleme uygulamasından, Ar-Ge indirimi uygulamasına geçilmiştir.
2004	5035 sayılı kanunla Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında, bu bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerdeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar 31.12.2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesna edilmiştir.
2005	2005/4 sayılı Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
13.07.2005	25874 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programına İlişkin Yönetmelik ile TÜBİTAK tarafından, kuruluşlarca gerçekleştirilen Ar-Ge nitelikli projelerin geri ödemesiz olarak destekleme esasları belirlenmiştir.
2006	2006/4 sayılı Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, Türk malı imajının yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin desteklenmesi hakkında tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2006	2006/6 sayılı Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2006	2006/1 sayılı Vakıf Üniversiteleri Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Desteklemek Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesinde Yer Alan Ödenekten Yapılacak Yardımların Usul ve Esasları konulu genelge ile DPT bütçesinden vakıf üniversitelerinin Ar-Ge faaliyetleri desteklenmeye başlanmıştır.

2007	2007/3 sayılı Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
14.07.2009	2009/15199 sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar yürürlüğe girmiştir.
1863	Islah-ı Sanayi Komisyonu kurulmuştur.
14.12.1913	Teşvik-i Sanayi Kanunu Muvakkati yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında uygulanan teşvikler: fabrikalara arazi tahsisi, çeşitli vergi ve harç muafiyetleri, gümrük vergisi muafiyeti, sınai kuruluşları genel yol, liman ve demiryoluna bağlayan ara yollara ilişkin kolaylık ve muafiyetler, taşınabilir gücün getirilmesine ilişkin sağlanan kolaylıklar, temettü vergisi muafiyeti, halı tezgâhlarına tanına muafiyetler, ihracat gümrüğü muafiyeti, hükümet atımlarında yerli sanayi mamullerine öncelik verme.
14.04.1925	Türkiye'deki şeker fabrikalarının ürettiği şekere, tüketim vergisinden 8 yıllık muafiyet getiren yasa yürürlüğe girmiştir.
28.05.1927	1055 sayılı Teşvik-i Sanayi Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında uygulanan teşvikler: Arazi başışı, kolay arsa temini, iletişim hizmetlerinde sağlanan kolaylıklar, gümrük muafiyeti, çeşitli vergilerden muafiyet, nakliye tarifesinde indirim.
11.04.1934	I. Beş Yıllık Sanayi Programı yürürlüğe girmiştir.
16.09.1938	II. Beş Yıllık Sanayi Programı yürürlüğe girmiştir.
1940	3843 sayılı kanuna son şekli verilerek, ilk ihracat teşviki sayılabilecek Muamele Vergisi İstisnası getirilmiştir.
Ekim 1945	Savaş Sonrası Plan'ı oluşturulmuştur.
Nisan 1946	İvedili Plan hazırlanmıştır.
Kasım 1947	Vaner Planı hazırlanmıştır.
1950	Türkiye'nin ilk özel yatırım ve kalkınma bankası olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuştur.
18.01.1954	6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanını yürürlüğe girmiştir.
1960	DPT kurulmuştur
1960	118 sayılı yasa ile İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME) kurulmuştur.
1963	I. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
19.02.1963	193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda değişiklik yapan 202 sayılı kanun yürürlüğe girmiş, yatırım indirimi konusu teşvik mevzuatına dâhil edilmiştir.
27.06.1963	261 sayılı yasa ile ihracatta vergi iadesi uygulanmaya başlanmıştır.
12.09.1963	Türkiye-AB ilişkilerini başlatan Ankara Antlaşması imzalanmıştır.
14.05.1964	474 sayılı yasa ile ithalden alınan vergi ve resimlerin taksitlendirilmesi uygulaması başlatılmıştır.
28.07.1967	933 sayılı Kalkınma Planının Uygulanması Esaslarına dair kanun yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla, Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosu kurulmuştur. Yatırım indirimi oranı bölgesel ve sektörel bazda arttırılmış, gümrük vergisi muafiyeti, ihracatta vergi iadesi ve arazi istisnaları uygulaması başlatılmıştır.
13.09.1967	Yatırımları ve İhracatı Geliştirme ve Teşvik Bürosunun teşvik idaresi kısmı DPT'ye bağlanmıştır.

1968	II. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
09.05.1968	Başbakanlığın 3278 sayılı onayı ile Teşvik ve Uygulama Dairesi kurulmuştur.
01.11.1969	6/12585 sayılı kararname ile ilk kez teşvik belgesi uygulamasına geçilmiştir.
23.11.1970	01.01.1973'te yürürlüğe giren ve Ankara Antlaşmasını tamamlayıcı nitelikte olan Katma Protokol imzalanmıştır. Devlet yardımı ile ilgili ifadeler ilk kez bu belgede yer verilmiştir.
1973	III. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
1975	Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB) (bugünkü Türkiye Kalkınma Bankası) kurulmuştur.
1979	IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girmiştir.
25.01.1980	2976 sayılı kanuna istinaden Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu oluşturulmuştur.
1991	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) kurulmuştur.
09.12.1994	4059 sayılı kanunla, Teşvik ve Uygulama Dairesinin ihracat teşvikleri ile ilgili birimleri Dış Ticaret Müsteşarlığı'na, yatırım teşvikleri ile ilgili birimleri ise Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü adıyla Hazine Müsteşarlığı'na bağlanmıştır.
27.12.1994	94/6401 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile İhracata Yönelik Devlet Yardımları konulu karar yürürlüğe girmiştir.
31.12.1994	Uruguay Turu Nihai Senedi çerçevesinde imzalanan ve Türkiye'nin de taraf olduğu Dünya Ticaret Anlaşması hükümleri yürürlüğe girmiştir. Senede bağlı olarak teşviklerle ilgili düzenlemeler, Sübvansiyonlar ve Telafi edici Tedbirler Anlaşması çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu anlaşmaya göre, ihracat performansı şartına bağlı olan ve ithal yerine yerli malı kullanım şartına bağlı olan teşvikler yasaklanmıştır.
06.03.1995	1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile Türkiye-AB arasında gümrük birliği tesis edilmiştir. Bu kararla, Türkiye'nin rekabet ve devlet yardımları ile ilgili mevzuatının AB mevzuatına uygun hale getirilmesi öngörülmüştür.
1995	Türkiye'nin 1/95 sayılı OKK' de belirtilen yükümlülükleri nedeniyle, daha önceki dönemlerde uygulanan nakit teşvikler ve ihracat performansına dayalı sübvansiyonlar, 1995 yılı sonunda yürürlükten kaldırılmıştır.
1996	01.01.1996 tarihinden itibaren AB' nin tekstil ve konfeksiyon sektöründeki devlet yardımı programlarına uyum sağlanmıştır.
25.07.1996	Türkiye ile AB arasında Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Anlaşmanın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti İle İlgili Anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türkiye'de demir-çelik sektöründe verilecek her türlü devlet yardımının AB'de yürürlükte olan demir- çelik yardım kodunda öngörülenler hariç, AB ile Türkiye arasındaki ticareti etkilediği ölçüde Anlaşmanın düzgün işleyişiyle uyumsuz kabul edilmiştir.
1997	97/5 sayılı Çevre Maliyetlerinin Desteklenmesine İlişkin tebliğ yürürlüğe girmiştir.
09.09.1998	Para-Kredi ve Koordinasyon kurulunun 98/16 sayılı kararıyla 98/10

	no.lu Ar-Ge Yardımlarına İlişkin Tebliğ hazırlanmıştır.
1999	Helsinki Zirvesi ile Türkiye, tam üyeliğe adaylık statüsü kazanmıştır. AB müktesebatının Türkiye tarafından üstlenilmesi anlayışı yerleşmiştir.
2000	2000/1 sayılı İstihdam Yardımları Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2001	AKÇT-Türkiye Ticaret Anlaşması ile tanınan geçiş dönemi ile Türk çelik sektörüne verilen destekler Ağustos 2001'de sona ermiştir.
08.03.2001	Katılım Ortaklığı Belgesi ile devlet yardımları konusunda şeffaflığın sağlanması ve devlet yardımların düzenli olarak izlenmesini sağlayacak mevzuatın AB müktesebatına uyumunun tamamlanması öngörülmüştür.
19.03.2001	2001/2129 sayılı, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı ve eki Ulusal Program oluşturulmuştur.
28.08.2002	2002/4720 sayılı kararname ile AB müktesebatına uyum çerçevesinde, Türkiye genelinde İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır.
13.04.2003	Katılım Ortaklığı Belgesi ile AB kriterlerini esas alan ulusal devlet yardımları otoritesinin kurulması öngörülmüştür.
31.07.2004	5228 sayılı kanun ile faizsiz vergi erteleme uygulamasından, Ar-Ge indirimi uygulamasına geçilmiştir.
2004	5035 sayılı kanunla Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında, bu bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerdeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar 31.12.2013 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden müstesna edilmiştir.
2005	2005/4 sayılı Yurt Dışında Ofis-Mağaza Açma, İşletme ve Marka Tanıtım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
13.07.2005	25874 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programına İlişkin Yönetmelik ile TÜBİTAK tarafından, kuruluşlarca gerçekleştirilen Ar-Ge nitelikli projelerin geri ödemesiz olarak destekleme esasları belirlenmiştir.
2006	2006/4 sayılı Türk ürünlerinin yurtdışında markalaşması, Türk malı imajının yerleştirilmesi ve TURQUALITY®'nin desteklenmesi hakkında tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2006	2006/6 sayılı Pazar Araştırması ve Pazarlama Desteği Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.
2006	2006/1 sayılı Vakıf Üniversiteleri Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Desteklemek Amacıyla Devlet Planlama Teşkilatı Bütçesinde Yer Alan Ödenekten Yapılacak Yardımların Usul ve Esasları konulu genelge ile DPT bütçesinden vakıf üniversitelerinin Ar-Ge faaliyetleri desteklenmeye başlanmıştır.
2007	2007/3 sayılı Eğitim ve Danışmanlık Yardımı Hakkında Tebliğ yürürlüğe girmiştir.

Ek-2: ANKET**Sayın Yönetici,**

Bu çalışma Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Doktora tezi kapsamında, daha önce KOSGEB'in Proje Bazlı Destek Programları ile destek almış firmalarda imzalanan hibe sözleşmesi (kurul kararı) ile proje sonunda firmanın hesabına geçen kaynak oranını tespit etmek ve bu oranın firmalarda yeniden destek kullanma isteği üzerindeki etkisini ölçmek için yapılmaktadır. Araştırma sonuçları ile süreçte ne tür iyileştirmeler yapılabileceği belirlenerek hem işletmelere hem de ülke ekonomisine katkı sağlanacaktır.

Lütfen yaşadığınız proje sürecine ilişkin görüş ve düşüncelerinizi aşağıdaki ifadelere göre değerlendiriniz. Bu araştırmaya katkı ve yardımda bulunmak adına ayırdığınız zaman için teşekkürlerimizi sunarız.

Abdüssamet ATASEVEN

Prof. Dr. İsmail Hakkı ERASLAN

Not: Değerli değerlendirmelerinizde aşağıdaki noktaları göz önüne almanızı önemle rica ederiz.

- 1 Kesinlikle katılmıyorum,
- 2 Katılmıyorum,
- 3 Kararsızım,
- 4 Katılıyorum,
- 5 Kesinlikle katılıyorum

1. BÖLÜM

1	Bulduğunuz İl	Düzce	Kocaeli
		Bolu	Yalova
		Sakarya	Diğer
2	Şirket Türünüz	Anonim Şirket	Kolektif Şirket
		Limited Şirket	Şahıs Şirket
		Komandit Şirket	
3	Faaliyet Alanı	Üretici	Toptancı
		Perakendeci	Karma
		Hizmet Sektörü	
4	Kaç yıldır bu sektörde faaliyet göstermektedir?	5 yıl ve/veya daha az	
		6-10 yıl arası	
		11-20 yıl arası	
		21-25 yıl arası	
		26 yıl ve/veya daha fazla	
5	İşletmenizin ölçeği nedir?	Mikro İşletme (Yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 1 (bir) Milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler)	
		Küçük İşletme (Yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 (sekiz) Milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler)	
		Orta Büyüklükteki İşletme (Yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 (kırk) Milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler)	
6	Tamamlamış olduğunuz KOSGEB KOBİGEL projesine ilişkin olarak;		
	Proje başlangıcında kurum tarafından onaylanan destek tutarı nedir?		TL
	Proje sonunda ödenen destek tutarı nedir?		TL
7	Danışman firma ile çalıştınız mı?	☐	Evet ☐ Hayır ☐

2. BÖLÜM

8. Lütfen aşağıda siz katılımcıların destek veren kurum (KOSGEB) performansına ilişkin görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı (ifadelerin karşısına x işareti koyarak) belirtiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	KOSGEB tarafından yayınlanmış olan mevzuat ve dokümanlar destek programını uygulamamız için olumlu etki sağlamıştır.					
2	Program sürecince talep edilen evrakları temin etmenin zorluğu destek alma sürecimizi olumsuz olarak etkilemiştir.					
3	Kurum uzmanının program mevzuatına olan hâkimiyeti süreci olumlu etkilemiştir.					
4	Kurumların destek aktarım sürecinde kullanmış olduğu teknoloji düzeyi uygundur.					
5	Kurum uzmanı ile iletişime geçmek (telefon veya mail) oldukça kolay oldu.					
6	Açıklanan destek paketlerinin tanıtımı yeterli düzeydedir.					
7	Destek paketleri hakkında kolayca bilgi edinilebilmektedir.					
9. Aşağıda siz katılımcıların proje performansına ilişkin görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı (ifadelerin karşısına x işareti koyarak) belirtiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Destekli ya da desteksiz firmamız içerisinde sık sık projeler üretmemiz projemizi olumlu etkilemiştir.					
2	Firmamızın personel kadrosunun, proje oluşturma ve yürütme konusunda, yeterli düzeyde bilgi sahibidir.					
3	Çalışanların eğitim düzeyi desteklere erişim noktasında etkilidir.					
4	Süreç takibini yapan personelin işletmede başka görev ve sorumlulukları olması destek aktarım sürecini olumsuz etkilemektedir.					
5	Bu süreçlerin takibi için tam zamanlı bir personel istihdam edilmelidir.					
6	Firmamızın bankalarla olan ilişkisi elde edilen kaynak miktarına etki etmemektedir.					
7	Firmamızın finansal yapısının güçlü ya da zayıf olması proje faaliyetlerini gerçekleştirmeyi etkilememektedir					
8	Firmamıza ait mali göstergelerin proje sonunda elde edilen fon miktarına etkisi bulunmamaktadır.					

3. BÖLÜM

10. Aşağıda siz katılımcıların hizmet alınan danışman firma performansına ilişkin görüşlerinizi belirlemeye yönelik ifadeler yer almaktadır. Lütfen bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı (ifadelerin karşısına x işareti koyarak) belirtiniz.		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Proje başvuru aşamasında ve yürütme sürecinde bir danışmanla çalışmak kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemektedir.					
2	Danışmanın ilgili programın mevzuatına hâkim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.					
3	Danışmanın proje sürecini etkileyen diğer kurum mevzuat, kanun ve yönetmeliklerine hakim olması kaynak aktarım oranını olumlu olarak etkilemiştir.					
4	Danışmana yönelttiğimiz soruların cevaplarının tatmin edici düzeyde olması proje sürecini olumlu etkilemiştir.					
5	Danışman firmanın kurumsallaşma düzeyi ve ekip olarak (birden fazla kişi) çalışması süreci kolaylaştırmaktadır.					
11	Edindiğimiz proje tecrübesi neticesinde yeniden destek kullanmayı düşünüyoruz.					
Görüş ve Önerileriniz						

Bu anket çalışmasını elektronik posta ortamında ek olarak smtataseven@hotmail.com adresine iletmenizi rica ederiz. Vaktiniz ve destekleriniz için teşekkür eder, iyi çalışmalar dileriz.

Not: Kişisel bilgilerin tamamı gizli tutulacaktır.

Saygılarımla,
Abdüssamet Ataseven